

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

DİLDÂR-I ŞEMSÎ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Doç. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ

Yusuf KABAKCI

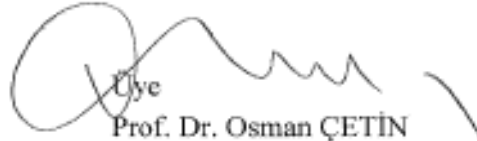
BURSA 2006

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda U20004615 numaralı Yusuf KABAKÇI'nın hazırladığı "Dildâr-ı Şemsî" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 14/08/2006 günü 09.00 – 11.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği/oyçokluğu ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Mustafa KARA
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak.

Üye
Doç. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak.

Üye
Prof. Dr. Osman ÇETİN
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak.

Üye

Üye

Anı Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Mefail HIZLI

14/08/ 2006

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yazar : Yusuf KABAKCI
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : İslam Tarihi Ve Sanatları
Bilim Dalı : İslam Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 297
Mezuniyet Tarihi : 17 / 08 / 2006
Tez
Danışman(lar)ı : Doç. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ

DİLDÂR-I ŞEMSÎ

Seyahatnameler özellikle sosyal tarih ve şehir tarihi hususunda tarih yazımına ışık tutacak kaynaklar arasındadır. Bursa Mısırî Dergahı son şeyhi Mehmed Şemseddin (ULUSOY) Efendi de çocukluğundan itibaren yapmış olduğu bütün yolculuklarını *Dildâr-ı Şemsî* adını verdiği seyahatnamesinde yazmıştır. Müellif, çocukluğunda babasının memuriyeti, gençliğinde şeyh olarak görev icabı, daha sonraki dönemde ise hususi sebeplerle pek yolculuk yapmıştır. Özellikle Halvetiye Tarikatı'nın Mısırî kolunun kurucusu olan pîri Niyazi-i Mısırî'nin türbesinin bulunduğu Limni Adası'na yaptığı yedi yolculuk seyahatnamenin çekirdeğini oluşturmaktadır. Ayrıca İstanbul, İzmir, Selanik, Aydın, İnegöl, İznik ve Urla'ya gitmiş ve bu yerlerdeki sosyal ve kültürel hayat hakkında bilgiler vermiştir. Yaşadığı şehir olan Bursa anıları ve yolculukları esnasındaki hatıraları eseri daha zengin hale getirmiştir. Eserin son kısmında ise hocaları, tarikat mensupları ve ilişki kurduğu devlet adamlarına ilişkin kısaca bilgi vermiştir. Mehmed Şemseddin Ulusoy, tasavvuf alanında otorite kabul edilen bir kişi olup çoğu Bursa tarihi ve kültürü hakkında olmak üzere yirmi beş civarında eser kaleme almıştır. Bu nedenle seyahatnamesinin doğru yorumlanması tarih çalışmalarına çok büyük katkı sağlayacaktır. *Dildâr-ı Şemsî*'nin tek nüsha halindeki orijinalinden transkripsiyonu yapılan bu çalışmanın amacı, eserin gün yüzüne çıkarılması ve daha doğru anlaşılmasına yardımcı olmaktır.

Anahtar Sözcükler

Mehmed Şemseddin Ulusoy
dergah

Limni Adası
şeyh

seyahatnâme
tarikat

ABSTRACT

Yazar : Yusuf KABAKCI
Üniversite : Uludağ University
Anabilim Dalı : History Of Islam And Its Arts
Bilim Dalı : History Of Islam
Tezin Niteliği : Master
Sayfa Sayısı : VIII + 297
Mezuniyet Tarihi : 17 / 08 / 2006
Tez
Danışman(lar)ı : Assoc Prof. M. Asım YEDIYILDIZ

DİLDÂR-I ŞEMSÎ

Travel books are among sources to light the way for the history writing, especially in social and urban history. Mehmed Şemseddin (Ulusoy), the last sheikh of Bursa Mısrî Dergah, has compiled his all travels beginning from his childhood in his travel book named *Dıldâr-ı Şemsî*. He had made so many journeys due to his father's job as civil servant in his childhood and, in his youth, because of his post as sheikh and afterwards owing to specific occasions. Especially his seven journeys to Lemnos Island, where there is the tomb of his master Niyazî-i Mısrî, the founder of the Mısrî branch of the Halvetiye order, are the core of the book. He has, also, been to Istanbul, Smyrna, Thessalonica, Aydın, Inegöl, Nicaea and Urla, and given the vivid picture of the details about the social and cultural life there. His memories about Bursa, where he lived, and recollections of journeys enrich the work. At the last chapter of the book, he gave brief information on his teachers, followers of the Sufi order and statesmen he met. He was a prominent person in Tasawwuf/Islamic Mysticism. He wrote approximately twenty five books most of which is about history and culture of Bursa. Therefore, through proper understanding, his travel book would contribute to historical studies. This study is a transliteration of the unique copy of the travel book and aims to bring it to light.

Mehmed Şemseddin Ulusoy
sufi lodge

Key Words
Travel book
sheikh

Lemnos Island
sufi order

ÖNSÖZ

Seyahatnâmeler, bir kişinin gözüyle de olsa tarihteki kişi, olay, mekân, kurum vs.nin kayda geçirilmesi olduğundan büyük bir öneme sahiptirler. Tarih yazımına ışık tutabilecek kaynaklar arasında yer alan bu eserlerin daha fazla gün yüzüne çıkarılması ve değerlendirilmesi belki de bugün eksik kalan birçok ayrıntıyı göz önüne serecektir.

Özellikle Mehmet Şemseddin Efendi gibi, kendi alanında otorite kabul edilen, toplumla iç içe yaşayan, gittiği yerlerin gündelik hayatına nüfuz edebilen ve birçok eser yazan velûd insanların hâtıraları ve seyahatleri sosyo-kültürel tarih ve şehir tarihi açısından çok değerli veriler içermektedir. Mısırî Dergâhı son postnişini olan Mehmed Şemseddin Efendi *Dildâr-ı Şemsî* adını verdiği seyahatnâmesinde şeyhi Niyazi-i Mısırî'nin medfun olduğu Limni Adası başta olmak üzere İstanbul, İzmir, Aydın, Midilli, İznik, İnegöl, Mihaliç ve Urla'ya yaptığı seyahatlerini ve Bursa'ya dâir hâtıralarını kaleme almıştır. Bu bakımdan *Dildâr-ı Şemsî*, bu şehirlerdeki tasavvufî hayat başta olmak üzere toplum yapısı, kültürel faaliyetler, insani ilişkiler gibi sosyal hayata dair pek çok önemli bilgi ve detayı içermektedir. Eseri ilginç kılan bir başka özelliği de aktardığı seyahatlerin yapıldığı dönemin (1872–1929) Osmanlı İmparatorluğu'nun son, Türkiye Cumhuriyeti'nin ise ilk yılları olmasıdır.

Dildâr-ı Şemsî, tez konusu araştırdığımız bir sırada etnograf Ahmet Ö. Erdönmez'in özel kütüphanesinde karşımıza çıktı. Aynı zamanda Mehmed Şemseddin Efendi koleksiyonunun da sahibi olan Ahmet Ö. Erdönmez' in müsâadesiyle Bursa Kent Müzesi'nde, hiçbir şekilde kopyası alınmadan, tek nüsha olan orijinalinden çalışılarak transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılarak bu çalışma meydana getirildi.

Önce kısa bir girişten sonra birinci bölüm, eseri daha doğru anlamak için hazırlık ve ortam tahlili olarak düşünülmüş ve tasavvuf geleneği, seyahatlerin yapıldığı dönem, Niyazi-i Mısırî ve Limni Adası hakkında kısaca bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise eserin değerlendirmesi yapılmıştır. Önce Mehmed Şemseddin Efendi'nin biyografisi ve tarihçi kişiliği anlatıldıktan sonra Bursa'nın *Dildâr*'a ve müellifine etkisi, tasavvuf ve tarikatların Osmanlı toplumundaki yeri, müellifin, olay ve kişilere bakışı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise seyahatnâmeyi doğru anlamının önemi üzerinde durulmuştur. Daha sonra *Dildâr-ı Şemsî* bir bütün olarak çalışılmıştır. Önce eser ve transkripsiyon hakkında teknik bilgiler verildikten sonra çalışmanın esasını teşkil eden *Dildâr-ı Şemsî*'nin transkripsiyon halindeki metni bir bütün olarak aktarılmıştır.

Bu çalışmanın vücuda gelmesinde ve lisans ve yüksek lisans eğitimimde çok büyük emekleri olan danışman hocam Doç. Dr. Asım Yediyıldız'a, teşviklerinden dolayı Prof. Dr. Mustafa Kara'ya, *Dildâr-ı Şemsî*'nin sahibi olarak çalışmamıza müsaade eden etnograf ve "Bursa Kent Müzesi" Müdürü Ahmet Ö. Erdönmez'e, Raif Kaplanoğlu'na ve Metin Sarı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmed Şemseddin Efendi'nin *Dildâr-ı Şemsî*'yi sadece hâtıralarını muhafaza etmek amacıyla değil de başkalarının da okuması ve istifade etmesi için yazdığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da eserin gün yüzüne çıkarılarak okunmasını sağlamak ve daha iyi anlaşılmasına vesile olmaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	vi
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ORTAM	3
I- Tasavvuf Geleneği	3
II- Döneme Genel Bir Bakış	4
III- Niyazi-i Mısrî	6
IV- Limni Adası.....	10
İKİNCİ BÖLÜM	
DEĞERLENDİRME	13
I- Mehmed Şemseddin (ULUSOY) Efendi.....	13
A- Mehmed Şemseddin Efendi'nin Biyografisi.....	14
B- Tarihi Olarak Mehmed Şemseddin	17
II- Bursa'nın Dildâr-ı Şemsî'ye Etkisi	21
III- Osmanlı Toplumunda Tarikat ve Tekkelerin Yeri.....	23
IV- Müellifin Kişilere Bakışı.....	25
V- Müellifin Olaylara Bakışı	26
SONUÇ	29
KAYNAKLAR	31
ESER	
DİLDÂR-I ŞEMSÎ	35
I- Dildâr-ı Şemsî Hakkında	35
II- Transkripsiyon Hakkında.....	36
DİL-DÂR-I ŞEMSÎ	38
EKLER	280

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ḍ	ض
ġ	غ
ḥ	ح
ḫ	خ
ḳ	ق
ḥ̣	ك
ṣ̣	ث
ṣ̣	ص
ṭ̣	ط
ẓ̣	ذ
ẓ̣	ض
ẓ̣	ظ
ʿ	ع
ʾ	ء
-	Uzatma işareti

KISALTMALAR

a.g.b.	: Adı Geçen Bölüm
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
BA	: Başbakanlık Arşivi
bak.	: Bakınız
BEEK	: Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Dildâr	: Dildâr-ı Şemsî
ed.	: Editör
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
m.	: Miladî
mak.	: Makale
mad.	: Madde
nu.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
t.y.	: Basım tarihi yok
vb.	: Ve benzeri
vr.	: Varak
vs.	: Vesaire
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

En geniş anlamları ile seyahatnâmeler, herhangi bir gezginin veya gözlemcinin gezip gördüğü coğrafi alanlara ve tarihi dönemlere ait izlenimlerini ve bu arada elde ettiği bilgileri kendi üslubuna göre kayda geçirdiği eserlerdir. Diplomatik görevler, ticari seyahatler, askeri seferler, ilmî amaçlarla yapılmış yolculuklar, hac, irşat ve misyonerlik gibi dinî faaliyetler ve tamamen turistik gezi veya macera amaçlı yolculuklar seyahatnâmelerin kaleme alınış sebepleridirler. Ayrıca seyahatnâme tanımlaması, müellifinin gezip görerek yazdıklarıyla sınırlı olmayıp kendi yaşadığı coğrafyaya ait bilgi ve izlenimlerini kapsamaktadır.

Seyahatnâmeler, genel anlamda tarihe ışık tutmakla birlikte özellikle toplumsal hayatı doğrudan aktaran kaynaklar olmaları sebebiyle çok değerlidirler. Buna rağmen maalesef Osmanlı toplumunun gelenekleri, düğün, bayram kandil vs. törenleri, meslek grupları, cami, tekke, devlet dairesi gibi kurumları, idareci-halk, halk-esnaf ilişkileri, aile ve mahalle içi ilişkileri gibi gündelik hayata ve yaşama dair bilgiler veren yerli seyahatnâmelerin sayısı azdır. Bu nedenle seyahatnâme denilince ilk olarak Batılı seyyahların çeşitli sebeplerle ziyaret ettikleri Doğu ülkeleri veya Osmanlı toplumu hakkında yazdıkları ve çoğu zaman gravürlerle de süsledikleri eserler akla gelmektedir.¹ Az sayıdaki Osmanlı seyahatnâmeleri arasında en meşhuru *Evliya Çelebi Seyehatnâmesi*², İslam dünyasında en çok bilinen ise *İbn-i Batuta Seyahatnâmesi*³ dir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki mesela Şemseddin Efendi'nin seyahat notlarını yazdığı bilinmekle beraber seyahatnâmesi şimdiye kadar kimsenin dikkatini çekmemiştir. Bu sebeple *Dildâr-ı Şemsî* gibi nice eserler gün yüzüne çıkarılmayı bekliyor olabilir.

Sultanlar tarafından görevlendirilen resmi tarihçilerin kaleme aldıkları kroniklerin daha ziyade savaşları, seferleri, siyasî ve diplomatik konuları ele alması, yabancı tarihçilerin ve seyyahların ise meseleleri kendi değer yargılarıyla yorumlamaları ve bazen farklı amaçlar için kayıt tutmuş olmaları, şer'îye sicilleri, arşiv belgeleri ve vakfiyelerin yanında yerli müelliflerin kaleme aldıkları seyahatnâmeleri de daha değerli veri kaynakları haline getirmektedir. Özellikle tasavvuf bir hâl ilmi olduğundan yaşanmadan tam olarak bilinemez. Bu yüzden bir yabancının kendi kültür birikimi ve bakış açısıyla dışarıdan tasvir ettikleriyle, toplumun içinden gelen;

¹ Osmanlı toplumunu anlatan Avrupalı seyyâhlar için bak.:Aybet, Gülgün Üçel, *Avrupalı Seyyâhların Gözüyle Osmanlı Dünyası Ve İnsanları 1530-1699*, İstanbul 2003

² Evliya Çelebi (1611–1688), *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* I-VI, haz. Gökyay, Orhan Şaik, İst. 1996–2002

³ İbn-i Batuta (1304–1369), *İbn Batuta Seyahatnâmesi I-II*, Çev. Aykut, A.Sait, İst. 2004

nelerin, ne zaman, niçin ve nasıl yapıldığını bilen bir şeyhin aktardıkları toplumu ve tasavvuf kültürünü anlatabilme açısından aynı olamaz. İşte bu nedenle Mehmed Şemseddin Efendi gibi Türk-İslam kültürüyle yetişmiş, gezip gördüğü yerlerde şahit olduğu olayları ve karşılaştığı nesnelere doğru yorumlayabilecek kapasitedeki müelliflerin kaleme aldığı seyahatnâmeler ve benzeri eserler, Osmanlı Devleti'nin sosyal ve kültürel yaşamını anlama açısından çok büyük öneme sahiptirler. Ancak şu da utulmamalıdır ki, olayların içinde olan bir kişi kendi değer yargılarından tamamen soyutlanamayacağından bu gibi eserler değerlendirilirken tarafsızlık ilkesine çok dikkat edilmesi gerekmektedir.

Dildâr-ı Şemsî, 19. yy sonları ile 20. yy başları gibi Osmanlı ve Dünya tarihi açısından kritik dönemleri ve Bursa, İstanbul, İzmir, Selanik, Limni ve Midilli gibi çok önemli şehirleri konu alması itibarıyla de mühim bir eserdir. Çünkü eserde özellikle Batı Anadolu ve Ege Adaları hakkında verilen sayısal bilgilerin yanı sıra özellikle dergâhlar, şeyhler, dervişler ve bütün bunların toplum hayatına etkileri göz önüne serilmektedir. Dolayısıyla *Dildâr-ı Şemsî* iyi değerlendirilebilirse bize genel tarih açısından Osmanlı sosyal yapısı, özel de ise şehir ve tasavvuf tarihi hakkında çok faydalı bilgiler sunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTAM

Bir eserden azami istifade edebilmek için söz konusu eserin ne zaman, nasıl bir ortamda ve hangi şartlar altında yazıldığını bilmek gerekir. Bu bakımdan hazırlık bölümü *Dildâr-ı Şemsî*'yi daha sağlıklı anlayabilmek için bir ön çalışma olarak düşünülmüştür. Mehmed Şemseddin Efendi bir mutasavvıf olduğu ve eserde tasavvuf ve tarikat ağırlıklı konular işlendiği için önce tasavvuf geleneği anlatılacak ve devamında seyahatlerin yapıldığı dönemdeki siyâsî ve sosyal hadiseler kısaca hatırlatılacaktır. Daha sonra müellifin pîri olan Halvetiye Tarikatı'nın Mısırî kolunun kurucusu Niyazi-i Mısırî tanıtılacaktır. Son olarak da müellifin Niyazi-i Mısırî'nin kabrini ziyaret amacıyla yedi defa yolculuk yaptığı Limni Adası hakkında bilgi verilecektir.

I- Tasavvuf Geleneği

Mehmed Şemseddin Efendi, tasavvuf geleneğinde yetişen ve bu geleneği devam ettiren bir insandır. Bu bakımdan onun hayat felsefesini teşkil eden tasavvufu ve sûfî geleneğini biraz olsun tanımak gerekmektedir.

Tasavvuf, bir terim olarak Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerde zikredilmemesine ve İslam'ın ilk dönemlerinde doğrudan sufi diye adlandırılan kişiler⁴ olmamasına rağmen özellikle h 3. yüzyıldan itibaren tasavvuf ve sufi terimleri sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdeki zühd, takva ve rikak gibi kelimelerden güç alarak teoriden ziyâde pratiğe önem veren, nefisle mücadeleyi, insanın kalp temizliğini, güzel ahlaklı olmasını, mücâhedeyi, ruhun sürekli olgunlaşmasını ve dünyaya ancak gereği kadar ilgi duyulmasını amaçlayan ve genel olarak zühd dönemi diye adlandırılan bu sürecin ardından h. 6. yüzyıldan itibaren de tarikatlar teşekkül etmeye başlamış ve muhtelif İslam beldelerinde özü aynı olan değişik tarikatlar kurulmuştur.⁵

Önceleri, ahireti kazanmak için dünyadan yüz çevirmeyi amaçlayan, ruhî kuvvetleri terbiye, nefis ve tabiata ait güçleri kontrol altına alabilmek için izlenen yol anlamındaki tarikat,

⁴ Sufî lakabıyla ilk anılan kişi bir rivayete göre Câbir b. Hayyân (ö.150/767), başka bir rivayete göre ise Ebû Haşim'dir. Ayrıntılı bilgi için bak: Yılmaz, H. Kâmil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.23-24, İstanbul 2000

⁵ Ayrıntılı bilgi için bak: Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s. 199-309, İstanbul 1995; Yılmaz, a.g.e., s.229-262

sonraları tekke veya zaviye diye adlandırılan sosyal kurumlar çevresinde şeyh diye adlandırılan manevî bir rehber gözetiminde ruhî eğitim gören kişilerin uydukları ahlakî ve sosyal kaideler bütünü haline gelmiştir.⁶ Zühd dönemiyle başlayan bu süreçte tasavvuf, zamanla yeni kavramlara da kavuşmuş ve böylece İslam tarihinde itikadî ve amelî mezheplerin ardından üçüncü bir kol olarak tasavvuf ve tarikatlar gerçeği ortaya çıkmış ve varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir. Diğer taraftan h. 3. ve 4. yüzyıllardan itibaren artık gözle görünür bir kimliğe kavuşan tasavvufla ilgili bir takım eserler kaleme alınarak suffiliğin esasları yazılı hale getirilmeye başlanmıştır.

Tasavvufun özü itibariyle kâl ilmi değil de hâl ilmi olması sebebiyle bazı mutasavvıflar, sadece söz ve davranışlarıyla irşad ve hizmeti gaye edinmişler ve bu şekilde görevlerini tamamlamışlardır. Buna mukabil diğer bir kısım mutasavvıflar ise yaşadıklarını, gördüklerini, kendi tarikatlarının âdâb, erkân, usûl, silsile ve kurumlarını yazı ile kayda geçirerek bir yandan tasavvuf klasiklerinin oluşmasına katkıda bulunurken diğer yandan bütün bu maddî-manevî değerlerin gelecek kuşaklara aktarımını sağlamışlardır. H. 3. yüzyılda başlayan bu faaliyetler sayesinde Kuran ve Sünnet kaynağına dayanan tasavvufî düşünce belli bir derinlik kazanmış ve sistemli hale getirilmiştir.⁷ Nitekim bu çalışmanın temelini oluşturan *Dildâr-ı Şemsî* adlı seyahatnâme de Halvetiye Tarikati'nin Mısırî kolunda şeyh olan Mehmed Şemseddin Efendi'nin sözlü ve fiilî hizmetlerinin yanında diğer eserlerinde olduğu gibi bir şeyler kaleme alarak sonraki nesillere kültür mirası bırakabilme ve tarihe bir not düşebilme kaygısının neticesi olarak ortaya çıkmıştır.

II- Döneme Genel Bir Bakış

Mehmet Şemseddin Efendi'nin *Dildâr-ı Şemsî*'de anlattığı seyahatlerini, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi diye ikiye ayırabiliriz. Müellif Osmanlı döneminde 1872-1908 yılları arasında önce babasının memuriyeti daha sonra da hususî sebeplerle birçok yolculuk yapmıştır. Osmanlı dönemindeki seyahatlerini daha sağlıklı anlayabilmek için bu dönemde Osmanlı Devleti'nin siyasî ve sosyal durumunu ve bu hale geldiği süreci bilmek gerekmektedir.

15 Haziran 1826'daki Vak'ay-ı Hayriye diye adlandırılan yeniçeri ayaklanmasından iki gün sonra, 17 Haziran 1826'da Yeniçeri Ocağı, Padişah II. Mahmut tarafından resmen kapatıldı ve böylece II. Mahmut yapmak istediği ıslahatlar için uygun bir ortam hazırlamış oldu. Bu dönemde idarî, malî, askerî, hukukî ve eğitim alanlarında birçok ıslahatlar yapıldı. Nihayet bu

⁶ Yılmaz, a.g.e., s.229-230

⁷ Kara, a.g.e., s.53,

sürecin devamında 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni bir dönem başlamış oldu. Çünkü bu fermanla İslamî prensiplere göre şekillenmiş Osmanlı toplum yapısı bir anda toplumsal eşitliği amaçlayan ve Müslim-gayrimüslim eşitliğini getirmek isteyen bir gayeyle değiştirilmek isteniyordu. Bunun doğal bir sonucu olarak da 18 Şubat 1856'da Islahat Fermanı ilan edildi. Daha sonra da imparatorluğun pek çok yerinde Müslim-gayrimüslim kavgaları çıktı. Bu arada çıkan Kırım Savaşı sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu daha da zayıfladı. 1856'da Kırım Savaşı sonrası yapılan Paris Antlaşması'ndan 1877'deki Osmanlı-Rus Savaşı'na (93 Harbi) kadar geçen 29 senede, imparatorluk içindeki çeşitli ayaklanma ve kanlı mücadeleler yaşanmış, yeni özerklik arayışları veya mevcut imtiyazların genişletilmesi talepleri devam etmiştir. Gittikçe ağırlaşan ve 1875'te devletin iflasına yol açan ağır borçlanmalar neticesinde 1876'da Abdülaziz tahttan indirilmiş ve Abdülhamit tahta geçmiştir.⁸ 1877'de patlak veren Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası Osmanlı Devleti bir taraftan çok büyük toprak kaybına uğramış diğer taraftan Balkanlardan ve Kafkaslardan göç etmek zorunda kalan milyonlarca muhacirin özellikle İstanbul ve Bursa gibi illere yerleştirilmesi sonucu bir anda bu şehirlerin sosyal yapısı değişmiştir.

Devletin 1875'te mali iflasını ilan etmesi neticesinde kurulan Düyûn-ı Umûmiye doğrudan devletin gelirlerine el koyarak alacaklarını ve bunların faizlerini tahsil etmeye başlamıştır. Bu dağılıma ve çözülme ortamı, bu tür sıkıntıların yaşandığı her yerde ve zamanda olduğu gibi, Abdülhamid devrinin sıkı ve otoriter rejimini kaçınılmaz kılmıştır.⁹ Bu arada Fransızlar 1881'de Tunus'u, İngilizler ise 1882'de Mısır'ı işgal ettiler. 1897'de Girit olayları yüzünden çıkan Osmanlı- Yunan Savaşı'nı Osmanlı Devleti'nin kazanmasına rağmen dış baskılar sebebiyle adaya Yunan Prensi vali tayin edilmiş ve ada fiilen Yunan idaresine girmiştir. Yine bu yıllarda Balkanlar ve Yemen iyice karışmıştır.

İşte Mehmet Şemseddin Efendi, önce babasının memuriyeti daha sonra da kendi yolculukları sebebiyle gezdiği bütün şehirlerde bu savaş ve sıkıntıların toplumsal yansımalarını en ince ayrıntılarıyla görmüş ve yaşamıştır. Şemseddin Efendi'nin Limni'ye ilk defa 12 Şevval 1307 / 31 Mayıs 1890'da son defa ise 25 Rebi'u'l-âhîr 1307 / 25 Mayıs 1908 tarihinde gittiği düşünülürse bu dönemde Adalarda ve Selanik'te müşâhede ettiği sosyal ve siyasî durumu anlamak daha kolay olur. Öte yandan Rodos, Girit, Limni ve Midilli gibi adalar gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olduğu bölgeler olduklarından sosyo-ekonomik açıdan da gayrimüslimlerin

⁸ Beydilli, Kemal, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", Ed: İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi* C.I, s. 98 İstanbul 1999

⁹ Kemal Beydilli, a.g.b. s. 105

hakim güç olmalarını yadırgamamak lazımdır. Bu bölgeler aynı zamanda Osmanlı idaresinin sürgün yerleridir.

İkinci meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılında ise Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i resmen ilhak etmiş, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş ve Girit Yunanistan'a katılmıştır.¹⁰ 1911, 1912 ve 1913 yılları bir taraftan I. ve II. Balkan Savaşları ve Trablusgarp (Osmanlı-İtalyan) savaşlarıyla geçmiş ve nihayet 1914 yılında sadece Osmanlı topraklarını değil bütün dünyayı kasıp kavuran I. Dünya savaşı patlak vermiştir. Bu savaş neticesinde Osmanlı Devleti yenik kabul edilmiş ve 31 Ekim 1918'de Limni Adası'nın Mondoros Limanı'nda mütâreke imzalanmıştır. Daha sonra Kurtuluş Savaşı başlamış, yurt düşman işgalinden kurtarılmış ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir.

Mehmed Şemseddin Efendi, son Limni ziyaretinden sonra yukarıda anlatılan sıkıntılar yüzünden 1908-1925 yılları arasında Bursa dışına çıkamamıştır. Bu uzun aradan sonra 1925 yazında damadını ziyaret için artık Osmanlı Devleti'nin başkentine değil de yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir şehri olan İstanbul'a gitmiştir. 30 Kasım 1925'te tekke ve zaviyeler kapatıldığından bundan sonra bir şeyh olarak görev gereği değil de sivil bir vatandaş olarak akraba ve dostlarını ziyaret için yolculuklar yapmıştır. Bu yolculuklar esnasında anlattığı hâtıralarını ise dönemin şartları içinde değerlendirmek gerekir.

III- Niyazi-i Mısırî

Mehmed Şemseddin Efendi, *Dildâr-ı Şemsi*'nin 32. ve 33. sahifelerinde pîrinin hayat hikayesi hakkında kısaca bilgi vermiştir. Ancak özellikle *Dildâr*'daki bazı tasvirleri daha iyi anlayabilmek için çalışmanın başında Niyazi-i Mısırî'yi biraz daha teferruatlı olarak tanımak yerinde olacaktır.

Tasavvuf Tarihi denilince ilk akla gelen isimlerden olan Niyazi-i Mısırî hakkında bu şöhretinden dolayı pek çok müstakil çalışma yapılmıştır.¹¹ 1027/1617 yılında Malatya'da doğan Niyazi-i Mısırî Ümmî Sinan'a intisab edinceye kadarki hayatının birinci bölümünü *Mevâidü'l-İrfan*¹² adlı eserinde şöyle anlatmıştır:

¹⁰ Kemal Beydilli, a.g.b. s.119

¹¹ Niyazi-i Mısırî hakkında yapılan müstakil çalışmalardan bazıları şunlardır: Gölpınarlı, Abdülbaki, "Niyazi-i Mısırî", İÜ Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası, S. VII, s. 183-226, İstanbul 1972; Kara, Mustafa, *Niyazi-i Mısırî*, Ankara 1994; Erdoğan, Kenan, *Niyazi-i Mısırî Divanı*, Ankara 1998; Aşkar, Mustafa, *Niyazi-i Mısırî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1998

¹² Ateş, Süleyman, *İrfan Sofraları*, s.39-41, Ankara 1971

“Ben doğum yerim olan Malatya’da ilk ilim talebinde bulunduğum sırada kalbimde tarikat-ı sūfiyyeyi bilmek arzusu vardı. Önce onların meclislerine muhalif idim, gitmezdim fakat sohbetleri bereketiyle günden güne şevkim arttı, nihayet Halvetî şeyhlerinden birine bey’at itdim. Babam da beni ona gitmekten men ediyor, kendi şeyhine götürmek istiyordu, o zat Nakşibendiye’den idi ve bana göre kâmil değildi. Sefer etmem icabetti, nihayet bin kırk sekiz yılında -Bağdat bu yılda fethedilmişti- ilim tahsili kasdiyle Diyarbekir’e sefer ettim, ama asıl maksadım tarikat ilmi idi. Orada bir sene kaldım, sonra Mardin’e gittim, orada bir sene kaldım. Diyarbekir ve Mardin’de mantık ve kelâm okudum. Oradan Mısır’a gittim, Mısır’da Şeyhûniyye (medresesinde) Kadiri’den bir şeyh buldum, ona bey’at ettim ve Câmîu’l-Ezher’de derse başladım. Câmîu’l-Ezher’de okuyor ve o tekkede yatıyordum. Ciddî çalışıyor, her ikisini de muntazaman yürütüyordum. Bir gün şeyhim bana dedi ki: ‘Zahir ilim talebinden tamamen vazgeçmedikçe tarikat ilmi sana açılmaz.’İlimden ayrılmam bana güç geldi, ağlayarak tazarru ve niyaz ile Allah’a istihâre ettim ve uyudum... Gördüğüm rüya üzerine şeyhim bana izin verdi. Bana, yüzünde ilim mukadder olan zatı bulmak arzusuyla yola çıktım, senelerce dolaşım, Arap ve Rûm (Anadolu) şehirlerinde çok şeyhlerin sohbetine eriştim. Âkıbet şeyhim, göz bebeğim, kalbimin devâsı Şeyh Ümmî Sinan Elmalı (k.s.)’nin hizmetine ulaştım, kalbimin şifasını onun hizmeti şerefinde buldum, mübarek nefes-i kimyasıyla bana, Hz. Şeyh Abdü’l-kâdir-i Geylanî (k.s.)’nin bahsettiğim rüyada işaret ettiği her şey hasıl oldu. Allah’a hamdolsun, Allah’ın lütfuyla telvîn gitti, temkîn hasıl oldu. Allah gerçeği söyler, O doğru yola iletir.”

Kırk yaşında Ümmî Sinan’dan hilafetini alan Mısırî, Elmalı’dan Uşak’a döner, bu sırada Çal’dan gelen istek üzerine Mehmed Efendi tarafından Çal’a yönlendirilir. Ancak orada fazla kalamaz ve Kütahya’ya görevlendirilir.¹³ Daha sonra da 1072/1661 yılında Uşak üzerinden Bursa’ya gelir. Bir müddet Şehreküstü Camii yakınında bir tekkede, Ulucami civarındaki medresede ve Sebbağ Ali Dede’nin evinde kalan¹⁴ Niyazi-i Mısırî 1080/1669 yılında Abdal Çelebi isimli İranlı bir tüccar sayesinde kendi tekkesini kurar¹⁵ ve hayatında yeni bir dönem böylece başlamış olur.¹⁶

¹³ İbrahim Rakım, *Vâkı ‘a-ı Hazret-i Mısırî*, BEEK Genel Kit., no 772, vr.12b. Daha geniş bilgi için bak: Beki, Kâmil, *İbrahim Rakım Efendi ve Vâkı ‘ât-ı Hazret-i Mısırî*, UÜ Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1997.

¹⁴ İbrahim Rakım, *a.g.e.*, vr. 13b-14a; İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*; s.189, Bursa 1302; Mehmet Şemsettin, *Gülzâr-ı Mısırî*, s.114.

¹⁵ Bu kişi aynı zamanda bugün hala kullanımda olan ve kendi adıyla anılan Abdal Köprüsünü de yaptıran kişidir. Ayrıntılı bilgi için bak:İsmail Belig, *a.g.e.*, s.189, Baykal, Kazım, *Bursa ve Anıtlar*, s. 24 İstanbul 1982

¹⁶ Bu tekke, Ulu Cami’nin karşısında, şu an merkez postanenin olduğu yerde kurulmuştur.

Bursa'yı kendine mesken tutan Mısrî, burada da kalıcı olamamıştır. Zira tasavvufun tartışmalı meselelerinden biri ola vahdet-i vücûd meselesinin tavizsiz savunucularındandır. Aynı zamanda cifr ilmiyle de uğraşan Mısrî, cifr ilmine dayanarak gelecekle ilgili bazı tespitlerde bulunmuş ve bu bağlamda Hz. Peygamber'in torunları olmaları hasebiyle Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in de bir nevi peygamber olduklarını iddia etmiştir.¹⁷

Tasavvufla ilgili aşırı bulunan bu görüşlerinin yanı sıra siyasî otoritenin tasavvufî hayatla ilgili bir takım kararlarına da karşı çıkmıştır. Nitekim İstanbul'da merkezî otoritenin 'raks u deverân' adını alan sesli zikir meclislerini yasaklama kararına uymayan Mısrî aynı zamanda bu kararın alınmasında büyük etkisi olan Vâni Mehmed Efendi ile de açıktan açığa mücadeleye girişmiştir.¹⁸ Bu olayların neticesinde 1083/1673 senesinde ilk olarak Rodos'a sürgün edilmiştir.¹⁹ Onu Rodos'a götürmekle görevli devlet adamı daha sonra O'nun en meşhur halifesi olmuş ve şeyhinin bütün şiiirlerini de tahmîs etmiştir. Bu ilk sürgün hayatı dokuz ay devam etmiştir.

Bursa'ya dönüşünde hizmet ve görüşlerine devam eden Mısrî bu defa 1087/1676'da Limni'ye sürülmüş olup iki yıl sonra affedilmesine rağmen Limni'de yeni bir Mısrî dergâhı kurmuş ve adadan on beş yıl sonra 1103/1691'de dönmüştür.²⁰ Ancak Nemçe (Macar) muharebesi yüzünden siyasî otorite ile bir kez daha ters düşen Mısrî 1104/1693'te tekrar Limni'ye gitmiş²¹ ve bir yıl sonra yetmiş sekiz yaşında iken 1105/1694 tarihinde orada vefat etmiş ve adaya defnedilmiştir.²²

Niyazî-i Mısrî'nin vefatına İsmal Belîğ şu tarihi düşürmüştür:²³

Kutb-ı âlem, Hazret-i Mısrî Efendi menzilin

Tekye-gâh-ı gül-şen-i me'vâda ihrâz eyledi

Düşdi çâr etrafa matem didiler tarihini

Rûh-i Mısrî mahfel-i âliye pervâz eyledi.

¹⁷ Niyazi-i Mısrî'nin fikirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bak: Kara Mustafa; *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, C. II, s.192-200, Bursa 1993

¹⁸ Niyazî-i Mısrî ve Vâni Mehmet Efendi arasında yaşanan olaylarla ilgili ayrıntılı bilgi için bak: Kayabaşı, Nahit, *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü II*, mak.: Armağan, Mustafa, "Bursa'da İki Rakip Sürgün Niyazî- Mısrî ve Vâni Mehmed Efend", s. 259-263, Bursa 2003

¹⁹ İbrahim Rakım, a.g.e., vr 25a; İsmail Belîğ, a.g.e., s.190; Kara, a.g.e.,s.183

²⁰ Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergahları Yedigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Kara, Mustafa – Atlansoy, Kadir, s.520, Bursa 1997; İbrahim Rakım, a.g.e., vr 26a,

²¹ Mehmed Şemseddin, a.g.e., s.520; Kara, a.g.e., s.183

²² Mehmed Şemseddin, a.g.e., s.520; İbrahim Rakım, a.g.e., vr 28a, İsmail Belîğ, a.g.e., s.192; Kara, a.g.e., s.183

²³ İsmail Belîğ, a.g.e., s.191

Vefatından sonra kendisi için bir türbe yapılmıştır ki bu türbeden Dildâr-ı Şemsi'de sıkça söz edilmektedir.

Silsilesi: Ümmî Sinan Halvetî, Eroğlu, Abdülvehhab Elmalî, Yiğitbaşı Veli Marmaravî, Alaaddin Uşşakî, Taceddin Kayserî, Pîr-i Erzincanî, Yahya Şirvanî (Pîr-i Sâni), Sadreddin Ömer Halvetî, İzzeddin Halvetî, Ahi Bayram Halvetî, Ömer Halvetî (Pîr)²⁴

Mürşitleri: Hüseyin Halvetî, İbrahim Kadirî, Mehmet Halvetî, Ümmî Sinan

Eserleri: Mehmet Şemsettin Ulusoy, *Yâdigâr-ı Şemsi'*de şeyhinden 12 eser kaldığını ancak rivayetlere göre Niyazi-i Mısırî'nin 30 kadar eser vücuda getirdiğini söylemektedir.²⁵ En meşhur olan eserleri ise şunlardır:²⁶

Divân: En meşhur mutasavvıf divanlarından. Birçok kez basılmıştır.

*Mevâidü'l-irfân:(İrfan Sofraları)*²⁷

Kaside-i Bür'e Tesbî'i

*Mecmua*²⁸

Postnişînler: Mısriye'nin merkez dergahı Bursa'da Ulucami'nin kible tarafında günümüzde postane olarak kullanılan binanın köşesinde kurulan dergahtır. Burada görev yapan sufiler ise şöyle sıralanabilir:²⁹

Şenikzâde Mehmed Efendi (öl.Bursa, 1109/1697), Pirzâde Çelebi Efendi, Kasım Efendi, Tilmiz Ahmed Efendi, Sahfî Mehmed Efendi (ö. Bursa, 1146/1733), Ali Halvetî Kadirî Mısırî(ö.Bursa; 1203/1788), Ahmed Ni'metî Kadirî Mısırî (ö.Bursa, 1203/1788), Mehmed Zeynelabidin Mısırî (ö.Mekke, 1232/1816), Ahmed Şemseddin Halvetî Kadirî Mısırî (ö. 1267/1850), Mehmed Zâik Efendi (ö. Bursa, 1269/1852), İsmail Nazîf Efendi (ö. Bursa, 1305/1887), **Mehmed Şemseddin (Ulusoy) Efendi (ö. İstanbul, 1936)**

²⁴ Ateş, a.g.e., s.93-96

²⁵ Mehmed Şemseddin, a.g.e., s.520, Ayrıca Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Niyazi-i Mısırî'nin 14 eserinden bahseder, bak: Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*,C.I, s.162-163, İstanbul t.y., sülyman Ateş ise 20 eserinin sminivermiştir, bak: Ateş a.g.e., s.5-7

²⁶ Eserleri ile ilgili geniş bilgi için bak: Aşkar, a.g.e., s.149-176; Kara, Mustafa, *Niyazi-i Mısırî*, s.21-26.

²⁷ Yetmiş bir sofradan (bölüm) oluşan bu eserin altmış sekizinci sofranın dışındaki bölümleri Arapça olarak kaleme alınmıştır ve bu eser Süleyman Ateş tarafından *İrfan Sofraları* adı altında Türkçeye çevrilmiştir. bak.: Ateş, a.g.e.

²⁸ BEEK Orhan Kitaplığı, nu 609 da bulunan bir Bölümü Mısırî'nin el yazması olan eserdir.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bak.: *Gülzâr-ı Mısırî*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi

IV- Limni Adası

Mehmed Şemseddin Efendi *Dildâr-ı Şemsi*'de her ne kadar yaptığı bütün yolculuklarını anlatsa da Niyazi-i Mısrî'nin kabrini ziyaret için yedi defa Limni'ye seyahat etmesi kuşkusuz eserin çekirdeğini teşkil etmektedir. Kendisi de eserin mukaddimesinde bunu beyan etmiştir. Bu sebeple özellikle eserdeki Limni tasvirlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünüldüğünden Limni Adası kısaca tanıtılacaktır.

Bugün Yunanistan'a bağlı bir ada olan Limni, Ege'nin kuzey kesiminde Çanakkale Boğazı'na 61 km mesafede olup 476 km² alana ve 259 km kıyı şeridinde sahiptir. Bugün Limnos ya da Lemnos diye anılan ada yerli kaynaklarda Limni, İlimli, Limoz veya Limnoz şeklinde isimlendirilmekte olup en yüksek noktası 430 m ile Skopia Tepesi'dir. Ada genelde düz bir arazi yapısına sahiptir. Yapılan kazılarda yerleşim tarihi M.Ö. 5000 yıllarına dayanan adayı antik çağlardan bu yana meşhur yapan en önemli özelliği, tedavi edici olduğuna inanılan ve Osmanlı kaynaklarında "tîn-i mahtûm", Batılıların eserlerinde "terra Limnia, terra sigillata" adı verilen bir çeşit toprağın çıkarılıyor olmasıdır.³⁰ Yılın Hristiyanlarca kutsal sayılan bir gününde³¹ özel törenlerle çıkarılan bu çamur daha sonra kurutulularak tablet haline dönüştürülmekte ve mühürlenerek İstanbul'a gönderilmekte olduğundan bu ismi almıştır. Mehmet Şemseddin Efendi bu törenleri ve ayrıntılarını *Dildâr-ı Şemsi*'nin 148. ve 149. sayfalarında anlatmaktadır.

Eski Grek kaynaklarında halkının Trakya'dan geldiği belirtilen, M.Ö. Perslerin ve Spartalılar'ın hâkimiyetinde kalan ada 197'de Roma hâkimiyetine girdi. VI. yy da Doğu Roma'ya bağlı bir piskoposluk haline geldi ve 1082'den itibaren adaya İtalyan tüccarları yerleşmeye başladı. Ada X. ve XI. yy larda Girit'teki Arap ve Batı Anadolu kıyılarındaki Türklerin akınlarına maruz kaldı. İstanbul'un Latinlerin eline geçmesinin ardından 1279'a kadar Venedikli megadüklerin idaresinde kalan ada, bu tarihten 1453'e kadar tekrar Bizans idaresinde olmuştur.³²

Osmanlı kaynaklarında Limni Adası'nın fethi Enez şehrinin fethi esnasında anlatılmaktadır. Bu da Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'un fethinin hemen akabine rastlamaktadır. Yine aynı kaynaklarda adanın fethi ile ilgili olarak 1453 sonu ile 1456 yılları

³⁰ Emecen, Feridun, "Limni", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XXVII, s. 190, Ankara 2003; Demircan, Yasemin, "Limni Adası'nda Çıkarılan Tıyn-ı Mahtum Madeni Hakkında", *Osmanlı*, C.III, s.322-325 Ankara 1999

³¹ *Dildâr-ı Şemsi*'nin 148. sayfasında bugün 15 Ağustos olarak bildirilmektedir.

arasında muhtelif tarihler verilmektedir.³³ Ancak Osmanlılar tarafından fethedilmesinden kısa bir süre sonra yani 1456 yılı sonlarında ada papalık donanması tarafından işgal edilmiş ve daha sonra 1479 yılına kadar Mora Despotluğu, Rum korsanları ve Venedikliler arasında el değiştirmiştir. Limni'nin doğrudan Osmanlılar tarafından yönetilmesi ise 1479'da başlamış ve neredeyse aralıksız olarak 1912'ye kadar devam etmiştir.³⁴

1490 tahririne göre adanın merkezi dört mahalleden oluşan Palukasrı(palaikastron) kasabasıydı ve bu tarihte adanın toplam nüfusu sadece biri Müslüman olmak üzere 700 hane civarındaydı. 1519 yılına gelindiğinde ise merkezdeki mahalle sayısı beşe çıkmış ve toplam hane sayısı 850'ye ulaşmıştır.³⁵ Bu tahririn yapıldığı yıllarda adaya gelen Pîrî Reis adanın merkezine Türklerin "Balıkesrı", yerli halkın ise "Palyokastro" dediklerini, kalenin sarp bir kayalık üzerine kurulduğunu, ayrıca ikisi harap üç kalenin daha bulunduğunu, Kondiya ve özellikle Mondros körfezinin gemiler için son derece uygun liman olduğunu ifade ederek topoğrafya hakkında ilgi çekici bilgiler vermiştir.³⁶ 1557 ve 1568 kayıtlarına göre ise adanın toplam nüfusu 2000 haneye yaklaşmış, bu arada Müslüman hane sayısı da yaklaşık 50 civarına yükselmiştir. Nüfus artışına paralel olarak 1598 yılında merkez kasaba olan Palaikastron'a Pazar kurulmasına izin verilmiş ve Türk nüfusun ihtiyacı için kale altındaki Mustafa Reis Mescidi cami haline dönüştürülmüştür.³⁷

XVII. yüzyılda Çanakkale Boğazı sebebiyle stratejik önemi artan adadaki asker sayısı artırılmış ve Rebiu'l-ahir 1022 (Haziran 1613) tarihli bir karara göre de ada sancak haline getirilmiş ve Hızır Bey'in idaresine verilmiştir.³⁸ 1656 da Venedikliler, 1807 de ise Ruslar adayı işgal etmişler ancak her iki olayda da kısa süre sonra geri alınmıştır. 1821 Yunan isyanında adada herhangi hareketlenme olmamış, hatta Rum asilere karşı ada halkı Osmanlı güçlerine

³² Emecen, a.g.m., s.190

³³ Âşıkpaşazade, Limni'nin fethi için 1453 sonu 1454 başı demiştir, bak: Âşıkpaşazade, *Tevârih-i âl-i Osman*, s.144-145, İstanbul 1332. Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa, Oruç Bey Ve Tursun Bey 1454'i fetih yılı kabul ederler, bak: Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Tarihleri I*, yay.: İbrahim Hakki Konyalı, s.353, İstanbul 1949; *Oruç Bey Tarihi*, yay.:Nihal Atsız, s. 109, 1972; Tursun Bey. *Tarihi Ebu'l-Feth*, s.68, İstanbul 1330. İ. Hakki Uzunçarşılı ise fetih tarihi olarak 1456 senesini kabul eder, bak: Uzunçarşılı, İ. Hakki, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s.34, Ankara 1975

³⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., s.34

³⁵ Emecen, a.g.m., s.191

³⁶ Pîrî Reis, *Kitab-ı Bahriye*, haz. Kurdoğlu, Fevzi - Alpagut, Ali Haydar, s. 100–104, İstanbul 1934

³⁷ BA: MAD, nu, 5582

³⁸ BA. KK. nu. 71, s. 476

yardımcı olmuştur ki bu sırada adada eli silah tutabilecek nitelikte 300 kadar Türk, buna mukabil 13000 civarında Rum yaşamaktaydı.³⁹

Mehmed Şemseddin Ulusoy'un adayı ziyaret ettiği yıllara yakın dönemde -Şemseddin Efendi, Limni'ye 1890–1908 yılları arasında gitmiştir- mesela 1885'de ada nüfusu 1900'ü Türk olmak üzere 21300 iken 1894'te 23.550'e ulaşmıştır. Bu sıralarda adada sosyal kurum olarak ise altı cami, bir tekke (*Dildâr-ı Şemsi*'de çokça bahsi geçen Mısırî Tekkesi), 164 kilise, 585 dükkân ve bir de han mevcuttu. Ada bu dönemde idarî açıdan Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin bir sancağı durumunda olup İmroz ve Bozcaada birer kaza olarak buraya bağlıydı.⁴⁰

Adanın hemen Çanakkale Boğazı'nın açıklarında olması stratejik açıdan çok önemlidir. Çünkü ada hem Ege'den gelecek saldırılara karşı boğazın güvenliği, hem de boğazdan Ege ve Akdeniz'e açılacak gemi veya donanmaların güvenliği açısından kilit bir noktadadır. Nitekim 1479'dan beri neredeyse kesintisiz olarak Osmanlı hâkimiyetinde olan Limni'yi 21 Ekim 1912'de Yunanlılar işgal etmiş ve ada Çanakkale savaşlarında müttefik güçlerin ana üssü olarak kullanılmıştır. Ayrıca adaya çok önem verilmesine en büyük sebep olarak tîn-i mahtûmu gösterenler de olmuştur.⁴¹ Osmanlı ve İtilaf devletleri arasında yapılan savaşa son veren Mondoros Antlaşması adanın aynı isimli limanında imzalanmıştır. (31 Ekim 1918) Ada daha sonra Lozan Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır. Bu dönemde adada 2540 Türk yaşamaktaydı. Bu kişilerin bir kısmı 1920'de bir kısmı da daha sonra adadan ayrıldı ve yerlerine 1923'te Anadolu'dan gelen 3000 Rum yerleştirildi.

Bugün ada bir turizm merkezi durumunda olup nüfusu 15.000 civarındadır.

³⁹ Esad Efendi, *Vak'a nüvis Esad Efendi Tarihi. Bâhir Efendi'nin Zeyl Ve İlaveleriyle: 1237–1241/1821–1826*, haz. Ziya Yılmaz, s. 764–767, İstanbul 2000

⁴⁰ Emecen, a.g.m., s. 192

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Demircan, a.g.m., s.322–325. Yine Amerikan Princeton Üniversitesi'nde Türk Tarihi üzrine dersler veren Prof. Dr. Heaty Lowry adanın mühürlü çamur yüzünden fethedildiği görüşündedir. Ayrıntılı bilgi için bak: Lowry, Heaty, *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos-15. Yüzyıl Osmanlı Gerçekleri: Limni Adasındaki Hristiyan Köylülerin Yaşamı*, İstanbul 2002

İKİNCİ BÖLÜM: DEĞERLENDİRME

Mehmed Şemseddin Efendi, anne ve baba tarafından tasavvufî hayatın yaşandığı aile geleneğine sahip olduğundan bu kültüre âşinadır. Ayrıca İslamî ilimlere de vâkıftır. Bunlara ilave olarak çocukluğunda babasının memuriyeti, gençlik yıllarında şeyh olarak bir anlamda görevi gereği, daha sonraları ise hususî sebeplerle çok defa seyahat etmiştir. Bu üç özelliği neticesinde elde ettiği bilgi ve tecrübelerini gayreti sayesinde pek çok esere dönüştürmüştür. *Dildâr-ı Şemsî* de bunlardan birisidir. *Dildâr*, bir seyahatnâme olarak genel anlamda tarih ilmine kaynaklık ederken diğer taraftan konusu itibariyle olayların yaşandığı şehirlerin sosyo-kültürel hayatıyla ilgili olarak sosyal tarih anlamında, bir şeyhin hayat tecrübesi ve gözlemleri itibariyle de tasavvuf tarihi ve tarikatlar hakkında birinci elden veriler içermektedir.

Ancak tarih ilminin bu verilerden azami istifade edebilmesi için nasıl bir etkiyle ve hangi değer yargılarıyla yazıldığını bilmek gerekir. Bu bölümde Mehmed Şemseddin Efendi'nin önce biyografisi aktarılacak, ardından tarihçiliği hakkında bilgiler verilecek, Bursa'nın O'na ve eserlerine etkileri anlatıldıktan sonra Osmanlı Toplumunda tarikat ve tekkelerin yeri, müellifin olaylara ve kişilere bakışı değerlendirilecektir. Değerlendirmelerde çok fazla başka kaynaklara atıf yapmak yerine genel bir analiz yapılmaya çalışılmıştır.

I- Mehmed Şemseddin (ULUSOY) Efendi

Mehmed Şemseddin Efendi, *Dildâr-ı Şemsî*'de bir gezi notlarını aktarırken diğer taraftan zaman zaman aile hayatı ve hatıralarına da değinmektedir. Bu sebeple O'nu tanımaya çalışırken özel hayatı ile tarihçi kişiliğini ayrı ayrı değerlendirmek, hem O'nu daha iyi tanımamızı sağlayacak hem de eseri daha sağlıklı anlayabilmemize yardımcı olacaktır.

A- Mehmed Şemseddin Efendi'nin Biyografisi

Bir kimsenin hayat hikayesi hakkında en güvenilir bilgiler kendi ağzından çıkan ifadeleri veya bizzat kaleme aldıklarıdır. Dildâr-ı Şemsî'nin müellifi olan Mehmet Şemseddin Efendi kendi dergâhı olan Bursa Mısrî Dergâhı'nı anlattığı *Gülzâr-ı Mısrî* isimli eserinin sonunda 7 Cemaziyelahir 1333 / 22 Nisan 1915 tarihinde son postnişîn olarak kendi hayatını anlatmıştır. Müellif otobiyografisinde özellikle aile hayatıyla ilgili başka yerlerde pek bulunamayak bilgiler aktarmıştır. Ancak müellifin otobiyografisinde aktardıklarının bir kısmı zaten *Dildâr-ı Şerif*'te anlatıldığından otobiyografi sadeleştirilerek biyografi tarzında aktarılacaktır.⁴²

Mehmed Şemseddin Efendi, h. 1283'te Bursa'da doğmuştur. 4-5 yaşlarında iken mahallelerinde bulunan Şeker Hoca mektebine devam etmiş ve 1289'da altı yaşında iken babasının memuriyeti sebebiyle ailece Aydın'a gidilmiş ve sekiz yaşında Kur'an'ı hatmeştir. 1292'de yine ailece İzmir'e geçmişler ve orada Sultaniye mektebine gitmiş ve bilâhare Bursa'ya dönerek Rüşdiye mektebine devam etmiştir. Babasının Mihaliç (Karacabey) vergi ve nüfus memuriyetine tayininden dolayı yine aile ile birlikte oraya gidilmiş ve Mihaliç Rüşdiyesinden 1297 tarihinde birincilik ile diploma almıştır. 1299'da Bursa'da kapalı olan Mısrî Dergâhı babası İsmail Nazif Efendi tarafından tekrar açılarak ayin icrasına başlanmış ve bu arada babasından Kırâat ve Akâid okuyarak biraz daha kendini geliştirmiştir. Bu arada vergi ve arazi memurluğu yapmış ve bilahâre nüfus idaresinde iki sene kadar yabancı komisyonunda yazıcılık yapmıştır. Babasının vefatından sonra Münzevî Dergâhı postnişîni Vahyî Efendi'den Akâid ve Tasavvuf okumuş, Hikmet, Hey'et gibi ilimlerle meşgul olmuştur.

Atinalı Ali Rıza Efendi Dergâhı Şeyhi Mustafa Lütfullah Efendi'den tarikat usullerini ikmal etmiştir. Tarikata intisabından ikmâl-i esmaya kadar olan süreci kendisi şu şekilde aktarmaktadır:

18 Şaban 1305 Pazar günü birinci ism-i şerif ile bazı virdin telkîni.

23 Receb 1306 Pazartesi ikinci ism-i şerif ile bazı virdin telkîni.

3 Zi'l-kade 1306 Pazartesi üçüncü ism-i şerif ile fûrûun telkîni.

19 Rebiü'l-ahir 1308 Salı dördüncü ism-i şerif ile fûrûun telkîni.

⁴² Otobiyografinin tam metni için bak.: Mehmed Şemseddin, a.g.e., s.10–14 Bu otobiyografi ayrıca da yayınlanmıştır, bak. Kara, Mustafa "Bursalı Bir Tarihçi Mehmed Şemseddin (Ulusuy) Efendi", UÜ İFD, S.3, C.3, s.99–105, Bursa 1991

24 Cemaziye'l-evvel 1310 Çarşamba beşinci ism-i şerif ile fûrûun telkîni.

1 Receb 1310 Perşembe ilbas-ı tac ve hırka edilip akşamı Regâib gecesinde cemiyet icrası.

23 Rebiu'l-evvel 1318 Cuma altıncı ism-i şerif ile bazı fûruât-ı esmâ telkîni.

5 Cemaziye'l-ahir 1318 Cumartesi yedinci ism-i şerif ile fûruât telkîni.

1 Receb 1310 tarihinde Regaib Kandilinde Bursa'da bütün meşayih ve dervişler davet edilerek bir program düzenlenmiş ve Bursa Mısrî Dergahı postnişîni olmuştur. 5 Cemaziye'l-ahir 1318 tarihinde ise tekmîl-i esma etmiştir.

Babasının sağlığında 9 Şa'ban 1303 tarihinde Fındıkzâde Raşid Ağa'nın kızı Feride ile evlenmiş ancak uyumsuzluk nedeniyle 3 Rebi'ul-evvel 1306 tarihinde ayrılmışlardır. 27 Zi'l-hicce 304 tarihinde İstanbul Etyemez Dergâhı Şeyhi Ferid Efendi'nin halifelerinden olan ve 1 Receb 305 tarihinde vefat ederek Sa'd'î Der-gah-ı Şerifi'ne defnolunan Şeyh Neş'et Efendi'nin kızı Sadberk hanımla evlenmiştir. Bu hanımından 22 Receb 1306 tarihinde Mehmed Taceddin, 27 Ramazan 307 tarihinde Mehmed Zeynelabidin, 27 Ramazan 1315 tarihinde de Mehmed Ali Efdalüddin isimli üç oğlu dünyaya gelmiştir. Çok zeki ve becerikli olan oğlu Taceddin, çok hasta ve zayıf olduğundan 4 Cemaziye'l-evvel 1314 tarihinde vefat etmiştir. Mehmed Ali Efdaleddin'nin doğumunda annesi hastalanmış ve 32 gün sonra vefat etmiştir. Efdaleddin ise önce Bursa'da bulunan büyük halaları Kâtibe Hanım ve kızı Sırrıye Hanım tarafından idare edilmiş, halalarının vefatı üzerine süt anneye verilmiş ancak 16 Şaban 1316 tarihinde O da vefat etmekle dergahın haziresine annesinin yanına defnolunmuştur. Şemseddin Efendi, oğlu Taceddin'in vefatına şu tarihi düşürmüştür:

İki çeşmim yaş ile tarihin yazdum Şemsî

Kumr-ı veş uçdı cinâna vâh Tâce'd-dîn vâh

Ortanca oğlu Zeynelabidin 28 Receb 327 tarihinde Ulu Cami imamı Hafız Es'ad Efendi'den hıfz-ı Kur'an'a muvaffak olmuş ve İsmail Hakkı Dergâhı Şerifi şeyh-i sabıkı olan Faik Efendi'nin kızı Hâfız Şaziye Hanım'la evlenmiştir. 8 Muharrem 1330 tarihinde Cuma günü Hüseyin Necmeddin ismiyle bir oğlu dünyaya gelmiştir.

İkinci eşinin irtihalinden sonra 1 Receb 1317 tarihinde Sofya muhacirlerinden Mustafa Efendi'nin kerimesi Basiret Hanım'la evlenmiş ve 4 Rebiulahir 1318 tarihinde kızı Fatma

Lemean dünyaya gelmiştir. 16 Zilhicce 319 tarihinde geçimsizlik sebebiyle bu eşinden de ayrılmıştır ve 7-8 yıl nafaka ödemiştir. 25 Rebiu'l-ahir 1320 tarihinde mahalle ahalisinden ve pek uzak akrabalarından Arpacızade Hacı İsmail Efendi'nin oğlu Hasan Bey'in kızı Fatma Hanım'la evlenmiş bu eşinden 26 Cemaziyelahir 1321 tarihinde kızı Hatice Tayan, 25 Muharrem 1324'te oğlu Mehmet Fehâmeddin, 10 Rebiulevvel 1329'da ise kızı Emine Dıraşan dünyaya gelmişlerdir.

Dergâhın gelirleri az olduğu için Bursa Düyûn-ı Umûmiyesi'nde uzun yıllar müzâyede katipliği yapmış olan müellif 1326'dan sonra bu görevi bırakarak kendisi eser yazmağa adanmıştır.

14 Muharrem 1302 tarihinde Serpınar Mahallesi'ndeki (Pınarbaşı) İzzeddin Bey Camii hatipliği babasından kendisine intikal etmiş ve bu görevi ölünceye dek sürdürmüştür. Yine babasının vefatı ve dergâhın kendisine tevcihinden sonra Ulu Cami devirhanlığı, kardeşi kabul etmediği için kendisine verilmiştir. Dergâhın kendisine intikalinde çıkan sorunlar Bursa'da çözülemediği için İstanbul'a gitmiş ve İstanbul Meclis-i Meşayih'i'nde imtihan edilerek dergâhın tam hissesini üzerine almıştır. 11 Muharrem 1324 tarihinde Mecidiye Caddesi (şimdiki Atatürk Caddesi) genişletildiğinden dergâhın 220 metre mahalli yola katıldığı için ve iki yıl süreyle bu sorunun çözümü için çalışmış ve harem dairesinin kısmen inşasına ve selamlık dairesine üç oda ilvesine muvaffak olmuş, caddeye bitişik hale gelen binanın altına yedi adet dükkan bina ettirmiş ve dergâhın masraflarına katkı sağlamıştır. (Dergâhın tevcihi ve caddenin genişletilmesi meseleleri *Dildâr-ı Şemsî*'de ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.)

Mısırî Dergâhı postnişinliği yanında bir süre de İsmail Hakkı Dergâhı ve Çarşamba Dergâhı'nı vekaleten idare etmiştir. 8 Zilhicce 1326 tarihinde İsmail Hakkı Dergâhı'nın başına geçen Cemaleddin Efendi'nin ve 15 Cemaziyevvel 328 tarihinde Çarşamba Dergâhı'nın başına geçen Süleyman Sabri Bey'in ilim ve marifet kazanmalarına büyük gayret göstermiştir.

Şemseddin Efendi bu otobiyografiyi yukarıda da belirtildiği üzere Bursa Dergâhlarını anlattığı ve 1915 yılında ancak I. cildini bastırabildiği eseri *Yadigâr-ı Şemsî* için yazmıştır. Buraya kadar anlatılanlar daha ziyade ailevî meselelerdir. Müellifin bu arada uğraştığı diğer faaliyetler ve seyahatler Dildâr'da, daha sonra yaptığı çalışmalar, itarihçi kişiliği ve eserleriyle ilgili olarak da aşağıda bilgi verilecektir.

B- Tarihçi Olarak Mehmed Şemseddin

Müellifin otobiyografik hayat hikâyesi yukarıda verildiğinden burada daha ziyade tarihçiliği ve bu özelliğinin *Dildâr-ı Şemsî*'ye olan yansımaları üzerinde durulacaktır.

Mehmed Şemseddin Efendi'nin bir şeyh olduğu ve eserlerinden yalnız *Yadigâr-ı Şemsî* ve *Mevlûd*'ünün basılmış olduğu dikkate alındığında sadece tasavvuf ve tarikatların tarihiyle ilgilendiği düşünülebilir. Ama bu yanlış bir değerlendirme olur çünkü O, çok yönlü bir insandır. Hayatı ve eserleri dikkatlice incelendiğinde O'nun, tasavvufî hayatın esas alındığı bir ailede ve gelenekte yetişen ve bu geleneği sürdüren bir mutasavvıf, Pınarbaşı İzzettin Camii'nin hatipliğini elli yıl boyunca yapan bir din adamı ve ayrıca Bursa tarihinin hemen her yönüyle ilgilenen bir şehir tarihçisi olduğu kolayca anlaşılacaktır.⁴³

Mehmet Şemseddin Efendi, genel manada tarih ilmiyle uğraşmak yerine özellikle doğup büyüdüğü ve her değeriyle hayatına yön veren Bursa şehrinin kendi yaşadığı döneme göre öncesini araştıran ve o güne ait değerlerini de sonraki nesillere aktarma kaygısı taşıyan bir kültür elçisidir. 7 Nisan 1327'de ilk teşkil olunan Tarih Encümeni'ne aza tayin edilmiştir. Yine Meclisi Meşâyih, Donanma Cemiyeti ve Cihat komisyonu azalıklarında bulunmuştur. Bir ara Bursa Kütüphanesinin tasnif çalışmalarını yürüten Şemseddin Efendi, 1927'de kütüphaneleri teftiş ve tetkikle görevlendirilmiştir. 1932'de Halkevi Tarih Komisyonunda çalışmıştır. Soyadı kanunu çıktıktan sonra "Ulusoy" soyadını almıştır. Hayatı genelde maddî sıkıntılarla geçmiştir. Ancak altmış lira ücretle Evkaf sicillerini tetkike memur edildiğine dair yazının Bursa'ya geldiği gün, tedavi için gittiği İstanbul'da 9 Teşrin-i evvel 1936 Cuma günü vefat etmiştir.

⁴³ Mehmet Şemseddin Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bak: *Gülzâr-ı Mısri*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi; Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya-i Ebrar*, C.V, İstanbul Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nu,2309, s.109-115; Dağlıoğlu, Hikmet Turhan, "M. Şemseddin Ulusoy", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, S.53, C,IX, s.385 1937; Yücer, R.R. "M. Şemseddin Ulusoy", *Türkün Dergisi*, S.9, s.38-41, Bursa 1937; Fındıkoğlu, Z. Fahri, "Bursa Müverrihlerinden Mehmet Şemseddin'in Hayatı ve Eseri", *Uludağ Dergisi* S. 34, s.36-45, Bursa 1941; Baykal, Kazım, "Bursa Hakkında Yapılan Etütler", *Uludağ Dergisi*, S.83, s.25-27, Bursa 1947; İbnülemin Mahmud Kemâl, *Son Asır Türk Şairleri*, C.IV, s.1808, İstanbul 1988; Tatçı, Mustafa, "Mehmed Şemseddin Mısri'nin Bir Risalesi", *Tarih ve Toplum*, S.97, s.48-51, 1992; Akarsu, Kamil-Tatçı, Mustafa, "Mehmet Şemseddin Efendi'nin Makaleleri: Vahdet-i Vücut," *Yedi İklim* (Bursa Özel Sayısı) C.V, S.40, 1993; Akarsu, Kamil - Tatçı, Mustafa, "Mehmet Şemseddin Efendi'nin Makaleleri: Tekâyâ," *Yedi İklim* C.V, S.42, 1993; Akarsu, Kamil- Tatçı, Mustafa, "Mehmet Şemseddin Efendi'nin Makaleleri: Osman Gazi ile İlgili Bir Nutuk," *Yedi İklim* C.V, S.43; 1993; Akarsu, Kamil- Tatçı, Mustafa, "Mehmet Şemseddin Efendi'nin Makaleleri: Din-Vatan," *Yedi İklim* C.VI, S.46, 1993; Akarsu, Kamil-Tatçı, Mustafa, "Mehmet Şemseddin Efendi'nin Makaleleri: Kur'an," *Yedi İklim* C.VI, S.47, 1993 Mehmet Şemseddin, *Bursa Dergahları Yadigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Kara, Mustafa- Atlansoy, Kadir, s.520, Bursa 1997, Atlansoy, Kadir, *Bursa Şairleri*, s.117-119, Bursa 1998; Kaplanoğlu Raif, "Mehmet Şemseddin Ulusoy'un Kitapları: Hâkisâr-ı Şemsî", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S. II, s.56-57 Bursa 2003

Vasiyeti üzerine İstanbul Merkez Efendi Kabristanı'nda Niyazi-i Mısrî'nin kardeşi Şeyh Ahmed Efendi'nin yanına başına defnedilmiştir.⁴⁴

Kendisi iyi bir şair olan Şemseddin Efendi, pek çok insanın vefatına şiir yazmış ve ebced hesabıyla tarih düşürmüştür. Mustafa Kara da bir vefa örneği olarak O'nun vefatı için şöyle bir tarih düşürmüştür:⁴⁵

Niyazî'nin yolunda dergâhda tekyenişin
Yadigâr vermek için Bursa'da kûşenişin
Geldi üçler birlikde mahzûn bir eda ile
Söylediler ki 'ah uçdu Şemseddin postnişin'

h.1355

Bursa'nın tarihine tarih düşürdü Mısrî
Yadigâr-ı Şemsî'yle bir de Gülzâr-ı Mısrî
Çıksın on münadimiz söylesinler rıhletin
İşte sizlere 'Tarih-i Şemseddin-i Mısrî'

m.1936

Mehmet Şemseddin Efendi, kitabedeki bir yazının seb'a mı, tis'a mı olduğunu anlamak için birkaç defa Yıldırım Camii'ne gidecek kadar ince eleyip sık dokuyan, metre yerine daima adımı kullanacak kadar muhafazakâr, Bursa'ya gelen yabancıların kendisini Şark dekorları içinde bir motif olarak görüp fotoğrafını çekecekleri kadar orijinal, Bursa tarihi üzerindeki derin ilgisi yüzünden ara sıra Bursa'ya gelen Halil Ethem, Nüzhet Sabit, İbnülemin Mahmud Kemal İnal gibi zatların ziyaretine gidecekleri ve canlı Bursa tarihi diye anılacak kadar Bursa'nın geçmişine vâkıf bir insandır.⁴⁶ Bursa Ulu Camii'nin kubbelerinin sayısı hakkında meşhur *Hammer Tarihi*'nde yanlış bir bilgiye rastladığında hafızasına güvenmek yerine önce gidip sayacak, yine yanlış gördüğünde acaba '1270 depreminden sonra değişmiş olabilir mi?' diye önce *Güldeste*'ye, sonra da *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*'ne bakacak kadar⁴⁷ muhakkik bir kaynaktır. Yine O, ölüm döşeğindeyken bile fotoğrafı çekilmek istediğinde oğluna: "saçımı

⁴⁴ Dağlıoğlu, a.g.m. s.385

⁴⁵ Mehmet Şemseddin, a.g.e., s. 9

⁴⁶ Yücer, a.g.m., s. 38-39

⁴⁷ Fındıkoğlu, a.g.m., s. 41

sakalımı düzelt, fotoğrafım güzel çıksın” diyecek kadar intizamlı,⁴⁸ gayri müslimleri bile kıramayacak kadar nazik, birçok işi bir arada götürmesine rağmen pek çok eser yazacak kadar ve 62 yaşında olduğu halde harf inkılâbının çıkmasından çok kısa bir süre sonra Latin alfabesini öğrenecek gayretli bir insandır.⁴⁹ Bu gayreti neticesinde de aşağıdaki eserleri vücuda getirmiştir:

1- *Bahâr-ı Şemsî*: bir çeşit tezkeredir ve Belîğ’in devamı niteliğindedir. On dokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren Bursa’da ve Türkiye’de yetişmiş ulema ve hulefanın biyografilerini içermektedir.

2- *Bergüzâr-ı Şemsî*: Müellifin çeşitli konulardaki makalelerini topladığı eseridir.

3- *Devvâr-ı Şemsî*: Bursa medreseleri hakkındadır.

4- *Dildâr-ı Şemsî*

5- *Diyâr-ı Şemsî*: Bursa Tarihine ait 800 sayfalık bir eserdir. Müellifin en önemli eserlerinden birisidir.

6- *Ebrâr-ı Şemsî*: Mevlûd-ı Nebvî, Miraç, Mevlûd-i Ali, Mevlûd-i Fatma, Mevlûd-i Hüseyin’den ibarettir. Bu eseri de O’un Süleyman Çelebi’den beri devam edegelen Mevlütçülük geleneğini devam ettirdiğini gösteriyor. Bu eser 1924 yılında Mısır’da basılmıştır.

7- *Eş’âr-ı Şemsî*: Müellifin kendi şiirlerinden oluşan bir Divan’dır.

8- *Ezhâr-ı Şemsî*: Bursalı veya Bursa’ya mensup şairlerin terceme-i hallerini kapsar.

9- *Gamhâr-ı Şemsî*: Bursa’ya ait hikaye ve fıkralardan bahseder.

10- *Gülzâr-ı Mısırî*: Niyazi-i Mısırî’nin tafsilatlı hayat hikayesini, O’ndan sonraki Mısırî Halifelerinin isimlerini ve hayatlarını anlatmaktadır.

11- *Hâkisâr-ı Şemsî*: Bursa Türbelerini anlatmaktadır. Bursa’daki bütün sûfî, selâtin, şeyhü’l-İslam vs. türbelerin anlatıldığı 254 sayfalık bir eserdir.⁵⁰

12- *İftihâr-ı Şemsî*: Ehl-i beyt hakkındaki şiirleri kapsar.

13- *İhtâr-ı Şemsî*: Eski devirlerle yeni devri mukayese eder.

⁴⁸ Dağlıoğlu, a.g.m., s. 385

⁴⁹ 3 Kasım 1928’de Latin alfabesinin kabulünden hemen 3 ay sonra 2 Şubat 1928’de belge almıştır, bak:Ekler

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bak: Kaplanoğlu, a.g.m., s. 56-57

- 14- *İhtiyâr-ı Şemsî*: Eski şairlerden beğendiği şiirleri toplamıştır.
- 15- *İntizâr-ı Şemsî*: Bursa'ya ait batıl itikatları ve hurafeleri anlatır.
- 16- *İtimâr-ı Şemsî*: Bursa Ulucamii'ndeki yazıları ve tarihçelerini aktarır.
- 17- *İ'tizâr-ı Şemsî*: Kendi zamanında çıkan Akl-ı Selim isimli esere cevap niteliğindedir.
- 18- *İztirâr-ı Şemsî*: Sosyal hayatı ve sosyal hayattaki noksanları gösteren bir çalışmadır. Bursa'da Yeni Fikir Gazetesi'nde Ağababa müstear ismiyle bir kısmı neşredilmiştir.
- 19- *Karâr-ı Şemsî*: Bursa mezarlıklarındaki meşhur kişilerin isimleri, hangi kitaplarda terceme-i hallerinin bulunduğu, medfenlerinin belli olup olmadığını gösteren önemli bir eserdir.
- 20- *Medâr-ı Şemsî*: Bursa Camileri ve kitabeleri hakkındadır.
- 21- *Misbâr-ı Şemsî*: bazı kişiler için söylediği vefat tarihleri ile doğum ve inşa için söylediği manzumelerden ibarettir.
- 22- *Mi'yâr-ı Şemsî*: Okuduğu tarih kitaplarındaki yanlışlıkları düzelttiği bir eseridir. Bu eserin bir bölümü 1932'den kapandığı güne kadar Yeni Fikir Gazetesinde R.R. Yücer tarafından "Tarih Yanlışlıkları" başlığıyla yayınlanmıştır.⁵¹
- 23- *Yâdigâr-ı Şemsî*: Bursa'da o dönem için mevcut olan tekke ve zaviyeleri ve buralarda görev yapan meşâyih-i kiramı ayrıntılı bir biçimde anlattığı eseridir. İki cilt halinde olan bu eserin 274 sayfadan oluşan birinci cildi Arap Alfabesiyle 1916'da Abbas Halim Paşa'nın yardımıyla basılmış, geliri Bursa Dârü'l-acezesi'ne bırakılmıştır.⁵²
- Bu kadar velûd olmasına rağmen maalesef sağlığında *Yadigâr-ı Şemsî*'nin birinci cildinden ve *Mevlûd*'ünden başka bir eseri basılamamıştır. Tarihçilerin asıl işlerini yapmayı şahsî çıkar peşinde olmalarından şikâyetle mühim gördüğü kişi kurum vs'yi araştırmayı ve kayda geçmeyi kendisine bir vazife saymıştır.
- O'nu emsallerinden ayıran bir başka özelliği ise tekke ve zaviyeler kapatıldığı (30 Kasım 1925) ve birçoklarının hayata küserek köşesine çekildiği ve pasif kaldığı bir dönemde bile mevcut şartlar altında ne yapılabilir gayesiyle çok kısa bir sürede yeni harfleri de öğrenerek

⁵¹ Yücer, a g m., s.39, Fındıkoğlu, a.g.m., s.40

⁵² Bu eser 1997'de basılmıştır, bak: Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergahları Yadigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Kara, Mustafa- Atlansoy, Kadir, Bursa 1997

faaliyetlerine ölünceye dek devam etmiş olmasıdır. Nitekim *Dildâr* da bu dönemde kaleme alınmıştır.(1929) Kendi yazdıklarının yanında aynı zamanda zengin bir kütüphaneye de sahip olan Mehmed Şemseddin Efendi, türbedârların ve hâfız-ı kütüblerin para için eserleri satmalarından şikayet etmiş, zorluklara rağmen İstanbul’da oluşturulan kütüphane ve müzelere hayranlığını da dile getirmiştir. Kendisi de kitap, doküman, eşya vs oluşan kapsamlı bir koleksiyon meydana getirmiştir.

Dildâr-ı Şemsî’de yolculuklarını ve şahit olduğu hadiseleri anlatırken bir gözlemci gibi insanlar, kurumlar, şehirler vs. hakkında verdiği sayısal bilgiler, bir sosyolog gibi yaptığı değerlendirmeler ve bunları başkalarının okuyabileceği tarzda yazması eseri yalnızca özel bir hâtirât olmaktan çıkarıp tarihçiler için bir kaynak haline getirmiştir.

II- Bursa’nın Dildâr-ı Şemsî’ye Etkisi

Osmanlı Devleti’nin ilk başkenti olan Bursa, ilk başkent olarak yerleşik hayata geçen Osmanlılara sadece siyaset ve devlet kurumları bağlamında değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel alanlarda da beşiklik etmiştir. Kuruluş dönemi padişah ve devlet adamları burada yetişmiş, ilk devlet kurumları ve sivil kurumlar burada kurulmuş ve Osmanlı kültürüne şekil veren en önemli unsurlar da burada kök salmıştır. Bunların başında da hiç şüphesiz tasavvuf ve tarikatlar gelmektedir.⁵³ Bugün hala Türkiye’de hemen herkesin bildiği Emir Sultanlar, Üftadeler, Aziz Mahmud Hüdaîler, Niyazi-i Mısrîler, İsmail Hakkılar Bursa’nın bu mümbit ortamında yetişmişlerdir. Bursa siyasi başkentliği İstanbul’a devretse de bir taraftan medreseleriyle ilmî faaliyetlerdeki diğer taraftan da tekke ve dergâhlarıyla tasavvuf alanındaki cazibesini daima devam ettirmiştir.⁵⁴ Bursa’nın bu cazibesini Ahmet Hamdi Tanpınar şu satırlarla dile getirmektedir:

“Şimdiye kadar gördüğüm şehirler içinde Bursa kadar muayyen bir devrin malı olan bir başkasını hatırlamıyorum. Fetihten 1453 senesine kadar geçen 130 sene, sade baştanbaşa ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş aynı zamanda onun manevî çehresini gelecek zaman için hiç değişmeyecek şekilde tespit etmiştir. Uğradığı değişiklikler, felaketler ve ihmaller, kaydettiği ileri ve mesud merhaleler ne olursa olsun o, hep bu ilk kuruluş çağının havasını saklar, onun arasından bizimle konuşur, onun şiirini teneffüs eder. Bu devir haddi zatında bir mucize, bir kahramanlık ve ruhaniyet devri olduğu için, Bursa, Türk ruhunun en

⁵³ Ayrıntı bilgi için bak: Kara, Mustafa, *Bursa’da Tarikatler ve Tekkeler I*, İstanbul 1990; *II*, İst.1993; Mehmet Şemseddin, a.g.e., Öcalan, Hasan Basri, *Bursa’da Tasavvuf Kültürü*, Bursa 2000

⁵⁴ Fındıkoğlu, a.g. m., s.36

halis ölçülerine kendiliğinden sahiptir denilebilir. Bu hakikati gayet iyi gören ve anlayan Evliya Çelebi, Bursa'dan bahsederken 'ruhaniyetli bir şehirdir' der Belli ki bu şehri sadece görmekle kalmamış, onun hakiki benliğini kavramıştır... Buluşlarında hemen hiç yanılmayan Sadrazam Keçeci Fuad Paşa ise 'Osmanlı tarihinin dibacesi' diyerek bu mazi damgasını başka şekilde belirtir. Bursa'ya birkaç defa gittim ve her defasında kendimi daha ilk adımda bir efsaneye çok benzeyen bu tarihin içinde buldum... Bu şehirde muayyen bir çağa ait olmak keyfiyeti o kadar kuvvetlidir ki insan 'Bursa'da ikinci bir zaman daha vardır' diye düşünebilir. Yaşadığımız, gülüp eğlendiğimiz, çalıştığımız zamanın yanı başında, ondan daha çok başka, çok daha derin, takvimle, saatle alakası olmayan; sanatın ihtirasla, imanla yaşanmış hayatın ve tarihin bu şehrin havasında ebedî bir mevsim gibi ayarladığı velud ve yekpare bir zaman...»⁵⁵

İşte böyle bir kültür havzasında yetişen Mehmet Şemseddin Efendi yaşadığı güzellikleri ve devraldığı kültürel mirasını zayıf etmeden kendinden sonraki nesillere aktarabilmeyi bir görev bilmiştir. Bursa tarihiyle ilgili elde edebildiği her şeyi emanet anlayışıyla sonrakilere bırakabilmenin gayretiyle pek çok eser kaleme almıştır. Yazdığı kitaplarla yedi asırlık Bursa kültürünü anlatan eserler zincirinin önemli bir halkasını oluşturmuştur. Çünkü özellikle Bursa'da yaşayan ilim, irfan, sanat ve siyaset adamlarından bahseden Baldırzâde'nin *Ravza-i Evliya*'sıyla başlayan, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, *Gülzâr-ı Sulaha*, *Ravzatü'l-Muflihun*, *Zübdetü'l-Vekayi* ile devam eden ve Mehmet Fahrettin Efendi'nin *Gülzâr-ı İrfan*'ıyla kendisine ulaşan eserler zincirine yeni bir halka ilave etmenin gayreti içinde olmuştur.⁵⁶

Bütün bunlardan sonra Mehmed Şemseddin Efendi'nin yazdığı eserlerle Bursa'yı mukayese edersek şöyle bir sebep-sonuç ilişkisi çıkacaktır: Mehmed Şemseddin Efendi *Devvâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa'nın pek çok medresesi vardır. 800 sayfalık *Diyâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa'nın ciltlere sığmayacak kadar zengin tarihi vardır. *Ebrâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa'da Süleyman Çelebilerden gelen bir mevlüd geleneği vardır. *Ezhârî Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Osmanlı'nın İstanbul'dan sonra en çok şair yetiştiren şehri Bursa'dır.⁵⁷ *Gamhâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursalıların dillerinde dolaşan binlerce hikâye vardır. *Hâkisâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa'da büyük insanların büyük türbeleri vardır. *İtimâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa'nın Ulu Camisi, Ulu Camii' nin de 'hattatların Kâbesi' dedirtecek kadar güzel hatları vardır. *Karâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa mezarlıkları aziz

⁵⁵ Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, s.107-138, İstanbul 1969

⁵⁶ Mustafa Kara, *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S. 2, s 50 Bursa 2003

⁵⁷ Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri*, s.9, Bursa 1998

insanlarla doludur. *Medâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa'nın ulu mabetleri vardır. *Yadigâr-ı Şemsî*'yi yazmıştır çünkü Bursa, evliyalar şehridir.

III- Osmanlı Toplumunda Tarikat ve Tekkelerin Yeri

Tasavvufî faaliyetlerin İslam'ın ilk asırlarından beri devam ettiği bilinmektedir. Zamanla kendi kurumlarını da oluşturan bu faaliyetler Anadolu ve Balkanlar'ın İslamlaşmasında çok büyük katkı sağlamışlardır. Osmanlı askerleriyle, hatta bazen onlardan önce yola çıkan Alperenler, Gaziler, Abdallar, Bacılar ve Ahiler gittikleri yerlerde önce gönülleri fethetmişlerdir. Fetihlerden sonra ise Osmanlı coğrafyasının hemen her yerinde tekke ve zaviyeler kurulmuştur. Kurulan bu tekkelerden zamanla pek çok tarikat ve kolları neş'et etmiştir.

Geçmişte tasavvuf ve tarikatlar hakkında pek çok eser yazılmıştır ve bu bir gelenek haline gelmiştir. Tasavvuf klasikleri diye nitelendirilen eserler bu tarihî süreçte meydana gelmişlerdir. Günümüzde de tasavvufî konularla ilgili yayınlar devam etmektedir. Ancak *Dildâr-ı Şemsî*'deki gibi Osmanlı toplumunda tasavvuf ve tarikatların yerini somut bir şekilde anlatan eserler nadirdir. Çünkü müellif sadece bir şehirdeki değil Osmanlı Devleti'nin şüphesiz en önemli şehirlerinden olan İstanbul, Bursa, İzmir, Selanik gibi farklı merkezlerdeki değişik tarikatlara mensup dergâhları da ziyaret ederek buralardaki tasavvufî hayatı çok canlı bir şekilde tasvir etmiştir. Zâten hem anne hem de baba tarafı itibariyle tasavvufî hayatın esas alındığı bir aile ortamında yetiştiğinden tarikat usullerine âşinâdır. Çocukluğu dergâhlarda geçmiştir. Bursa dergahlarını anlattığı *Yadigâr-ı Şemsî* adlı eseri, O'nun bu konudaki ehliyetini ortaya koymaktadır.

Osmanlı Bursa'sı, sufilerin bol olduğu bir şehirdir ve büyük mutasavvıflar yetiştirmiştir. Bursa'da hemen her tarikatın müntesipleri vardır. *Dildâr*'da ise özellikle Dağ yörelerinden gelen dervişlerin hallerinin anlatıldığı sahneler, Osmanlı Bursası'ndaki tasavvufî hayatın canlılığını göstermesi bakımından ilginçtir. Evkâf'ın davetiye çıkarması, dervişlerin yaz aylarında işlerini güçlerini bırakıp köylerden, kasabalardan gelmeleri, tekkelerin onları misafir etmek için sıraya girmeleri, günlerce yapılan programlar ve Bursa halkının gelmedikleri yılları bereketsiz addedecek kadar onlara değer vermesi çok önemli hadiselerdir. Yine dervişlerin sünnet alayları hakkında anlatılanlar Bursa kültürüne tasavvufun etkilerini göstermektedir. Böylece bugün hala sünnet çocuklarının Emir Sultan'a niçin götürüldüğü daha kolay anlaşılmaktadır.

İstanbul ise her konuda olduğu gibi tasavvufî faaliyetlerde de başı çekmektedir. Hemen her köşede bir tekke vardır. Müellif bunların çoğunu ziyaret etmiştir. Gençliğinde Meclis-i Meşihat ile olan ilişkileri, şeyhlerin icazet sürecini ve işlerin takibini anlatmaktadır. Ziyaret ettiği tekkeler, şeyhleri ve usûlleri hakkında verdiği bilgiler ise tasavvuf kültürünün maddi ve manevi unsurlarıyla ne kadar zengin olduğunu göstermektedir. İstanbul ve Bursa'da neredeyse her köşede bir dergâh vardır. İzmir ve Selanik halkının ekonomik durumuyla orantılı olarak müzeyyen tekkeleri ile meşhurdurlar. Limni ve Midilli ise gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olduğu yerler olarak ilgiye muhtaçtırlar. Limni seyahatlerinin yapılaş amacı Niyazi-i Mısri ziyaret etmekle beraber daha ziyade oraları boşlamamaktır. Limni'nin Müslüman ahalisinin avam, Mısri'ler ve Bektaşiler'den oluşan yapısı ve Şemseddin Efendi'nin her üç fırkaya da hitap edebilmesi, bir taraftan adalardaki toplumun profilini çizerken diğer taraftan Hristiyan kültürünün zararlı etkilerinden Müslümanları koruması itibariyle yapılan yolculukların faydasını ortaya koymaktadır. Müellif oraların manen elden çıkmaması için gayret sarf ederken, tamamen elden çıkmaları O'nu kahretmiştir. *Dildâr*'da, İznik, Çanakkale vs yerlerdeki tekke, türbe ve şeyhler hakkında verilen bilgiler her yerde bulunmayacak türdendir.

Dildâr, dikkatle okunduğunda tasavvufun Osmanlı toplum hayatında ne kadar yaygın olduğu ve ne kadar mühim bir vazife ifa ettiği anlaşılmaktadır. Her yerde tekke olduğu gibi, toplumun her kesiminden insan da, kendi meşrebine göre bir tarikata mensuptur. Bir vali ile hizmetlisinin, bir paşa ile emir erinin aynı zikir meclisinde yan yana saf tutmaları, aynı şeyhten ders almaları, tasavvufun insanlar üzerindeki etkisini ve sosyal hayattaki yerini göstermesi bakımından önemli hadiselerdir. Zaman zaman tekke-cami, müftü-şeyh tartışmaları yaşansa da her iki taraf da birbirlerine kişi ve kurum olarak yardım etmektedir. Şeyh bazen hocalık yapmaktadır, müftü derviş olmaktadır, camide zikir çekildiği gibi tekkede de cemaatle namaz kılınmaktadır. Yine ilginçtir ki Şemseddin Efendi tekkeler kapatılmadan önce defalarca yolculuk yaptığı ve gittiği yerlerde günlerce kaldığı halde hiç otelde kalmamış ve iâşe, ibate sıkıntısı çekmemiştir.

Bütün bunların yanında gerek görevlendirmelerde ve gerekse işlerin yürütülmesinde bir takım yanlışların ve bozulmaların olduğu da gerçektir. Tasavvuf kâl ilmi değil de hâl ilmi olduğu halde bazen bu ölçüyü kaçırarak sûfiler görülebilmektedir. Müellif samimi bir şekilde bunları dile getirmiştir. Kendisi, her zaman ve zeminde dik bir duruş sergileyerek davasına sadık kalmış, şöhret ve menfaat peşinde olan şeyhleri eleştirmiştir.

IV- Müellifin Kişilere Bakışı

Mehmed Şemeddin Efendi, yapısı itibariyle insanlarla kolay ilişki kurabilen sıcakkanlı bir insandır. Ailesi itibariyle de köklü bir geleneğe sahiptir. Bu bakımdan daha küçük yaşlarda iken dönemin büyük şeyhleriyle tanışmıştır. Aynı zamanda Pınarbaşı'ndaki İzzetin Bey Camii'nin hatipliğini de yaptığından bir şeyh olmanın yanında bir hoca olarak da toplumla iç içe yaşamıştır. Öte yandan çok okuyan, kültürlü ve birikimli bir insandır.

Bütün bu özellikler O'nu toplumun her kesimiyle ilişki ve dostluk kurabilen çok yönlü bir insan haline getirmiştir. Bir şeyh olarak sadece kendi tarikatının müntesipleriyle değil şeyh olsun, derviş olsun bütün tarikat mensuplarıyla bir araya gelmiş, zikir halkalarına katılmış, hemhâl olmuştur. Câmi hatipliği, güzel sesi ve hitabeti sayesinde cemiyetlerde aranan biri olmuş ve avâmla dâima barışık yaşamıştır. Aydın bir insan olduğu için de âlimler, memurîn tabakası ve idarecilerin teveccühünü kazanmış, gittiği her mecliste, girdiği her devlet dairesinde hürmet ve itibar görmüştür. Bir sufi olarak da her kim olursa olsun insanlara değer vermeyi kendisine şiar edinmiştir.

Şemseddin Efendi, pîri Niyazi-i Mısrî'ye çok bağlıdır. Limni ziyaretleri bunun en büyük göstergesidir. Başına gelen birçok güzelliği Pîrinin himmetine bağlamaktadır. Aynı şekilde kendi ihvânına da ayrı bir değer vermektedir. Merkez dergâhın şeyhi olduğu için kendisini bir anlamda bütün Mısrî'lerden mes'ul görmektedir. Diğer tarikat mensuplarıyla sürekli diyalog halindedir. Bursa Meclis-i Meşâyihıyla icâzetnâme hususunda yaşadığı problem dışında meşihatla sorun yaşamamıştır. Bir insanın ehl-i tarik olması O'na göre çok önemlidir. Çocuklarına çok düşkündür. Hanımlarıyla zaman zaman problemler yaşasa da çocuklarını ihmal etmemiş, dâima ilgi ve alâka göstermiştir. Akrabalık bağları kuvvetlidir, gittiği yerlerde mutlaka akrabalarını ziyaret etmiştir.

Bursa'ya gelen tarikat ehlini, âlimleri darcileri vs. zevâtı ziyareti kendine görev bilmiş, gittiği yerlerde de bu gibi ziyaretleri ihmal etmeyerek bu sayede pek çok insanın gönlünü kazanmıştır. Limni ve Midilli'ye her gidişinde oraları adetâ ihyâ ederek bir anda bütün adalılardan dikkatini çekmiştir. Özellikle o bölgelerin ihmal edilmemesi gerektiğini vurgulayarak, bir şeyh olarak kendi üzerine düşeni yapmış, yapılması gerekenler hususunda da başkalarını uyarılmış, hatalara işaret etmiştir. Çünkü bir insan iki kültür arasında kaldığı zaman ister istemez kuvvetli olanın etkisi altına girer. Adalar bu anlamda bir çekişme alanıdır ve bunun için boşlanmamalıdır. Gayr-i Müslim nüfusun çoğunlukta ve maddeten ileride olduğu bu yerleri elde tutmanın yolu O'na göre İslamî kültürü bütün unsurlarıyla canlı tutmaktan geçmektedir.

Adalardaki gayr-i Müslimlere karşı müşfiktir, yaptıkları doğru işleri takdir etmiş, teknik anlamda örnek alınmaları gerektiğini söylemiştir. Müslümanların adalarda misafir gibi durmalarına kızarak oraları madden ve manen sahiplenmeleri gerektiğini söylemiştir. Bu yüzden özellikle Limni'nin Müslüman ahalisine kayıtsızlıklarından dolayı kızmaktadır.

Gözden kaçmaması gereken bir konu da müellifin vefat etmiş insanlara olan sevgi ve saygısıdır. Gittiği her yerde türbe ve kabir ziyaretini âdet edinmiş olup onlardan birkaç cümleyle bahsetmeden geçemez. Bu O'nun yapısında vardır. Kendi yaşadığı dönemdeki değerleri öncekilerin eseri gördüğünden eserlere emanet, müessirlere de rahmet nazarıyla bakılması gerektiğini düşünmektedir.

Müellifin ilk dönem seyahatleri çalışmanın birinci bölümünde kısaca hatırlatıldığı üzere Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı günlerine rast gelmiştir. Abdülhamit devrinin şartların gereği olarak sıkıcı hale gelen bürokrasisinde Şemseddin Efendi, kanunlardan ziyade uygulayıcılardan şikâyetçidir. Tarikat ehli olmayanlara değil tarikat ehlini sevmeyenlere düşmandır. Niyazi-i Mısrî'nin "risâlet-i Hasaneyn" görüşlerinin de etkisiyle Ehl-i beyt sevgisi taassub derecesindedir. Üst düzey devlet adamlarıyla (valiler, paşalar, genel müdürler) seviyeli ilişkileri olmasına rağmen alt tabaka memurlarının lakaytlığı ve esnafın fırsatçılığı en çok şikâyet ettiği meselelerdir. Bazen medrese ehlini görüşlerinden dolayı eleştirirken, bazı din adamlarının görevlerinin hakkını vermediklerinden şikâyetle, camileri etkin hale getirilmesi gerektiğini görüşündedir.

Özetle O, insanî ilişkilerinde bir taraftan sosyal bir insan olarak hayatın ve olayların içinde bulunmayı, insanlarla bir araya gelmeyi severken, diğer yandan bir derviş olarak gösterişten uzak kalmaya ve halk içindeyken de Hakk'ı unutmamaya gayret göstermiştir. İnsanlara sahip oldukları sıfatlara göre değil, bu sıfatların hakkını ne kadar verdiklerine göre değer vermiştir.

V- Müellifin Olaylara Bakışı

Mehmed Şemseddin, yaşadığı hadiseleri ve tecrübe ettiği olayları aklıyla ve duygularıyla dengeli bir şekilde yorumlamaya çalışmıştır. Niyazi-i Mısrî'nin samimî bir bendesi olarak başına gelen güzel şeyleri pîrinin himmetine bağlaması ve zuhurât diye nitelendirdiği meseleler ancak tasavvuf mantığıyla anlaşılabilir. Bu türden hadiseler zaten doğrudan tasavvufun konuları olduğundan tarihçi açısından bu hususî düşüncelerinden ziyâde, genel manâda eşyaya ve olaylara bakışı önemlidir.

Hayatı boyunca Mısrî Dergâhı şeyhliği ve Pınarbaşı İzzettin Bey Camii hatipliği dışında bir işle uğraşmamıştır. Ailesinin geçimi dışında dünyalık bir beklentisi olmamıştır. Kendisini tarikatına ve müntesipleri karşı sorumlu hissettiğinden şeyhliğin hakkını vermeğe çalışmıştır. Sadece kendi çocuklarına servet bırakmak yerine bütün bir topluma kültür mirası bırakmayı gâye edinmiştir. Böyle bir hayatı da miskinliğinden değil, bilinçli bir şekilde yapmıştır.

Kendisinin dünyalık bir hedefi olmamasına rağmen Şemseddin Efendi, Müslümanların dünyayı ihmal etmelerine karşıdır. Seyahat ettiği vapurların genelde Yunan şirketlerine ait olmasını hep içlermiştir. Selânik, Limni, Midilli vs yerlerdeki Hıristiyanların müreffeh durumları, ticaretin genelde yabancıların kontrolünde olması, kiliselerin camilerden daha müzeyyen olması gibi hâdiseler O'nu hep rahatsız etmiştir. Gelişmelere ve yeniliklere daimâ açık bir insandır. İnsan hayatını kolaylaştıran her şeyin yanındadır. Zamanın gerisinde kalmak yerine zamana ayak uydurmalı, hatta zamanın ilerisi görülmelidir. Bilimsel gelişmeleri tasdik etmekte ve bu konuda eğitimin zamanın gerisinde kalmaması gerektiğine inanmaktadır.

Şemseddin Efendi, Batı'nın doğrularına karşı çıkmak yerine onların örnek alınması taraftarıdır. Başka toplumlar hakkında duyduğu ahlakî erdemlere hayran kalmıştır. Ancak O'na göre batılılaşma uğruna sünnet ve derviş alaylarını kaldırmak, kendi âdetlerimizi terk etmek, her şeyi Avrupa ile kıyaslamak vb. faaliyetler yüzümüzü batıya çevirelim derken kendi kültürümüze sırt çevirme anlamına gelir. Faydalı olan her şey kimden gelirse gelsin alınmalı ancak nelerin faydalı, nelerin zararlı olduğu iyi tespit edilmelidir. Birçok hadisenin “Avrupalılar hakkımızda ne derler?” düşüncesiyle terk edilmek istenmesi Osmanlı Toplumunun Tanzimat sürecinde geldiği durumu göstermesi babımından dikkate değerdir.

Müellif, adalar, Selanik ve Rumeli hakkındaki endişelerinde haklı çıkmıştır. Adalardaki baskın Hıristiyan kültürü ve Müslümanların tembelliği, Selanik'teki ihtilal emareleri ve Rumeli'de potansiyel isyan tehlikesi olduğu yönündeki düşünceleri zamanla hep gerçek olmuştur. Adalar ve Selanik tamamen, Rumeli'nin ise çoğu elden çıkmış ve geri alınamamıştır. Bu da müellifin toplumu doğru okuyabildiğinin bir göstergesidir. Aynı şekilde bugün beşinci güç olarak kabul edilen medyanın, o günkü temsilcileri olan gazetecilerin toplumu yönlendirmeleriyle ilgili söylediği sözleri de basın yayının etkisini erken fark etmiş olması açısından O'nun ileri görüşlülüğüne bir işaret sayılabilir.

Dıldâr'da müellifin en çok şikâyetçi olduğu konulardan birisi hiç şüphesiz Müslümanlardaki ahlakî zaaflardır. Esnafın halleri, memurların işgüzarlığı, suçluların çokluğu, tembellik gibi Müslümanlarda olmaması gereken kötü huylara anlam verememektedir. Aslında

müellifin burada içten içe sorduğu bir soru vardır: “İslam mükemmel bir din olduğu halde Müslümanlar neden bu haldedir?” O’na göre suç İslam’da değil, Müslümanlardadır. Herkes inancının hakkını vermedikçe toplum düzelmeyecektir. Bu nedenle önce herkes işini iyi yapmak zorundadır. Müslümanlar, “Dünya müslümanın zindanı, kâfirin cennetidir” gibi sözlerle avunmak yerine âhiretteki cenneti unutmadan dünyayı cennet haline getirmelidirler. İslam azîzdir, Müslümanlar da muazzez olmalıdır.

Cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyelerin kapatılmasına elbette üzölmüşür. Ancak toplumun Avrupa baskısından ve azınlıkların verdiği sıkıntılardan kurtulunmasına da sevinmişür. Bu yeni dönemde köşesine çekilmek yerine kişiliğinden taviz vermeden şartlara göre hizmetlerine devam etmişür.

SONUÇ

Tarih doğrudan olguların kendisine ulaşamaz, onları vesikalar çerçevesinde yakalar.⁵⁸ Bu vesikalardan biri de elimizdeki bu seyahatnâmedir. İnsanı bilge bir şeyhin gözüyle 1872–1929 yılları arasında Bursa, İstanbul, İzmir, Limni, Midilli ve Selânik’te gezintiye çıkaran bu eser, aslında bize geçmişimiz ve kültürümüz hakkında bilmediğimizi pek çok şeyi öğretmektedir.

Aynı zamanda bir şeyh profili çizen eser, çoğu insanın düşündüğünün aksine bir dervişin ne kadar aydın olabileceğini, Osmanlı toplumunda ve tarikat ve tekkelerin ne kadar önemli bir görev îfa ettiğini ve bir dönemin toplum hayatını gözler önüne sermektedir. Özellikle tekkeleri ve zikir meclislerini, Ege adalarındaki sosyo-kültürel hayatı, Osmanlı Devleti’nin son, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarını merak edenlere canlı bir cevap niteliğindedir.

Mehmed Şemseddin Efendi, *Dildâr-ı Şemsî* adını verdiği seyahatnâmesini sadece kendi hâtıralarını muhafaza etmek için değil, başkaları da okusun diye yazmış, bunu da bizzat belirtmiştir. Zaten müellifin başka pek çok eser kaleme almış olması da O’nun bu türden kaygılar taşıdığını ve kültürel bir miras bırakmak istediğini göstermektedir. Ancak bu Mehmed Şemseddin Efendi’nin bütün bu iyi niyeti ve sahip olduğu meziyetlere rağmen eserde yazılan bütün hususların aynen doğru kabul edilebileceği anlamına gelmez. Çünkü her ne kadar tarihçilik, geçmişten tarihçinin hayatını sürdürdüğü zamana intikal eden bir veriyi kullanarak onun etrafında yapılan bir faaliyet olsa da neticede bu veri, geçmişin tamamı değildir.⁵⁹ Mehmet Şemseddin Efendi, bilgili, kültürlü, tarihe meraklı ve tasavvuf alanında otorite bir insan olsa da kendi döneminde yaşayan bütün insanları ve değerleri aynıyla esere yansıtması mümkün değildir. Bu sebeple bir seyahatnâme olarak *Dildâr*’ın tarih yazımına ışık tutabilmesi için elde edilecek verilerin tarihin diğer kaynaklarıyla kıyaslayarak birer hammadde olmaktan çıkarıp mantıksal tasnifi yapılarak işlenmeleri ve kanıtlanabilir doğrular haline getirilmesi

⁵⁸ Leon, E. Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, ter. Bahaeddin Yediyıldız, s.4, Ankara 1989

⁵⁹ Aycan, İrfan, *İdeolojik Tarih Okumaları*, s.9, Ankara 1999

gerekmektedir. Yani eserde aktarılan bütün kayıtlar bilimsel kıstaslarla sebep ve sonuç ilişkisi içinde değerlendirerek, tarafsızlık ilkesi çerçevesinde birer bilgi haline getirilmelidirler. İşte o zaman *Dildâr* gerçek değerine ulaşacaktır.

Şemseddin Efendi, yetiştiği geleneği devam ettirmede ne kadar muhafazakâr ise bu geleneğe katkıda bulunmakta da o kadar gayretlidir. Özel hayatında, vazifesinde ve eserlerinde gayet titiz bir insandır. O ve onun gibilerin bıraktığı mirası devralan bugünün neslinin ise bu mirası ortaya çıkararak, yorumlamaları ve ilavelerle sonrakilere bırakmaları ilme ve insanlığa karşı bir vefa borcudur. Bu çalışma, bir nebze olsun bu gayeye katkıda bulunabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Bize bugünün toplumuyla bundan tam bir asır önceki toplumu mukayese etme imkânı veren *Dildâr-ı Şemsî*, yazılışından yetmiş yedi, müellifinin vefatından ise yetmiş yıl sonra gün yüzüne çıkarak bize tarihin asla unutmayacağını hatırlatmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akarsu, Kamil-Tatçı, Mustafa, “Mehmet Şemseddin Efendi’nin Makaleleri:Vahdet-i Vücut,” *Yedi İklim* (Bursa Özel Sayısı) C.V, S.40, 1993
- Akarsu, Kamil-Tatçı, Mustafa,“Mehmet Şemseddin Efendi’nin Makaleleri:Tekâyâ,” *Yedi İklim* C.V, S.42, 1993
- Akarsu,Kamil-Tatçı, Mustafa, “Mehmet Şemseddin Efendi’nin Makaleleri: Osman Gazi ile İlgili Bir Nutuk,” *Yedi İklim* C.V, S.43; 1993
- Akarsu,Kamil-Tatçı, Mustafa, “Mehmet Şemseddin Efendi’nin Makaleleri: Din-Vatan,” *Yedi İklim* C.VI, S.46, 1993;
- Akarsu,Kamil-Tatçı, Mustafa, “Mehmet Şemseddin Efendi’nin Makaleleri: Kur’an,” *Yedi İklim* C.VI, S.47, 1993
- Âşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332
- Aşkar, Mustafa, *Niyazi-i Mısri ve Tasavuf Anlayışı*, Ankara 1998
- Atlansoy, Kadir, *Bursa Şairleri*, Bursa 1998
- Aybet, Gülgün Üçel, *Avrupalı Seyyâhların Gözüyle Osmanlı Dünyası Ve İnsanları 1530-1699*, İstanbul 2003
- Aycan, İrfan, *İdeolojik Tarih Okumaları*, Ankara 1999
- BA. MAD, nu, 5582
- BA. KK. nu. 71
- Baykal, Kazım, “Bursa Hakkında Yapılan Etütler”, *Uludağ Dergisi*, S.83,Bursa 1947
- Baykal, Kazım, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982

- Beki, Kâmil, *İbrahim Rakım Efendi ve Vâkı'ât-ı Hazret-i Mısrî*, UÜ Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1997.
- Beydilli, Kemal, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", Ed: İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi* C.I, İstanbul 1999
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C.I, İstanbul, 1333
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan, "M. Şemseddin Ulusoy", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, S.53, C.IX, s.385 Bursa 1937
- Demircan, Yasemin, "Limni Adası'nda Çıkarılan Tıyn-ı Mahtum Madeni Hakkında", *Osmanlı*, C.III, Ankara 1999
- Emecen, Feridun, "Limni", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XXVII, Ankara 2003
- Esad Efendi, *Vak'a nüvis Esad Efendi Tarihi Bâhir Efendi'nin Zeyl Ve İlaveleriyle: 1237-1241/1821-1826*, haz. Yılmaz, Ziya, İstanbul 2000
- Fındıkoğlu, Z. Fahri, "Bursa Müverrihlerinden Mehmet Şemseddin'in Hayatı ve Eseri", *Uludağ Dergisi* S. 34, Bursa 1941;
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Niyazi-i Mısrî*, İÜ Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası, S. VII, İstanbul 1972
- Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya-i Ebrar*, C.V, İstanbul Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nu,2309
- İbnülemin Mahmud Kemâl, *Son Asır Türk Şairleri*, C.IV, s.1808, İstanbul 1988
- İbrahim Rakım, *Vâkı'a-ı Hazret-i Mısrî*, BEEK Genel Kit., no 772
- İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*, Bursa 1302
- Kara, Mustafa, *Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler I*, İstanbul 1990
- Kara, Mustafa; *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, C. II, Bursa 1993
- Kara, Mustafa, *Niyazi-i Mısrî*, Ankara 1994
- Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1995

- Kara, Mustafa, '*Bursalı Bir Tarihçi Mehmed Şemseddin (Ulusoy) Efendi*', UÜ İFD, S.3, C.3, Bursa 1991
- Kara, Mustafa, "Mehmed Şemseddin Ulusoy", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S. 2, s 50 Bursa 2003
- Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Tarihleri I*, yay.: İbrahim Hakkı Konyalı, s.353, İstanbul 1949
- Niyazi-i Mısri, *İrfan Sofraları (Mevâidü'l-irfan)*, trc. Ateş, Süleyman, Ankara 1971
- Niyazi-i Mısri, *Divan*, neşr, Erdoğan, Kenan, Ankara 1998
- Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, yay.: Atsız, Nihal, İstanbul 1972
- Kaplanoğlu, Raif, "Mehmet Şemsettin Ulusoy'un Kitapları: Hâkisâr-ı Şemsî", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S. II, s.56-57 Bursa 2003
- Kayabaşı, Nahit, *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü II*, mak.: Armağan, Mustafa, "Bursa'da İki Rakip Sürgün Niyazî- Mısri ve Vanî Mehmed Efend'i", İstanbul 2003
- Leon, E. Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, ter. Bahaeddin Yediyıldız, Ankara 1989
- Lowry, Heaty, *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos-15. Yüzyıl Osmanlı Gerçekleri: Limni Adasındaki Hristiyan Köylülerin Yaşamı*, İstanbul 2002
- Mehmet Şemsettin, *Gülzâr-ı Mısri*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi
- Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergahları Yedigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Kara, Mustafa-Atlansoy, Kadir, Bursa 1997
- Niyazi-i Mısri, *Mecmua*, BEEK Orhan Kitaplığı, nu 609
- Öcalan, Hasan Basri, *Bursa'da Tasavvuf Kültürü*, Bursa 2000
- Pîri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, haz. Kurdoğlu, Fevzi -Alpagut, Ali Haydar, İstanbul 1934
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, s.107-138, İstanbul 1969

Tatçı, Mustafa, "Mehmed Şemseddin Mısrî'nin Bir Risalesi," *Tarih ve Toplum*, S.97
1992

Tursun Bey. *Tarihi Ebu'l-Feth*, s.68, İstanbul 1330

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s.34, Ankara 1975

Yılmaz, H. Kâmil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul 2000

Yücer, R.R. 'Mehmet Şemsettin Ulusoy' *Türkün Dergisi*, Bursa 1937, S. 9

ESER

DİLDÂR-I ŞEMSÎ

I- Dildâr-ı Şemsî Hakkında

Mehmet Şemsettin Ulusoy bütün eserlerine kendi adına muzaf olacak isimler vermiştir. *Yâdigâr-ı Şemsî*, *Karâr-ı Şemsî*, *İftihâr-ı Şemsî* gibi. Tıpkı diğerlerinde olduğu gibi *Dildâr*'da da aynı şekilde isimlendirmeye gitmiştir. Ancak bu eserine sevgili anlamına gelen Farsça 'dildâr' ismini vermiş olması hâtıralarına dolayısıyla bu eserine verdiği değeri göstermesi bakımından önemlidir.

Mehmet Şemsettin Efendi çok okuyup yazmasının yanında aynı zamanda titizliğiyle de bilinen, eskilerine düşkün, muhafazakâr bir insandır.⁶⁰ Bu yüzden de elde ettiği bilgiler kadar belgelere de önem vermiş ve binlerce dökümanlık bir arşiv oluşturmuştur. Tekkelerin kapatıldığı 1924 yılında buralardaki kitapların Maârif'e (Milli Eğitim Bakanlığı) devredilmesine ilişkin karar çıkıp da kendisinden Mısırî Dergahı'ndaki kitapları devretmesi istendiğinde bunların şahsî malı olduğunu söyleyerek teslim etmemiştir.⁶¹ Kendi yazdığı veya satın aldığı kitaplardan ve daha başka belge ve dökümanlardan oluşan koleksiyonu 1936 yılında vefatıyla oğlu Fehamettin Ulusoy'a geçmiştir. Fehamettin Bey babasından devraldığı bu mirası zayi etmeden korumuş ancak 1984 yılında onun da vefat etmesiyle yaklaşık dört bine yakın kitap, belge, fotoğraf vs den oluşan koleksiyon torunu Mecdi Ulusoy'a geçmiştir. Mecdi Ulusoy da bütün bu dokümanları etnograf, koleksiyoner aynı zamanda bugün Bursa Kent Müzesi'nin idareciliğini de yapan Ahmet Ö. Erdönmez'e devretmiştir.⁶² İşte 1929'da kaleme alınan *Dildâr-ı Şemsî* 75 yıllık bir serüvenin ardından 2004 yılında Ahmet Ö. Erdönmez'in de müsaade etmesiyle bu çalışmaya konu olmuş ve gün yüzüne çıkma fırsatı bulmuştur.

⁶⁰ Yücer, R.R. "Mehmet Şemsettin Ulusoy" *Türkün Dergisi*, Bursa 1937, S. 9, s. 38

⁶¹ Yücer, a g m, s.39.,

⁶² Bugün bu eserler hala Ahmet Ö Erdönmez tarafından muhafaza edilmektedir.

Dildâr-ı Şemsî, Bursa Kent Müzesi'nin "Kent Belleği" bölümünde hiçbir şekilde kopyası alınmadan, tek nüsha halindeki orjinalinden peyder pey çalışılarak transkripsiyonu tamamlanmıştır.

Şemseddin Efendi, *Dildâr-ı Şemsî*'nin 332. sayfasında belirttiği üzere seyahatleri boyunca tuttuğu notlarını 20 Şaban - 2 Zi'l-kade 1347 de (31 Ocak – 12 Nisan 1929) tarihleri arasında Osmanlı Türkçesi ve rika yazı tipiyle seyahatnâme tarzında yazmıştır. Eserin bazı sayfalarının altına kurşun kalemle düştüğü tarihler müsveddelerini temize geçtiği günleri işaret etmektedir. Eser, 15×19 boyutlarında olup toplam 706 sayfalık beyaz ve çizgili bir deftere yazılmıştır. 3 cm kalınlığı ve 7 cmlik kapak ayrıacı olan bu defterin ilk 371 sayfasını Dildâr teşkil etmektedir. Diğer bölümler ise sırasıyla şunlardır: *İnkisâr-ı Şemsî*: Niyazi-i Mısri'nin *Mevâidü'l-irfan* adlı eserine yapılan yorumlara dair, 24 sayfa. *Zü'l-fikâr-ı Şemsî*: Çeşitli konulardaki yazıları, 44 sayfa. *İ'tikâr-ı Şemsî*: Muhtelif dinî konular, 38 sayfa. *İ'timâr-ı Şemsî*: Ulu Cami ve içindeki yazılara dair, 30 sayfa. *Gam-güsâr-ı Şemsî*: Manzûm, 7 sayfa. *İzmâr-ı Şemsî*: Manzûm, 17 sayfa. *İzhâr-ı Şemsî*: Manzûm, 16 sayfa. *Bî-dâr-ı Şemsî*: İlmihal bilgileri, 22 sayfa. *İhsâr-ı Şemsî*: Ramazan-ı şerifin, vaaz ve hutbelerin değeri, 20 sayfa, *İ'tizâr-ı Şemsî*: Niyazi-i Mısri'nin *Divan*'ı ile ilgili görüşler, 13 sayfa, *İzdirâr-ı Şemsî*: Câmi adabı ve ahlâkî meselelere dair, 36 sayfa. *İktiyâr-ı Şemsî*: Sayılara dair, 68 sayfa. (Toplam 706 sayfa) Eserin cilt kısmına yapıştırılan etiket ve içindekiler sayfasının altına büyükçe yazılan 101 rakamı bu eserin Mehmet Şemsettin Efendi'nin hususî kütüphanesindeki sıra numarasını göstermektedir.

II- Transkripsiyon Hakkında

Orijinali Osmanlı Türkçesi ve rika yazı tipi esas alınarak yazılan *Dildâr-ı Şemsî*'nin transkripsiyonunda aşağıdaki hususlar esas alınmıştır:

1- Osmanlıcadan Türkçeye aktarma yaparken birebir karşılığı olmayan harflerde Oktay New Transkripsiyon karakterleri kullanılmıştır.

2- Müellifin yazıyla yazdığı yerler yazıyla, rakamla yazdığı yerler aynen rakamla yazılmıştır.

3- Arapça ve Farsça kelime ve kavramların yazılışında, Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996' daki yazılışlar esas alınmıştır.

4- Orijinal eserde noktalama işaretleri yoktur, noktalama işaretleri transkripsiyon esnasında konulmuştur.

5- Eserde müellifin boş bıraktığı yerler şeklinde, okunamayan yerler ise -----
--- şeklinde gösterilmiştir.

6- Müellif, zaman zaman bazı kelimeleri farklı şekillerde yazdığından transkripsiyon esnasında bu yazılar aynen korunmuştur. Mesela sayfa 114 de ‘araba’ kelimesini önce ‘ayın’ harfiyle sonra da ‘şapkalı elif’ ile yazmış; sayfa 160 da peş peşe ‘dedim’ ve ‘didim’ şeklinde kullanmış; sayfa 330 bir cümlede ampil ve anpil şeklinde kullanmıştır.

7- Aidiyat belirten kelimelerde çift ‘y’ yerine (yy) tek ‘y’ harfi kullanımı esas alınmıştır: Cumhuriyyet yerine Cumhuriyet gibi.

8- Kelimelerin yazılışlarında esere aynen sadık kalınmış, hiçbir eksiltme, değiştirme ya da ilave yapılmamış sadece telaffuzu kolaylaştırmak ve akıcılığı sağlamak amacıyla ismin -i-hallerinde ve fiillerin ‘dili geçmiş zaman’ kullanımlarında kelime sonlarındaki sesliler bir önceki heceye uydurulmuştur. Mesela ‘oldı’ yerine ‘oldu’, ‘memurı’ yerine ‘memuru’ gibi.

9- Orijinal eserde fazla başlık olmadığı için transkripsiyonu yapılan sayfaların numaraları metinde gösterilmiştir.

Metne geçmeden önce bir hususu daha hatırlatmakta fayda vardır. *Dildâr*’da kullanılan saat sistemi ezanî saat sistemidir. Buna göre yeni gün, güneşin batışıyla başlar. Güneş ufukta kaybolunca saat 12 ya da 0’dır. Bir sonraki güneş batışına kadar geçen süre 2x12 saate ayrılır. *Ezani saat* adı verilen bu saat tanımında, akşam ezanı okunduğunda saat 12.00’ye getirilir ve hergün bir evvelki güne göre güneş kaç dakika erken batıyorsa o kadar ileri, kaç dakika geç batıyorsa o kadar geri alınır.

DİL-DÂR-I ŞEMSÎ

EŞER-İ MEHMED ŞEMSE'D-DÎN EL-MIŞRÎ
ez-fuķarā-y-ı Hāzret-i Mıŗrî

1347

BURSA

DİL-DÂR-I ŞEMSÎ

İşbu kitabın derûnunda bulunan risâlatın

Esâmisi	Şahife ⁶³	
<i>Dil-dâr-ı Şemsî</i>	2	371
<i>İnkisâr-ı Şemsî</i>	372	24
<i>Zü'l-fikâr-ı Şemsî</i>	396	44
<i>İ'tikâr-ı Şemsî</i>	440	38
<i>İ'timâr-ı Şemsî</i>	478	30
<i>Ġam-güsâr-ı Şemsî</i> Manzûm	508	7
<i>İzmâr-ı Şemsî</i> Manzûm	515	17
<i>İzhâr-ı Şemsî</i> Manzûm	532	16
<i>Bî-dâr-ı Şemsî</i>	548	22
<i>İhşâr-ı Şemsî</i>	570	20
<i>İ'tizâr-ı Şemsî</i>	590	13
<i>İzdirâr-ı Şemsî</i>	602	36
<i>İktiyâr-ı Şemsî</i>	640	68
	706	

Dil-dār-ı Şemsî'nin fihristi

Şahîfe

- 2 Muqaddime
- 3 Pederimin terceme-i hâliyle Aydın'a me'mûriyeti
- 9 Mihâlic'a 'azîmetimiz
- 10-11 İstanbul'a üçüncü ve dördüncü seferim
- 11 İstanbul'a beşinci seferim ve meşîhat imtihânım
- 22 Meşîhata getirdiğim emir-nâme
- 26 İstanbul'a altıncı seferim
- 30 Limni'ye birinci ziyâretim
- 35 İstanbul'a yedinci 'azîmetim
- 39 Limni'ye ikinci seferim Mudanya tîrîkiyle
- 79 Üçüncü 'azîmetim Midilli tîrîkiyle
- 102 Midilli'ye ikinci 'azîmetim
- 111 İznîk'e birinci ziyâretim
- 115 Limni'ye dördüncü, Midilli'ye üçüncü seferim
- 139 Limni'ye beşinci, Midilli'ye dördüncü ziyâretim
- 150 Limni'ye altıncı, Midilli'ye beşinci ziyâretim
- 178 İstanbul'a 'azîmetim
- 196 Limni'ye yedinci, Midilli'ye altıncı def'â seferim
- 254 İznîk'e ikinci 'azîmetim
- 264 İstanbul'a 'azîmetimiz ma'a âile
- 290 Urla'ya oğlumla 'azîmetimiz
- 320 İnegöl'e ve Çitli'ye oğlumla 'azîmetimiz
- 323 Urla'ya ikinci seyâhatim

⁶³ Birinci rakam çalışmanın kitaptaki yerini, ikinci ise sayfa sayısını göstermektedir.

MUĞADDİME

Tevfīkāt-ı Sübhāniye’ye müsteniden *Dil-dār-ı Şemsî* nāmını verdiğim şu kitabı yazıyorum. Kitabın mündericātı pīr-i dest-gīrim Cenāb-ı Mıŝıryū’l-Niyāzî kuddise sırruhū Efendimiz’i berāy-ı ziyāret yedi def’a Limni’ye ‘azīmetimi, gerek eşnā-y-ı rāhde ve gerek oradaki ahvāli yazmağtan ‘ibārettir. Ancağ mādem ki bir seyāhat-nāme gibi bir şey’ olacağdır hāl-i şabāvetimden berī Bursa’dan hārice gidildiğ ve pederim merhūmun me’mūriyeti tolayısıyla nerelerde bulunduğunu da ‘ilāve itmekliğ arzu ettim. Çünkü bu bir hātıradır. Varsın benim keşkülde bu da bulunsun. Vuğu‘ bulan hātānın ‘affını oğuyacağ zevātdan ricā ve muvaffakiyetimi elṭāf-ı ilāhiyeden ve ruḥaniyyet-i pīr-i dest-gīrden niyāz eylerim. Va’llahū’l-Muvaffiğ ve’l-Mürşid ve’l-Hādî.

20 Şa‘bānū’l-mu‘azzam sene 1347 ve 18 / 31 Kānūn-ı Şānî sene 1307 yevm-i Penç-şenbe.

El-fağır

Meḥmed Şemse’d-din el-Mışrî

Yā Nāşır, Yā Mu‘în, Yā Müşhil, Yā Kerîm

Dil-dâr- ı Şemsî

Bi’smi’llâhi’r-raḥmāni’r-raḥîm

Bismi’llahi’r-raḥmāni’r-raḥîm. El-ḥamdü li’llahi Rabbi’l-‘Ālemîn ve’s-şalâtü ve’s-selâmü ‘alâ Nebiyyinâ Muḥammedin ve âlihî ve ‘izzetihî ecma‘în. İş bu *Dil-dâr-ı Şemsî* nâm eşeri yazmağa bâ’is (Geçmiş zaman olur ki hayali cihāna değer) mefhūmunca pîr-i dest-gîrim Cenāb-ı (Meḥmed el-Mışrıyyü’n-Niyāzî) ḳuddise sırruhu’l-‘âlî Efendimizin himmet ve rûḥāniyeleriyle Limni’de yedi def ā ziyāretleriyle müşerref oldum ve bir hayli ihvān meslek-i Mışrıye’ye intisāb etti, pek hoş meḥabbetler icrā olundu. İşte bu ḥātırayı esāsen gidüb geldikçe seyāḥat-nāme tarzında el defterine işāret iderdim, şimdi anları bir araya toplayarak bir eşer vücuda getirmekdir. Ancak muḳaddimede söylediğim gibi buña diğē maḥallere olan ‘azîmetim ve ‘avdetimi de ‘ilaveyi muvāfiḳ gördüğümden onları da muḥtaşaran yazacağım. Pederim merḥūm Bursa emlak ḳalemine devam iderdi. 1289 senesi Aydın mülḥaḳātına taḥlîl ve ta’ dîl ve tesviye me’mūriyetiyle İstanbul’dan olunan isti‘lām ve münāsib me’murların olub olmadığı suāl olunmasına mebnî pederim merḥūmla diğē bir efendi ḳabûl itmeleriyle maḥāll-i me’muriyetlerine gitmek üzere İstanbul’a ‘azîmetleri vuḳū‘ bulmuşdu. Faḳîr o esnāda beş yaşında, birāderim Şerāfe’d-dîn Efendi altı aylık imiş. Mayıs içinde idi, Bursa’dan ḥarekete ḳarār verilir.

4

Şurada pederimiñ biraz terceme-i ḥālinden baḥş ideyim. Gerçi *Yādigār-ı Şemsî* nâm eşerimde tafşîlāt var ise de burada da yād itmek vesîle-i du‘ā olur ümîdiyle yazacağım. Pederim Ḥazret-i Mışrî Efendimizin güzîde ḥulefāsından müellefāt-ı ‘adîde şāhibi Ḥazret-i Şaḥfî nin ḥafîdiniñ ḥafîd-zādesidir. Ḥazret-i Şaḥfî 1146 da, oğlu ‘Ali Efendi 1180 de, onuñ maḥdūmu Aḥmed Efendi 1206 da, onuñ maḥdūmu Reîsü’l-ḳurrā ve’l-ḥuffāzîn Zeyne’d-dîn Efendi 1232 târiḳinde Hicaz’da, onuñ oğlu Ḥāfiẓ Aḥmed Şemse’d-dîn Efendi 1267 târiḳinde vefāt

itmişlerdir. Pederim 1253 Rebi'ü'l-evveliniñ yedisinde Aḥmed Şemse'd-dīn Efendi'nin şulbünden 'ālem-i nāsūta vaz'-ı kadem itmiştir. Yedi yaşında ḥatm-i Qur'ān ve ve on iki yaşında ḥıfz-ı Qur'ān-ı Mübīn'i vālidesinin 'amūcası olan Emīr Sulṭān Cami'-i Şerīfi İmam ve Ḥaṭībī el-Hāc İsmā'īl Efendi'den muvaffaḫ olmuşdur ve sonra da 'aḳāid, taşavvurāt gibi 'ulūm-ı 'āliye ve ilāhiyeyi yine ondan ta'allūm eylemiştir. Pederiniñ pek genç iken irtihāli ṭolayısıyla der-gāh-ı şerīf münāsebetiyle 'amm-i zādesiyle epeyce uğraşmıştır ve tevcīhine muvaffaḫ olarak vālidesiyle sūknāda iḳāmet eylemiştir. 'Amm-i zādesi sinnen ekber olduğu ve der-gāhın vāridatı pek cüz'ī bulunduğu cihetle gerek āyin-i ṭarīḳat ve gerek vāridāt-ı tekyeye müdāhāle itmeyerek taḫşīliyle meşgūl olmuş

5

ve 1282 senesinde Meşāyih-ı Bursa'nın serbülendi Bāb-ı Zemīn mahāllesindeki Sa'dī Der-gāh-ı Şerīfi Şeyḫi Ḥaydar Efendi'ye intisāb etmiş ve bi'l-āḫire dāmād olmaḡla kām-yāb olmuşdur. 1283 de faḳīr-i rāḳımu'l-ḥurūf vücūda gelmiştir. O eşnāda Bursa virgü kalemine devām etmekle 1285 tārīḫinde Ḥişar'da 'Oşmaniye Meydanı'nıñ tesviyesi ve Sulṭān 'Oşmān ve Orḫān türbelerinin ta'mīri münāsebetiyle kātib ta'yīn olunmuş ve ba'de'l-ḫitām me'mūriyetine mu'āvedet itmiştir. Yukarıda yazdığım vecihle taḫrīr-i emlāk-i 'umūmī ṭolayısıyla muḳtedir zevāt vilāyetçe istetilmiş ve Aydın cihetine de pederim merḫūm ta'yīn olunmuşdur. Bursa'da olan vezāife kāin-pederleri sālifü'z-zıkr Ḥacı Ḥaydar Efendi'yi bi't-tevkīl 1289 senesi Mayıs içinde İstanbul'a 'azīmet ve on beş gün kadar 'amucasınıñ kerimesi Kāniye Ḥanım'da müsāfir olarak lāzım gelen emrini istiḫşāl itdikden sonra İzmir'e 'azīmet eyledik. Ḥayāl gibi der-ḫāṭır ediyorum ki İzmir'de Ṭarīḳat-ı 'Aliyye-i Mışriye'den Şevḳu'llah Efendi Der-gāhı'na müsāfir olmuşduk. Zannım on üç gün kadar iḳāmetden ve orada alınacak emrin aḫzından sonra baḫren Güllük iskelesine geldik. Oraya iki sa'at mesāfesi olan Milas Ḳasabası'na dāḫil olduk. Orada evvelce bir ḫānede oturduk ve neden ṭolayı bilmiyorum oranım kāim-maḳāmı Şāliḫ Aḡa veya Bey'iñ vāsıtasıyla büyük bir derebeyi

6

ḳonaḡınıñ selāmlık cihetinde zannım bir bucuḡ sene kadar iḳāmet ettik. 1290 tārīḫinde dāyım Nūrī Efendi 'asker olmuş, ber-mūcib-i ḳānūn-ı cedīd ḫānesine terki mümkün deḡil imiş. O tārīḫde vālī bulunan zāt ba'zı kimselerle müşāvere iderek 'Ḥacı Ḥaydar Efendi vācibü'l-

hürmet bir zâtdır, bunuñ bir evlâdını ‘askere gönderub mahzûn bırakmak lâyıķ değildir’ deyerek elli lira tedârik iderek ceddîm merhûma virirler ve dirler ki: “Şeyh Efendi! Uşûl-i cedîd üzere mahdûmuñuzuñ size terki câiz değildir, gerçi siz de za‘îf, na‘îf, muhtâc-ı mu‘îñ iseñiz de çalışdık, çabaladıķ olmadı, şu parayı alıñız, İstanbul’da Ser-‘asker kıpusuna giderek teslîm idersinîz, oęluñuz redife naķl olunur gelirsinîz, başka dürlü çäre yoktur.” Ol-vakt bedel-i ‘askerî muţlakâ merkeze teslîm olunur imiş. Bunuñ üzerine mûmâ ileyh teşekkür iderek oğlunu alır, İstanbul’a gider. Bir gün Ayaşofya’ya gitmişler, ikinci namazında mahfele çıkarlar. Her ikisiniñ sesi de muħarriķ; bā-ħuşuş Hacı Hıydar Efendi’niñ pek müeşşir imiş. Biri ikâmet eder, biri Āyetü’l-Kürsî okur, müezzînlîk iderler. Olacaķ bu ya orada Velî-‘ahd Murâd Efendi (Sultân Murâd-ı Hâmîs) bulunur. Bunlarıñ ikâmet ve kıraetleri ħuşuna gider şordurur, dirler: ‘Efendim! Bursa Meşâyihından olup bî-gâne oęlunuñ

7

bedel-i ‘askerîsini tesviye içün gelmişler.’ Bunuñ üzerine Efendi Hıazretleri bir tezkere yazarlar, dâyı-ı merhûm mu‘âyene olunur, vücutça ‘askerlięiñ müşkilâtına taħammül idecek derecede kavî değildir deye alınan rapor üzere bütün bütün ‘askerlikden ihrâç iderler. Baba oğul memnûnen ‘avdet iderler ve meblağ-ı ma‘hûdu Vâlî Pâşâ’ya i‘âde iderler ise de kıbûl itmez ve “anı siz çocuğa bir şey’ aluvirinîz” diye cevâb verir. Bunuñ üzere cedd-i merhûm şükran li’llah o para ile oğlunu alaraķ Hicaz’a gitmeyi istîzân ider, “Pek a‘lâ” dirler. Birlikde Hicaz’a giderler. ‘avdetde işte o bizim oturduğumuz kıonağa teşrif itmişler idi. İşâbet de olmuş ya çünkü o soñ görüşüş imiş. Güyâ veda‘ içün gelmiş. Vâlidem pederiniñ at üstünde başında tâcıyla görünce otuz ayaķdan mütecâviz mermer nerd-bândan aşâğı bırakıvirmiş. Bi-izni’llah bir şakâtlîk olmamış. On beş gün kıadar oturmuşlar, ne çäre ki faķîr bir türlü şaĥşlarını der-ĥâtır idemiyorum. Faķîri pek severler ve pek çok teveccüh gösterirler imiş, ĥattâ orada bir gün bir şuğl okudu ve “bunuñ muķâbelesi naşıldır?” dedi. Ben de bir şey’ söyledim, öyle değil şöyledir gibi ta‘rif itdikleri ĥâtırımdadır. Ve’l-ĥâşıl on beş gün ikâmetten soñra ‘avdet itdiler.

8

Faķîr de berây-ı vedâ‘ pederimle gitmişim. Hîñ-i vedâ‘ da beni at üzerinde bırakaraķ pederim hem şeyhi hem kıâin-pederinin elini öperken bi’t-tab‘ çok müteşşir olmuş, o sırada ĥayvondan da ben düşmüşüm. Rûĥu şâd olsun “Şemse’d-dîñ düşdü bir taraflı ‘acabâ acıdı mı?”

deye çok teessür izhâr ider. Hattâ İzmir'den, Bursa'dan yazdığı mektûblarda şorarlar imiş. 1292 Zi'l-hiccesiniñ üçüncü Penç-şenbe günü irtihâl-i dâr-ı bekā iderler. Post-nişîn bulunduğu Sa' dî Der-gâhı'nda medfûndur. Silsile-i neseb-i Cenâb-ı Sa' dü'd-dîn Cebbâriye kıddise sırruñul- 'âliye muntehâ olduğu dâyı-ı merhûmla gördüğüm şecereden ma' lûm olmuştur. Pederim ise artık ne kadar Milas'da tırdüğunu bilmiyorum. Diğer kazâ ve nevâhînin tahrîr-i emlakine me'mûr olarak Köşk, Sultân Hisar, Atça'ye gitmiş ve bizleri de birlikde götürmüştür. Yalnız Muğla'ya ta'dîl, tesviye için yalnız gitmiştir ve bu havâlîde üç buçuk sene kadar bulunarak me'mûriyetden çıkarılmış ve İzmir'e 'avdet olunmuş faķať bu eñnâda ceddîm Şeyh Haydar Efendi'nin vefâtı vuķû' bulmağla dünya gözüne zindân kesilmiş bununla berâber vâlidem merhûmeye de izhâr-ı keyfiyet itmemiş inhâya dâyı-ı merhûm İzmir'e gelerek beş ay kadar oturduktan sonra Bursa'ya 'avdet eyledik, Aydın havâlîsinde gezdiğimizizi bu kadar hâtırlıyorum.

9

BURSA'DAN İKİNCİ ÇIKIŞIMIZ

Bursa'ya 'avdetimizde 1293 muhârebese vuķû' buluyor idi, muhâcirler geliyor, ortalık bir herc ü merc olmuştı. Pederim o eñnâda muhâcirin komisyonuna kâtib olmuştı, ba' de'l- hitâm i'sâr üzerine (Miñâlic'a) 'azîmet itdi ve bi'lâhire Miñâlic virgü me'mûriyetine ta'yîn olunmağla 'âilesini de birlikde götürdü. Üç seneden fazla orada kaldık. Bursa'daki der-gâhın vazîfesini 'amm-i zâdesi ifâ itmekde iken 1294 de vefât itmekle der-gâh mesdûd kalmış, bir müddet sonra şikâyetler vuķû' bulmuştu. Bunun üzerine evvelâ bizi gönderdi ve 1299 senesinde de kendisi istifâ iderek 'avdet eyledi. 1305 Rebî' u'l-âhîrin yigirmi altıncı günü irtihâl itmekle der-gâh hazîresine defn ve peder ve ecdâdlarına qarîn olmuştur, kıddesa'llhü esrârahüm. O sene dâyı-ı merhûm tekyesini İstanbullu Vezne-dâr Cemîl Efendi'ye kısr-ı yed itmekle leyle-i regâibde der-gâhın resm-i güşâdını icrâ itmiştir. Dayı-ı merhûm "baña ideceğîñiz hürmeti buña ediniz" dimesiyle der-gâh-ı mezkûrda bir müddet vekâletde buldum. Cemîl Efendi o sene Ramazân-ı Şerîf münâsebetiyle faķîri ve daha bir iki ihvânı alarak İstanbul'a götürdü, o sene Ramazânı orada geçirdik. Meşhûr der-gâhalara gitdik. Ba' de'l- 'îd 'avdet eyledik, tafşîli dördüncü seferimizdedir.

ÜÇÜNCÜ SEFERİM

Bıñar-başı'ndaki 'İzze'd-din Bey Cami'-i Şerifi'niñ hitâbet cihetini pederim merhûm baña kısr-ı yed etdi. 1304 senesi Muħarremiñ beşinci günü berâtıñ ta'kıbi içün İstanbul'a 'azîmet itdim. Vazîfe-i hitâbete 1302 Rebî'u'l-evveliniñ birinci Cum'a günü mübâşeret itmişdim. Dayım merhûm 'Abdü's-selâm der-gâhında müsâfir idi. Oraya gitmiş isem de Et-yemez Şeyhi Mezîd Efendi merhûmuñ zevcesi vefât itdiğinden oraya gittiğini añladık. İrtesi günü Et-yemez'e gitdim, Koca Muştafâ Paşa'ya götürmüşler, orada buldum, görüştük. Sâlifü'z-zikr Şeyh Cemîl Efendi'yi de orada tanıdım, o vakit hânesinde Cum'a günleri âyin-i Sa'diye icrâ iderdi bir hafta da fakîr bulundum. Et-yemez Tekyesi'niñ karşı şirasında epeyce büyük bir konak idi. İstanbul'uñ cenâze alayını o vakit görmüşdüm de hayret itmişdim; ilâhiler, merşiyeler, bölük bölük tevhid, İsm-i Celâl, İsm-i Hû okuyorlar, Şalavât-ı Şerîfeyi hep berâber bir kı'ide ile kıraet idiyorlar. Hattâ dimişlerdi ki bu alay Zeyneb Hanım merhûmeniñ alayından mükemmel oldu.

İşimizi ta'kıb itdik. Beş ğuruş evkâfdan kaydiye, on iki ğuruş da pul parası diye aldıktan soñra numroyu aldık, hâlbuki târihine bakdım, 'arza gideli iki ay olmuş hayretimi mücib olmuşdu. Beş ğuruşa on iki ğuruş kadar tenezzüle şaşmış idim.

Pederimden aldığım mektûb üzerine 'avdete mecbûr oldum çünkü der-gâhıñ merşiyesi kıraet ve 'âşürâsı bişecek idi. Fakîriñ 'avdetine ta'lik idildiğini bildiriyordu, Muħarremiñ on toközuncu günü geldim.

DÖRDÜNCÜ SEFERİM

Yukarıda yazdığım vechile dâyı-ı merhûm tekyesini Et-yemezli Vezne-dâr Cemîl Efendi'ye kısr-ı yed itmiş. Berâtını istihsâl itdikden soñra ma'a 'âile birkaç ihvân ile Bursa'ya geldiler. Kâin-pederim Et-yemez Şeyhi Mezîd Efendi Hulefâsından Neş'et Efendi Seyyid Uşul

Tekyesi'nde oturur idi. Cemil Efendi'nin münāsibi olmağla toğrı oraya iner irtesi Emir Sultān'a giderler ki Reīsü'l-Meşāyih Hacı Emin Efendi'ye berātı götürüb ma' lūmāt virecekler, getirirler götürürler. 'Avdetde kâin-pedere arabada bir fenalık gelir, kendini gayb ider, on altı sâ'at soñra irtihāl ider ki 1305 Receb ve 1304 Mart bir idi. Bunuñ üzerine cenāze Sa'di Tekyesi'ne götürölüp ceddin Hacı Haydar Efendi'nin yanına defn olunur. Mesmū'āta göre Haydar Efendi eşnā-y-ı 'arzıyetde "beni babam Şeyh Sa'id Efendi'niñ yanına defn idiñiz, orada bir kabirlik daha yer varsa da Nūrî kendisine yer bulsun" demiş bunu ba'zı kimselerden işitdim.

12

Şu hâlde kable'l-vuķū' keşf itmiş dimekdir. Her ne ise leyle-i regāibde der-gāhın resm-i güşādı ve Şeyh Cemil Efendi'nin iķ'ādı icrā idildi. Dayımıziñ arzusu üzerine faķir de vekil ta'yin olundum. Ramazān'a karib hep birlikde İstanbul'a gidildi. Cemil Efendi konağında terāvih kılındı, faķir imāmet vazifesini ifā itdim. Ba'zı geceler der-gāhlara, cāmi'lere gitdik, hoş bir 'ālemler oldu. Ba'de'l-'id 'avdet eyledik. Pederimiñ irtihāli üzerine der-gāhımızın tevcih-i biraz uzadı, 'amm-i zādesinden ref' ile pederime tevcihde haķķında gelen emr-i meşihati gāib itdiler. Çünkü mūmā ileyh ulā ulā rütbesini hāiz idi, hātırını sayıyorlardı. Yapılan bir mazbaçada da her ikimiziñ evķāf idāresine celb ile oraca mu'āmeleniñ icrāsı 'arz olunmuşdu. Bunuñ üzerine faķirin İstanbul'a 'azimetine mecbūriyet hāşıl oldu.

BEŞİNCİ SEFERİM

17 Teşrin-i evvel sene 1305, 1307 senesi dört Rebi'ü'l-evvelinde mazbaçayı alarak ma'a 'āile İstanbul'a girdim. 'Ailem İstanbullu idi. Çatalca'da Hādım-köy şu'besinde 'amūcası Kōl-Ağası Gālib Bey var idi, Şārı-yār'da vālidesiniñ dayısı, Gedik Paşa'da teyze-zādesi ve dahā akrabaları

13

olduğ gibi pederiniñ 'amm-i zādesi esbaķ Kapudān-ı Deryā Hacı Vesim Paşa'da var idi. Bunlarda mūnāvebeten kılınarak ve bir taraftan da işimi ta'ķib iderek bir müddet iķāmet eyledim. Ol-vaķit Meclis-i Meşāyih'da reīs, Hüdāyî Şeyhi Rūşen Efendi idi. Faķat Nāzır Hacı Tevfik Efendi'nin taht-ı nezāretinde bulunmasını arzu itmediğinden meclise devām itmez yerine

başkası da ta'yîn olunmazdı. Müşârun ileyhiñ maḥdūmu Server Bey, berây-ı tebdîl-i hava Bursa'ya geldi, Şeyḥ Cemîl Efendi'ye müsâfir oldu. Cemîl Efendi Hacı Tefvîk Efendi'niñ umûr ve huşûşâtına bakar, maliyeden ma'aşını alır getirir, bunun için huşûşiyet kesb itmişdi. Bizi der-gâhda Server Bey görür, der-gâhın tevcîhi huşûşunda Bursalıların ğaraz-kârlığını añlar. 'Avdetde pederine hikâye ider. Hacı Tefvîk Efendi Çerkeş Şeyḥ-zâde dimekle ma'rûftur. Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyede reîs idi, evvelce Bursa Kaḍılığında da bulunmuşdur. 'Âlim, fâzıl, şâ'ir bir zât, fazîlet-semân idi. Maḥdūmları da efâzıldandır. Büyük büyük rütbeler, maḥamlar işğal itmişlerdir, hattâ birisi naḳîbü'l-eşraf olmuş idi. Her ne ise Bursa'dan giden mazbaḥonun uşûlsüzlüğünü görürler, i'âde itmek isterler. Faḳîr didim: "Efendim! Bursalılar taraf-gîrlik idiyorlar, evvelce Nu'māniye, Zeyniler ve buña mümâşil tekâyâ hakkında mu'âmeleler

14

ma'lûm-ı devletiñizdir, bizim için hâḫıra gelmedik işler yaparlar." Bunun üzerine mes'ele haftaya te'hîr edildi. Şeyḥ Cemîl Efendi ile konaḫlarına gitmiş, Server Bey ile görüşmüş ve huşûrlarına girerek Bursa hakkında ba'zı ma'lûmât virilmişdi. 'Ale'l-huşûş dayı-i merḥûm hakkında Meclis-i Meşâyih'in Bursa'da itdikleri haḫsızlık da ma'lûmu idi. İrtesi Cum'a irtesi günü meclise gitdim ki 22 Rebî'u'l-evvel sene 1307 ve 4 Teşrin-i şânî sene 1305 târiḫine müşâdifdir. Köşede müşârun ileyh oturmuş sağ tarafında Merkez Şeyḫi Aḫmed Efendi, O'nun yanında Balâḫ Şeyḫi Hacı Kemâl Efendi, şol tarafda Kâsım Paşa Mevlevî Şeyḫi 'Ali Efendi, onun yanında Neccâr-zâde Şeyḫi Rızâ Efendi, Bağdâdlı Şeyḫ Efendi, Üsküdarlı Fethiye Şeyḫi daha bir iki zât var idi ama tanımayorum. "Gel bakalım Efendi!" didi, "biz tezekkür ettik, maḥâlliniñ i'lâm mazbaḫası olmazsa ḳânûnen burada tevcîh idemeyiz, Ancaḫ seni biz burada imtiḫân ideceğiz, ehliyetiñ tebeyyün ettiğî hâlde buradan mazbaḫa yapıp, Maḳâm-ı Meşîḫat-i 'Ulyâ'dan Bursa'ya emir-nâme taştîr ideceğiz, sen gelüp gitme. Maşrafa lüzûm yok, iki ay bekle, eğer i'lâm ve mazbaḫanı virmezlerse ḫoğrıdan ḫoğrıya baña yaz ol-vaḫit Maḳâm-ı Meşîḫatden

15

işâret-i 'aliyye isteyerek irâde-i seniyyesini istiḫşâl iderim merâk etme' buyurdular ve 'gel bakalım şöyle otur imtiḫân ideceğiz" didiler. İmtiḫân lafzı ma'lûm ya güyâ bir duman içime girmiş gibi olurum. İşte suâller cevâblar ber-vech-i âtidir:

Suāl: Sen şeyh olacağsñ öyle mi?

Cevāb: Efendim! Der-gāha hādım olacağım.

S : Pek a‘lā şeyh olacak adam zārūrāt-ı diniyesini bilecek lāzımdır, şu hālde evvelā İslām’ın şartı nedir?

C : Şavm, şalāt, hac, zekāt, kelime-i şehādet.

Nāzır Efendi etrāfına hiṭāben “şavm u şalāt İstanbullulardan, hac u zekāt taşralılardan kalkdı, ortada bir kelime-i şehādet kaldı” didiler, efendiler tebessüm itdiler.

S : Pek a‘lā namazın şartı kaçdır ve nedir?

C : On ikidir altısı dāhilde, altısı hāriḫde.

S : İmānıñ şartı kaçdır ve nedir?

C : Altıdır, āmentü bi’llāhi ilā āhire.

S : Tur, Ementünün ma‘nāsı nedir?

C : Efendim bu Cenāb-ı Hāḫḫ’ın birliğine, şerīki, nazīri olmadığına inandım, ĩmān itdim, melāikesine, kitāblarına, ilā āhire inandım.

Suāl: Çok a‘lā, şimdi sen şeyh olacağsñ tārīḫatiñ nedir?

Cevāb :Efendim! Tārīḫ-i Hālvetiye ve Qādiriye’den teşe‘ub itmış Mısrî şu‘besidir.

S : Uşulüñüz nasıldır?

C : Kayyimen, ku‘ūden, cehden zikir ideriz.

S : Erkānıñız nasıldır?

C : Şeyhimizin telḫini vechile esmā-i seb‘a ve fūrū‘āt-ı hamse-i sālīke ta‘līm ederiz.

Pek hātırımda kalmamış bir iki suāl daha zannım şordular bi-luṭfihī Te‘ālā tereddütsüz cevāb virmişim hoşlarına gitdi. Ğuslün, şavmıñ da şerāitini şormuşlardı zan iderim. A‘zā efendilere didiler ki “daha başka şoracağınız var ise şoruñuz” hepsi ‘ala’l-ḫuşūş Kāsım Paşa

Mevlevî Şeyhî nūrānî şîfât bir zât idi. “Efendim! Pek a’lâ artıķ tekrâr suâl itmeķe ne hâcet, pek güzel cevâblar verdiler, tebrik ederiz.” didi. Merkez Şeyhî Aḥmed Efendi’niñ bize hürmet-i maḥşûşası vardır. Ḥazret- Pîr Efendimiziñ birâderi Şeyh Aḥmed Efendi Ḥazretleri ve üçüncü şeyhim Aḥmed Bedre’d-dîn Efendi Merkez Efendi kabristanında yatar. Cümle pederleriniñ ḥukûķu kadîmdir, ondan yardım umuyordum.

17

Nâzır Efendi mûmâ ileyh Aḥmed Efendi’ye didiler ki: “sen de bir suâl sor istersen!” düşündü düşündü “kelime-i tevḥîd esmâu’llahdan mıdır değil midir?” didi fakîr henüz cevâb vermeksizin Nâzır Efendi fakîre hitâben “şuna bir suâlde sen sor!” dimesin mi? O da, ben de maḥcûb olduķ. Şoñra fakîre tekrâr “şimdi yeni çıkma bir takım şeyḥler işidiyoruz şaķın sen de öyle olma” didiler. Paşa Şeyhî Efendi cevâb verdi: “Efendim! Onuñ nâḥiye-i ḥâline baķıñız; yüzündeki ḥâlâvet ve nūrâniyet onuñ ḥüsn-i ḥâline delâlet idiyor” didi. Bunuñ üzerine hepsi tebrik itdiler, fakîrde birer birer ellerini öpdüm, muşâfaha itdik. Bunuñ üzerine maķâm-ı meşîhate ḥiṭâben bir mazbata yapmışlar oķurken ‘âdetâ teeşşüründen ağladım. Ma’a’l-esef şüretini alamadım faķaṭ emîr-nâmeniñ şüretini aldım çünkü açık zarf ile Hüdâvendigâr Vâlîsi’ne ḥiṭâben yazılan emr-i meşîḥat var idi. Birkaç gün şoñra emîr-nâmeyi aldım. Refîķamı ol vaķit bir yaşımda kadar olan ve sekiz buçuķ yaşımda irtihâl iden ilk evlâdım Tâce’d-dîn ile berâber ‘amûcasına biraķarak fakîr Bursa’ya gelmek üzere tezkeremi kayd etdirdim.

18

Berây-ı vedâ’ Penç-şenbe günü Ḥazret-i Merkeze gitdim. Şeyh Efendi’nin Fakîre hürmet-i maḥşûşası olduğu ḥâlde o gün daha fevķa’l-‘âde hürmet-kâr bulundu ve didi “vallahi şeyhim, bizi o gün imtiḥân münâsebetiyle ihyâ itdiñ, çok memnûn olduķ teşekkür ideriz.” Fakîr, kendi kendimi ‘acabâ bizimle mülâṭafa mı idiyor didim, “aman efendi, estağfiru’llah, fakîri talṭîf itmek istiyorsunuz.” “Ḥâyır ḥâyır ḥaydi söylüyorum ben sekiz senedir a’zâ olalı sizin gibi serbest ve cevâblara muvaffiķ olan görmedim” didi. Ondan şoñra ba’zı imtiḥâna gelenlerin aḥvâlinden baḥş itdiler ki cidden gülünçdür. “Bizi nâzırın yanında maḥcûb itmediğinden tolayı çok memnûn olduķ” diye ilṭifatda bulundular. Ondan şoñra İstanbul Meşâyıḥı beyninde fakîrin iyice nâmım şöhret buldu. Neccâr-zâde’ye gitdim, O zâtta takdîren iltifatda bulundular. Ḥazret-i Merkez Kabristanı’nda Pîr-i Dest-gîr Efendimizin 1114 târiḥinde vefât eden birâder-i

muharremleri Aḥmed Efendi Ḥazretleri medfūn olduđu gibi civārında üçüncü şeyḥim İmām Mūsā Kāzım Efendi'nin otuz dördüncü evlādından olub 7 Cemāziye'l-āḥir sene 1263 tārīhinde vefāt eden Aḥmed Bedrū'd-dīn Efendi Ḥazretleri ve cedd-i māderim Şeyḥ Ḥaydar Efendi'nin birāderi olub ekşer evḳāti seyāḥātdede geçmiş el-Ḥāc ' Abdü's-selām Efendi de 29 Rebī' u'l-evvel sene 1283 tārīhinde Penç-şenbe günü ḥasta-ḥānede vefāt itmekle merkez şeyḥi Nure'd-dīn Efendi merḥūm tarafından ihtifālāt ile ḳaldırılarak arḳa taraftaki ḳabristāna defn olunmuştur.

19

Cümlesini ziyāretle 'āilemizin yanına gelmiş ve 24 Rebī' u'l-āḥir sene 1307 ve 5 Ḳānūn-ı evvel sene 1305 i' lām mazbaḫasınıñ istiḥşāli içün yalnız Bursa'ya geldim. Selāmlık oḫasında yalnızım, vālī değişmiş, ' İşmet Paşa-zāde Rızā Paşa gelmiş. Biz irtesi gün emīr-nāmeyi alarak toğrı vālī paşaya, bi'l-vāsīḫa emīr-nāme kendilerine gönderildi. Ḥālbuki emīr-nāmenin mu' tādını biliyorum; şimdi vālī bey de me'āline muḫḫalī' olunca bi't-ḫab' beni çağırır ilḫifāt ider. Olan aḫvāle, şimdiye ḳadar teeḫḫure teessüf ider diye kendi kendime gelin güvey oluyorum. Bir de ağası geldi "buyurun paşa sizi isteyo" didi. Girdim şöyle bir bağdı ve didi "siz dağı bizi İstanbul'a şikāyet itmişsiñiz!" "Estađfiru'llah efendim!" "Evet, gelen taḫrīrāt öyle deyor!" "Paşa Ḥazretleri! Zamān-ı devletiñizden evvel buradan bir mazbaḫa yaptılar ve benim ' amm-i zādemizle berāber Bāb-ı Meşīḫat-i Celīle oraca lāzım gelen mu'āmelenin icrāsını vilāyet, Maḳāmı Meşīḫat'e bildirmiş, dā' iñiz de bi'l-mecbūriye gitdim, 'ḫāyır ḫāyır öyle dört suāle cevāb virmekle imtiḫān olmaz, biz de Müslümānız biz de imtiḫān ideriz' deyince benim de ' izzet-i nefsim cerīḫa-dār olduğundan mıdır nedir bilmem efendim burada imtiḫānımıñ icrāsını çok ricā itmiş isem de yapmadılar. Mādem ki siz imtiḫān ideceğim buyuruyorsuñuz, ben de imtiḫāna ḫāzırım didim." Ağasına: "Söyle, ḫākim efendi bunun i' lāmını virmesin."

20

Aldık cevāb-ı ye'si. Düşündüm, şeyḫime gitdim, ḫaber virdim. Birlikde Şeyḫ Bahāü'd-dīn Efendi merḥūma gitdik, añlatdık. Mes'eleniñ tevāzzuhu içün biraz olsun baḫş edeyim: Der-gāḫ iki ḳarın-daş beyninde münāşafaten müşterekdir. Bunlarıñ vefātından şoñra ceddimiñ nışf ḫişşesi pederime, ' amūcamızıñ nışf ḫişşesi de iki birādere rub' ḫişşe olarak tevcīḫ idilmiştir. ' Amūcamız şu' rā-y-ı bi-nāmdan Şeyḫ Zāik Efendi merḥūm birāderinden iki sene şoñra 1269'da vefāt etmiştir. Kendisinin İstanbul'da iḳāmeti münāsebetiyle birçok vükelāya ḳaşıdeler taḳdīm

ider, tārīḥler söyler, bunuñ için aḥbābı çok işte. Bursa Vālisi Rızā Paşa da o zümreden imiş; Zāik Efendi'nin pederi 'İşmet Paşa zamānında ḥüsn-i teveccühünü kazanmış. Hacı Hakkı Efendi 'amūcamızla birlikte düşer kalker imiş. “Amūcamızıñ ref' inden” ta' bīrine kızmış, mes'ele buymuş. Bunu bize Bahāü'd-dīn Efendi merḥūm aḥlatdı ve çāre olmak üzere Mekke-i Mūkerreme'ye yazacak, Hacı Hakkı Efendi hişsesini bize kaşr-ı yed idecek, ref' maddesi ağır olduğundan bu 'ibāre kullanılacak. Faḫaḫ zāten tekyesinin 109 guruşdan 'ibāret olan ta' āmiyesi kable't-tevcīh verilmiyor. Yazub da cevāb gelinceye kadar aylar belki yıllar geçecek. Hālbuki Hacı Hakkı merḥūm, ricāl-i devletten ūlā ūlā rütbesine ḥāiz zevātdan olmağla cihet kānūnu mūcebince 'uhdesine cihet tevcīh olunamayacağı gibi, olan da ref'

21

edilecektir. Hacı Hakkı Efendi merḥūm Emāret-i Mekke-i Mūkerreme dīvān efendisi iken maḫām-ı meşīḫate bir taḫrīrāt gönderir, bunda birāderi Necāt Efendi'den munteḫal rub' hişse ile kendi rub' hişse-i meşīḫate mutaşarrıf olub tarafından kāin-birāder-zādesinin vekīl ta' yīn olarak Bursa'ya gönderilmesi ricā olunmuş. Meşīḫatden Bursa'ya isti'lām olunmuş, Bursa Meclis-i Meşāyihı'nca virilen cevābda der-gāhın nısf meşīḫatine mutaşarrıf olan Şeyḫ İsmā'ıl Nazīf Efendi tarafından vazīfe-i meşīḫat bi'z-zāt ifā edilmekte olduğu 'arz olunur. Bunuñ üzerine 2 Şa' bān sene 1302 ve 24 Nisān 1302 tārīḫ ve 56 numrolu emīr-nāme-i meşīḫat-penāhī vārid olub meali, cihet-i mezkūre Hacı Hakkı Efendi'nin aḫāb-ı rütbeden olmasına ve yiğirmi seneyi mūtecāviz Hicāz'da olub tārik-i hizmet bulunmasına mebnī ref' ile müşteriki Hāfız Nazīf Efendi'ye tevcīhinden 'ibāretidir. Ancak peder-i merḥūm bu gibi şeyleri sevmez ve ta' kīb de itmezdi. Ma' a mā fīh bir iki sene soñra irtiḫālī vuḫū' bulduğı gibi gelen emīr-nāmede ḡāyıblara karşıdı. Bunuñ üzerine pederimden mūneḫḫal nısf cihete rāzı isem de ber-mūcib-i kānūn munteḫalen tevcīhi iktizā itmekle Bursa'ca işi taşbībāta düşürdüler. Yapılan mazbaḫa uşulsüz olduğu gibi imtiḫānım icrā idilmediğinden maḫām-ı meşīḫatden 18 Şa' bān sene 1306 ve 4 Nisān sene 1305 tārīḫ ve 67 numro ile vārid olan emīr-nāmede imtiḫānımıñ icrāsıyla tevcīh mazbaḫasının Evkāf Nezāreti'ne gönderilmesi bildiriliyor idi. Hālbuki yukarıda yazdığım vechile leyte le' alle ile imrār-ı vaḫt itdiklerinden

22

4 Rebî' u'l-evvel sene 1307 târihinde İstanbul'a gitdim ve 22 Rebî' u'l-evvel sene 1307 târihinde imtiḥānım icrā idildi ve 24 Rebî' u'l-aḥir sene 1307 ve 5 Ḳanun-ı evvel sene 1305 târihinde 'aileyi İstanbul'da bırakarak Bursa'ya geldim. Ne çare ki Vālî Paşa işimi teehhurāta uğratdı. Emir-name-i meşîḥati berāy-ı ḥāṭıra ber-vech-i zîr yazıyorum. 22 Rebî' u'l-aḥir sene 1307 ve 3 Ḳanun-ı evvel sene 1305, 462 numro, Şeyḫu'l-İslam Bodrūmî 'Ömer Lütfi Efendi.

ŞURET-İ EMİR-NÂME

Bursa'da Şeker Ḥoca Maḥālesin'nde vākı' Ḥazret-i Mısrî ḳuddise sırruhū Der-gāh-ı Şerifi'nin nısf ḥıṣṣe-i meşîḥat cihetine mutaşarrıf olan İsmail Nazîf Efendi'nin vuḳū'-ı vefātı cihetiyle onuñ ḥıṣṣe-i maḥlūlesiyle müşteriki bulunan Mekke-i Mükerreme Emāret-i Celīlesi dīvan kātibi sâbık sa'ādetlü Ḥüseyin Ḥaḳḳı Efendi Ḥazretleri'nin 'uhdesinde olub ref' i iḳtizā iden diğere nısf ḥıṣṣeniñ müteveffāy-ı mūmā ileyhiñ oğlu Mehmed Şemseddin Efendi 'uhdesine tevcîhi vilāyet-i celīleleri meclisi idāresinden muḳaddimen meb'ūs mazbaṭada inhā ḳılınmış ise de mūmā ileyhin imtiḥānı icra edildiğine dāir mezkūr mazbaṭada bir fıkrā görölmediğinden efendi-i mūmā ileyhiñ imtiḥānı bi'l-icra ehliyeti añlaşıldığı şüretde varaḳa-i imtiḥāniyyesini li-ḳablihi keyfiyetiniñ yeniden uşulu dāriesinde bā-i'lām ve mazbaṭa Evḳāf-ı Hümayūn Nezaret-i Celīlesi'ne inhāsı bi'l-ḥavale Meclis-i Meşāyih'dan vākı' olan ifāde üzerine cevāben bildirilen 15 Şa'ban sene 1306 târihli ve altmış yedi raḳamlı taḥrīrāt senāveri ile Maḳām-ı 'Âlî'lerine izbār olumuşdu. Henüz icābı icrā olunmadığı ḥâlde mūmā ileyḫ tarafından virilen iki

23

ḳıṭ' a 'arz-ı ḥāl Meclis-i Meşāyih'a lede'l-ḥavāle, mūmā ileyḫ işbu 'arz-ı ḥāllerinde imtiḥānı maḥālline ḥavāle olunmuş ise de imtiḥān idilmediği gibi 'ammi müşārun ileyḫ Ḥüseyin Ḥaḳḳı Efendi'nin ri'āyet-i ḥāṭırına mebnî oraca bir şey denilemeyerek işi görölmemekde olması ḥasebiyle Der-sa'ādet'ten geldiğinden bi'l-baḥş ifāy-ı muḳtezāsını istid'ā itmiş ve aradan ḫayli müddet mürūr eylemişken henüz mu'āmele icrā idilmemiş müsted'ā-i mūmā ileyhiñ mağdūriyetini mūcib olacağından nāsî is'āf-ı müsted'ā muvāfiḳ ḥāl ü maşlaḫat görölerek mūmā ileyhin 'akāid-i diniyyeden ve mensub olduğu ṭariḳatın uşul ve fūrū'undan meclisce imtiḥānı bi'l-icra vazīfe-i meşîḥati ifāya ehliyet ve liyāḳati

tahakkuk eylemiş olduğundan şu hâlde meşihat-i mezkure nısf hissesiniñ peder-i müteveffây-ı mûmâ ileyh İsmail Nazîf Efendi mahlûlünden ve diger nısf hissesiniñ dahî târik-i hizmet bulunan ‘ammi müşârun ileyh Hüseyn Hakkı Efendi ref’inden mûmâ ileyh Mehmed Şemseddin Efendi ‘uhdesine tevcihî tensib idilmekle mu‘âmele-i tevcihiyesi ifâ olunmak üzere oraca verilmesi lâzım gelen i‘lâm-ı şer‘î ve mazbatonun serî‘an tanzîm ve irsâli ve bir de bu mişillü meşihat cihetlerinin tevcihat ve müteferri‘âtı hakkında meclisten vukû‘ bulan ifâdiye binâen Maqâm-ı Maḥlaşî’den taştîr olunan muḥarrerâtın tenfîzinde Bursa Meclis-i Meşihatçe eşer-i şahâbet ve himâyet olarak rehâvet idilmekde idiğü añlaşılmağda olub bu ise ziyâ‘-ı ḥukûku müeddî olacağı cihetle qarîn-i cevâz olamayacağından ba‘de-mâ meclis-i mezkûre muḥavvel ḥuşûsâtın kâ‘ide-i ‘adl-ı ḥakkâniyete tevfiқан usûlü dâiresinde tesri‘ ve tesviyesiyle cânib-i sitte’l-cevânîb Hazret-i Hâllâk-Penâhî’ye

24

da‘avât-ı ḥayriye celb idilmesiniñ meclis-i mezkûr hey’etine tavsiye ḥuşûşlarının seviyy-i destûrîlerine iş‘ârı ifâde idilmiş olmağla ber-minvâl-i muḥarrer muḳtezâsının ifâ ve inhâsına himmet buyurulması sıyâkında şıḳka-i sitâyîş-veri terkîm kıldık efendim.

İşte emir-nâme bu. Bunda iki şeyden bahş lâzım gelir. Birisi ‘arz-ı ḥâlîñ iki olması. O gün Cum‘a irtesi olub Meclis-i Meşâyih’iñ ictimâ‘ı o gündür. Evvelce meşihate virdiğim istid‘â ‘arz-ı ḥâlci efendiye virildi, ḥâlbuki o gün Şeyḥu’l-İslâm gelmeyecekmiş. Tabi‘î bizim ‘arz-ı ḥâl ḥavâle olamayacak. Tekrâr bir istid‘â daha yazdık, mektûbcuya ḥavâle ittirdik. Digeri de ferdâsı ḥavâle olunmuş, bunun için ‘arzı ḥâl iki oldu. Bursa Meclis-i Meşâyih’iñ evâmir-i meşihate qarşu rızâvet göstermesi yalnız bizim için değıldir. Zeynîler Tekyesi, Nu‘mâniye Tekyesi, Üç-kozlar Tekyesi daha zannım bir iki tekyenin mu‘âmelâtını kânûna muḥâlif taraf-gîrâne icrâ itdiklerinden kendilerine berây-ı ihtâr-ı vilâyet iş‘âr olunmuşdur.

Şu emre qarşu Vâlî Rızâ Paşa’nın ‘izzet-i nefsine mi doğundu ne oldu bilmem. Çünkü merḥûm müstekîm ise de zannım biraz ḥod-pesend idi, bizim iş teeḥhura uğradı. Bahâu’d-dîn Efendi’nin şadre şifa virecek bir mu‘âveneti olmadı. Hâkime gitdim, vâlî bunuñ i‘lâmını virme diye tenbîh etdi didi.

Faķır İstanbul'dan telakķī itdiğim emr cevābını iki aydır bekliyorum. Yalnız kalış bir taraftan, yalnızlık bir taraftan selāmlık otaşında yatub alķıyorum, bunuñ iun Őıkılıyorum. İki tepsi buldum, birine arřu yufkasından berek diğerine adāif yaptım. Faat Allah, berek ve kadāif ile amūr mu amūr tam yiğirmi gun beni idāre etdi. Deve amūr yutar gibi biraz ağzıma atıyorum sedd-i ramaķ idiyorum. Bir buuk ay gedi, adı efendiye gittim. Verdenyeli ‘ mer ulūřı Efendi idi, didim: “Efendim! Emīr-nāme-i meşıat-penāhīde i‘ lām ve mazbaa diyor, i‘ lām sizden, mazbaa meclis-i idāreden lāzım gelir. Siz size ‘ āid olanı viriñiz, yoksa baña İstanbul'dan tenbīh itdiler; eđer iřiñ teehure uğrarsa bize yaz didiler, ben yazacağım.” deyince adımın etekleri tutaşdu. Zannım mucib-i mes’uliyet bir iki iři de varmış. “Baña bař-kātib İsmā‘īl Efendi’yi ağırın!” didi. ağırdım, didi “Efendiniñ i‘ lām-ı musveddesini yapda getir.” Bař-kātib gitti artıķ vālīnin gnlune ilhām biraķması iun Cenāb-ı aķķ’a ricādan başka āre yok. Biraķ gun Őoñra birisi musvedde getirdi, vālīniñ evāf nāzır

olduğunu ve Maħmud Celāle’d-din Pařonuñ ta‘ yīn olunduğunu soyledi. Artıķ māni‘ def‘ olunduğundan maħkemedem i‘ lāmı aldık. Maħmud Paşa’nın vuruduyla mazbaa da meclis-i idāreden alınarak 23 Receb 1307 ve 21 Şubat sene 1305 Pen-şenbe gunu Der-sa‘ ādet’e ‘ azīmet itdim.

ALTINCI SEFERİM

İ‘ lām ve mazbaayı evāf dāiresinde ta‘ īb iderken meşıate iřāret-i ‘ aliyyeye gitmekuzere avāleyi be-heme-āl nāzır gorecekmiş. Şimdi bir merāķ. Ya nāzır bizim evrāķı minder altı iderse. “Yā Rabb sen biliyorsun” dirken bir Őaba azetelerde oudum: aria-i ilhām Őabīa-i azret-i Şehr-yārca evāf nāzırı ‘ adliye nezaretine, bilmem ne nāzırı bilmem ne nezāretine, evāfa da Selānik Vālīsı Ēalib Paşa ta‘ yīn olunmuş. O el-amdulī’llah didik. Nihāyet mu‘ āmele-i lāzime īfā ve biz de bi’l-āhire berātı almağa muvaffıķ olduķ. O sene Ramāzān-ı Őerīfi İstanbul’da geirdik, ekşer zamānımız Őārī-Yār’da gedi, gunduzluk kimseler yok. Cāmi‘ de bir vā‘ īz var, o da dervış duşmanı birisi. Geri ilk-bahar dimesek de daha Őularıñ mevsimi olmadığı gibi Ramāzān-ı Őerīf munasebetiyle gelen giden de yok. Bir gun Őaħil

boyunca yavaş yavaş Yeñi Köy'e kadar gelmişim Şārī-Yār'da merhūme refīkamañ dayıları var idi. Evkāfda evvelce şahh me'mūru imiş faķaķ teķā'ūd olmuş, ihtiyarlamış, hānesinden tışarı çıkmazdı. Ara şıra İstanbul'a gidiyordum.

27

Bayramı itdik aman tuħaf bir şey' oldu. Benim için mūcib-i intibāhdır da onuñ için buraya yazıyorum: Bayram namazına Şārī-Yār Cami'ine gitdim, üstüm başım yeñi, kürküm a' lā ķaķādan, cūbbe yeñi ķuhadan, ayak-ķablarım ruġanlı ķaloş poñin. Cāmi' de baña bir maħzūnluk 'ārız oldu, kendi kendime didim: Şimdi Bursa'da olaydım ben de cami'de huťbe oķur, dergāhimda bulunur, hışım, aķraba, aħbābımla görüşür idim. Şoñra bu hātırayı def' için taħdīs-i ni' mete başladım, maħzūn olmaya ne lüzüm var, burası ġurbet mi? Mūsāfir olduġuñ ķonak kendi hāneñiz gibi, 'āilen yanında, üstüñ başıñ temiz. Faķaķ civārımda oțuran cemā'at içinde birķaķ Arnabūd veyāhūd Rūm İli muhācirleri var; faķīr oldukları elbiselerinden añlaşılıyor. Didim: Baķ işte, ġurbet ne, de! Faķīr şu adamlardır, üstü başı eski pūskü. Hāşā taħķīr nazarıyla baķub söylemedim. Ne ķāre ki bizi intibāha da' vet itdiler. Hoca va' z idiyor, "namaza da beş on daķīķa var" didi. "Cemā'at! Henüz fiťrasını virmedik kimse vār ise namazdan evvel virmek efdāldir, viriñiz!" Bunuñ üzerine benim faķr u sefālet hāllerine baķub da mūtesellī olduġum zümre içinde bir fisıltı oldu. Ara şıra baña baķıyorlar, ġönlüme toġdu. Ćünkü cāmi'de zannım vā' izle faķīrden başķa şarıķlı yok, hātırıma gelen oldu ya.

28

Benim faķīr ġördüġüm üstü başı eski pūskü o adam ķalkub yanıma geldi, bu benim fiťram didi. Artıķ ben naşıl oldum bilmem, cāmi' yıķıldı zann itdim. Öyle ya, benim ķıyāfetime baķan zenginliğime hūkm ider, şoñra bir de fiťra alsın olur şey' deġil. Faķaķ bunu haķķımda terbiye-i nefis 'add itdim, red itmedim, namaza da pek az ķalmışdı, O adam baña hūsn-i zan itmiş, red itsem mūkedder olacaķ. Hoca efendiye vir diyemedim, hāşılı aldım, şoñra bir de baķdım bir elli paralıķ. Ba' de' ş-şālet mūsāfir olduġumuz evdeki çocuġa virdim

Bayramda şeyhim İstanbul'a gelmiş, küçük maħdūmu ' asker idi. Refīkasıyla berāber bayram mūnāsebetiyle gelmişler, ġörüşdüķ. Bursa'da iken Hāzret-i Pīr'i ziyārete gitsek diye söz olmuşdu, didim: 'Efendim! Böyle bir arzuñuz var idi naşıl oldu?' Didi: "Arzum bāķī, vālideñ

benden ziyāde teşne, Cum‘a irtesi günü birleşelim de idāre-i maḥşūşadan şoralım, posta ne vakīt vardır añlayalım oña göre hareket ideriz” O gece faḳīr ‘āilemle Ḳosḳa’da akrabalarından birisiniñ ḥānesinde idik. Bu işāreti eşer-i ‘ācizī olan *Yādigār-ı Şemsī* de yazdım faḳaḫ burada da münāsib gelmekle yazacağım: O gece Cum‘a gecesi idi, rü’yamda birisi yārn Limni’ye posta var deyor. Uyandım toğrı Sirkeci’ye gittim, idāre-i maḥşūşaden şordum, “evet bu gün

29

sā‘at sekizde hareket idecek” cevābını aldım. O gün gidemez isek ḳalacađız, çünki on beş günde bir hareket idiyor. Şeyḫim on beş gün bekleyemez, zīrā Ḥazīrān taḳarrub idiyor, Ḥazīrān ibtidāsında ise Bursa’ya Ṭađ-ardı, Cebel-i ‘Atīḳ, Cedīd ḫattā Ṭavşanlı’dan filan cem‘iyetle şūfīler gelirler, yollarda zīkr iderek ziyāret maḥāllerini gezerler. İlk gecesi Emir Sulṫān’da şabaḫa ḳadar zīkr u devrān iderler, ikinci gece Üftāde, üçüncü gece İncirli, dördüncü gece Üç-ḳozlar Der-gāhı’nda bulunurlar. Pazar günü de şeyḫimiñ Tekyesine gelirler, ba‘de’z-zīkr añları ikrām ve iṫ‘ām ile i‘zāz iderlerdi. Bunuñ içün Bursa’ya mu‘āvedet itmek istiyordu. Derḫāl müsāfir oldukları ḥāneye gittim, maḫdūmuyla çarşuya gitti didiler. Ḳoca çarşuda bulunur mu faḳaḫ bizi rü’yāda uyandıran sāiḳ işte rast getirdi. O’da “vāḫ vāḫ yetiştiremeyiz, vālideñ başḳa bir yere gideceklerdi, gitdilerse ḳalırız” didi. Gitdik, henüz gitmemişler mūmā ileyhā da pek arzu-keş, Ancaḳ tezkerelerimiz ḳaydlı değil. Nışf-ı navlūn ‘ilm-i faḳīrimiz yoḳ. Faḳaḫ artık bunları düşünemedik. Ben toğrı refīḳaya ḫaber vermeye Et-yemez’e gittim. Şeyḫ Efendi Bāyezīd Cami’i öñünde ḳahvede otururken Ṭariḳ-i Cerrāhiye’den du‘ā-gūy-ı şehir Muḫterem Efendi gelir, onuñla görüşürken nışf-ı nevlūn içün “iki merkez tekye mühürlerse Meclis-i Meşāyih’dan taşdıḳine ḫācet ḳalmaz” demiş. Derḫāl bir ‘ilm u ḫaber yazarlar. Onuñ tekyesi merkez imiş,

30

O mühürler. Faḳīr de geldim ‘ilm u ḫaberi ‘Abdü’s-selām Der-gāhı’na götürdüm. O da merkezdir, mes’ele ḫal oldu. Tezkereyi de nevbetci var imiş gümrükde aña taşdıḳ ettirdik. Muḫāl olduğu ḫālde biz o Cum‘a günü sā‘at sekizde vapura bindik.

ḤAZRET-İ PİR EFENDİMİZİ BİRİNCİ ZİYARETİM

11 Şevvāl sene 1307 ve 18 Mayıs sene 1305 Cum‘a günü Plevne nām vapur sā‘at on buçuqda hareket itdi. Şabahı sā‘at biri çar-yek geçe Gelibolu’ya geldik. Yazıcı-zāde’ye bir fātiha okuduk, ikide hareketle dördü yigirmi geçe Qal‘a-i Sultāniye’ye vāşıl olduk. Altıda fekk-i lenger iķāmetle hareket, gece sā‘at üçde lehü’l-ħamd Limni’ye dāħil ve ziyāret-i Ĥazret-i Pīr-i dest-gīr ile müşerref olduk. Ĥāşıl olan ezvāķ-ı ma‘ neviyeye ta‘rīf olunmaz. Limni’de der-gāh yok idi. Biñ üçyüz tārīhinde müceddeden inşā olunmuşdur. Türbe-dārı şeyħimiñ pederi yedinde ihtidā itmiş ve bi’l-āħire Ĥicaz’a gitmiş ‘avdetde türbe-dār olmadığından orada kalmış, Abdal Meħmed nāmıyla ma‘rūf şāf-dil, ‘āşık, şadık bir zāt imiş. Limnililer kerāmetine kâildir. Orada teehhül itmiş, üç oğlu ve kerīmeleri olmuş. Bizim vardığımızda büyük oğlu Niyazī Efendi türbe-dār idi. Evvelce Bursa’ya gelmiş görüşmüş idik. Şeyħime intisāb itdi, tāmı ilbās eyledi. Vapur Selanik’den ‘avdetde uğrayacağından iki gün şoıra ‘avdete ĥazırlanıyorduk. Çünkü şeyħim fazla kalamıyordu.

31

Limni Adası ruķubetden ĥālī, havası mu‘tedildir. Der-gāh deñize yakın, iskele ve gümrük dāiresiniñ arķa tarafındadır. Türbe-i şerīf ĥabristonuñ kenarındadır, ince bir yol geçer, iki ayak taş nerdbānla çıkılıyor, ufaķ bir ota. Diđer ĥapudan içeruya girilir, mermerlerle tefrīş olunmuşdur, üsdü açıķdır. Ĥubbe ĥabül itmezler imiş. İki taş vardır, biriniñ tacı yok, diğeri tāclıdır ve gül de yokdur. Yanında ĥalīfesi Maħmūd Efendi medfūndur, ĥabir taşında şu tārīħ muharrerdir:

Mazhar-ı feyz-i tārīķat kāşif-i sırr-ı ilah

Mürşid-i ehli ĥaķīķat ‘ārif-i pür intibāh.

‘Ömrünü taķvā zikru’llah ile itdi tamām

Cāy-ı ārāyīş değildir bildiğim bu ĥan-gāh.

Tekye-gāh-ı ‘ālemi Mışrī teni terk eyleyüb

‘Ālem-i lāhūta gitdi şevķile bī-iştibāh.

Dā'î-i pür-şevkî-i hâsib söyledi târihini

Eyleye Mısrî Efendi kaçır-ı 'adni cāy-gāh.

1105

Maḥmūd Efendi 1144 târihinde vefât itmişdir. Hîm-i ğuslünde hılâf-i tenbîh-i hareketde bulunduğundan eline urmuş, o el saķat almış ve sülâlesinden olonuñ řol eli de öyle saķatdır diye naql itdiler. Eřrâf-ı belde ile görüşdük. Tarî-i adirî'den řeyḥ Emîn Efendi nâmında bir zât da'vet itdi, ḥoř meḥabbetler itdik Abdal Baba orada epeyce neř-i tarîat itmiş bir ḥayli iḥvân yetişdirmiş. Pek az oldı ama tekrâr

32

gelerek beş on gün oturmak üzere arârlaşdırdım ve ḥuřur-ı pîre girdiğim eşnâda yedi def'â ziyâretiyile müşerref olmaqlığımı ricâ ve istirḥâm itdim. Neden fazla söylemedim bilmem. Her ne ise Pazar-irtesi gecesi bir muâbele de bulunabildik

HAZRET-İ PİR'İN MUḤTAŐAR TERCEME-İ ḤALİ

Burada Cenâb-ı Pîr'in terceme-i ḥâlınden baḥřetmek muvâfıķdır zann iderim. Maḥbû' ve ğayr-i maḥbû' terâcim-i aḥvâl ve menâķiblerde Hazret-i Pîr'in terceme-i ḥâli vardır ve ḥuřuřî menâķibler yazılmışdır. Râķım Efendi'niñ *Vâķa'ât*'ı ve ondan iķtibâsen řeyḥimiñ *Tuḥfetü'l-Mısrî* nâm eşeri olduğu gibi *Gülzâr-ı Mısrî* 'üvnânyıla bu 'abd-i 'âciziñde menâķib-i Pîr'i muḥtevi bir eşeri vardır faķat şurada muḥtaőaran baḥř itmeliđiñ lüzümü der-kârdır.

Pîr'im Efendim 1027 târihinde Malatya'da Meřâyıḥ-ı Nakşibendiye'den 'Ali Efendi nâm zâtıñ şulbünden adem-nihâde-i 'âlem-i şühüd olmuşdur. Mebâdî-i 'ulümü bi't-taḥřîl pederi tarî-i Nakşibendiye'den sülükunu teřviķ itmiş ise de tarî-i Ḥâlvetiye ricâlınden řeyḥ Ḥüseyin Efendi nâm zâta intisâb itmişdir. řeyḥiniñ Malatya'dan âḥir maḥâlle 'azîmeti üzerine kendileri de berây-ı seyâḥat ıkarlar ve 'ilm-i zahiri taḥřîline ğayret iderek Mardin, Diyâr-ı Bekr nihâyet Mış'a vâşıl olurlar. řeyḥüniye'de âsitâne-i âdiriye'ye müsâfiraten dâḥil olurlar ve der-ğâhiñ řeyḥinden de tecdîd-i bey'atle sülûka mübâşeret iderler. Üç veyâ yedi sene řoñra

33

görülen zuhūrāt üzerine tekrār seyāhate izn alarak ‘Uşşāk’a gelirler. Şeyh Meħmed Efendi’ye müsāfir olurlar. Onuñ vāsıtasıyla Ümmî Sinan Ĥazretlerine mülākī olub birlikde Elmalı’ya giderler. On seneden mütecāviz ĥıđmetinde bulunur. 1066 tārıhinde istiħlāf iderek Çāl, Kütahya, Bursa’ya berāy-ı irşād gelirler. 1080 tārıhinde Bursa’daki āsitānelerini inşā buyururlar. Bi’l-āħire ba’zı ġarāz-kārlarıñ ‘ale’l-ħuşuş Vāñiler’in se’ābetiyle evvelā Rodos’a, ba’de’l-ıtlāk tekrār Limni’ye nefy olunurlar. 1103’de ıtlāk olunarak Bursa’ya mu’āvedet buyururlar. Aħmed-i Şāñi’niñ da’veti üzerine Edirne’ye giderler. Yine ba’zı erbāb-ı ĥasediñ delāletiyle ikinci def’ā da Limni’ye iclā buyurulur. Limniler pek pek müteessir olarak: “Efendim, Siz artık ıtlāk buyurulduñuz, bu faķirleriñizi ġoñülden çıkarmayıñ” diye ricā da bulunurlar. Buyururlar ki: “benim medfenim buradadır, yine geliriz, ġörüşürüz.” Ve öyle de olmuşdur. 1105 senesi Receb-i Şerīfide ‘Ālem-i Cemāl’e ‘āzim olmuşlar. İsmā’ıl Ĥakkı merħumuñ rivayetine bakılırsa risālet-i Ĥasaneyn mes’elesinden tolayı Tiryākī Şeyhu’l-İslām’ıñ fetvāsı üzerine mesmūmen irtiħāl-i dār-ı beķā buyurmuşlardır ki Cenab-ı İmam Ĥasan Rızā ‘aleyhi’s-selāmu’llah el-Ofi Ĥazretleri’ne itbā’an şehīden rıħlet buyurmuşlar dimekdir. Ĥaddesa’llahu sırrahū ve rażiya’llahu ‘anhü. Limni’de bir iki ziyāret maħalli daha vardır; Şiyāmî Baba deyorlar

34

faķať kimdir, kimiñ nesidir? ma’lüm deġil. Türbe-i Şerīfiñ ĥāricinde de ba’zı müneffiler var ki orada vefāt itmişler; Baltacı Meħmed Paşa, Ĥapu-ķıran Meħmed Paşa, Nüre’d-dīn Paşa ve aħıran orada müneffiyen vefāt iden Şadr-ı a’zām Şadıķ Paşa gibi. Baltacı’niñ ġüyā Ĥazret-i Pīr’iñ nefyi keyfiyetinde dahli vār imiş, Ĥazret-i Pīr’de “sende bizim yanımıza geleceksiñ” buyurmuşlar diye efvāh-ı nāsda bir şey’ varsa da menāķıblarda buna dāir bir şey’ ġörmedim.

Şeyħim, ziyāret tolayısıyla şu kıt’ayı söylemiş ve der-gāha ta’līķ itdirmişdir:

Bursa’da kıldım şitāb pīrimi ziyāret etmeye
Ĥaķķ naşib itdi yüzüm sürmek mübārek pāyeñe
Lütfiyyen taķsīm olunca bingān-ı evliyā
Bende düşdüm Ĥazret-i Mışrî-i Niyazî pāyine

İktizā-y-ı meḥabbet, faḳīriñde bir iki niyāzım vardır ki ḥātırā olmaḳ üzere yazıyorum:

Dergeh-i Mıṣrî’de ḥādim olduḡum devlet yeter,
Ḥizmetle iftiḥār etmek baña ‘ izzet yeter.
Ḥamdü-li’llah ḥāk-i pāy-i Ḥazret-i Pīr’e bugün,
Şevḳiyle vechini sürmek Şemsî’ye rif’at yeter.

Bu da o zaman söylenilmişdi:

Benim ḳaşdım seni ancaḳ ziyāret eylemeklikdir,
Gelüb pāyiñe yüz sürmek naşīb oldu baña pīrim.

Benim seyr-i sülūkumda medrese-i evvel Ḥüdā Ḥaḳḳî,
Ġarīb ve bî-kesim senden olur lütf u ‘aṭā pīrim.

Nolūr Şems-i nāciziñ ḳusūrunu ‘afv ider iseñ,
Ki zirā lütf u iḥsāna odur lāyık-sezā pīrim.

Gider mi pāyiñe yüzler sürenler ḥāşā kim maḥrūm,
Gelen gamla gider mesrūr olur hemden rehā pīrim.

Der-i iḥsān ki gelmiş ḥaḳīr ve derd-mend Şemsî,
Pişsin sebk-i himmetiñ feyziñ ser-destden aña pīrim

35

Şālı günü vapur Selanik’den geldi, biz de ba’de’l-vedā’ Cenāb-ı Pīr’iñ eşiğine yüz sürerek 15 Şevvāl sene 1307ve 22 Mayıs sene 1306 şabaḥleyin sā’at bir buçuḳda vapura rākiben ‘avdet eyledik. Aḳşam yarımdaya boḡaz da ḳaldıḳ, boḡazda ḳaldıḳ didimse ḥām aḥlāt gibi deḡil,

Çanak-çal'a Boğazi'nden gece geçilmezdi. Çehar-şenbe günü kal'adan hareket ve Penç-şenbe günü şabahleyin sā'at sekizde İstanbul'a muvāşalet eyledik. Bundan şoñra berātīñ ta'ķībini ba'zı zevāta havāle iderek 29 Mayıs sene 1306 ma'a 'āile Bursa'ya 'avdet ve dergāha muvāşalet eyledik.

YEDİNCİ SEFERİM

Hzret-i Pīr Efendimiziñ hulefāsından Seyyid Baba sülālesinden meşhūr bir Şeyh Sābit vardır, ümmī ise de umūr-ı dünyeviye ve siyāsiyeye vāķıf idi. Muhācirlere yerler virir, onlara cāmi'ler yapdırır. Hattā Molla 'Arab civārında kendi nāmına bir de maḥālle teşķil itmişdir. Bizim dergāhın da müşrif-i ḥarāb olmasına mebnī tekāyā ḥaķķında merḥūm Sulṭān 'Abdü'l-ḥamīd'in ḥüsn-i nazarı olduğu cihetle bizimkini de i'mār itmek ve kendi yapdırığı cāmi'leriñ resimlerini taķdīm eylemek üzere faķiri tercümān gibi yanında götürmesini teklīf itdi. Gerçi meşrebime muḥālifdi, Bāb-ı Ḥālīķ vār iken maḥlūkdan bir şey' taleb itmek istemez idim lākin çok icbār itdi. Ba'zı zevāt da "bu 'ālem, 'ālem-i esbābdır belki muvaffaķ olursuñuz" diye teşvīķ itdiler. Şeyh Sābit'in Bursa'da şöhreti var idi.

36

Güyā gece gündüz mā-beynden çıkmaz, baş mā-beynci, baş-kātib, baş eşvābcı ḥaşılı hep başlarla görüşür imiş. Her ne ise mütevekkilen 'ala'llah karar virdik. 29 Rebī'u'l-evvel sene 1310 ve 8 Teşrin-i evvel sene 1308 tārīhinde Penç-şenbe günü hareket itdik. Sa'at üçde şimendufere binerek beşi çar-yek geçe Mudanya'ya, altıda Edremid Vapuru'yla hareket iderek on buçuķda İstanbul'a muvāşalet eyledik. Mā-beynci Hacı 'Ali Bey'in cāriyelerinden birini aldığından ṭolayı münāsebet peydā iden Bursonuñ Emir Sulṭān Maḥāllesi'nden Biñ-başı Nācī Bey'e müsāfir olduk. Şālī günü mā-beyne gitdik, meğerse Şeyh Sābit bizi söyletmek istiyormuş. Hacı 'Ali Bey'in yanına girdik, didim "Efendim! Bursalı Şeyh Sābit Efendi dā'īñizdir, muḥācirīne yerler virir, cāmi'ler yapdırır, añların resimlerini Ḥak-bāy-ı Şāḥāne'ye taķdīm içün getirdik." Evrāķa müte'alliķ şeyler baş-kātib vāsıtasıyla taķdīm olunur imiş, bir yerlere girdik çıkdık, bizi baş-kātib dāiresine götürdüler. Hani ya Şeyh Sābit Hacı 'Ali Bey'le lāübālī konuşuyormuş! Hepsi sözden 'ibāret imiş, hiçbir āşinālīķ bile gösteremedi. Her ne ise baş-kātib Süreyyā Paşa idi, fevķa'l-'āde ḥürmet ve āşinālīķ itdikden şoñra pek müsta'cel bir şey'

yazıyormuş, beş on dakika müsâ'ademizi talep itdi, estağfiru'llah başdırdık. Faķať orada başımda tācla otururken şöyle bir hātırā lāyih oldu, bu evvelā gelse idi tevbe büyük,

37

sözüme kim girirdi. Hātırām şu: Şimdi baş-kātib paşa baña dese ki “Şeyh efendiler! siziñ eslāfıñıza bizim eslāfımız bir şey’ teklif itmeler kabul itmezler, hediyelerini red iderlerdi, siz Cenāb-ı Hāķķ’iñ kapusunu biraķub da bizden istimdād idiyorsuñuz!” Ne cevāb virirdim? Başımda tāc da var, ma’lūm ya tāc giymekliğin on iki şartı var, o bārī başımda olmasa bu iş huşul bulacaķ ama gelmiş bulunduķ didim. Hāşıl Paşa işini bitirdi tekrār iltifāt itdi ve faķiri muhātab kıldı. Şeyh Şābit’iñ kıyāfeti, ‘icl-i ‘acāyib idi, şaķal bıyıģa ķarışmış, göğüs yarı açık, tuhaf bir hāl. Añlatdıķ, beş altı resim vār idi götürdük, memnūn oldu “bi’z-zāt taķdīm iderim” didi. Şoñra Şeyh Şābit’iñ tekyesini şordu, söyledik. 1280 tārihinde Sed-başı’nda yanmış, birazı da yola gitmiş, şimdiki halde ‘arşadır. Şimdi şunu yazarken hātırıma geldi iyi ki Paşa “mademki bu zat oraya buraya cami’, maħalle yapıdırıyor, kendi tekyesini neye yaptırmıyor?” diledi. Her ne ise şoñra faķiri şordu, añlatdıķ didi: “Bunuñ i’ mārını evķāf yapmaz mı?” Didim: “İrade-i seniyye şeref-ta’ alluķ itdikden şoñra evķāf da yapar māliye de.” Düşündü didi: “Bir iki ay

38

şabr itseñiz de Ceyb-i Hümāyūn’dan yapıdırılsa olmaz mı?” Çünki o günlerde Diyār-bekr taraflarında kırķ kadar cāmi’ yapıdırılıyordu. “Sene-i ātī būdçesine ķoruz.” Ne diyeceğim, “pek a’lā” didik. Hālā hātırāmda Bursa’da baña müjde virdiler, Şabah gazetesiñiñ 1190 numrolu nüşhasında der-gāhiñ i’ mār ve inşāsı der-dest diye bir fıķra var idi, aşlı astarı çıķmadı ya bizi talťif iderek şavdı. Şeyh Şābit’iñ resimlerine de iyi kötü bir şey’ denilmedi. O, taķdīrlar, āferinler, nişānlar, ihsānlar ümīd idiyordu. Birkaç gün daha ķaldık. Bir gece Şeyh Cemīl’e gittik, O’da o günlerde Bursa’ya gidecek, bir iki kişiye icāzet virecek idi. O gece canım şıķıldı, ferdāsı bir hayli yerlere daha gittik. Muhācir ķomisyonu reīsine uğradık. Artık ‘avdet idecekdik vapura yetişemedik. Sulťān Aħmed’de Hacı ‘Ali Bey nāmında bir zātñ konağında ķaldık. Oğlu Fransızlaşmış bir mektebli idi. Ve’l-hāşıl 12 Rebī’u’l-āħir sene 1310 ve 20 Teşrīn-i evvel sene 1308 tārihinde Edremid vapuruna rākiben Mudanya’ya, sekiz buçuķda Bursa’ya muvāşalet eyledim. Şa’ dī der-gāhındaki vekāletimi de o eşnāda terk itdim. Cenāb-ı Pīr Efendimizi ziyāret ve beş on gün ķalmaķ aħzar-ı āmālīm ise de ba’zı esbāb-ı māni’ a beni maħrūm biraķıyor idi.

HAZRET-İ PİR EFENDİMİZİ İKİNCİ ZİYARETİM

Biñ üç yüz on üç senesi Şevvaliniñ on beşinci ve biñ üç yüz on iki senesi Martınıñ on yedinci Pazar günü ‘ailemle berāber şabaḥleyin sā‘at toḫuz buçuḫda araba ile Bursa’dan hareket ve birde Mudanya’ya muvāṣalet eyledik. İki sā‘at kadar aḥbābdan Yüz-başı ‘Abdi Efendi’niñ ḥānesinde istirahat itdikden soñra sā‘atde sekiz mil sür‘ati ḥāiz Edremid nām vapura rākib olarak üç buçuḫda hareket ile İstanbul’a muvāṣalet eyledik. Refīḫanıñ aḫrabasında müsāfir ḫalub ferdāsı ‘amucası Ğālib Efendi aranılmış, ba‘dehū Limni’ye postonuñ olub olmadığını añlamak üzere idāre-i maḥşūşa acentesine mūrāca‘at idildi. Ḥalbuki on beş günde bir Limni’ye uğrayan postayı ilġā itmişler. İzmir’le Selānik arasında işleyen ara postalarına mūrāca‘atdan başka çāre yok imiş. Şu ḫalde Selānik ṭarīḫiyle gitmekden başka dürlü olamayacak. 17 Şevval Üsküdar’a dayım Ḥacı Nūrī Efendi’ye giderek iki gece ḫaldım. Penç-şenbe günü ‘āileyi pederiniñ ‘amucası olan Ḥacı Vesīm Paşa’nın ḫonaġına götürdüm. O gün Üsküdar’da āsitāne-i Rifā‘î’ye gitdim. Şeyḫi Tevfīḫ Efendi pederim merḫūma beñzerdi. Maḫdümü Ziyā Efendi ile evvelce Bursa’da görüştüm idim.

Mezḫur Tekye Avrupa seyyāḫınıñ seyāḫat-nāmelerinde muḫarrer olmaġla oraya devam idenler devsiye yaparlar, alāt-ı cāriḫa oynarlar, ḫatta o günkü devsiyyede bir iki yaşında cocuḫlarıñ üstüne başarak Şeyḫ Efendi çinedi. Oġlu Ziyā Efendi de yapardı, bi’l-āḫire O’nu da gördüm. Cemā‘atli idi, güzel meḫabbetler oldu. 20 Şevval, Cum‘a namazını İskele Cami‘i’nde ḫılmaḫ istedim, ḫapusunu bulamadım bakdım, ḫāzır vapur var bindiġim gibi toġrı İstanbul Vālide Cami‘i’ne giderek ba‘de edāi’l-Cum‘a Aḫ-saray’a gelerek ilḫvānımızdan bir iki kiři ile ḫubbe Der-gāḫı’na gitdim. ḫubbe Der-gāḫı Şeyḫi, ‘İrfan Molla Efendi demekle ma‘rūf muḫibbi-i Ehl-i Beyt bir zāt idi. Üç maḫdümü olub ikisi yetişmiş, muḫābeleyi idare idiyor, ba‘zan pederleri de aralarına girer, üçü de vücüdü ve şişmān olmaġla ḫālḫa-i zikri ṭoldururlar idi. ḫadirî ve Rifā‘î zikri āyini icrā iderler idi. Der-gāḫ cemā‘atli, zākirleri mükemmel olmaġla ḫoş meḫabbetler, ‘āşikāne zikirler olurdu. On buçuḫda Un-ḫapanı semtinden inerek köprüye, oradan da Üsküdar’a ḫonaġa geldim. 21 Şevvāl Cum‘a irtesi ba‘de’l-istiḫmām Üsküdar Mevlevî-ḫanesi’ne geldim. Şeyḫi meczūb olmaġla Ḥālid Dede isminde bir zāt vekīl idi. Ḥacı Vesīm Paşa

Mevlevî'dir, Eskişehirli Hacı Hasan Dede Efendi'ye müntesibdir, o münâsebetle bu Hâlid Dede de araşıra konağa gelir görür idim.

41

22 Şevval, bugün efendi dayıma uğradım, ferdâsı ma' a ' âile geldik, o gece orada kaldık. 24 Şevval, bugün Beşik-taş'a geçdim oradan Kadirî-hâneye geldim. Bizim Seyyid Uşûl Şeyhi orada imiş, o gece orada kaldık. Reîsü'l-meşâyih Ahmed Efendi çok hürmet itdi. Ferdâsı 25 Şevval Gedik Paşa'da akrabâdan Muqaddes Hanım'da kaldık, yemeğe o civarda oturan halam Hacı Rabi' a Hanım'da bulunduk, gece ' avdet itdik ve orada fenâ halde hastalandık. Bir iki gün bî-cüd yatdım, şoıra lehü'l-hamd geçdi. 27 Şevval Cum' a, Efendi dayım yenge hanımla müsâfir olduğumuz hâneye geldiler. 28 Şevval Cum' a irtesi günü kesb-i ' âfiyet itdim. Bâyezid Câmî' i' nde öyle namazını kıldım. Şoıra Şehzâde-başı' nda Edhem Efendi ve akrabâlarını görüb Gedik Paşa' ya ' avdet eyledik. 29 Şevval bugün Ak-saray'da Olañlar Tekyesi' ne gitdim, oradan Vefâ'da Şeyh Ahmed Efendi' niñ hanesine gitdik. Evvelce Bursa'da görüşülmüş idi, çok hürmet itdi. İrtesi günü Vefâ'da Efendi dayımñ refîkasımñ akrabâsımñ hanesine, ba' dehu büyük halamız Kâniye Hanım'a, oradan ' Abdü's-selâm Tekyesi' ne gitdim. Ba' de' z-zıkr Vefâ'daki müsâfir olduğumuz hâneye geldim. 1 Zî'l-kâ' de Efendi dayıma uğradık, oradan hala hanıma geldik, kerîmesi Sırrıye Hanım' la oğlu Server Bey' le görüşdük, iki gece orada kaldık, Sırrıye Hanım benden sekiz on yaş büyükdür Aydın' a giderken on üç gün kadar añlarda

42

kaldığımızı yukarıda yazmışdım. Orada kuyu var imiş çıkırığımıñ üstüne çıkmış oturmuşum, Allah esirgeye az buçuk hareket itse haydi biz kuyunuñ içüne, Sırrıye Hanım yavaş yavaş gelerek korqutmadan oradan aldığını söylerdi. O zamanki çocuklukla şimdiki hâli muqâyese iderdi. Hâşılı o gece ve irtesi gece orada müsâfir olarak 3 Zî'l-ka' de Penç-şenbe günü Gedik Paşa' ya, oradan Üsküdar' a Paşonuñ konağına geldik. 4 Zî'l-ka' de Cum' a günü ba' de' l-istihmâm Ayazma Cami' i' nde Cum' a namazını edâ ve ba' dehu Bandırma Tekyesi' ne giderek şeyhi Gâlib Efendi ile görüşüldü. Bundan evvel geldiğimde birâderi Faḥre' d-dîn Efendi post-nişin idi. Vecîh, vaḳûr bir zât olub vefâtında birâderi İskender Baba Tekyesi Şeyhi olan Gâlib Efendi post-nişin olmuşdur. O gün Tarîk-i Sa' diye' den Hallâç Baba Tekyesi' ne gitdim, şeyhi ' ulemâdan bir zâtdır, evrâdı kışa keşer kıyâm itmezdi. Bi' l-âhire o Tekyeyi Rûm İli Bey-şehrli

Şeyh Mehmed Efendi-zāde Mezīd Efendi'ye karşı yed idüb kendisi Tarık-i Nakşiye'den daha vāridātı çok Ahmed el-Buḥārī Tekyesi'ne nakl itmiştir. Mezīd Efendi pederi gibi fuzelādan idi, genç vefāt itdi, zāyi' ātdandır. Der-gāhdan çıkınca Limni'de türbe-dār Şeyh Niyazī Efendi'ye teşādūf itdim, görüşdük, ba'zı huşuşātın tesviyesi-y-çun gelmiş. Ferdası 5 Zi'l-ka'de Cum'a irtesi günü Üsküdar Mevlevî-hānesi'ne gitdim. Pazar günü Halim Gülüm Tekyesi'ne

43

gidüb konağa 'avdet eyledim. Paşonuñ kâin-birāder ve damādı İsmā'īl Bey muhibb-i Mevlevî ve nāzik, kibar bir zātdır, bahriye kâim-maḳāmlarından olub bādirātdandır, nevbetci olduğca onuñla hem-şoḫbet olurduk. Top-hāne Müftisi dimekle ma'rūf bir zāt ile görüşmeğe tevassūt itdi, ātīde ondan bahş olunacaqdır. Pazar irtesi 7 Zi'l-ka'de Emek Yemek Tekyesi'ne gitdim, Nakşî ve Bayramî'dir, bir de o gece gitmiş idim. Şalı günü Kadiri-hāneye gitdim, Nu'māniyye Şeyhi 'İzze'd-dīn Efendi'niñ maḫdümü 'Arif Efendi'yi gördüm. Çehar-şenbe 9 Zi'l-ka'de İstanbul'a geçdim, Vefā'da Efendi Dayıma ve Şeyh Ahmed Efendi'ye uğrayub Edhem Efendi'niñ akrabāsından Mehmed 'Ali Bey'de o gece müsāfir kaldık. Ferdası Penç-şenbe günü Fatih'e gidildi, meşhūr türbe-dār 'Aliş Efendi ile görüşdük, Hāzret, türbede oturuyor, ihtiyār, nūrānî bir zāt, bizi şordu, söyledik. Hāzret, Mısrî deyince elini göğsüne koyarak gözlerini yumdu, ḳaddesa'llahü sırrahü'l-'azīz didi, bir müddet murāḳıḳ bulundu. Şoñra İsmā'īl Hāḳḳı'dan bahş açdı, İsmā'īl Hāḳḳı benimle görüşmedi didi, ben Medīne-i Münevvere'de Hāzret-i Rasūlu'llah ile mülākī oldum, iltifat buyurdular ama İsmā'īl Hāḳḳı görüşmedi didi. Didim: Efendim! Belki başka bir maḫalde imişdir? Hāyır didi 'mertebe-i zat tecellīsine mazhar olanlar her yerde

44

zuhūr ve bürūzu zarūrīdir' didi. Zan idersem İsmā'īl Hāḳḳı'nıñ Hāzret-i Mısrî ḫāḳḳındaki i'tirāzātından tolayı O'ña olan iḡbirārını telmīḫ itdi. Hāzret-i Pīr'e 'azīmetimde Fātiḫa oḳunmasını ihtār iderek biraz daha görüşdükden şoñra berāy-ı ziyāret Ecnebīler gelmekle añları gezdirmeğe ḳalkdı, biz de veda' iderek çıktık. Hāzret-i Merkez'e geldim, o gece orada ḳaldım. Hāzret-i Merkez, Sünbül Sinan Efendi ḫālīfesidir (geçen sene İstanbul'a gitdiğimde cāmi'den başka hiçbir bina ḳalmamış, ḫāk ile yeksān olmuş türbe de hemān yıkılmaḳ üzere idi) tāriḫ-i irtihalleri 959'dur. Cum'a günü Üsküdar'a geçdik. İrtesi Zi'l-ka'de 12, Şarı Yār'a

geçdik. Pazar günü ba‘de’l-istiḥmām Çırçır didikleri mesīre-gāha gitdim. Pazar irtesi günü şifā suyunu gitdim, ‘āileyi çocuklarla berāber orada bıraktım. Şalı günü Selānik’e gitmek üzere veda‘ iderek İstanbul’a indim, Sirkeci’de Yüz-başı Hacı Hālid Bey’i buldum, mūmā ileyh muḳaddimen Bursa’ya gelmiş, der-gāhda görüşmüş ve pek sevişmiş idik. Kendisi sevkiyātda idi. Bi’l-āḫire Un-ḳapanı deġirmenine naḳl itmiş, neden ṭolayısıyla aḫīran intiḫāran irtiḫāl eylemişdir. Bursa’da bulunduğu zaman yaza teṣādūf irişmiş der-gāhda şabaḫa ḳadar muḫabbet ideriz, şabaḫ namazına Cāmi‘-i Kebīr’e giderdik ve müezzīnlik eyler idi, mūsīḳiye āşinā olmaġla sesi de Dāvūdī olduğundan müeṣṣir idi.

45

Ġarb Trablusu’nda iken Tarīḳ-i Rifā‘ī’ye intisāb itmiş ve ḫilāfet almış idi, kendisi de Yemen’e ‘asker sevğine me’mūr olmuş. O gece da‘vet itdi ise de dayıma gitmeye mecbūriyet vār idi. Boġcam ve sāir yol levāzīmātım orada mūmā ileyh ile veda‘ iderek Efendi dayıma geldim. O gece orada leṭāifle şöyle böyle vaḳit geçirdik. Ferdāsı Zi’l-ḳa‘deniñ on altıncı ve Nīsan’ıñ on yedinci Çehar-şenbe günü ki Bursa’dan çıktığımız otuz ikinci gündür, veda‘ iderek çıktım. Ba‘zı levāzīmāt alacaḳdım alamadım. Her ne ise tezkeremi bi’l-ḳayd şandala atladım vapura geldim. Vapur Gürci Ḳumpanyası’nıñ Kerīd nāmında vapurudur, sā‘at on buçukda ḫareket itdi. Bulduğum maḫālde birçok Arnabudlar var idi, elbirliġiyle bir şeyler okuyorlar, añlarıñ gürültüsü, aşçınıñ şoġan şarımsaḳ ḳoḳusu bī-zār itdi. Yuġarıya çıktım, baconuñ yanında şandalıñ altında miḫmān oldum. Deñiz ġāyet laṭīf ve meḫtāb da 15 miḫver itdi. Artıḳ bu şafāya doyum olmaz, kendi kendime ġazeller, ilahīler okudum, uyḳum geldi yatdım. Faḳat gece serinleşmiş biraz üşümüşüm, ‘abāyı başıma çekdim bir düdüḳ, bir ṭaḳım gürültülü sesler işitdim meġerse Gelibolu’ya gelmişiz. Sā‘at şabaḫıñ ṭoḳuz buçuġu, ḳalkdım, āb-dest aldım, namaz ḳıldım. Tam şimdi ḳahve, çay, siġaronuñ zamanı ama ma‘a’t-teessūf alamadım. Faḳat Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ luṭfū büyük, her yerde imdāda yetişir;

46

yanımda bir zāt var idi onuñla merḫabālaşdık. Şu Müslümanlıḳ ne iyi şeydir bir selām verirsiñ, o da merḫabā didi mi aḫbāb olur gider. İngilizler tuḫafmış birbirleriyle görüşmek üzere birisi tevassuṭ itmezse bir hafta bir vaġon içünde otursalar hiç ḳonuşmadan maḫall-i maḳşūda giderler imiş. O zātıñ ispirto ṭaḳımı vār imiş, baña da bir ḳahve ikrām itdi ama ne ḳadar maḳbūle

geçdi. İsmi şordum Aḥmed Efendi imiş. On buçuḡda hareket, yarım da Çanaḡ-ḡal'a'ya geldik. Bugün Penç-şenbedir, Aḥmed Efendi bize bir de südlü çay virdi, işte luḡf-ı Ḥaḡḡ böyledir, yaradır mı yaradır. Benim ba'zı tuḡaf i'tiyādlarım vardır, bunun kimisi oḡuduḡum eşerlerden muḡtebes olduḡu gibi bir kısmı da çoculuḡumdan işitdiḡim şeylerdir. Gerekse bunlar ḡurāfātdan olsun tefe'ül-i sünendir, ḡayıḡa binerken ḡerifiñ ismini şordum Ḥasan didi, in-şā'allah işimiz ḡasendir demişdim. Vapur o anda Aynaroz'a geldi, Aynaroz ma'lüm ya Erdodoḡuslarıñ evliyā olacaḡları yerdir; tavuḡ, dişi merkeb bile bulunmaz imiş. Ehrām şeklindedir, taḡında bir çok manastırlar vardır, her birisinde on yaşımdan tut da yetmiş yaşına kadar papas taşlaḡları, papazlar vardır. Vapur da birisine rast gelmişdim güneş toḡarken 'ibādet idiyor, güneş'e ḡarşu bir de secde itdi, secdesi güneş'e midir? yoksa şarkda olan

47

Ḳudüs'e midir? Her ne ise başında 'abādan bir ḡalpaḡ, şırtında siyah bir 'abā ya'ni tārik-i dünya tālib-i 'uḡbā oldukları añlaşıyor. Yarım sa'at soñra hareket itdi faḡaḡ gece deñiz başladı oynamāḡa. Şoḡuḡ da fazlalaşdı. Biraz canım geçmiş şabaḡ olmuş Selānik'e gelmişiz. Aḥmed Efendi yüz paraya bir ḡayıḡ tutmuş beni uyandırdı. Gümrüḡe çıktık, tezkerelerimizi orada ala-ḡoydular. Tekyeye ḡadar berāber geldik, vapurda arḡadaş olduk ama insāniyetli bir zāt imiş. baḡdım ḡarşudan bir şeyḡ efendi geliyor ama ben tekyeden içeruya girmiş bulundum. Sema'-ḡāne aḡık imişi iki rek'at namaz ḡıldım, çıktım, şeyḡ efendiniñ elini öpdük, çok iltifāt itdi çünki kendileri Ḥarīḡ-i Mışriye'den, faḡīr de Āsitāne-i Mışriye ḡādimi olduğumdan ḡabi'î Ḥazret-i Pīr'e olan ḡürmet-i maḡşūşaları 'icābı bizi de ḡüsn-i ḡabül itdi. Şeyḡimden mektüb ḡötürmüşdüm onuñ āşārından olan '*Tuḡfetü'l-Mışri'*nām menāḡıb-ı pīri on beş ḡadar virdik. Bu zāt beş on sene evvel Bursa'ya gelmiş idi. Bursa Düyün-ı 'Umümîye Nāzırı Rif'at Bey Selānik'de iken ḡuḡuḡ peydā itdiklerinden da'vet-i maḡsūsa ile. Reīsü'l-Meşāyḡ Şeyḡ Şālīḡ Efendi ki Pazar Tekyesi Şeyḡidir, bu müsāfir olduğum Fethiye Tekyesi Şeyḡi 'Ali Efendi, Ḥaşmet Efendi Şeyḡi bir de Siyāhī Şeyḡ Bilāl vār idi her ne ise işte bu zātla Bursa'da ḡörüşmüşdük. O vaḡit daha genç idim, pederim ḡayatda idi. Selānik'e şabaḡleyin sa'at on buçuḡda çıktık, Zī'l-ḡa'deniñ on sekizinci Cum'a günüdür. Şeyḡ Efendi'niñ maḡdümü Ziyā Efendi geldi

48

görüştük. T̄ariḳ-i Mıṣriye'den iḥtiyār bir şeyḫ Efendi'ye götürdiler ḥasta idi elini öpdük, du'āsını aldık. Oradan Ḳapu Tekyesi'ne geldik, Kelemeriye Ḳapusunuñ yanında olduğu içün ismine Ḳapu Tekyesi dimişler. T̄ariḳ-i Ḳadiriye'den olub şeyḫi 'Ali Efendi isminde bir zātdır, iki oğlu var idi; büyüğü Taḥsīn Efendi bi'l-āḫire pederiniñ vefātında tekyeye şeyḫ olmuşdur, küçüğü Selaḥa'd-dīn Efendi maliye me'mūru olub aḫīran bir tariḫde Bursa'ya defterdār olarak gelmişdi. Cum'onuñ edāsından soñra sema'-ḥaneye girildi, çünkü namaz başka maḥalde edā olunuyor. Evrād-ı Şerīfīñ maḳāmı Ḥüseynī'den ḥoş bir neşīde ile okuyorlar. Müsāfir olduğum Fetḫiye Der-gāhı'nıñ da āyini Cum'a günü imiş faḳaḫ Selānikliler mütteḫid olduklarından biri evvel biri soñra yapar, günlerini oña göre taḫsim itmişler. Der-gāhlarda beş altı derviş bulunur faḳaḫ lā-eḳal on beş şeyḫ efendi bulunacaḫ, birbiriyle güzel meḥabbetleri, āmīzişleri vardır. Yalnız birisi müsteşnā. Sa'at sekizde muḳābeleye girildi, gerçi yorgün ve uykusuz isem de pīrimiñ nāmına icrā olunan āyin benden yorgunluğu izāle itdi, iyice terledim, ba'de'z-zıkr şeyḫ efendilerle görüşdük. Akşam yemeği 'ādeti añlarda yoḫdur, birer ḳahve, birer sigara virdiler bizimkiler gibi bir iki sofra yemek çıkarmaḫ mu'tād değil imiş. Gece biz bize meḥabbete başladık altı buçuğa ḳadar soḫbet devam itdi. Ba'dehū istirāḫat itmek üzere yatağımıza çekildik. Ferdāsı Cum'a irtesi günü ki Zi'l-ḳa'deniñ on toḫuzudur

49

Şeyḫ-zāde Žiya Efendi ile aṣađı iskeleye indik, sa'at sekizde 'avdetle Ya'ḳūb Paşa Tekyesi'ne gıtdik, T̄ariḳ-i Sināniye'ye mensūbdur, İsm-i Ḥayy'de faḳire meydan virdiler, ba'de'z-zıkr 'avdet iderek yine gece sā'at altıya ḳadar meḥabbetle vaḳit geçirdik. Pazar günü görüşmek üzere ba'zı meşayıḫ efendiler gelmiş, görüşüldü ve Selānikli Ḥānedānı'ndan meşḫūr Evrenosī Bey-zādelerden Ḥacı Fīrūz Bey'iñ ḳonađına götürdüler. Mūmā ileyh T̄ariḳ-i Rifa'ıye'ye mensūb ḥoş soḫbet, muḫıbb-i ehl-i beyt, ḥānesi açık, müsāfir-perver bir zāt imiş. Der-gāha 'avdetle şeyḫ efendiniñ 'amucası T̄ariḳ-i Mevleviye'den 'Ömer Efendi'niñ mezar taşlarını vaz' itdiler. Ba'dehū Pazar Tekyesi'ne gıtdik, bu der-gāhıñ şeyḫi Şalīḫ Efendi Bursa'ya gelmişdi, vefāt itmekle ḥafīdi 'Abdu'llah Efendi maḳāmına ta'yīn olunmuşdur, bu da t̄ariḳ-i Sināniye'dendir. Der-gāhıñ bānīsı Aḫmed Zehrī Ḥāzretleridir, bu zātıñ bir eşeri Bursa'da Cāmi'-i Kebīr Kütüb-ḥānesi'nde vardır. Ba'de'z-zıkr Ḥacı Fīrūz Bey'e gidildi. Şehriñ üstünde ḳal'a ḥāricinde Delīk denilen maḥalle, ba'dehū Mevlevī-ḥāne ḳahve-ḥanesine gidildi, nezāreti

pek güzeldir, ‘avdetde akşama Hacı Fîrûz Bey’iñ konağında alıkoydular, gece dördte ‘avdet eyledik. 21 Zi’l-ka‘de Pazar-irtesi büyük hala Hanımıñ Selânik Ordu Müşîri Fevzi Paşonuñ ‘âilesiyle münâsebeti vār imiş, baña bir mektûb virmişdi. Bu gün onu götürdüm. ‘Âtıf

50

isminde bir zâtla Şeyh Şâbit’iñ alacağı olan Ser-ķomiser Mûsâ Bey’e gitdim, bulamadık, oradan iskeleye inerek tezkeremizi aldım. ‘Avdetde Zindân Tekyesi’ne gitdik. Bu da Tarîķ-i Sinâniye’ dendir. Şeyhi Ca‘fer Efendi isminde laţifeci bir zâtdır. Bugün 22 Zi’l-ka‘de sene 1313 ve 23 Nisan sene 1312 Şalı rûz-ı Hızır. Hacı Fîrûz Bey Limnet denilen maħalde cümlemizi da‘vetle ziyâfet virdi, Limyet şehre heman bir sa‘at kadar mesafesi olan bir seyrân-gâhdır. Akşam üzeri ‘avdet eyledik. Çehar-şenbe günü Şeyh Efendi ile tramvaya binerek deposuna kadar ‘azîmet ve ‘avdet eyledik, şoñra Arnabûdlar’iñ meşhûr tandır kebâbını yedik ama bende iştihâ yok ki, sen çabuk evliyâ olursuñ deyorlar. Bilmem nedendir iştihâm kesildi. Orada ħarâb Aya-şofya Cami‘i’ni gördük, İki Lüle Tekyesi’ne geldik, Ħalvetiye’niñ ----- şu‘besindedir, şeyhi mutaşarrıf ise de mute‘aşşib deyorlar, ‘ilmi de var ma‘a mā fîh Selânik Şeyhleri ‘indinde menfûr imiş. Çünkü ħod-bîn ve ħod-pesend olmağla ötekileri câhil diye ehemniyet virmezmiş, ismi ‘Ömer’dir, bu şoñra fırķa-i muħâlefedenden olmuş. Oradan Ħaşmet Efendi Tekyesi’ne geldik, bu da Sinaniye’ dendir, şeyhi ma‘ârif a‘zâsından Muştafa Efendi isminde bir zâtdır, kibâr, vaķûr, mütevâzi‘ bir zât idi. Birâderi Şıdkî Efendi’ye nebrâci diye tevsîm itdim, heman her gün Hacı Fîrûz Bey’iñ konağında bulunur, her şofrada muţlakâ nebrâ

51

ider, düşman-ı ehl-i beyte la‘neti başdırır, la‘net itmeyenleri de o zümreye katardı. Der-gâhda akşam ta‘âmından şoñra Pişmâniye Câmî‘i’nde icrâ-y-ı âyin-i Sa‘diye iden İstanbulî Şeyh Rif‘at Efendi’ye gitdik. Bu zât İstanbul’da âsitâne-i Sa‘dî olan ‘Abdü’s-selâm Der-gâhu Şeyhi Yahyâ Efendi’niñ dayısı imiş. Bursa’da yine Tarîķ-i Sa‘diyye’den Şükrî Bey-zâde Hacı Meħmed Bey var idi, birbirlerine gerek sîmâ ve gerek etvâr cihetiyle o kadar müşâbih ki evvelâ görünce bizim Hacı Bey zann itdim. Yüzünüñ kırtal-vârî oluşu, eliyle yüzünü tutarak tekrâr nefes alışı, şarık şarışı, oturub kalkışı ‘aynı. Çok ta‘accübümü mücib olmuşdu, ya‘ni kırın-daş olsa bu kadar benzemez hayret! Der-gâhda kıyâm zikrini faķîr idâre itdim. Ba‘dehü ‘avdet eyledik. Penç-şenbe 24 Zi’l-ka‘de haftada bir gün, der-gâhıñ bağçesi şulanıyor. Selanik’e

kumpanya şu getirmiş, burğu şularıyla şehri ihyâ itmiş. Hacı Fîrûz Bey meraklı bir zât; Şeyh Efendi ve Ziyâ Efendi ile sevişiyor, bağçeyi bi'z-zât kendisi şuladı. Bağçesi birkaç dönüm vardır, der-gâhiñ maşarîfâtını orası te'mîn idiyormuş. Sema'-hâne ortada ayrıdır, halbuki asıl der-gâh muqaddimen yanmış da burası soñradan sema'-hâneye tahvîl idilmiş. Hava ışıandı, bende beyaz şarık, beyaz cübbe, beyaz entârî alarak gelmişdim bugün beyazlar giymek istedim.

52

Bir de entârî çıkarub giydim, meğerse bizim hanımıñ değil mi? Şimdi ne yapayım? Hiç ne yapılır, ne cübbe, ne şarık bir işe yaramaz. Siyah şalvar üstüne beyâz şûf giyilir mi? Bi'l-mecbûriye çıkardım. Bağçeniñ şulanması bitdi, bizi depoya götürdüler otuz bir ayak merdivañla indik, gâyet geniş borularla isâle idiliyor, ma'a mâ fîh birisi ihtiyâţ turuyormuş. Bak! Avrupa neler buluyor, neler icâd idiyor. İşte medeniyet diye buña dirler. Yoksa serbest olduk diye bu mey-hâne seniñ, bu bar benim diye sefâhete düşersek vah hâlimize. Hacı Fîrûz Bey bizi şabah loğmasına da' vet itmiş imiş, depodan oraya gitdik. Ba' de't-â'âm ilk gitdiğimiz Mısrîye'den ihtiyâr şeyh efendiniñ bugün tekyesi günü imiş, oraya gidildi. Der-gâha Kara Baba Tekyesi deyorlar, icrâ-y-ı âyin tarafımdan icrâ idildi. Tevhîd'in nihâyetinde Muhammedün Rasûlu'llah didikten soñra 'Aliyyün Veliyyu'llah dimekliğim nazar-ı diğkati celb itmiş. Selânîk'de Hacı Fîrûz Bey fırkasından başkalarında mehabbet-i Ehl-i Beyt neş'esi göremedim. Buradan yine su kumpanyasınıñ taşım mağâlline gitdik, geniş bir bağçeniñ ortasına büyük bir havz yapmışlar, kırk elli kadar mâşûradan şu şalivirdiler tuhaf bir manzara hâşıl oldu. Orada Beş Çınar denilen mağalle geldik, birer kâhve içdik tekrâr araba ile der-gâha geldik. Bugün Müşîr Paşa bizi aratmış. Ferdâsı Cum'a günü 25 Zi'l-ka' dedir şabahleyin

53

Şeyh Eendi ile çarşuya indik. Altı şadırvan, üstü kâhve bir mağalde oturduk. Oradan Arnabûd kebabı yedik. Cum'a namazını Selîm Paşa Cami'i'nde edâ itdik. Ba' dehû der-gâha geldik. Sa' at sekizde zikre girildi, hoş mehabbet oldu. Gece İki Lüle Şeyhi vesâir zevât geldiler. Cum'a irtesi günü şabahleyin Hacı Fîrûz Bey geldi, havzı tahtîr itdiler. Ba' dehû Şurtâc Efendi Cami'i'ne gitdim, ikinci namazını edâ itdim. Mezkûr câmi' üç biñ senelikdir deyorlar, Mecûsileriñ ateş-gedesi imiş, soñra kilisâ olmuş, şimdi ise câmi'e tahavvul itmişdir. Kubbesi mozayik ile müzeyyendir. Oradan Hamza Bey Cami'i'ne geldim, onuñ soñ cemâ'at mağalliniñ

üstü cām-kāndır. Bu gece Hacı Bey'e gitdik, sa'at üçde 'avdet eyledik. 27 Zî'l-ka' de Pazar bugün Hacı Fîrûz Bey'in Gül Baba denilen mahâlle da'veti var idi, öyleden sonra herkese bir rehâvet geldi uyudular. Bi'l-âhire Kara Baba Tekyesi'ne şeyh olan Selânîk Sultânî Mektebi Fârisî mu'allimi Fuzelât Muştafa Efendi ihtiyâr bir zât olduğu hâlde dâimâ fakîrden ayrılmaz bize hizmetini ma'nen mûcib-i feyyâz 'add iderdi. Onuñla berâber aşağıya Sa'dî Der-gâhı'na indik. Bugün Müşîr Paşa ile görüşdük memnûn oldular, hâla hanıma mektûb vireceğini söyledi. Gül Baba'dan 'avdet itdik. Gece ma'ârif baş-kâtibi Tevfîk Efendi, Yusûf Efendi, Hacı Bey geldi, dörtde 'avdet itdiler.

54

28 Zî'l-ka' de Pazar irtesi günü sabahleyin Müşîr Paşa'ya gitdim bol bol iltifatdan sonra mektûb yazamadığını, selamlarınıñ hâla hanıma tebliğini ricâ itdi. Ba'dehû hûkûmetde tezkereyi kayd itdirüb, komiser de Şeyh Şâbite olan borcundan dört lira virüb mütebakîsini göndereceğini ifâde itdi. Sonra Müsevvid Bektâş Efendi'den nişf-ı nevlün 'ilm u haberini alarak acenteden vapuruñ Şâlî günü sa'at altıda hareket ideceğini aňlayarak Ziyâ Efendi ile Arnabûd kebabı yedik. Oradan Zindan Tekyesi'ne gitdik, ba'de'z-zîkr hulefâ-i Mısrîyye'den Mu'allim Muştafâ Efendi ile Yalı-boyu'na giderek yolda bir de şemle ile çorab alarak der-gâha 'avdet eyledik. Gece belediye baş-kâtibi ve sâir zevât geldi. Ziyâ Efendi'ye talebi üzerine gülbenk ve du'â gibi şeyler yazdım. Burada uşûl ve âyin-i tarîkat ve esbâb-ı mûcibe-i erkân gibi şeyler kat'ıyyen ma'lûm değil, yalnız eyyâm-ı resmiyedeki âyin-i tarîkatden başka bir şey' göremedim. 29 Zî'l-ka' de Şâlî günü sabahleyin Şâlî şeyhi Rızâ Efendi ile görüşmeye gitdim, bulamadım. Oradan Hacı Fîrûz Bey'e giderek iki kitab virdim. Ba'dehû der-gâha geldim, eşyâmızı aldık. Altı kitab da Şeyh 'Ali Efendi'ye bıraktım, iki mecdiye virdi. İskeleye kadar Şeyh Efendi, Hacı Fîrûz Bey, kâtib Ahmed Efendi, Şeyh Muştafâ Efendi, Ziya Efendi ile birlikde geldik. Fîrûz Bey'in va'di varmış, Hazret-i Pîr'de bir kurban nezr itmiş, ifâsını

55

ricâ iderek bir lira virdi. Fağat bu zâtın nezâket ve 'irfânına meftûn oldum. Gerçi âdâb-ı tarîkat insana terbiye telkîn ider ama isti'dâdın da çok dahli vardır; lirayı tuttu ben onuñ eliniñ üstünden aldım ki benim elim üstünde onuñ ki altda kaldı ya'ni avcuma koymadı, beni tenzîh, itdi, yed-i süflâ olmağdan şıyânet itdi, çok hoşuma gitti. Gerçi bu baña 'âid bir hediye veya

şadağa değildi ama yine ibrâz-ı şadâkat itdi, rahmetu'llahi 'aleyh. Biraz kahvede oturduk, Aḥmed Efendi nevlunu getirdi cümlesiyle veda' iderek Şeyḥ-zāde Żiyā Efendi vapura kadar geldi. O'nuñla da veda' itdik, gittiler. Vücūdum da biraz rahatsızdır, dişlerim şişmiş. Vapur da ğalabalık mı ğalabalık, ikiyüz elli de 'asker getirdiler. Otururken bir zāt gördüm, şabāhat-ı vecīhesi var, taze şakallı bir ḥoca faḫaḫ ḥoşuma gidiyor, meğerse Ḥazret-i Pīr Efendimiz'in inziva buyurdukları ve dest-i mübārekleriyle ḫapusunuñ yanına Ḥasan Ḥüseyn esmā-i mübārekisini yazdığı Şehīd Meḥmed Paşa Tekesi'niñ Şeyḫi Nidā Efendi imiş. Artık aḥbāb olduk, tekyesiniñ işinde noḫşañları vardır āniñ içün gitmiş, 'avdet idiyor imiş. Biz işçiniñ yanına teşādūf itmedik ama ḫerif ḫoca bir ḫuzuyu getirdi başucuma aḫa ḫodu, şuları, ḫañları üzerime aḫar,

56

söylendik, ba'zı kimseler de tekdīr itdiler kime añlatırsıñ! Ḥerifiñ orası ḫoyun aşacak yeri imiş faḫaḫ öteki berikiniñ şikāyeti üzerine ḫaldırdı. Vapuruñ ismi Plevne'dir, acenta altı da deyor idi on birde ḫareket itdi. Şeyḫu'l-İslam ḫapusu kātiblerinden Ḥasan Efendi isminde bir zātla arḫa-daş olduk. Şabahleyin üç buḫuḫda Aynaroz'a geldik, artık Limni'ye gidiyoruz. Cenāb-ı Pīr'in ilahīlerini tuturdum: “dost illeriniñ menzili ki 'ālī göründü, derd-i dile dermān olan Elmalı göründü” ilahīsini, “almaya göründü” diyerek okuyorum. “Ḥuzūr-ı pīr'e niyāza geldim” ilahīsini okuyorum. Ḥāşılı ḫalbim, ruḫum 'acāib bir 'ālemde. Aḫşam üzeri sā'at on buḫuḫda ya'ni biñ üçyüz on üç senesi Zī'l-hiccesiniñ birinci 1311 Mayısınıñ kezā yine birinci Çehar-şenbe günü Cenāb-ı Pīr-i Dest-gīr'in 'atabe-i 'ālīsine yüzümü sürmek naşib oldu.

İKİNCİ DEF'Ā

El-ḫamdü-li'llah, şümme ve şümme eşkuru li'llah. Der-gāhda kimse yok. Bir müddet soñra türbe-dār ve der-gāhiñ şeyḫi Niyazī Efendi ve biraderleri geldiler. Gece merḫūm Şeyḫ Emīn Efendi-zāde, banka me'mūru Aḥmed Efendi ve bir iki iḫvān geldiler gittiler. Gece yataḫ vakti geldi o vaḫte ḫadar Şeyḫ Efendi faḫr u zarūretini Bursa'nıñ güzel 'arāḫiyelerini eyice añlatdı.

57

Bize katfiyeden bir yorğan, oña benzer bir yatağ, divara dayanılan ot yaşadık da baş yasadığı olmak üzere getirdi. Yatağın katfiyesi her biri yumruk gibi, uyumağ kâbil mi? Hey mübarek! Bir kerre baña bak, şeklime, hey’etime, vücūdumuñ nehafetine. Şoñra da bu yatağda bu adam yatabilir mi? de. Kendi hānesinde şoñra gördük mükemmel mobilyası var, kıyolalar, kalapatlar yolunda idi. Gerçi kıuru tahta da olsa baña hoş ya, ben pīrime ziyārete gıtdim. Biraz şağa şola döndüm her ne ise biraz canım geçmiş. Şabağ namazı vaqti işāret-i Hāzret-i Pīr’le uyandım, namazı edā itdim. Dışlerimden bir şey’ yemek kâbil değil, gelen giden yok çünkü Mayıs olmağla şabağ pek irken oluyor. Şokağā çıkdım bir kâhveye girmeğe şıkdım, lâ ‘ale’t-ta’yīn gezerken bir kilisānıñ öñüne geldim kilisā mükemmel mermerlerle tefrīş olunmuş, içerusu vāsī’, bağçesi mükemmel, bir hayli oğalar var, kilisā da büyük. Bağdım beş on kadın toplanmış, köşede papas bir şeyler añlatıyor. Burada Hāzret-i Pīr’iñ bir menākıbı hātırıma geldi: Limni’ye birinci nefylerinde bir gün kilisāya gitmişler çok ğalabalık var imiş bi’t-taşarruf papasıñ nutku tutar, papas şaşırır kitaba bağar yazı yok, eṭrāfına bağar

58

Hāzret-i Pīr’i görür, derğal yanına gider: “Aman efendim luğf idiñiz şı kabzı def’ idiñiz, bugün pek muğaddes bir günümüzdür, bizi me’yūs itmeyiñiz” diye ricā ider. Cenāb-ı Pīr’de: “Yā dimek bugün muğaddes bir günüñüz öyle mi?” suāline “evet” diye papas cevap virir. “Öyle ise āyin bitdikden şoñra ben kâpunuñ öñüne yatayım ve herkes benim üstüme başub geçsin, şı şüretle belki Hāzret-i ‘İsā kûşürumu ‘afv ider” buyururlar. Papas ğalkā bunu söyler, bir kısmı “şı Müslümanı ezivirelim, kârnına başalım” gibi ğaṭaetle meşğul olurlar. Vağtā ki āyin biter Hāzret-i Pīr kâpunuñ öñüne gider yatar, her kim üsdüne başdı ise derğal: **“LĀ İLĀHE İLLA’LLAH MUĞHAMMEDÜN RASŪLU’LLAH”** kelime-i mübārekesini söyler öbür ṭarafa geçer. Böyle böyle epeyce olmuş, papas gelir “aman efendim ricā ideriz, günahıñız filan kâlmadı, bu kâdar kâfidir” diye ricā minnetle Hāzret-i Pīr’i oradan alır. Limni’de bir hayli mühtedī yetişir. Cenāb-ı Mışrî her nutku ki söylerler, bir beyit tağtında imiş meşelā:

Dervişleriñ en alçağı

Buğday ininde burçağı

Mışrî ki bir balçığı

Her bir ayağ başmağ gerek.

Bu mes'ele üzerine söyledikleri beyne'l-iḥvān meşhūrdur.

59

Kilisādan deñiz kıyısında gezerken ‘Ali Dede’ye rast geldim, der-gāhıñ zākırlarındandır, bir ahveye oturduk, sūd içdik, yemek yiyemedim. Niyāzī Efendi’niñ ikinci birāderi Bedre’d-dīn’iñ āin-pederi Dervīş Ḥüsñi’niñ dükkānına gitdim, orada iki bardak sūd içdim, ba’dehū der-gāha ‘avdet itdim. İkinci zamanı Ḥākım Efendi teşrīf itdi, meğerse Bursalı olub Cizye-dār-zādeler’den imiş. Artık bize feva’l-‘āde hürmetler, ri‘āyetler, ceddım Ḥaydar Efendi’yi tanıdığından āniñ bir çok mezeyāsından bahşler itdi. Bize niçün gelmediñiz gibi iltifatlarla berāber gümrük müdürü, mu‘ādelāt muḥarriri ve sāire geldiler. Ḥākım Efendi “burada rahatsız olursuñuz, bize gidelim” diye çok icbār itdi. Ḥalbuki ben Pīrimiñ huzūrundan bir yere gitmek istemem. Birçok teşekkürlerle berāber i‘tizār itdim. Akşamki rahatsızlığıma karşı şü zuhurat luḫf-ı Pīr olduğunda şüphe yokdur. Ağzım rahatsızlık viriyor, südden başka bir şey’ içemiyorum. Ḥākım Efendi gece de teşrīf itdiler. İsimleri Dürrī imiş, ḫaıaten inci gibi bir zāt. Gece āyin-i arīati faır icra itdim, cem‘iyyetli, rūḫāniyetli idi. Luḫf-i Pīr’e mazḫariyetim ‘ādetā āşıkār görünüyor, el-minnetü li’llah. Buradan da birer mektüb yazdım; İstanbul’a ‘āileye ve Bursa’da aḫbābdan Bekir Efendi’ye. Bugün Cum‘adır, Zī’l-hicce de Mayıs da üçdür. Der-gāha arīb olan cāmi‘de ḫuḫbe okudum. Mutaşarrıfdan mā-‘adā me’mūriniñ cümlesi gelmişdi. Namazdan soñra der-gāha

60

geldik. Eyyām-ı maḫşūşası Cum‘a gündür. Pazar-irtesi ve Cum‘a geceleri de icrā-y-ı āyin olunur imiş. Ba’de’z-zıkr Ḥākım Efendi da‘vet itmiş gece orada sā‘at beşe kadar meḫabbetler itdik, ilahīler na‘lar okuduk, namazı da orada edā itdik. Ba’dehū der-gāha ‘avdet itdik. Cum‘a irtesi günü gelen zevāta iāde-i ziyārete ḫaşr itdik. Şabaḫleyin ibtidāi mektebe gitdik, mu‘allim efendi Taḫsīn Efendi nāmında bir zātdır, Rodoslu imiş. Mu‘allim-i şāni muḫıbbāndan adīr Efendi’dır. Oradan rüşdiyeye gitdik, Zileli bir zātdır, Dervīş Nihad’dır. Dersi te’ḫīr itdi ahve ımarladı, uşul-i cedīd üzere ba’zı şey’ler şordum, bilmiyorlar imiş, ḫesāb gösterdim, ‘avāmilden suāller şordum. İçlerinde Sücūdī isminde bir çocuk var, epeyce müste‘id bir şey’. Oradan Niyāzī Efendi geldi birlikte ḫükümete gitdik. Nüfus me’muru Ḥüseyn Efendi Abdal Baba’ya müntesibdir, ‘āşık bir cāndır. Muḫāsebeci efendi seksan tokuz

tārihine kadar Bursa'da bulunmuş, arāzī me'mūru Şeyh Vaḥī Efendi'niñ ḥānesinde oturmuş, añlarla görüşdük. Oradan taḥrīrāt kaleminde eniştesi Aḥmed Bey'in yanına gitdik. Ba' deḥū bankada Aḥmed Efendi'ye uğradık. Cümlesi de ḥaḳkımızda fevḳa'l-āde ḥürmetler, ri'āyetler itdiler. Oradan Limni'niñ meşhūr ḳal'asına çıktık. Muḥafız Ḥasan Efendi 'askere ta'līm itdiriyormuş.

61

İkinci namazını cemā'atle orada kıldırdım. Ḥasan Efendi'niñ arzusu üzerine bir de du'ā yaptık, birlikde aşağı indik. Gece ihvāndan ba'zıları geldi, görüşüldü. Pazar günü bizi ılıcaya götördüler. Bu ılıconuñ suyu şoda ma'deni imiş, 'ādetā şabūnsuz çamaşūr yıkıyorlar. Cezāyirli Ḥasan Paşa ihyā itmiş, faḳat meccānī olduğundan taşrası ḥarāb olmuş. Giderken merkeblere bindik, ancak aḫalılar yan biniyorlar, ben beceremedim toḡrı bindim olmadı, eğri bindim olmadı her ne ise düşe ḳalka gitdik geldik. Ḥamamdan sonra bizim Fildār Ḳaryesi'ne müşābih tepede Ḳurtūz nāmında bir köye gitdik. Akşam nüfus me'mūru Ḥüseyn Efendi da'vet itmişdi. Ba' de't-ḫān yatsı namazını der-gāhda edā itdik, epeyce cemaat var idi. Ḳadınlar, Bursalı şeyh gelmiş diye çocuḡu kapan gelmiş, nefes için de beş on kadar desti, ibrik getirmişler. Ba' dez-zıkr biraz oturuldu, herkes 'avdet itdi. Bugün Pazar irtesidir, bugün ḫatm-i şerīfe başladım, türbe-i şerīfiñ önündeki hücrede üç cüz' okudum. Mevlūd-i Şerīf için şeker tedārik itdim beş oḳka aldım, orada külah bilmiyorlar, kendimiz der-gāhda külah yaptık. Oḳkası ora ḥesābıyla yedi, bizim ḥesābla dört ḡuruşdur. Lira bizim ḥesābla yüz elli, onların ḥesābınca yüz yetmişdir. Mecīdiye orada otuz iki buçuk ḡuruşdur. Yolda giderken nefes için mürāca'at iden idene.

62

Loḳman Ḥekīm gelmedi ki önüne gelen nefes oluyor ama hepsi ḥasbī. Haniyā birer yumurta getirselers insan tüccār olacak. Şeyh efendiniñ şarıḳlarını şardım, türbe-i şerīfede iki cüz' daha okudum. Ba' deḥū şāḫil boyunda gezdim. Geceleri boş ḳalmayoruz; ihvān, aḫbāb geliyor, ba' deş-şalāt biraz uşul yapıyoruz sonra meḥabbet idiliyor. Limni aḫālīsī üç fırḳadır: bir fırḳası 'avām, müftīye tābi', müftī ne dir ise işte o odur, oña i'tikād itmiş geceyi gündüz dise evet öyledir dirler. Çünkü O 'ālimdir, ḫocadır. Bir kısmı Mısrī bendeleridir, onların mu'āmelātu zāhidāne ise de zıkr, kıyām, devrān yaptıkları için beyne'l-'avām menfūr. Üçüncüsü de Bektāşiler'dir. Üçü de birbirine ḳurşun atıyor. Meclisimizde üç fırḳaya mensüb kimseler de

geliyor. Artık böyle karışık olduğumuzda ahlakî şöbet idiyorum. Şırf Mısrî veyâ Bektaşî olursa oña göre idāre-i lisān itdiğimden üçü de memnūn oluyorlar. Şālî günü rüşdiyye gitdim, ba‘dehu türbede iki ve tekrār iki cüz’ daha okudum. Kırbān münāsebetiyle Isbartalı Hālîl Efendi nāmında bir hoca gelmiş, onuñla görüşdük. Bayram taqarrub itdiğinden mevlūd de okuyacağımdan ısrārım üzerine sema‘-hāneyi yıkatdım, temizletdim. Gece arāzî me‘muru, ibtidāi mu‘allimleri geldiler, sâ‘at dörde kadar uşūlden soñra mehabbet itdik.

63

Geceleri Tāce‘d-dīn, Zeyne‘d-dīn’i düşünmekden ve bir de mektūb alamadığımdan merāk idiyorum, uyku kaçıyor. Çehar-şenbe günü kalkdım, gece pencere açılmış üşümüşüm, vücūdumda biraz kırıklık var, ma‘a mā fīh yine ğayret idüb ibtidāi mektebi imtiḥānına gitdim. Mu‘allimiñ ğayretiyle çocuklardaki isti‘dād şāḥa-i erāy-ı zuhur itmiş. Ba‘dehu üç cüz’ daha okudum. İkindiden soñra istiskā du‘āsına çıktık. Evvelā müftî efendi, şāniyen faķīr, şalişen ḥākim efendi, rābi‘an ibtidāi mu‘allimi du‘ā itdik, ba‘dehū ‘avdet eyledik. Bugün mektebde çocukları görünce bizimkileri der-ḥāṭır itdim, hele ḳal‘a mülāzımınıñ za‘īf, naḥīf, müste‘id bir çocuğu var, görünce Tāce‘d-dīn zann itdim. İḥvan var iken eṣnāy-ı zikirde meşğūliyet düşündürmüyor faķaṭ herkes gidince yalnızlık Bursa’yı, İstanbul’u ‘aklıma getiriyor, ma‘a mā fīh pīrimiñ ḥuzūrunda bulunmağlıgım büyük bir ni‘met ve devlet olmağla mütesellî oluyorum. Bugün Penç-şenbe, Hacı Fīrūz Bey’iñ ḥavāle itdiğı kırbānı aldım. Niyāzî Efendi didi: “burada ḳā‘ide kırbān kesilir birazını ben alırım, birazını fuḳarālara viririz.” Faķīr didim: “ḥayır, bu kırbān burada iḥvān ile yenilecek.” “Kim pişirecek” didi, “ben pişiririm” deyince bir şey’ diyemedi. Orada tuḥaf bir ‘ādet var: Tekyede iç‘ām-ı ṭa‘am olmadığı gibi ḳahve de pişmez imiş. Ḥalbuki az ve çok

64

der-ġāḥiñ ta‘āmiyesi ve vaķfı vardır. Zuhūrāt da oluyor. Birisi Yā Hū bize beş ḳahve söyle deyor, ḳahveci getirir içerler orada parasını virir, soñra bir zāt daha gelir ḥaydi bize sekiz ḳahve söyle. İşte böyle bir ‘ādet. Orada teymurcu siyahî Derviş ‘Ömer var, anı ḳahve naķībi yaptım, cezve, fincan, tepsi tedārik itdim, aḳşamdan ba‘zı zevātı da‘vet eyledim Tekye yapılalıdan beri böyle şey’ görmemişler, büyük şofra yok, üç dāne şofra ḳurduk aḳşam uşūlüne girdik. Ba‘de‘ş-şalāt yemekler yendi, gül-benkler çekildi, aşağı ḳahve ocağında ḳahveler bişdi,

tepsi ile geldi. İh̄vondan biri kapu yanında hidmete h̄zır t̄ruyor, ateş l̄zım ateş, su muktez̄a ise şu getiriyor yeni bir müs̄afir geldiye hem̄n kahve h̄zır, ve'l-h̄şıl bu tertib̄ata bayıldılar. Gece h̄âkim efendi, gümrük müdür̄i, ar̄zi me'mûru, ceza re'isi, icr̄a ve virgü me'murları, nüfûs n̄zırını geldiler, bir cem'iyet-i kübr̄a oldu. B̄a-huşûş o kadınlar der-ḡahın havlini t̄oldürmüşler, bir çardağ çurdağ gidiyor. Hele kafes ğuref̄ası ne ise söylene söylene biraz şuşdurduğ. Yatsıyı faķır okudum. Müft̄i buña mu'teriz imiş, yanımızda min̄arede oğunması k̄f̄i imiş, tekr̄ar tekyede lüzümü yokmuş deyör imiş ama artık bize bir şey' diyemeyör, 'umümüñ teveccühünü görüyor, sükûta mecbûr

65

oluyor. Ba' de ed̄a-i's̄-sal̄at Mevlūd-i Şerif̄ okudum, du' ā itdim, zikre müb̄aşeret eyledik. Tabi'î h̄zür-ı p̄rde bulunuyoruz başka zevk h̄şıl oluyor, h̄zürdan memnûn ve müteşekkir olarak gitdiler. Nefes itdiğimiz bardağ, çanak, çömlek ta'rif olunamaz ki destisini kapan gelmiş. Çanak-çal'a destisinden al da billûr bardaklara varıncaya kadar elli altmışdan mütecâviz ne kadar çok hasta var imiş veyahûd 'alâ tarîķi's̄-şerik̄ ola. H̄sbî olduğundan bu kadar çokdur, eğer desti başına bir şey' taleb olunsa idi ihtim̄al bu kadar olmazdı, her ne ise teķabbele'llah. H̄ristiyañlar bile mür̄aca'at idiyor, bu destilerden başka boğçalar var, çocuklar var. Ferd̄ası Cum'a günü ki Bursa'dan çıkalı elli dört, İstanbul'dan ayrılalı yigirmi dört, Limni'ye geleli on gün olmuşdur. H̄ala H̄anım Limni'de menfî bulunan esbak şadr-ı a'zam Şadık Paşa'larla da mu'ârefesi var imiş. Öyle ya Zeyneb H̄anım-efendi'niñ k̄atibesi baña bir mektûb virmişdi faķat faķır bi'z-zat götürmeğe şıķıldım, mekteb-i ibtid̄ai mu'allimi Tahs̄in Efendi müş̄arun ileyhiñ çocuklarını huşûşî okuduyor imiş onuñla gönderdim. H̄anım efendi de bi'l-mün̄asebe Bursonuñ h̄asib nesib bir 'âilesine mensûb olduğumu, güzel huṭbeler okuduğumu söylemiş imiş

66

Cum'a günü c̄ami'e onlar da gelmiş. Bizim uzün tebşir̄atî bir huṭbemiz vardır āni okudum. Tarziye, ta'liyeler de oldu, müft̄i efendi buña da mu'terizdir. H̄albuki halkı c̄ami'e celb içün güzel sesli h̄afızlar, imamlar intih̄ab itmeli, añların rûhu te'ālî itdirecek şüretde bir şeyler okumalı, namaz tabi'î müşt̄esn̄a. Bu bi-ç̄areler o bid'at, bu bid'at diye Vehh̄abiler'e döndürecekler adamı. Her ne ise huṭbe oğunurken herkes müteess̄ir ve pek çoğu izh̄ar-ı teşşür idiyor, ağlayordu. Ba' de's̄-sal̄at der-ḡaha geldim zikre girdik, ešn̄a-y-ı zikirde Şadık Paşa'da

geldi, h lbuki  c beŖ senedir der-g ha gelmeyormuŖ. Neden  layı birmeyorum Ŗeyh efendi g cendirmiŖ imiŖ, zikir de cem'iyetli ruh niyetli idi. Ba' de'z-zikr g r Ŗ ld  didi: "evvel  ismi nizi  ğrendik, buyuru  Ŗemse'd-d n Efendi" diyerek iltifat itdi. Ben Limni'ye P rime gitdim, paŖalarla, beylerle g r Ŗmeğe gitmedim fa a  nez keten: "evet efendim, kuŖ r itdim hak-p y-ı devleti nize gelemedim" diyerek ' z r diledik,  ok memn n olduğunu s yledi. H kim Efendiye de: "medh itdiği nden ziy de imiŖ" diye a ları taŖd k itmiŖ. H kim Efendi Ŗo ra ba a Ŗordu: "PaŖaya gitdi niz mi?" "H yır" didim, a lar bizi ma c b itdiler. Bir akŖam ber ber giderize  ar r virdik. Benim haberim

67

Yoğiken Niy zi Efendi İstanbul'a mecc nen naklimiz i un mazba a yaptırırken mutasarrıf da ŖormuŖ; "Efendim! Geldik ama bulamadık" diye bir yalan kıvırmıŖ, h lbuki mazba aya l z m yoğdu  unki niŖf-ı nevl n kırk yedi bu ukdan 'ib retdir. Her ne ise hazret bu gibi Ŗeylerde  ayretli idi. Ba'zı zevati n hav le itdiği niy zlar gizlice 'arz-ı der-g h-ı ilah  kılındı. Bizim hu be eyi te'Ŗir yapmıŖ, "k Ŗki Martda gelse idi niz, sizi ağn m me'm ru yapar, bir ayda bi  guruŖ alırdı nız" gibi s zlerle iltifat idiyorlar. Hele hem-Ŗehrimiz H kim Efendi artık nerede bulunuyorsa bizi celb itmeğe  ar r virdi. Bu gece tuhaf bir va 'a ge di; g mr k m d riyle bizim TaŖs n Efendi biraz atıŖmıŖdılar, ne ise  rtbaŖ itdik. Vapur bayram m n sebetiyle bir g n evvel hareket itdiği a laŖıldı. Bayram m n sebetiyle biraz m teess rim ancak hu r-ı p r de bulunuŖum m tesell  idiyor, yalnız  alınca  ocukları mu atab idiyorum. Cum'a irtesi g n   al' onu  doğtoru bi -baŖı bey geldi, mu asebeci bey geldi, bunlardan Ŗo ra t rbe-i Ŗerife giderek altı c z' daha oğudum. Nereye gidersem  adın-erkek so a  ortası mı olur ne olur aman bir nefes, aman bir n Ŗha diyeni n h ddi  es bı

68

yok, h sn-i i'tik d fen  değil. Bu gece Ŗeyh Emin Efendi-z de A med Efendi, irtesi g ne de m ft  efendi da' vet itdi. Bayram  opları atılırken bir ma z niyyet geldi. Ger i hu r-ı p rde bulunmağlığım Ŗerefi m tesell  idiyor ve herkesi n h sn-i tevecc h  ve  ab l  de m tezammim olunca gurbet 'add olunmaz ancak  ocukları g receğim geliyor, onlarda birlikde olsa idi temenniy sında bulunuyorum. A med Efendi'ni  nevzadını  ismini bize  oydurdular, teberr k dimiŖ 'add itmiŖler, pederi ceddini n ismini arzu itdiğinden İsm ' l Emin tesmiye itdik

çünkü kurbân bayramına teşâdüf itdi, Allah mu‘ammer eylesin. Ba‘de’t-ta‘âm der-gâha geldik nüfus müdürü Hüseyin Efendi Abdal Babonun muhibblerindendir, bizim ahvâl-i müstağniyânemiz ve ba‘zı hocalarla mübâhasemiz mûmâ ileyhiñ mehabbetini celb itmiş. Bi’l-vâsıta intisâb arzusunda olduğunu söyletdi biz de bayram gecesı huzûr-ı pîrde telkîn-i zıkr eyledik, mu‘ayyen derslerini virdik. ‘An aşl Midilli ahâlîsinden olub orada tuz me’mûru olan Kemâl Efendi’de Târiğ-i Mısrıye’ye sülûk itmek arzusunda bulunduğundan onuñda ‘arâkiyesi ba‘de’t-tebkîr mütebeddîye maşsûs dersleri virildi. Cenâb-ı Hâkğ feyz-i ilahîsine maşhar buyursun. Ba‘de’s-şalât uşul icrâ itdik. Nefes için bardaklar yine tolu, herkes dağıldı. Bu gün Pazardır, Zi’l-ğicce ondur ki bayramdır, huşbe ve namaz tarafımdan edâ idildi. Burada da boş kalmadığ ancak nazleden muştarib olduğumdan sesim biraz kısık idi. Ber-mücib-i da‘vet müftü efendiye gıtdik çok hürmet-kâr bulundu. Müftü Efendi

69

her ne kadar muta‘aşşib ise de Hazret-i Mısrî Efendi’ye çok hürmet-kârdır. Hattâ oğlu Celale’d-dîn’i hâfız itmeğe çalışır her gün türbe-i şerîfe getirir orada diñler. El-yevm İzmir Karşı-yağa telğraf müdürü olan Hâfız Celale’d-dîn Efendi de intisâb itmekle fağîre fevka’l-‘âde hürmet-i maşsûsası vardır. Bayram münâsebetiyle ve hem de i‘âde-i ziyâret olmağ üzere Şadığ Paşa’ya gıtdik. Hâkim Efendi teşrîf itdiğinden birlikde mutaşarrıf beye, muhâsebeci, arazi me’mûru, cezâ reisi, nüfus me’mûruna gıtdik. O eşnâda vapur da geldi memnûn oldum. Fağat Manastır Vâlîsi’niñ Girid’e me’mûr olduğundan Selânik’den toğrı Girid’e gidecekmiş. İdâre-i maşsûsonun vapurlarındaki intizâmı görmeli, benimde tecrübesizliğim bu hal baña çok te’sîr itdi ‘âdetâ âfâkât yeli geldi, boğazıma tağıldı. Be-hey mübârek herkes hürmetde, ber-devâm aç açık değılmiş, pîr-i dest-giriñ huzûrundasın. Ama işte Bursa’da tekyemiziñ şarkı, muharremiñ yakınlığı, çocukları göreceğim gelmesi hep bir araya geldi. Bu sırada birâderden mektûb gelmez mi! Artık bayram tebriki gibi oldu memnûn oldum. Biraz keyfim kaçdı, bayram münâsebetiyle me’mûrî-i hükümet, rüesâsı heman cümleten geldiler. Limni’yi ihyâ itdiğimden, ‘avdete ta‘cîl itdiğimden bahişlerle iltifâtda bulundular. Gece cem‘iyet hoş idi. Bursonun şüfîleri hatırıma geldi, şüfîler deyince bi’l-münâsebe şurada

70

baḥṣe lüzüm gördüm. Çünkü o ‘âdetler metrük oldu, aḥlâfa aîlatmak pek fenâ olmaz deyorum. Yukarıda da baḥṣi geçmişti. Şūfîler Tağardı, Aṭranos, Ḥarmancık, Taṣṣanlı gibi maḥallerdeki dervişlerdir. Bunlar vaktiyle Ḥazret-i Emîr’e, Ḥazret-i Üftâde’ye, buña mümâsil zevâta intisâb itmişler, köylerinde şeyḥleri vardır, Cum’a, Pazar irtesi geceleri âyin-i tarîkat icrâ ederler. Vaktiyle bir der-gâhdan diğerk der-gâha bir cem’iyet olduğunda meşâyıḥ da‘vet olunur o da ḥorandasını alarak yollarda cehran zıkr iderek giderler imiş. Şoñraları şoḳaḳda cehran zıkr cenaze teşyi‘lerinde ḳalmışdı, şimdi o da ilgâ idildi. İşte bu köylüler Ḥazîronuñ ilk haftasında tecemmü‘ iderek Bursa’ya berây-ı ziyâret gelirlerdi. ‘Âdetâ resmiyete dökülmüşdü, evḳaf muḥâsebecisi tarafından tezkere yazılır, da‘vet olunurdu. Gelmedikleri sene olursa beyne’l-ḥalk bu sene Bursa’da feyz u bereket olmaz dirler imiş. Ḥazîronuñ ilk haftası Penç-şenbe günü altı yedi sancaḳ ile on beş ḳadar meşâyıḥ, yüzü metecâviz dervişân ve o ḳadar da bâcılar gelirler, evvelâ Seyyid Nâşır’da vâḳıfı tarafından pilav, zerde ile it‘âm iderler, oradan Ḥazret-i Üftâde’ye gelerek Aḥmed Ğazzî Tekyesi’nde it‘âm iderler, ba‘dehü yollarda aşḫâb-ı ḥayrât tarafından şerbetlerle ikrâm olunarak,

71

yollarda Allah hû zıkr-i şerîfi icrâ ve ḳudümler çalarak Ḥazret-i Emîr’e giderken ḥükümete uğrarlar, orada biraz zıkr iderler, reisleri olan zât ki Kızıl Kilisa’da oturur Ḥüseyin Efendi nâmında bir zât idi. Gerçi taḒlı faḳaḳ ‘ârif ve her vechile zarîf bir şeyḥ-i kâmil idi. Vâlîniñ ḥuzûrunda bir du‘â ider, meşâyıḥdan olañların arḳalarına evḳaf tarafından ihzâr idilen elvân cübbeler iksâ iderlerdi. Oradan vâlîye ba‘de’l-veda‘ toğruca Emîr Sulṫan’a giderler, orada evḳaf tarafından ihzâr olunan uşûl-i erba‘a vechiyle it‘âm iderler. Bunlarıñ arasına Bursa’dan bir ol ḳadar derviş, şofta, fuḳarâ ḳatışır idi. Yatsı namazından şoñra uşûl-i Ḥalvetiye üzre zıkre başlarlar, devrânlar iderler, bu arada Bursa meşâyıḥı da bulunur, içlerinden ḳıyâmı şeyḥlerine, ekşer cedd-i merḥûm Ḥaydar Efendi bulunur imiş, ḳıyâm uşûlü icrâ idiliyor, İsm-i Ḥayy’da nevbeler uruluyor, ḥitâmında şūfîler tekrâr ḳıyâm iderek İsm-i Hû ile devrâna başlarlar. Dağılan dağılır faḳaḳ şūfîler şabâḥı tutarlar, şabâḥ namazını ḳırlarlar, biraz uyḳuya yatarlar, bâcılar da türbe

72

öñünde şabañlarlar. Cum‘a namazını Mevlevî-hñenede kılarlar, Naşühî Tekyesi’nde de şabañleyin it‘âm olunurlar. Oradan Hñzet-i Üftåde’ye gelirler, o ağışam orası bir ‘âlem olur, satıcılar züvvâr, çoluğ, çocuğ yine evkâf tarafından mükemmelen it‘âm olunurlar. Orada birkaç oñalı bir köşğ vardı ki Üftåde Şeyñleri kışın aşığıda bulunurlar köşğde otururlar, zıkr cāmi‘ de olur, yazın bayıra çıkarlar imiş. İşte o köşğ müsāfirlere tañşış olunduğı gibi cāmi‘ in havlisi de tölardı. Orada da Hñzet-i Emîr gibi yatsıdan soñra āyin-i Hñvetiye icrā olunur, soñra Bursa şeyñlerine meydān virirler ki cedit-i merñumuñ tekyesi oraya garîb olduğından ekşer Şeyñ Hñdar Efendi kıyām uşülünü icrā ider, nevbeler urulur, tekrār şūfiler başlar orada da ba‘zan şabañlarlar imiş. Cum‘a irtesi şabañı daha ba‘zı mañāllere uğrayarak İncirli Der-gāhına giderler, Pazar gecesi de orada bulunurlar, Pazar günü Kayğulu Tekyesi’ne, oradan şeyñimiñ Moralı Tekyesi’ne gelirler, Moralı’da bānî-i merhum kaşkek şart itmiş ama yapılması müşğil olduğından pirinç lapasına tañvîl idilmiştir. Ba‘de’z-zıkr it‘âm iderler oradan Allah Hū diye Üç-kozlar Tekyesi’ne çıkarlar, o gece de yine evkâf tarafından it‘âm ve ikrām

73

olunurdu. Orada da āyin-i Hñvetî icrāsından soñra kıyam zikirleri, nevbeler urulurdu. Şalı gecesi Kara Kedi Tekyesi’ne de bir zāt da‘vet itmek arzusunda bulunmuş ise de kısım-ı küllîsi Üç-kozlar’dan köylerine mu‘āvedet iderler, bir cüz’isi de Şalı gecesi Kara Kedi’de bulunurlardı. Bunlarıñ ba‘zısı da ova köylerine buğday biçmeğe giderlerdi. Bundan otuz sene evvel Ahmed Gazzî Der-gāhı şeyñi İstanbul’da bulunduğından İncirli Tekyesi’niñ selāmlik ciheti yandığından, Kara Kedi Tekyesine da‘vet iden zātıñ irtihālinden tölayı bunlara da‘vet idilemediğı ve ba‘zı me’mūrın tarafından da hürmetsizlik gördüğünü Reîs Hüseyin Efendi istişğāl ‘add itmiş ve bunlarıñ tecemmu‘u da bir cem‘iyet-i siyāsiye ‘add olunur, Avrupalılar hağğımızda didi-ğodu yaparlar diye ba‘zı yād-kārlar da jurnal itdiğınden irtesi sene evkâfdan tezkere yazılmamış ve mūmā ileyhim de bir daha gelmemişlerdir. Ma‘a mā fîh geceleri kadın erkek ġalabalığı bir tağım ağlaksızlığı da mūcib olmağa başlamışdı. Çünkü ağlak o kadar bozuldu ki cāmi‘, tekye, meclis-i va‘z, meclis-i zıkr her nerede olursa olsun kadınlara, genç çocuklara na‘z ‘âdet hūkmüne geçdi

74

Şūfileriñ kendilerine göre ilahîleri, turağları, cumhurları vardır:

Emîr Sultân benim Şeyhîm Hû Mevlam Hû,

Saňa gelen olur hacı Hû Mevlam Hû.

gibi Yûnusâne oğurlar ve şîveleri de kendilerine göredir. Yedi def'a Emîr Sultân'ı ziyâret iderlerse bir hac sevâbına nâil olurlar imiş. Mesmû'âta göre yedi kerre ziyârete muvaffak olanı kendi aralarında hâcî diye çağırırlar imiş. İçlerinde Halvetî tâclî zâtlar olduğu gibi Celvetî tâclîlarda vardır. Hazret-i Emîr'in gibi on iki tereklielerde vardır. Hâşıl dört beş yüz senelik bir 'âdet iken metrûk kaldı. İşte bizim Limni'de de bulunduğumuz esnâda der-gâhîni içi dışı tolar, hattâ kadınlar çocuklarını havlide toprak üzerine yatırır, uyudur, kendisi zikre bakar imiş. Bayram namazında bir çocuk geldi, önüme oturdu. Tâce'd-dîn'ime nasıl da beñzeyor, onun gibi za'îf, nahîf. Kal'a muhâfızı Yüzbaşı Hasan Efendi geldi görüşdük. Hasan Efendi deyince kendisinden işitdiğim şu menkıbeyi berây-ı hâtıra yazayım: Bir gece Hâkim Efendi'nin hânesinde idik, tarîkatden, ma'neviyatdan, kerâmetden bahşler oluyordu. Hasan Efendi didi ki: "İstanbul'da meşhûr 'urefâ-y-ı meşâyihînden Hacı Feyzu'llah Efendi kendisine kurbîyet-i ma'nevî hâşıl iden üç bendesine tenbîh ider: Yârın ben Vidin'e gideceğim,

75

vapura kadar bulunuviriñiz." Mûmâ ileyh esâsen Vidinli imiş. İrtesi gün emri vechile 'azîzi alırlar, vapura getirirler, kapudana şıki tenbîh iderler. Gelirken kendisinden hoşnüdiyyetini müş'ir bir kâğıd isterler, şâyed öyle bir kâğıd getirmese kapudaniñ hakkında başka dürlü mu'âmele yapacaklarını da tehdîden tenbîh iderler. Ba'de'l-vedâ' 'avdet iderler. Ferdâsı diğêr ihvañla mülâkî olduklarında 'azîziñ cenâzesinde ne içün bulunmadıklarını sorarlar. Bu üç zât ise şaşırırlar, "hangi 'azîziñ" diye sormaya mecbûr olurlar, canım işte şeyhîmiz Feyzu'llah Efendi'nin dirler. Bunlarsa şeyhleriniñ Vidin'e gitdiğini söylerlerse de bunlarıñ cinnet getirdiklerine zâhib olurlar. Aşıl ğaribi neresi? Bir hafta sonra Feyzu'llah Efendi tarafından memnûniyyetini müş'ir kapudâna virilen tezkere. Bunu Hasan Efendimizden böylece işitdim, el-'uhdetü 'ale'r-râvî. Fakať şurada bir iki şeyi yazmağı da münâsib gördüm: Cenâb-ı Şâh-ı Velâyet Efendimiz'in hakkında bir menkıbe vardır. İrtihâli esnâsında bir deveci gelecekdir, cenâzesini oña teslîmini Hasaneyn efendilerimize emr itmiş. Fi'l-hâkiqa ferdâsı bir deveci gelmiş yüzü niğablî imiş, almış gitmiş. Şehriñ hâricine çıkınca Hasaneyn efendilerimiz sormuş: "babamızı nereye götürüyorsun?"

Nikâbını açub gösterince ne? Baqsunlar Şâh-ı Velâyet Efendimiz sebteyni mükerreremeyn. Hayret iderler. Buyururlar ki: “Evladlarım! Öyle bir dirlik diriñiz ki nâsutiyyeñizi lâhütiyyeñiz göstersiñ.” Bu menkıbeyi muhtevî resimler de vardır; deveniñ üstünde tâbüt, öñde niğablı deveci, arçada yine niğablı Hasaneyn efendilerimiz. Gerçi evliyâ râhest-i fevt ez-ilah muktezâsınca Cenâb-ı Şâh-ı Velâyet Efendimiz içün bu çok görülmüş faqat faķır gençlik münasebetiyle ‘acabâ bu mübâlağa-i ‘ucmâne midir? Şi‘alarıñ mevzû‘u mudur? Gibi hatıra gelmişdi. Bi’l-aħire İznik‘de defîn-i ħâk-ı ‘ıtrnâķ olan kibâr-ı evliyâu’llahdan mazhar-ı esrâr-ı kayyümî Cenâb-ı Eşref-zâde ‘Abdu’llah er-Rümî ħuddise sırruhû Ĥazretleri’niñ *Tariķat-nâme*’sinde bu menkıbeyi görünce şekkim yok ise de velâkin li-yetmeinne ħalbî muktezâsınca itminân gelmişdi. Bursa tarihçisi denilen Belîğ Efendi’niñ *Gül-deste*’sinde Aħmed Paşa-y-ı Fenârî Der-gâhı Şeyĥi Ĥayre’d-dîn Efendi Ĥazretleri’niñ terceme-i ħâlinde muħarrerdir ki mûmâ ileyhiñ irtiĥâlinde cenâzesi zıkr u tevĥîd ile Câmi‘-i Kebîr’e getirirken Ĥoca Ĥasan Câmi‘i İmamı İncikci-zâde Şeyĥ ‘Abdü’l-ķâdir Efendi deyor ki: “Ĥayre’d-dîn Efendi Ĥazretleri ħâl-i ĥayâtında elinde ‘aşâ, başında tâciyla naşıl gezer buyurursa cenâzesini öylece ta‘ķîb itdiğini gördüm” demiş. Şu ĥalde ervâĥına eşbâĥına, eşbâĥına ervâĥına

muktezâsınca “mütü ħable en temütü” sırrına mazhar olañlar “el-mü’minüne lâ yemütüne bel yenħalibüne min dâri’l-fenâ ilâ dâri’l-beķâ” ĥadîşine mâ-şadaķ olurlar. Fî sebîli’llah maķtül olañlara da siz ölü dimeyiñiz, belki onlar diridir ve Rabbleri’niñ ‘inde merzûķdur meâlinde olan “ve lâ teķülü limen yuķtelü fî sebîli’llahi emvât bel eĥyâün ‘inde Rabbihim yürzeķün” âyet-i celîledir, bunu müeyyiddir. Şu ĥalde cihâd-ı maddî olan küffârla ĥarb eşnâsında şehîd olan keza bi-ġayri ĥaķķın şehîd olañlarla cihâd-ı ekber münâsebetiyle şehîd olañlarda ĥayât idi ilâ Ĥayy dirler. İşte Ĥasan Efendi’den işitdiğim şu menķibe münasebetiyle ĥâtra tebâdür iden şeylerde buraya ħayd idildi. Allahü a‘lem bi-ĥaķıķatihi. Bayramıñ ikinci Pazar irtesi günü ħal‘aya çıķdım. Ba‘dehu der-gâha ‘avdet itdim. Ĥatmi ikmâl itdim teķabbela’llah. Müftî Efendi geldi görüştük. Ilıcaya gitmek üzere iĥvondan atlasü’l-vech Şerif Aġa tarafından ĥayvan gönderilmiş ise de biraz raĥatsızlıđımdan, biraz da belki vapur gelivirir ümîdiyle gitmedim. Akşam Ĥüseyn Efendi’ye med‘üvv idik. Gece der-gâha ‘avdetle

uşul icra itdik Hele çok şükür hastaların arkası alındı, hepsi eyi oldu. Çünkü bu akşam birkaç desti ve bardağa mütehâşır kalmışdı. Bu akşam yukarıda ismi geçen

78

mekteb-i ibtidâi mu'allimi Taḥsîn Efendi de intisâb arzusunda bulunduğundan 'arâkiyyesi ba'de't-tebkîr telkîn-i esmâ idilmiştir. Şalı günü arazi me'mûru, evkâf muhâsebecisi geldi oña da nefes olmak üzere bir bardak getirmiş, muṭlakâ toḡsondan aşığı değil, nefes tarlığına nefes itdirirdi, ne dirsiñ göñül kalmasun diye üfleyoruz. Hâkim Efendi'ye, gümrük müdürine gitdik Midillu tarîkiyle gidilecek vapûruñda gelemeyeceğı añlaşıldı. Hacı Davud kımpanyasınıñ İzmir'den Selânîk'e giden vapuruna binerek tekrâr Selânîk'e 'avdet, oradan İstanbul'a gidecek vapurlardan birisine râkiben 'azîmet itmekden başka çare yok. Çeharşenbe günü ki Bursa'dan çıkalı elli toḡuz, İstanbul'dan ayrıralı yığirmi toḡuz, Limni'ye geleli on beş gündür. Bugün muḡakkaḡ Hacı Davud vapuru geliyormuş, ihvân toḡlandı Huzûr-ı Pîr'e geldik, türbe-i şerîfeyi ziyâret iderek eşiğine yüzümü sürdüm. İnşa'llah yine ziyâretle müşerref olmak temenniyâsıyla ayrıldım. Hüseyin Efendi Koca 'Aşık, dünden bir teneke peynir getirmiş, kimi kıurabiye kimi bal ile lor. Eşyâmızı aldık, arazi me'mûru, muhâsebeci bey, gümrük müdürü, Hüseyin Ağalarla veda' itdik. İhvân bir şandal tutmuşlar, hepsi bindi, Cenâb-ı Pîriñ:

“Ey ----- dön nitdim saña,

Hiç virmediñ râḡat baña”

ilahîsini tıtdurdular mı? Ağlayan, sızlayan, aman Yâ Rabbi ne ḡâtırâdır.

79

Şimdi bu eşeri yazmağa başladım ki tam otuz dört sene şoñradır. ḡalbuki teessürüm dünki gibidir. Bizim “huzûr-ı pîre niyâza geldim” istirḡamımızı da oña redif itdiler. Vapuruñ etrâfını bir kerre devr itdik. Vapuruñ müşterîleri: “Bu nedir? Kimdir? Bu nasıl teşyi'?” diye ḡayretle bağıyorlar. Hepimiz çıktık, biraz da orada görüşüldü. Vapura gelen zevât ber-vech-i âtidir: Niyazî Efendi, türbe-dâr, birâderleri, Bedre'd-dîn ve Rıza, rüştiye mu'allimi, ibtidâi mu'allimi Taḥsîn, refîki Kıadîr, nüfûs müdürü Hüseyin, Bedre'd-dîniñ kâin-pederi Hüsnî, Hacı Derviş, Niyazî Efendi'niñ enişterleri Aḡmed ve Meḡmed, banka me'mûru Aḡmed, kıahve naḡibi Siyahî 'Ömer, Zâkir 'Ali Dede, icrâ me'mûru Aḡmed, tuz me'mûru Kemâl, 'Ali Çavuş

cümlesiyle veda' itdik.. Hele Koca Hüseyin Efendi'niñ, Kadîr, Kemâl, Taşîn Efendileriñ ağlamalarına hâlâ müteessîrim. Hüseyin Efendi "size hizmet iderler yolda" diye İmroz nüfûs me'mûru Taşîn Efendi ve diğerk 'asker Hüseyin ma'iyetimizde bularak diğerkleriyle ayrıldı. Burgöz nâmında olan vapur sa'at altıy çar-yek geçe hareket itdi. Niyazî Efendi arkağan tlaşarak kal'a altına kadar geldiler, mendiller şalladı. Vapura gelinceye kadar hep nefes, nüsha yazdı, hattâ şandalda bile bir nüsha yazdım.

80

Vapur biraz yalpa yaptı fağat şonra düzeldi. Taşîn Efendi ve diğerk 'asker Nürî'niñ gayretiyle istirahatim te'mîn idildi. Bir de uyandım vapur tırmuş, ay toğmuş. Meğerse Selânîk'e gelmişiz, sa'at yedi buçuk, şabağa karşı deñiziñ bu leñâfetine doyum olmuyor. Āb-dest aldım, namaz kıldım. İki sa'at şonra pırangıyesini virdi. Bu eşnâda bir yüz-başınıñ lirasını çalmışlar, polise haber virdi. Zann üzerine birini götürdüler, bilmem noldu. Hâkim Efendi'niñ kâin-vâlidesi ile izin virdiği uşığı ve onuñ vâlidesi vapurda kaldılar. Onlar Midillu tarihîyle gidecekler imiş. Ba'de'l-veda' çıktık. Polis mağanne-i sũ' olañları arayordu, biz geçdik, tezkeremizi virdik. toğrıca der-gâha geldik. Taşîn Efendi ve bir de tersâneli Hüseyin Efendi vardır. Bu Hüseyin'iñ eyice zaman şonra Midillu'den Limni'ye gelirken baña bir mu'âveneti vardır ki hiç unudulmaz, âtîde gelecekdir. Her ikisi de hizmetimde pervâne gibi döndüler. Himmet-i pîr bu, her yerde yetişir, Luğf-i Hakk'a, erenler böyledir. Oradan Hacı Fîrûz Bey'e gitdim, tabi'î kurbânıñ tafşîlâtını virdik. Bugün Penç-şenbedir ki Mayısıñ on altısıdır, Zî'l-hicceninde öyle ise de bizim hesâbca on dört oluyor. Ba'de't-ta'am Mevlevî-hâneye geldik. Şeyhi Eşref Efendi'dir, birâderi Hakkı Bey rind ve sahiyyü'l-meşreb olduğundan halk da, dervişler de iki fırkadır. Vâlî, Şeyh Müşir Hakkı Bey'i tutuyor, bir vakit şeyhi 'azl itmişler, Çelebi Efendi

81

işe karışmış ama mâ-beyne dinletdirememiş, Eşref Efendi mağâmında kalmış. Gerçi Hakkı Bey sahi imiş ama şaffet-i meşîhatle mütenâsib olmayacak halleri var imiş. Her ne ise oradan ba'de'l-muğâbele Penç-şenbe Tekyesi'ne gitdik, Sinâniye'dendir. Şeyhi 'Abdî Efendi nâmında bir zâtdır, orada da tuhaf bir vak'a oldu. Bağdım şeyhlerde bir telâşe var, zıkr muhtaşar oldu, sebebini şordum, Mevlevî şeyhine mensûb zengîñ bir hânım vefât itmiş, oraya gidecekler

imiş, faķīre de teklīf itdiler, didim: “Faķīr vapurdan çıkdım arķamda ince cūbbe var ũşuyorum, ‘afv idiñiz.” Hacı Fīrūz Bey: “Efendim!” didi “birer mecīdiye virecekler.” Didim: “faķīr cenāzeden para almađı i‘tiyād itmemişimdir.” Faķať bu söz mūmā ileyhe ĥüsn-i te‘şīr yaptı. Cenāzede birisi tevĥīde başlamıř cenāzeniñ aķrabası: “biz tevĥīd istemeyiz” demiřler. Anlar da řusmuř, ĥattā yorulmadan birer mecīdiye aldıķ diye sevinenler de vār idi, řařdım! Tevĥīde başladıķdan řoñra řusmaķ! Eyi ki faķīr bulunmamıřım, ma‘a mā fīh ben tevĥīdiñ ‘aleyhinde deđilim faķať ondan para almađı añlamam. Ćunki cenāzeden her ne řüretle para almađa alıřañlar dāimā bir zengīniñ ōlümünü temennī iderler ki artık ahlakřızlıđıñ řoñ derekesidir. Bařkasınıñ mazarratında kendi fāidesini aramaķ! Bu ise ehl-i tariķe kať‘iyyen cāiz deđildir. Bunuñ esāsı meřāyih cenāzelerinde

82

zīkr-i tevĥīd oķumaķ mu‘tād iken řoñraları řöhret iĉün midir nedir bilmem ‘ādet ĥükümüne girdi. Hele řimdi ilgā idildi de ķurtulduķ. Ćok geceler bilirim ‘ale‘l-ĥuřuř İstanbul‘da iřidiyorum ki bir zengin cenāzesi oldu mu sevine sevine gidiyorlardı. Her ne ise aķřama Hacı Bey da‘vet itdi faķať iki gecedir uyķusuz olduđumdan irken ‘avdet itdik. Cum‘a günü iki mektūb yazdım. Ba‘de‘ť-ta‘ām Ķapu Tekyesi‘ne gitdim, ĥuťbeyi faķīr oķudum, iķāmete niyet itmediđimden namaza bařkasını geĉirdim. Ba‘de‘z-zīkr Fethiye Tekyesi‘ne geldik. Buraya Fethiye Tekyesi, ĥīn-i fetihde ķarřusundaki kilisonuñ papaslarına maĥřuř mesken imiř, tekyeye taĥvīl itmiřler de ānıñ iĉün bu nāmı virmiřler. Ķarřusunda Ķāsimiye nāmıyla ķilisadan bozma bir cāmi‘ vardır, iĉünde mummyalar var imiř ama göremedim, ķayyim yoķdu. Der-gāhda ĥoř meĥabbetler oldu ben de ĥořafa döndüm. Aķřam Hacı Bey geldi, Ħařmet Efendi Tekyesi‘ne gitdik, Uřūl-i Naķřī icrā idiyor. Selānīk‘de yiđirmiye mütecāviz der-gāh vardır, heman cümlesini ziyāret itdik gibi. Kelemeriye Ķapusunuñ ũstünde İskender‘iñ resm-i geĉidi vardır ānı seyr itdik. Bugün ki Cum‘a irtesidir ki Hacı Fīrūz Bey Limyet‘e da‘vet itmiřdi. Yeřil Melik nām zātıñ türbesi ōñünden geĉerek menzil-ĥāne civārına geldik. Orada Hacı Bey‘iñ birāderi řaffet Bey‘le řeyĥ ‘Abdi Efendi oțuruyorlar imiř. Arķa-dařlar gitdi, biz řoñra gelen ‘arabaya bindik. Yemekler yenildi, irmik helvası, bizim düđün

83

helvesi gibi yapıyorlar. Ba' de't-ṭ-ṭām Ḥayy Ḥayy'lı bir mevlūd okudular, du'āsını da faḳīr yaptım. Sa'at ṭoḳuzda 'avdet itdik. Yūsuf Efendi nāmında bir zāt bizi Vardar Ḳapusu ḳahvesine götürdü. Oradan şāhile indik. Artık şıḳılmağa başladım Bursa'dan çıkālı epeyce oldu. Akşam Şalı Şeyḫi Rızā Efendi da'vet itmişdi, mükemmel bir ziyafet yapmış. Ba'dehū berāy-ı veda' Ḥacı Fīrūz Bey'e gitdik. Gece bize sentūr çalıvirdi. Daha bir kaç gün ḳalmaḳlıḳımızı arzu idiyorlar ise de 'azīmete niyet eyledim. Pazar günü Sa'dī Şeyḫi Rif'at Efendi geldi, bir şemle hediye itdi. Bekir Efendi'ye bir de mektūb virdi. Ḥacı Fīrūz Bey kātibi Aḫmed Efendi'yle nevlūn göndermiş. Çarşuya uğradım bir şemle daha aldım, arḳa-daşlara da nişf-ı nevlūn aldık. Orada Ḥacı Bey'le vesāir zevātla veda' iderek tezkerelerimizi alarak ḳayığa rākiben vapura geldik. Vapur geldiḳim Girid vapurudur, sa'at altıyı çar-yek geçe hareket itdi. Vapur ḡalabalıḳdır, Üsküb'den 'avdet idiyormuş. Süleymān Efendi isminde bir ḥākim efendi, görüştük, uşāḡınıñ oturduḡu yere şıḳışdık. Arḳa-daşlarımıñ başında birer 'arāḳiye vār idi vapura girince çıkardılar. Ḥakim Efendi uşāḡa başḳa maḫalde yatmaḳ üzere emr itdi, orası genişledi. Derviş-nihād bir zāt imiş, öyle olmasa bize ḥürmet ider mi idi yā. Nūriye isminde bir çocuḡu var, akşam şabaḫ birer ḳurābiye virdim, sevimli bir çocuḡ, Zeyne'd-dīn'ime beñzeyordu, ba'zı ḫalleri Allah'a emānet. Hava güzel ise de biraz serīn idi. Uyumuşum bir gürültü oldu uyandım Aynevroz'a gelmişiz, ay ṭoḡmuş, hava güzel, deñiz rākid. Bir iki siḡara içdim, işte 'ömür buña dirler.

84

Pazar-irtesi günü vapurumuz sa'at beş buçukda ḳal'aya, ṭoḳuzda Gelibolu'ya geldik. Faḳaṭ rüzḡār şiddetlendi, epeyce mütezzī oldum. Gece bir gürültü oldu, ḳal'adan bir deli binmiş o kendisini deñize atmaḳ isteyormuş, ne ise anbara indirdiler. Şalı günü sa'at onda İstanbul'a dāḫil oldum. Bugün Bursa'dan çıkālı altmış beş, İstanbul'dan çıkālı otuz beş gündür. Eşyaları Ḥāzım Bey'e bıraktım. Oradan Ḳum-ḳapu'da efendi dayıma gitdim, oradan şimendüferle Sirkeci'ye inerek Zelingrat Vapuru'yla Şārı-Yār'a geldim. Bir çok ḫātıralar ile meşyū' olan zihnim alt üst oldu. Refīka yok, çocuḳları almış Ḳuru-çeşme'ye gitmiş canım şıḳıldı. Ḥilāf-ı tenbīh harekete kızdım. Oradan eşyamı alarak Ḳuru-çeşme'ye geldim, çocuḳlar yanıma geldi. Tāce'd-dīn raḫatsız olmuş, filan falan. Ne ise oradan Rūm İli Ḥisarı'nda hemşiresine gitdik. Üveḡi vālidesi orada oturuyordu. Ḳāin-pederden soñra Mışırlılar'ıñ

kahvecisine varmış, ondan da bir oğlan toğurmuş. Geçende vefât iden küçük hemşiresi Zeliha Hanım henüz bâkir idi. Çehar-şenbe günde orada kaldık. Tâce'd-dîn eyi olalı on altı gün olmuş. O yavrucuk hiçbir hastalıktan kurtulamadı, 'âkıbet mahv oldu gitdi yâ. Zeyne'd-dîn'in ayağına çivi batmış, şabağa kadar ağladı. Penç-şenbe günü Beşik-taş'a geçdik. Hamallar kahyâsı Ahmed Efendi'niñ hânesine geldik. Çocukları orada bıraktım. Birâderim Şerâfe'd-dîn Efendi Yıldız'da asker idi oraya çıktım, birlikde geldik. Refîkonuñ teyzesiniñ zevci Haqqı Efendi birlikde olarak Şaman iskelesine

85

'avdetde aqdemce bizde müsafir kalan Tüfençiler'den Hacı Bey'e rast geldik. Gece Kilerci Hasan Efendi geldi, hâne şâhibi Ahmed Efendi ile gece mehabbet idildi, der-gâhın ta'miri mevzû'-ı bahş oldu, va'ad idildi. Cum'a günü Üsküdar'a geçdim, oradan "Etekli" dimekle ma'rûf Rıza Bey'le görüşüdüm. Mümâ ileyhiñ Limni'de mutaşarrıflığı vardır, muhibbân-ı Mışriyye'dendir. Ba'dehü 'avdetle Cum'a namazını Şâzelî Tekyesi'nde kıldım. Alayın 'avdetini seyr itdim. Cum'a irtesi günü İstanbul'a geçdik. Muqaddes Hanımlara, hala hanımlara uğradık. Bizim Edhem Efendi'niñ halası Esmâ Hanım'a gitdik. Mağdümü Mehmed 'Ali Bey'de o gece müsafir kaldık. Der-gâhda tıklılmaq üzere va'ad itdiği kurban bedeli olan dört mecîdiye virdi. Oradan Südlüce'ye geçdik. Neqbâye Hanım'a müsafir olduk ki refîkonuñ akrabâsıdır, Muqaddes Hanım'ın hemşiresidir. Kağıd-hâneye gitdim 'aynı vaz'iyetde bir kaç mağal vardır. Südlüce'de 'Arab İbrahim Paşa-zâde Şevket Hanım'da Pazar-irtesi günü müsafir olduk. Tâce'd-dîn'le Eyüb'e geçdik, öyle namazını ba'de'l-edâ türbe-i şerîfeyi ziyâret itdik. Oradan Târiqat-i Rifa'î'den Hasib Efendi Tekyesi'ne gitdik. Mümâ ileyh, bâb-ı meşîhatde me'mürdür. 'Avdetde Şevket Hanım'da kaldık. O gün bi'l-haşşa Südlüce'de Sa'dî Der-gâhı Şeyhi Mümtâz Efendi ile görüşmeğe gitmiş isem de kendileri Kızıl-toprak'da imişler. Mağdumları Elif Efendi ile görüşdük. Şalı günü İstanbul'a geçdik. Hala ve Muqaddes Hanımlara uğradık. O gece efendi dayım'da müsafir olduk. Çehar-şenbe günü Edhem Efendi'niñ hemşiresi Fethiye Hanım'a uğrayub Esmâ Hanım'a geldik. Oradan büyük halamıza geldik. Onlar da Bursa'ya gitmek üzere bulduklarından o gece orada kaldık. Penç-şenbe

86

günü Muḳaddes Hānım'a gelüb Tāce'd-dīn'ın ilacını alarak çarşuya çıktık. Oradan Meḫmed Paşa Tekyesi'ne geldik. Hazret-i Pīr Efendimiziñ oradaki çile-hānelerini ziyāret itdik. Oradan Beşik-taş'a geldik. Evvelce refiḳonuñ teyzesi Münire Hānım berāy-ı tebdīl-i hava Bursa'ya gelmek istermiş, o münāsebetle ḫamallar kahyası Aḫmed Efendi'niñ refiḳası çocukları, Şam Nāibi Efendi'niñ kerimesi on dört kişi oldukları ḫalde birlikde gitmeğe karar virirler. Bursa'dan çıktığımızıñ yetmiş beşinci günü ki 1313 senesi Zī'l-hiccesiniñ otuzu ve 1312 senesi Mayısınıñ otuz birinci Cum'a günü biraderi görmek üzere Yıldız'a gidüb ba' dehu tezkereyi bi'l-ḳayd bilet alarak vapura geldim. Bizim Derviş Ḥamdi ve Edhem Efendi'niñ yeğeni İlhamī, Münire Hānımın zevci Ḥaḳḳı ve Ağa Baba denilen Münire Hānım'ın büyük babaları olan zātla veda' iderek Mudanya vapuruyla sa'at üçde ḫareket, sekizde Mudanya'ya muvāşalat ve arabalarla ezanda Bursa'ya muvāşalat eyledik. Bu Limni'ye ikinci ziyāretimdir. Ancak bundan sonra olan vukū'ātdan biraz bahş idilirse mübhem kalan noktalar añaşılır. Bu vaḳ'alar otuz dört sene evvel olmağla hepsi tabi'īdir ki ḫatırda ḫalmamışdır. Bursa'dan çıkarken komşu Arabacı-zāde Ḥacı İsmā'īl Efendi'niñ kerimesi Zehrā Hānımla refiḳa söz itmişler; "biz Mayıs nihāyetinde geleceğiz, o vaḳte ḳadar böcek biterse hem oturursunuz ve hem de böcek tutarsınız" diye kararlaşdırırlar. Buña muḳābil iki yüz elli guruş virecek olur. 'Ale'l-ḫesāb yüz guruş alır, tabi'ī ḫarc idilir. Mütebāḳisi

87

içünde 'azimetimizde virecek. Tam bir gün evvel gelir: "iki yüz elli guruş paḫālı gelecek, biz vaz geçdik" dimez mi? Gerçi yüz guruşu pişmanlığa tutacağız ama Muḫarremde 'aşūra parasına olan nemaya maḫsūb idecekler. Bi't-ḫabi' rāzı olduğ yetmiş guruşumuzu kesdi. Ḥalbuki o sene havalar serin gitdiği gibi ḫavlimiziñ ḫāricinde olan yerlere meşelā selamlığa da kirevet ḫurmuşlar. Bir de geldik ki daha büyük uyḫudalar. Mecbūren İnebey Ḥamamı civārında dört mecīdiyeye bir ḫāne tutduk. Müsāfirlerle berāber oraya indik. Tam bir ay çekilen meşāḳat ta'rif olunmaz. Çünkü faḳīr Ḥaziranda Ḳozak Ḥanı'na muvaḳḳıt kitābetle gidiyorum. Şabahleyin sa'at on bir on ikide be-hem-ḫāl bulunacağız, gece sema'-ḫānede Muḫarrem olmak mülābesesiyle sā'at üç buçuğa, dörde ḳadar *Ḥadiḳatü's-Sü'edā* okuyoruz. Bir sa'at ḳadar da oturuyoruz, beşde eve gidiyoruz. Akşam loḳması evden tekyeye geliyor. O sene de maḫşül o ḳadar güzel olur ki bir insanıyetli kimseler olsalar idi kesdikleri parayı i'āde iderlerdi. Faḳat

görüp görecekları o maḥşül olmuştur. Şoñra mütemâdiyen idbâra düşdüler ḥattâ babasının mirâsı tekmīl dükkânlar, evler kendisine ḳalmamış bir iki sene zarfında evladlarına bir şey' bırakmağa muvaffıḳ olamadı. Tekmīl mâl u emlakı "hebâen menşûran" maḥv oldu gitdi. Bundan şoñra ki vuḳû'atlar hep ibtilâdan ' ibâretidir. Tâce'd-dîn ḥastalığıdan ḳurtulamadı, o vefât itdi. Pek zekî bir çocuk idi sekiz buçuk yaşında irtiḥal itdi. Faḳat büyük adamlar gibi söz söyler, eṭvârı bir ' acâyib çocuk idi. Dervişliğe

88

pek hevesi vār idi. Sema'-ḥânede heman heman uşülü icrâ idecek gibi iḳtidâr gösterirdi. Eylül yiğirmi yedide vefat itdi. Birkaç sene Eylülde Bursa'dan İstanbul'a, Midillu'ya, Limni'ye gitdim. Bi'l-aḥira refîḳa ' Ali Efzâlü'd-dîn tesmiye itdiğim oğlumu nevrızda tevlīd itdi. Bir ay şoñra kendisi, ṭoḳuz ay şoñra çocuk vefât itdi. Bursa'ya gelen ḥala ve ḥala-zâdemiz epeyce mu'âvenet idiyordu. Ḥala-zâde de vefat itdi. Ḥaşılı ḥayli müşḳıl devreler geçirdik. Teehhüle mecbûr oldum. Aḥlaksız birine düşdüm, bir sene şoñra bıraktım faḳat ondan bir kız oldu, senelerce onun nafaḳa derdini çekdik. ' Ākıbet anasının meslek ve meşrebini ṭıtdı, def' itdik ama çekilen gönül üzüntüleri caba. Limni'deki Kemâl Efendi esâsen Midillu'ludur. Me'mûriyyeti Midillu'ya taḥvîl idilmiş orada faḳîriñ Limni'ye gelip gitdiğini aḥlatmış, ba'zı kimseler intisâb itmek arzusunu izḥâr itmişler. Yazdığı mektûblarda muṭlaḳa Midillu'ya gitmekliğimi ve Lîmni'ye oradan daha kolaylıkla gidileceğini beyân idiyordu. Midillu'nun Vayḳala Câmî'i imam ve ḥaṭîbi Siyahî Bekir Efendi'de ziyâdesiyle izḥar-ı teḥassür ider. Yine virgü ḳalemimde Ġalib Efendi nâmında bir zât da arzu-keş-i mülâḳât olur. Müte'addid mektûblar tevâlî idiyor. Faḳîr de bunda da bir Ḥikmet-i Ḥaḳḳıye-i İlâhiye vardır diyerek Midillu'ya ' azîmet itmekliği ve oradan da Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîri ziyâret eylemekliği arzu itdiğimden Luṭf-i Ḥaḳḳ'a ve rûḥaniyet-i Rasûlu'llah'a istinâden

89

harekete ḳarâr virdim. Zeyne'd-dîn'i ' Arab Bâcı ile der-gâhda bıraktım. Vâlidem de o eṣnâda Medîne'den gelmiş idi, ânında muvâfaḳatını alarak mütevekkilen ' ala'llahi'l-meliki'l-kerîm.

LİMNİ'Yİ ÜÇÜNCÜ ZİYARETİM

Biñ üç yüz on altı senesi şehr-i Cemâziye'l-evveliniñ yiğirmi üçüncü ve biñ üç yüz ondört senesi Eylülün de yiğirmi yedinci Pazar günü şabaḥleyin sa'at yarımında 'araba ile istasyona gelerek ilk bileti aldım. Üçü yiğirmi gece Mudanya'ya vâşıl oldum, üç buçuḡda vapur hareket itdi. O kadar yağmür yağıyor ki ḥadden ziyāde. Yolda Şārı-Yār telḡraf me'mūru Şevket Efendi ile görüştük. Sekiz buçuḡda rıḥtımā geldik. Rıḥtım bir meseledir; tezkere ḡayd itdirmek, ḥamallarıñ elerinden yaḡayı ḡurtarmaḡ epeyce mühimdir. Yiğirmi adım mesāfeye on beş ḡuruş kadar para virdik, güç ḥāl ile ḡurtulduḡ. Dayı efendiye geldim. Ferdāsı Pazar irtesi Beşik-taş'da Neccār-zāde Tekyesi'ne gitdim, şeyḡ efendi Ḳonya'da imiş. Dāmādı Bursa'da Müzevî Der-ḡāhı Şeyḡi Vaḡyî Efendi'niñ birāderi Şādıḡ Efendi'dir. O gece orada ḡaldım. İrtesi gece de ala ḡoydular. O gün tersaneye gitdik mavzarları görüdüḡ. 'Avdetde Ḳādirî-ḡāne der-ḡāhına uğradıḡ, birlikde Neccār-zāde der-ḡāhına geldik. Muḡıbb-i ehl-i ḡarīḡ Biñ-başı Niyazî Bey, Bursa'lı Bedre'd-dīn Efendi, Ḥoca Meḡmed Efendi vesāir zevātla sa'at toḡuza kadar meḡabbetler itdik. Ferdāsı Çehar-şenbe günü Olañlar Tekyesi'ne Şeyḡ Ḥasan Efendi ile görüştük. Oradan Üsküdar'a efendi dayıma gitdim. Ferdāsı Penç-şenbe günü Ḥazret-i Merkez'e giderek gece de orada ḡaldım. Cum'a günü Ḥazret-i Sünbül'ü ziyāret ve aḡşama 'avdet eyledim. Cum'a irtesi günü Maḡrî Köyü'ne

90

gitdim. Orada Bursalı 'Attār Şeyḡ Tevfīḡ Efendi'niñ oḡlu 'Ādil Efendi 'asker idi. O gece ḡaldım. Zābiḡondan Ḳol-aḡası Bekir, Mülāzım Fedā ve 'Oşman Efendiler'le görüştük. Oronuñ taḡta-ḡurusu, sivri-sineḡi meded Allah bileḡimden ışırmışlar, mecidiye cesāmetinde ḡabarmışlardı. Ferdāsı Pazar günü Olañlar Tekyesi'ne geldik, ba'de'z-zıkr gece orada ḡalaraq ferdāsı Pazar irtesi Neccār-zāde'ye gitdim, o gece orada ḡaldım. Almanya İmparātoru geliyormuş, Şādıḡ Efendi bizi Şalı günü Beşik-taş Cāmi'i mināresine ḡıḡardı, orada ḡelişini, ḡidişini görüdüḡ. Tuḡaf teşādüf; ilk ḡelişinde de İstanbul'da bulunmuş, gece şandal ile Boḡaz-ıçı'ne, Rüm-ili Ḥışarı'na ḡadar ḡitmişdik. Bu defa da İstanbul'da bulundum. O gece de Yıldız'da olan donanmayı görüdüḡ, ba'dehu der-ḡāha 'avdet eyledik. Ferdāsı Çehar-şenbe günü İstanbul'dan bir çanta alaraq Üsküdar'a geldim. Gece Boḡaz-ıçı'nde donanma seyr itmek üzere bir vapur var imiş, beş ḡuruş on ḡuruş. Ben beşliḡe bindim ve işabet itdim, on ḡuruşluḡ maḡalle

binenler hep ehl-i keyf adamlar idi, paşırtı, gürültü eksik olmadı. Gece altı buçuşda efendi dayımıñ hānesine geldim faķať çok müteķabbiz oldum. Penç-şenbe günü āsitāne-i Rifa‘ iye’ye gitdim. Gerek Şeyh Tevfik Efendi ve gerek ođlu Ziya Efendi her ikisininde zamān-ı meşihatinde bulundum, güzel cem‘iyetli meķabbetler olurdu. Hattā devsiye yaparlar, bir başdaki çocuķlarıñ üstüne başarlar, bi-izni’llah bir şey’ olmaz. Cum‘a günü Alman İmparatoru’na gösteriş olmak üzere bir resm-i geçid yapılacak imiş. Ben de gitdim, buradaki

91

izdihām ta‘rif olunmaz. Şayamadım ama beşyüz biñ kişi vardı deyorlardı. Hoş bir ‘ālem oldu. Resm-i geçidden sonra padişah pencere önüne geldi, eliyle selām virdi o kadar. Halkın “Padişahım çok yaşa” diye el çarparak alkışı görülecek bir şeydi. Bu üç def’a tekrār itdi. O ğalabalıkda birāderi ğāib itdim, güç hal ile Beşik-taş’a geldim. Vapura binmek için halkıñ hücumundan az daha eziliyordum, ne ise Allah şakladı. Vapur da ğalabalık, olur şey’ değil, hele o kadınlar; çocuķlu-çocuķsuz, süslü-süssüz, genç-ihtiyar. Ve’l-hāşıl yazmak ile ta‘rif olunmaz bir hal. “Leyse’l-ķaberü ke’l-‘iyān” her ne ise. Üsküdar’a geçdim, bir ‘arabaya binerek Çitli Kāra-kolu’na gitdim İlhami orada polis idi. Anıñ hemşiresini berāber getirmişdim. O da Selānik’e gidecekdi, eyülük itmek de mücib-i güft u gü oluyor. Bu da didi-ķoduyu icāb itdi yā ne ise. İlhami’yle gece efendi dayıma geldim. Cum‘a irtesi İstanbul’a geçdim tezkere kayd itdirdim, tekrār Üsküdar’a ‘avdetle eşyāmi aldım, kıyığa binerek rıhtıma geldim, tezkere tekrār mu‘āyeneden geçdi. Aman bu tezkere mu‘āyenesi polislere “ur didikmi öldürür” zarb-ı meşeline mā-şadaķdır. Benden ne olur, ķalıbıma, kıyāfetime bak, tezkereme bak. Hāyır “Ne için geldin?” “Kaç gün tıracaķsıñ?” “Nerede müsāfir olacaķsıñ?” “Hāne numrosu kaç?” Ba‘zen kızarım, “tebdil-i salţanat için geldim, birini indirub ötekini çıkaracağım” deyivireceğim gelür ama çoluķ çocuğu düşünürüm, şabretmeye mecbür olurum. Her ne ise sa‘atlerce iki üç kātib midir? Polis midir? Mız,mız, mız kayd itdiler, tezkere aldık. Gürci

92

ķumpanyası’nıñ Bandırma vapuru imiş, bindik gece birde güç hal ile hareket itdi. Vapur ğalabalık ve dar olmağla güğerteye çıķdım. Ma‘a mā fih biraz üşüdüm. Bende ‘acemilik var bir kimse de delil olmadı, bir iki def ā böyle Gürci vapuruna tıtulдум. Halbuki bu, önüne gelen iskeleye uğradığından hem ğalabalık ve hem de çok mal alub virdiğinden maķall-i maķşüda

toğrı posta gibi çabuğ varmıyor. Ātīde görüleceği vechile birinde Hidiv postasına bindim, on dört sa‘atde Midillu’ya çığdım. Ėalbuki bu vapurlarla kırđ elli sa‘at yolculuğumuz devām itdi. Şabahleyin birde Gelibolu’ya geldik. Şu Ėalde on iki sa‘atde 120 mil mesāfe kıat‘ itmesine nazaran bu vapuruñ sür‘ati on mil dımeğdir. İkiye çar-yek kıala Ėareket, üç buçuğda Çanađ-kal‘a’ya geldik. Oronuñ ekmeğinden naşīb varmış, iki çörek aldım. Dört buçuğda Ėareket, onda Midillu’nuñ bir kazāsı olan Moloğrı’ye uğradı, bir çar-yek sonra Ėareket itdi ki Pazar günüdür. Oradan kıarşuya Ađ-çay’a vāşıl olduğ. O gün kü Ėālī Ėālā unudamam, bir furtuna çığdı, aşağısı pis kıokulardan oturmağ kıābil değil, güğertede gidiyoruz. Ėalbuki talđalar büyüdü, Ėa şimdi geçer, Ėa birazdan dirken başım dönmeğe başladı. Talđalar da heman heman güğerteye çığıyor. Her kıarafım şırşıklam. Altımdaki seccāde, boğça hep ışlandı. Tokuz buçuğda Ađ-çay’dan Ėareket itdi. Güđerteden aşağı inmeğe mecbūr oldum.

93

Bu geceki rağatsızlığım da fevkā’l-‘āde idi. Gürültü, pağırtı, mal kıarıyor, vire vire vire, güldür güldür makineniñ kıokusu matyah kıuruyor. Ėāşılı vire matyah diye yükünü aldı virdi. Pazar-irtesi günü Ayvalığ’ıñ kıarşusunda Moskıoty’a ikide Ėareketle Ayvalık’a geldi. Dört buçuğa kıadar yine orada vire vire matyah diye yükünü virdi aldı. Sa‘at altı buçuğda hele Midillu’ya gelebildik. Dimeđ oluyor ki tam kırđ sekiz sa‘at řu miskīn vapuruñ içünde kıalmışım. Öyle sersem oldum ki ‘ādetā Ėastayım. Heman gümrük yanında İstanbul Oteli’ne indim. Bir kıorba içdim, biraz loğma itdim, elimi yüzümü yıkıadım. Kemal Efendi’ye Ėaber gönderdim, O gelinceye kıadar kıarşuya çığdım. Kıarşu Cāmi‘ine girdim ma‘mūr ve şirīn bir cāmi‘dir, öyle namazını kııldım ‘avdet itdim. O eřnāda Kemāl Efendi geldi berāber soğağa çığdığ epeyce gezdik, kıolağdığ akşam onların Ėānesine gitdik, eřya otelde kıaldı. Ferdāsı Şalı günü intisāb arzusunda bulunan sālifü’z-zıkr Bekr ve Ėālīb Efendilerle Kemal Efendi dördümüz Şerīf-ni‘ām Ebu’l-Ėasan Ėāzretleri’niñ türbesine çığdığ. Şehre Ėākim bir nokıdadır, eđrāfi kıabrıstan olmuş. Orada Bekr Efendi’ye bī‘at virdim, telkıin itdim. Ėālīb Efendi daha genç olduğundan O’ña da ders virdim. TuĖaf bir Ėāl oldu; mecāzībīnden Ėüseyin isminde birisi var, kıal‘aya kııkarkıen öñümüze çığdı artık yasağçı gibi elinde kıoca bir lobuğ var nereye gidersek berāber, Ėattā geleceğimi Ėaber virmış

94

ve kaç def'ā Midillu'ya gitdim isem hep 'aynı vaz'iyet de idi. Gece Kemāl Efendi'de kaldım. İbtidāî mu'allimi imiş bize geldi görüştük. Sa'at dördte, Limni'ye gidecek vapur geldi zannıyla iskeleye geldik halbuki henüz gelmemiş imiş. Şabağa karşı orada bir otele girdim ihvan da hānelerine gitdiler tam uyuyacağım sırada vapur geldi, indim Yunan vapuru imiş ufağ olub Hacı Davud vapuruyla gitmek daha iyi olacağından ānı bekledim. Sa'at onda geldi ama eşya alacağından irtesi gün sa'at dördte hareket itdi. Çehar-şenbe günü vapurda gidiyoruz fakat furtuna çok, biraz yatdım akşam üzeri kalktım, Limni de göründü. Gece sa'at dördte Limni'ye üçüncü defa dāhil oldum. Huzūr-ı Pīr'e girerek ziyāretiyle teşerrüf itdim. Gece altıya kadar gelen ihvānla meḥabbetler itdik. Vapurda görüşdüğümüz Süleymāniyeli Şeyḥ Meḥmed Efendi'yle toḳuza kadar meḥabbetimiz devām itdi. Biraz yatdık şabaḥ namazına kalktık. Penç-şenbe günü tışaruya çıkmadım, türbe-i şerīfede ḥatme başladım. Akşama ihyā gecesi olduğundan tıyan gelmiş, tıyan gelmiş ḥayli cem'iyetli meḥabbet oldu. Cum'a günü bermu'tād ḥuṭbeyi cāmi'de fakīr okudum, āyin-i tarīḫ tarafımdan icrā olunmak üzere Niyazî Efendi çekildi. Gece Şeyḥ Emīn Efendi-zāde Aḥmed Efendi çağırdı. Ba'de't-ṭa'ām der-gāha geldik. Yatsudan sonra uşul icrā itdik. Cum'a irtesi günü bizim Hüseyn Efendi'yi ziyārete, nüfūs müdürü idi gitdim. 'Avdetde Hākim Efendi geldi görüştük, Arnabud'dur, alında "Yā 'Alī" yazılıdır. Pederiniñ dört oḅlu olmuş; biriniñ alına Ebu Bekr, diğeriñiñ 'Ömer, ötekiniñ 'Oşman, bunuñda 'Ali olarak kazdırmış imiş. Gece biraz uşul yaptık. Pazar günü akşamı,

95

Pazar-irtesi gecesi Hüseyn Efendi için bir Mevlūd-i Şerīf tertīb itdik. Hüseyn Efendi nüfūs müdürü idi ve iyi de çalışkan bir 'āşık idi. Geçen def'a geldiğimde intisāb itmiş fakat pek çok zuhūrat görür, heman her hafta mektüb yazar bildirir idi. Bī-çāreniñ 'ömrü az imiş, vefāt itmiş, Allah rahmet eyleye. O gece mevlūd-i şerīfden sonra biraz yetmiş biñ tevḥīd okuyarak ba'dehu zıkr-i kıyāmî yaptık. Bu geceki izdiḥām hiç görülmemiş, 'ale'l-ḥuşuş kadınlar, men' i mümkün değil. Gece yediye kadar meḥabbetler devām itdi. Pazar-irtesi günü kal'aya toḅrı biraz gezdim, ba'dehu i'āde-i ziyāret için ḥukūmete gitdim. Hukūmete girdiğimde der-ḥāl jandarmaları topladılar, selām vaz'iyeti aldılar fevka'l-'āde mazḥar-ı ḥürmet oldum. Muḥāsebeci Bey, Hākim Efendi, Zābita Müdürü, banka me'mūrlarına i'āde-i ziyāret itdim. Der-gāha 'avdet eyledim. Yedi-sekiz yaşında bir yavrucaḅ gelir karşımda oturur, mütemādī yüzüme

bağar sordum: “Oğlum sen kimiñ evlādısñ?” didi: “tabur ağasınıñ.” “Ya, okuyormusuñ?” “Evet” didi. Heman her gün gelir böyle bir vaz’iyet alır. Pederine, vālidesine dimiş ki: “Tekyede bir şeyh efendi var, alnında onuñ bir şey’ parlıyor, gidüb oturuyorum oña bakıyorum.” Zann idersem tabur ağasınıñ bu yavrusu ğarīb bir tecellīye mazhardır. Şoñra pederi de geldi görüştük. Bu gece yine Niyazî Efendi’niñ birāderi Bedre’-d-dīn’iñ kâin-pederi Hüsni Dediye da’vetli idik. Ba’dehu der-gāha ‘avdetle uşul icrā

96

iderek dörde kadar meħabbetler eyledik. Bu gece Bursa’yı gördüm ve tekrār türbe-i şerīfñ karşusundaki küçük kapunuñ önünde birisi oturmuş bilet viriyor içeriye şokuluyor. Güyā sinema gibi bir şey’ imiş, içeruya girdim büyük bir tahta perde. Otuz iki eşnafñ şekilleri var, içeruya bakdım bir kişi oturmuş bir çarğ var çeviriyor, çarğ çevrildikçe her eşnaf hizmetini görüyor; teymurcu teymur döğüyor, kalaycı kab kalaylıyor, dikici diyor. Şoñra āgāh oldum, o eşnāda dördüncü esmāya devām idiyordum, bu zühuratda bir haqīkat gösterildi; çarğı çeviren bir kişi ama içerudan bakılır ise, tışarudan bakınca birçok keşret eşhāş var. Haşılı esrār-ı tevħīde dāir bir şey’ idi, lā fā’ ile illā Hū. Şalı günü ki Teşrīn-i evveliñ yigirmi, Cemāziye’l-āhiriñ on altısıdır, Bursa’dan çıkalı yigirmi dört gün oldu. Bu gün şabahleyin müfti efendi da’vet itdi, akşama da icrā me’muru çağırıldı. Çehar-şenbe günü Şeyh Niyazi Efendi hānesine da’vet itdi, akşamına da akrabāsından Ahmed Ağonuñ evine gitdik, gece mevlūd-i şerif okuduk. Penç-şenbe günü biraz rahatsız oldum, ortalıkda sıtma var imiş luğf-i Hağğ ve himmet-i pīrle şavuşdurduk. Cum’a günü huğbeyi yine fağir okudum çok memnūn olmuşlar, bir de hıfz cem’iyeti vardı du’āsını da fağire icrā itdirdiler. Ba’dehu der-gāha muğābeleye mübāşeret eyledik fağat ğalabalıkdan, kadınlarıñ gürültüsünden

97

insonuñ neş’esi kaçıyor. Bu gece rü’yāda huzur-ı Pīr’e girmek şerefine nāil oldum. Cum’a irtesi günü hatmi ikmāl itdim. Şehriñ ba’zı mahallelerini gezdim, ma’a’t-teessūf ve’t-teessūr söylüyorum ki İslam mahallātı harāb, Hristiyan mahallātı ma’mūr. Hattā bizim cāmi’ lerimiz toz toprak içünde, onlarıñ kilisası mermerlerle tefriş idilmiş muntazam. Bizimkiler cevāb viriyor: “Efendim! Bizim ma’mūriyetimiz āhrettedir, cennettedir.” Evva’llah ama Müslümañlarda zühura gelen ahlaklılık heman hiçbir milletde yok disem yalan söylemiş

olmam çünkü bizde habs-hâneler adam almıyor. Katl, hetk-i ‘ırz, sirkat, tılandırıcılıktan tut da ne istemezseñ var, bu cennetlik a‘ māl! Kahvelerde bacak şallayarak miskin miskin otur, tavla, ishkambil, dama ile vakit geçir, sefil-i süflā, zügürd, muhtāc bir hāle düş, ne o? Ağa cennetlik! Nerede bu bolluk. İştidiğime göre Ecnebî memleketleriniñ bir kısmında habs-hâneler boş turuyormuş. Bir memleketde elli sekiz sene çetme ve hıyānet vuku‘ bulmamış, orası mı cennet bizimkiler mi cennetlik artık düşünmeli. Nerede o “taħallaķū bi-aħlāķın ve’t-taşıfū bi-şıfātı’llāh” emrine itbā‘. Ne ise buradan bahş itsek maķşaddan geri kalırız. Bu gecede mevlūd okuduk. Pazar günü vapur gelecek didiler faķaķ gelmedi. Pazar-irtesi gecesi yine mevlūd okuduk faķaķ o kadınlarıñ, erkekleriñ ğalabalıķlığı ile berāber ğürültü paķırtı çok

98

tuħafdır. Bizim tecellī, refīķonuñ vefātı üzerine Bursa’da tālibleler çoğalmış, her kafadan bir ses. Başımı dinleyeyim diye İstanbul’a, Limni’ye geldim burada da teehhülümüz mevzū‘-ı bahş olmuş. Şalı günü vapur gelecek diye muntazır olduk faķaķ dellāl Çehar-şenbe günü içün nidā itdi. Geçen def ā olduğu gibi bu sefer de nefes okumak fevķa’l-‘āde, Limni’de zann iderim desti, bardak getirmedik hāne kalmadı. Çehar-şenbe günü vapur geleceği me’mül-ı kavī olduğundan hazırlandım. Hāķim Efendi ve daha ba‘zı zevāt geldi, Şerīf Ağa loķmaya da‘vet itdi giderken Midillu’ya mektüb virdim. Vakıt erken, bir kahve içelim teklīfine muvāfaķat itmişken vapuruñ görüñdüđu i‘lān idildi. ‘Ale’l-‘acele Şerīf Ağonuñ hānesinde biraz loķma itdik. Ba‘dehū Cenāb-ı Pīr’i ziyāret idüb iskeleye geldim. Halk tıolmuş, kadınlar “Allah selāmet virsun” diye du‘ā idiyorlar. Acente Aħmed Ağa, Şerīf Ağa, İbrahim Ağa, Taħsīn Efendi vesāire vapura ķadar geldiler. Pek çok poyraz esiyor. Baş ķamaradan mükemmel bir ķamara tıtdular. Sa‘at ikide hareket itdi, biraz yatdım furtunadan ķoca vapur elma gibi hıplayor. Penç-şenbe günü sā‘at beşde Selānīk’e vāşıl olduk. Bu def ā Kāra Baba Tekyesi’ne müsāfir oldum. O gün yevm-i maħşūşudur. Oradan Mora Yeñi-şehirli Fethiye Hānım’ı buldum, aķşama der-ğāha ‘avdet eyledim. Cum‘a günü Kāpu Tekyesi’ne gitdim, huķbeyi faķīr okudum. Ba‘de’z-zıķr Fethiye Tekyesi’ne geldim. Aķşam üzeri biraz gezdım der-ğāha ‘avdet

99

eyledim. Kāpu şeyhiniñ birāderi Muħyi’d-dīn Efendi geldi. Bu zāt bi’l-āħire Bursa’ya defter-dārılıķla gelmişdir. Ba‘dehū Cum‘a irtesi günü nişf-ı nevlün ‘ilm u ğaberini aldım.

Tramvayla Beş-çınar'a kadar gitdim. Ba' dehū 'avdetle der-gāhda Şeyh Muştafa Efendi'niñ maḥdūmu Aḥmed Efendi ve Töre-koylu iki şeyh efendilerle beyaz kule karşıundaki qahveye gitdik. Ḥamīdiye Caddesi'ni gördük, bu cadde otuz metre vüs' atinde, tarafeyni mükemmel kār-gīr binālarla müzeyyendir, bir de çeşme yapılmışdır. Ba' dehū tramvay kapusuna kadar gidüb gördük. Pazar günü şabahleyin bileti aldım. Gürcü Kumpanyası'nıñ Kerīd vapuruna bindim ki evvelki gelişim de bu vapurla idi. Sa' atde on mil mesafe kat' idiyormuş. Tokuzda hareket itdi gitdikçe deñiz kabardı ben de yatdım. Gece yedide Aynaroz'a gelmiş. Hava güzeldir ancak rüzgār var ma' a mā fīh oturduğum maḥal muḥāfazalıdır. Pazar-irtesi gün Çanaq-kaal' a'ya geldik. Bir pişmiş baş aldım, Geli-bolu'dan kavun aldık ama tatsız olduğundan balıklara çıraç çıkardım. Töre-koylü şeyh efendi'niñ birisiniñ ne' üzü bi'llah dili tutulmuş diğeri tedāvī için anı İstanbul'a getirüyormuş, muḥibb-i ehl-i beyt ve Tarīq-i Kādiriye'ye mensüb idiler. İrtesi gün sâ' at birde İstanbul'a muvāşalat eyledim. Ber-mu' tād polisler "nereye müsāfir olacağsın, kaç gün tıracaksın" su'allerine başladılar Didim: "Allah İstanbuluñuzu size bağışlasun. Aqıtarma şüretiyle Bursa'ya gideceğim, telaş itmeyiñ." Vay polisdeki şurat. Bereket virsun bir hezeyān itmedi. Mudanya'ya Edremīd vapuru gidiyormuş

100

Gerçi İstanbul'da birkaç gün daha qalmaq isteyordum faqat qandīl gecesi taqarrub itdiği gibi vālidem de Medīne-i Münevvere'den geldiği gibi 'avdet de ideceğinden heman vapura atladım beş buçuqda hareket, on buçuqda Mudanya'ya muvāşalat itdi. Onbirde şimendufere binerek 1 Receb sene 1316 ve 2 Teşrin-i şānī sene 1314 Şalı günü aqşam Çehar-şenbe gecesi lehū'l-ḥamd Bursa'ya vāşıl ve der-gāha dāḥil oldum. Vālidem Recebiñ yigirmi dördünde 'avdet itdi. Küçük birāderim Bursa'da qaldı, bi'l-āḥire bir mu' allime ile izdivāc itdi. Mūmā ileyhāniñ Sivas'a ta'yīni üzerine Sivas'a gitdiler. Refīqası orada vefāt itdi tekrār Bursa'ya geldi. Bizim Midillulular'dan mektūblar geliyor daha bir ḥayli kimseleriñ intisāb arzusunda olduklarını bildiriyorlar. Kemāl Efendi'niñ ḥānesinde baqçeniñ bir kūşesinde ufaq bir ota olub orada yārān-ı şelāşe toplaşirlar, meḥabbet iderler imiş. Faqīrden zikr itmek üzere me' zūniyet istediler, biz de müsā' ade itdik. Bu münāsebetle beş on kişi intisāb itmeğe başlarlar, ḥattā Vayqala Cāmi' i'nde de ba' de'ş-şalāt ku' üden zikre başlarlar. Cemaat toplanır, o cāmi' şehriñ hicran bir tarafı olmaq münāsebetiyle cema'ati pek az iken Cum' a ve Pazar-irtesi geceleri galabalıq olmağa başlar.

Façağ cāmi‘den evvel Şarı Baba didikleri Hristiyān Mağallesi’nde bir türbe ve bir ota var idi. Bizim Ğālib Efendi’niñ dayısı Mevlevî muhibbānından birisi türbe-dār imiş. Evvelā orada zikre başlanıldı, hattā Hristiyānlar gelir,

101

belki Müsümañlardan ziyāde hürmet-kār bulunurlardı. Bā-ğuşuş qomşulardan Heci Mağles Harelamyus isminde biri her gün gelir fağırle görüşür idi. Façağ ehl-i ğased her yerde vardır. Midillu’da üç dört tekye var, güzel mürtefa‘ bir mevki‘de Mevlevî-ğānesi vardır, zāviyedir. Bir de Ğādirî Tekyesi var, ħāricesi yanmış yeñiden Sema‘-ğāne yapılmış, diğeri kısmı nā-tamam qalmış. Bir de Tarīğ-i Sünbülüye’den Bālī-zāde Tekyesi vardır ki eñ zengin ve ma‘muru da odur. Birde müftî efendiniñ ħānesi civārında bir mescid vardır ki ora da uşul-i Nağşibendî icrā ider. Tarīğ-i Nağşibendiyeli orada zikri geçen Hacı Feyzu’llah Efendi’niñ menfî bulunduğu zaman neşir itmiştir. Müftî ‘Abdu’r-rağmān Efendi mazanneden bir zāt imiş, ma‘a’t-teessüf görüşemedim. Fağır orada iken köye gitmiş bulundu. Sünbülî Şeyhi simāsındanda ağlākı añlaşılır bir şürete mālîk idi. Mevlevî Şeyhi Nağzîf Efendi gelir gider, bize qarşu mültefit bulunurdu. Ğādirî Şeyhi virgü qaleminde kātib, rind-meşreb bir zāt idi. Sünbülî Şeyhi bizle adaşdır, mākemede mi bilmem nerede a‘zā imiş. Midillu ağālisi güft u gūya başlar: “Bağ Mışrılere Şarı Baba’da ğaşyeten li’llāh zikr idiyorlar, öteki tekyeler mesdūd, vazîfesini, ta‘āmiyyesini alub bir namaz bile kıldırmıyorlar” dimelerine mebnî ğased de başlar. Sünbülî Şeyhi Hākim Efendi’ye gider:“Efendim! Burada bir ‘Arab var, kendi kendisine şeyğliğı qurmuş,

102

bu ise muğālif-i uşul ve qanündür” diye şikāyet ider. Ğalbuki bize müntesib olduğunu pek a‘lā biliyordu. Bunuñ üzerine Hākim Efendi, bey efendiye bir mürāsele gönderir, O da bize yollar “aman buna bir çāre bulunuz” dirler ricā ider. Düşündüm; burada bir icāze yazub göndereyim, oña da bir qulb tağarlar. İyisi kendim gideyim didim, o vesile ile Cenāb-ı Piri de ziyārete gitmeye qarār virdim.

MİDİLLU’YA İKİNCİ SEFERİM

Bin üç yüz on yedi senesi Rebî‘ u’l-āğiriniñ yiğirmi yedinci ve bin üçyüz on beş senesi Ağustosunuñ yiğirmi ikinci Pazar günü şabahleyin Bursa’dan şimendüferle on iki de ğareket, bir

buçuqda Mudanya'ya muvāşalāt ve ikide Mudanya'dan kılkarak altı buçuqda İstanbul'a dāhil oldum. Üsküdar'a dayı efendiye gitdim. Birāderim Şerāfe'd-dīn Efendi de evde, nevbetçi imiş. Birāderim sene ve 16 Eylül sene 1309 tārihinde 'asker olmuşdu. Şoñra tezkere terk iderek mülāzım-ı şāni ve evvel ve bi'l-āhire tabur kātibi olmuşdu. O gece orada meħabbetler itdik. Ferdāsı Pazar-irtesi Beşik-taş Neccār-zāde Tekyesi'ne gitdim. Şeyhi Rızā Efendi Bursalı Nu' māniyye Şeyhi merħūm Necme'd-dīn Efendi'niñ dāmādı Hacı Muhtār Efendi, Rūhī Efendi-zāde Aħmed Efendi, Şādık Efendi'lerle birleşdik. O gece orada kaldım. Şālı günü Kādīrī-hāneye gidüb ba'de'z-zıkr İstanbul'a geldim. Hālama uğradım, oradan Olañlar

103

Dergāhına geldim. Çehar-şenbe günü Nazmī ile birlikde Sirkeci'ye gelürken bizim Derviş Hāmdi'ye rast geldik. Üçümüz Maķrī Köyü'nde 'Ādil'i görmeğe gitdik. Bārut-hāneden 'Ādil'i çağırtdık. Gece beni ala-ķodu. Ferdāsı Penç-şenbe günü Biñ-başı Hānza Ağa ile görüşdük, ba'dehū İstanbul'a 'avdetile 'Āşır Efendi Kütüb-hānesinde İsmā'īl Efendi ile görüşüb on iki buçuq ğuruşa bir 'araba kiralayarak Hāzret-i Merkez'e gitdik. Ba'de'z-zıkr 'avdetle Hāydar Paşa'da bizim Hāmdi'niñ kara-ğoluna gitdim. Çünkü Hāmdi o vakit jandarma idi, o gece orada kaldım. Cum'a günü her ne ķadar oronuñ seyr günü ise de kalmayarak Üsküdar'a geldim. Karaca Aħmed'i ziyāret itdim. Bandırma Tekyesi'niñ yanına geldim. Hāşim Baba'yı ziyāret itdim, Cum'ayı orada edā itdim, huṭbeyi şeyhi Ğālib Efendi düz, maķamsız bir şüretde telķin virir gibi oķudu. Teşādūf mevlūd var imiş ānı da diñleyerek ba'de'z-zıkr şāhil boyunda gezdim. Akşama efendi dayıma geldim. Cum'a irtesi günü ruħtımā geldim, tezkere ba'de'l-ķayd Gürcī Kūpanyasınıñ Bandırma vapuruna bindim. İstanbul'dan çok şıķıldım, Zeyne'd-dīn'i de düşünüyordum, her ne ise vapur on birde hareket itdi. Deñiz zararlıs, şabaħleyin Pazar günü birde Geli-bolu, üçde Çanaķ-ķal'a'ya geldik. Ak-çay'a uğradı. Şabaħleyin Mosķotya'ya, ba'dehū Ayvalık'a vāsıl oldu. İkide hareket itdi. Pazar irtesi günü şabaħleyin bir furtunadır çıķdı. Midillu'ya yaklaştık diye seccādeyi bağlamışdım ğalbuki vapuruñ şallanışı

104

bir tarafından, ötekiniñ berikiniñ öğürtüsü bir tarafından fenālık virmeğe başladı. Biraz okuyayım didim faķaķ mümkün değil. Deñiziñ tılgası bir tarafından vapurdaki tāifenin kömür

çıkmaları gürültüsü bir taraftan çok muzdarib itdi. Bunda taḥrīrāt kâtibi Rodos'a gidiyormuş biraz ānıñla da görüşdük ve'l-hāşıl Midillu'ya dāḥil olduk. Kemāl Efendi'yi buldum, o gece orada müsāfir oldum. Kemāl Efendi düyün-ı 'umümîyede kâtibdir, pederi İshāk Efendi de baḳḳallık ider. Pazar irtesi günü akşamı oldu, ihvañla görüşüldü bize tecdīd-i nisbet itmek üzere bi'l-vekāle Bekir Efendi ba'zılarına ders virmiş, Şalı günü şeyḥimiñ aḥbābı olan mutaşarrıf Hıfzî Paşa'ya virdiği mektubu teslīm içün gitmiş isem de o gün gelecek imiş, oradan Şarı Baba didiğim maḥalle geldik. Güzel bir oḫa, bir de sema'-ḥāne gibi bir yer var. Bu gece orada ihvañla zıkr itdik. Fi'l-ḥaḳıka 'aşık adamlar her birinde cezbe-i ilahî zühür itmiş. Çehar-şenbe günü bir yere çıkmadım, pek ruḥlu bir maḥal, ba'zıları yedi yerde maḳāmı olan Şarı Şaltuḳ'dur deyolar, Ḥristiyañlar da ziyāret idiyorlar. Akşam üzeri şāḥil boyunda gezdim. Gece ihvān toplanıyor, kimi icāze yazar, kimi fetvā yazar, ba'zı ları nuḫḫlarımı, menşūr eşerlerimi yazar, ḥāşılı kalem oḫası gibi. Penç-şenbe günü Ğālib Efendi'yle ḥükümete gitdik. Mutaşarrıf Paşa, taḥrīrat müdürüyle faḳīri aratmış, tabi'î mektubuñ mundericātını añladı. Kendisiyle mülākāt itdik, iltifāt itdi. Nāzik bir zātıdır. Atinalı 'Ömer Paşa-zādelerden imiş ki Selānīk'de

105

Ḳara Baba Tekyesi'ni ihyā itmişler ve orada medfūndurlar. Ba' dehū ḳal'aya çıkdık. Yüz-başı Nūrî ve biñ-başı beyle görüşdük. Ḳal'a cerrāḥı 'Oşman Efendi de ḥoş bir zāt. Mutaşarrıf Paşonuñ yanında iken uzun boylu, gül renkli şabḳalı birisi geldi. Paşa kıyām itdi, benim başımda tāk var idi, gavura ayaḡa ḳalkmaḳ münāsebetiz olacaḳ didim ḳalkmadım faḳat Paşaya ḳarşu 'ayıp da olacaḳ, faḳīr de paşaya ḥürmeten biraz ḳımıldadım, şoñra şordum, didiler: Bu meşhūr Gürci didikleridir ki Midillu'nuñ pek çok yerini zabt itmiş. Ḳal'a cerrāḥı didi ki: "Ben bu ḥerifiñ elinden çok ḳahve içdim zirā evvelce ḳahveci tābi'î idi şoñra Zarnak'ıñ yanına girdi. Gel zaman git zaman Zarnak'ıñ ḥüsn-i teveccühünü ḳazandı, dāmādı oldu, kendisine ortak yaptı. Bundan şoñra da ḳumpanya Gürci nāmını aldı ve'l-yevm Almanya Ḳonsolosudur." Ḥayret itdim. Bu gece Bekir Efendi'ye Şarı Baba'da ḥilāfet virdim Bursa'dan bir tāk götürmüşdüm ilbās-ı tāk u ḥırḳa iderek posta da çekdim. Yiğirmi beş ḳadar ihvānımız mevcūd idi, ḥoş meḥabbetler oldu. Cum'a günü Çarşu Cāmi'inde ḥuḫbe oḳudum, çok kimseler memnūn olmuşlar. Akşam üzeri Varya denilen mevḳi'e gitdik ezanda 'avdetle bālāda yazdığım vechile

İstanbul'dan on dört müsâfirle Bursa'ya geldiğimizde müsâfirlerden birisi de Şam Mollası bilmem ne efendiniñ kerîmesi Nâciye Hanımdı, O bi'l-âhire İsmail Hakkı Bey

106

nâmında bir zâtla izdivâc itmiş, o da Midillu'ya orman me'mûriyetiyle gelmiş imiş. Bu gece da'vet itdi. Gece tekyeye geldik uşul icrâ itdik. Cum'a irtesi günü Vaykala Câmî'i civârında şâhilde gezdim. Bizim tehhül mevzû'-ı bahş oldu, oronuñ eşrâfından ve meclis idâre a'zâsından Rıf'at Bey'in kerîmesi için söz oldu faķať bizim Ğâlib Efendi'niñ vâlidesi râzî olmadı. Çünkü bir cihetden ma'lûle imiş. Bu gece Kemâl Efendi'ye telkîn-i zikir itdik hoş meħabbetler oldu, 'âşıkâne zikirler itdik. Pazar günü Ğâlib Efendi ile kaplucaya gittik, bizim Bursonuñkilere beñzemez, ılık şuyu var, zannım makine vâsıtasıyla teşhîn idiyorlar. Gece mevlûd okuduk. Mevlevî şeyhi, virgü me'muru, řal'â biñ-başı, yüz-başı, kâtibi, cerrâhı, 'Oşman Efendi, eşrâf-ı belleden bir hayli zevât var idi. Der-gâh leb-â-leb tldu, řapunuñ hârici bile hınca-hınc idi. Ba'de'z-zikir gümrük muħâfaza me'muru Aħmed Efendi, şahveci Siyâhî Vâşif, gümrük me'mürunuñ maħdumu Nâfız Efendilere 'arâkiye tebkîr itdik, intisâb itdiler. Hâkim Efendi ile görüştük, Tarîķ-i Nakşıye'den müstaħlef imiş, hoş bir zât. Hâşılı Cenâb-ı Hâķķ ve erenlerimiñ himmetiyle güzel, hüsn-i şabûle maźhar olduk. Yalnız yukarıda biraz bahş itdiğim Bâlî-zâde şeyhi şasedinden çatlayacak, ma'a mâ fih Hâkim Efendi'ye şikâyetiniñ de o derece ehemmiyeti yok imiş, hattâ yazılan mürâseleden de añlaşıldığı üzre nâzikâne ve dervîşâne bir istihrâcdan 'ibâretdir. Bunuñla berâber

107

icâzet virdiğimiz daha güzel oldu. Pazar irtesi günü Şarı Baba'da oturdum, Bursa'yı düşündüm, Zeyne'd-dîn'i düşündüm. Tuħafdır insonuñ 'aqlına hep fenâ şeyler geliyor. Bugün tezkereniñ şaydı için hükûmete çıkdım faķať yemek vakti olduğundan Ğâlib Eendi'ye bıraķdım 'avdet itdim. Geceleri çok oturduğundan uyku biraz az geliyor, otururken uyķum geldi yatdım. 'Acâyib bir rüyâ gördüm buraya yazmağı münâsib gördüm: Bursa'da hükümet caddesinden gelirken belediye çeşmesi önünde meydanda Hüsni Bey'e rast geldim, elinde zenbil, pazardan geliyor, "şafâ geldiñiz" deyir. Çeşmeden ellerini yıķıyor imiş, diğer hânedekileri görüyorum, dirken vâlidem Medîne'den gelmiş "hah tamam paraları çıkar" deyir faķať çok param yok diye birkaç gurus viriyor isem de azınsayir. "Ā" didim, "ana bu bir

rü'yâdır, bu nasıl şeydir, 'alima'llah rü'ya Bursa'ya gelince size söylerim, bu gün pazar-irtesidir, ben Midillu'da idim oradan Bursa'ya bir günde gelinmez, ben zâten Limni'ye gitmek üzere Bursa'dan çıkmadım mı, orasını ziyâret itmeden nasıl gelirim. Gözlerimde uyku varmış şöyle kırışdırarak bakıyorum. Yârin Hacı Dâvûd vapuru var, gelecek Çehar-şenbe günü Limni'ye gideceğim de ondan sonra Bursa'ya geleceğim, bu rü'yâdır, bu görüşdüğümüzü hatırlınızda tutun da bakın, nasıl sözüm şahîhdir" Didim, uyandım sa' at toktuzmuş.

108

Bu gece bizim Ğâlib Efendi ile 'asker dervîş Baħrî'ye bî'at virdik. Taħşil-dar 'Arif ve Bekir Efendiniñ bacanağı yine Taħşîl-dâr Ca'fer Efendiler de intisâb itdiler, dersleri virildi. Beş on gün otursam müntesibîn çoğalacak ma'a mâ fîh Bursa'yı düşünüyorum, çocuğu merâk idiyorum. Bu gece uşûlümüz yine şevkli ve 'aşkılı idi, mesmû'âta göre şeyhlerden biri mutaşarrıf paşaya Şarı Baba'da zıkr idiyorlar diye şikâyetde bulunmuş. Hristiyân âyini mi didi ne didi kim bilir faķať Paşa "Acâyib mey-hânele, tiyatrolarda gezenleri men' itmeyoruz da Allah'ın ismini zıkr idenleri mi men' ideceğiz, bu vicdâna şığar mı? 'Aķla muvâfik mı?" demiş. Haķîķaten şahîh ise bir şeyhden bunun zuhûru e'cabü'l-'acâyibdir (femen ezlemü min men mene'a mesâcida'llahi en yüzkerâ fîhe'smühû) menhiyesini de oķumamış, görmemiş. Şoñra türbe-dârı iğfâl iderek anahtârı almışlar ya faķať oña bedel ķoca Vayķala Câmî'i mecma'-ı ihvân maħall-i zıkr-i zedân oldu, âtîde tafşîlât vardır. Bu aķşam vapur gelecekmîş ya'nî Şalı günü aķşamı, deñiz pek ķabardı, lodos kıyâmet ķoparıyor, şâhile indim baķdım ki ne vapura binilecek ve ne de gelecek. Halbuki Hacı Davud'la Limni'ye gidecekdik halbuki o dün aķşam geçmiş. Yağmur fevķa'l-'âde, Midillu'lular şalı-virmek istemez, her gece intisâb iden bulunuyor. Kim bilir onlarıñ gönîlümü mâni' oluyor. Bugün yeñiden tezkere aldık ötekiniñ hükmü bitmiş imiş bu def'â Limni'den şarf-ı nazar ideyim deyorum, rü'ya da

109

gördüm ya. Bu gece Ğalib Efendi ba'de't-ťa'âm oturacak idik çünkü yağmurdan, furtunadan meydân yok faķať yatsu maħalli da'vetçi geldi. Bir iki kiři intisâb arzusunda imişler, bekleyorlar imiş, teşâdüf bu ya o eñnâda yağmur da kesildi. Geldik tekyeye zannım gidemediğimize sebep bu gibi şeyler olmalı. Zabtîye on-başlılarından Hacı İshaķ Efendi-zâde Hasan Efendi, Ķanťarcı Mehmed Ağa-zâde Nazîf Efendi, Muştafa Çavuş-zâde Žiyâ Efendi nâm

kimselere de ‘arākiye tebkīr itdik, derslerini virdik. Çehar-şenbe günü Şerīf Ebu’l-Hasan Hāzretleri’niñ ziyāretine gitdim. Hacı Feyzullah Efendi müridānından ‘Ali Çelebi nāmında bir zāt da berāberimizde idi, ‘āşık bir cān. Ba‘dehu biraz loğma itdim, uyğum geldi yine rü’yada İsanbul’a (oradan Bursa’ya gitmişim çeşmeden āb-dest aldım) vālidem, birāderim varmış. “Canım” deyorum “ben çantayı Limni’de bıraktım, yine da‘vet ideceğim lākin Hāzret-i Pīr’i ziyāret itmeden nasıl oldu da geldim.” Uyandım ġālibā bu def ā Limni’ye ‘azīmetden maħrūm olacağım gibi. Bu gece Penç-şenbe gecesi olmağla zıkr gecesi ta‘yīn itdim. Ba‘de’z-zıkr Muşafā Ağa ile Aħmed Efendi intisāb itdi. Bizim teeħhurumuz bu hizmetler içün olmalı ki gidemiyorum, mevāni‘ zuhūr idiyor. Herkesde şevk, ‘aşk fevka’l-‘āde, zāten öyledir. Meşhūrdur ki peygamberler bile kendi vaṭanında peygamberlik idemezmiş,

Kişi kendi vaṭanında ne kadar a‘lādan

Olsa esfeldir āniñ kadri yine ednādan

Ka‘r-ı deryāda ikendir bulamaz kıymetini

Başlar üzre yeri vardır çıkacak deryādan.

110

“Küllü cedīdin lezzeh” dirler. Faṭaṭ orada tekyeler ḳapalı olduğundan feyz-i ṭariḳat neşr olamamış. Bu gece zuhūratda bir şeyḫ daha ta‘yīn itmişim, ma‘a hāzā Bursa’ya gelmişim eşyaları götürecektir kimse yok. Bizim ḫāfiẓa ḫaber gönderiyorum O da ‘araba ile kırk nerd-bāndan çıkıyor, bizim derviş ‘Arab Vāşif eşyaları getiriyor Tekyeden içeri giriyorum kimseler yok, elimi yüzümü yıkarḳen Zeyne’d-dīn geliyor, anı severken ‘Arab Bacı vesāirler geliyor. Kāğıddan ṭorba içünde biraz para var, bağıyorum vālidem de gelmiş, ḫışm u aḳrabā ṭoplanmış añlara gücendiğimden vālidem barışdırmaḳ istiyor ve’l-ḫāşıl tuḫaf tuḫaf rü’yālarla bir telāş içünde uyandım. Penç-şenbe günü der-gāhda oturdum. Gece uşūlden soñra Baḳḳal Hasan Efendi ile ḳal‘a maḫallesinden Ferhad’a ‘arākiye tebkīr itdim. Cum‘a günü ḫuṭbeyi yine faḳīr okudum ba‘dehu der-gāha Mevlevī şeyḫi geldi, Hākim Efendi le görüştük, Midillu’u ‘Asker Receb’e ‘arākiye tebkīr itdim, derslerini virdim. Dimeḳ ḳaldığımızıñ sebepleri bunlar imiş. Bu gece loğma Nāfiẓ Efendi’niñ ḫānesinde idildi, aḳrabālarından Hoca Bekir Efendi, görüştük. İ‘dādiye mu‘allimlerinden Veysel Efendi geldi. Bu gece vapur gelecekmiş, Hacı Dāvūd Ḳumpanyası’niñ imiş. Sa‘at yedide şāḫile geldik Ancaḳ daha vapuruñ vürūduna epeyce vaḳit

var. Gümrük otaşında oturduk, birer şâleb içdik. Sekiz buçuğda vapur geldi, şandala bindik, Bekir, Kemâl, Ğâlib, Nâfız, Aĥmed, ‘Ārif Efendilerle Ferhad iskelede veda‘ itdiler. Diğerleri Derviş Vâşif da olduğı halde vapura geldik. Onlarla da veda‘ itdik. Fi’l-ĥaĥıka gönüller birbirine merbûṭ olduğundan ayrılmak biraz güç oluyor, ağladık şızladık tekrâr görüşmek temenniyâtiyle ayrıldık. Vapur muntazam, 116 adım boyu, 16 adım eñi var. Sa‘at onda ĥareket itdi. Cum‘a irtesi günü

111

Sa‘at toĥuzda Çanak-ĥal‘a’ya geldik, ezanda Gelibolu’dan geçdik. Pazar günü ki Bursa’dan çıĥalı yiğirmi iki gündür. Şabahleyin sâ‘at birde İstanbul’a vâşil olduk. Yine aĥtarma şüretiyle Edremid vapuruna binerek üçde ĥareket, yedi buçuğda Mudanya ve sekizde Mudanya’dan ĥareket, toĥuz buçuğda Bursa’ya muvâşalât eyledim. Cemâziye’l-ülâmîñ on toĥuzu sene 1317 ve Eylülüñ on ikisi sene 1315 idi burada tehhül itdim.

İZNİK’E ‘AZİMETİM

Artık Bursa’dan ĥârice ĥareketimde yazılmasını münâsib gördüğümden bu seferi de muĥtaşaran yazacağım. Eşref-zâde Ĥazretleri Pirâye tarîķindendir. Ĥâdiriye’den bir şu‘bedir, Ĥacı Bayram Velî’ye dâmâd olmuşdu, terceme-i ĥâlî *Yâdigâr-ı Şemsî* nâm eşerimiñ maṭbū‘ kısmında vardır. Ceddîm Ĥaydar Efendi’niñ ĥulefâsından Bursa’da ‘Abdu’r-rezzâķ Der-gâhı şeyĥi Es‘ad Efendi’niñ maĥdümü Şeyĥ Ĥâfız Nazîf Efendi de babası gibi ceddimiñ ĥalîfesidir ve dayım merĥûma da ĥilâfeti ol virmişdir. Vefâtından soñra maĥdümü Es‘ad Efendi ile görüşürüz, ‘âdetâ akrabâ gibi sevişiriz. Yine Eşref-zâdelerden İznîķ ve İncirli Tekyesi Şeyĥi olub bi’l-âĥire Aĥmed Ğazzî Der-gâhı da ‘uhdesine tevĥîh olunan Şeyĥ Sırrî Efendi de ceddîm Ĥaydar Efendi’niñ küçük kerîmesi Sa‘diye Ĥanımla izdivâc itmiş 1297 tarîķinde tevîd itdiğı çocuk münâsebetiyle ĥastalanarak orada teyzem vefât itmiş ise de Sırrî Efendi ile ĥarâbet-i cehriyeden tolayı sevişirdik. Bu münasebetle İznîķ’e gitmeğı ve Eşref-zâde

112

Ĥazretleri’ni ziyâret itmekliğı pek arzu-keş idim. Turuķ-ı müte‘addideye mensûb meşhûr Ğaşşâbi-zâde Reşîd Bey Bursa’da müdde‘î-i ‘umûmî idi. İznîķ’e ma‘a ‘âile gitmekliğı ĥarârlaşdırmışlar, faķîre de teklîf itdiler. Canıma minnet didim, 10 Zi’l-ĥicce sene 1317 ve 28

Mart sene 1316 tārīhinde Şalı günü bayram namazını edā iderek maḥall-i ictimā‘a galdik ‘arabalar ḥāzır idi. Reşīd Bey ma‘a ‘āile, Sırrı Efendi keza. Reīsü’l-meşāyih Şeyḥ Vaḥyī Efendi, Seyyid Uşūl Şeyḥi ‘Abdī Efendi, faḳīr bilā ‘āile ve lā ḡāile ‘arabalara bindik. Gemlik tārīḳiyle Pazar-köy’e geldik. Oronuñ eşrāfindan biriniñ ḥānesinde müsāfir ḳaldık. Tuḥaf bir ḥatırādır: Vaḥī Efendi ikindi namazında imam oldu faḳaḫ vaḳitde geç olmuşdu Ḥāzret aḳşam namazı zann itdi, cehr itdi tabi‘ī şoñra ḥatırına geldi secde-i sehv itdik. İrtesi gün toḡrı İznik’e vāşıl olduk. Cenāb-ı Eşref-zāde ‘Abdu’llah er-Rūmī Ḥāzretleri’niñ ziyāretiyle müşerref olduk. Ḥaḳīqaten türbe-i şerīf ḫalāvetli olduḡu gibi eşnā-y-ı teveccüh de insonuñ ‘aḳlında, fikrinde ḥatırāt ḳalmıyor. Gerçi türbe müzeyyen, çinileri yazılarla donatılmış ise de bizim teveccühümüz āniñ cihet-i rūḫānıyesinedir, şandukasına, tezyīnāt-ı zāhiriyesine deḡildir. Ba‘de’z-ziyāre şu ḳıtt‘ ayı söylemişdim ki buraya derci münāsibdir:

113

Cebhe-sāy oldum bu gün Sultān Eşref-zādiye

Ḳat‘-ı ümīd eylemem feyzi baña şāyān olur.

Bende-gān-ı evliyā şüretde derviş olsa da

‘Ālem-i ma‘nāda şeksiz şāh-ı ‘ālişān olur.

12 Zī’l-ḫicce sene 1317

Eşref-zāde 874 de irtihāl itmişdir. Birḳaç gece güzel meḥabbetler itdik. Reşīd Bey’e şaşardım, yaz ve gece kışa, sa‘at beşe ḳadar oturuluyor, müdür, ḫākim, eşrāf-ı memleket geliyor, herkes gidiyor yatarız, bir iki sa‘at şoñra “ Yā Hū” diyerek Ḳoca Reşīd Bey gelir şabaḫ namazına ḳaldırır. Yine orada bir ḥatıra daha var; Ḥacı Cavcav deyorlar bir ḳalender, biraz meczüb ba‘zan ileri geri sözler şarf ider, içimizden ba‘zıları i‘tirāz idiyor. Ḳalben ve ḡıyāben ‘aleyhinde bulunuyorlar faḳaḫ o söyledikce faḳīre te’vīlleri derḫal ‘ayān olurdu. Meşelā deyor ki: “Allah faḳīrdir, ben zenginim.” Bizim efendiler: “Hey kāfir, hey zındık,” deyorlar. Faḳīre lāc olan ḥatıra ise müşrikīniñ lisānından olan “inne’llahe faḳīrun ve naḫnü eḡniyā” āyetini imā gibi geliyordu. Orada furuna girmiş yiḡirmi otuz oḳḳalık bir ḳütüḡu ayaḡında na‘linlerle tekyeye getirmiş tuḥaf bir fuḳarā idi. Müdde‘ī-i ‘Umūmī Bey ānı birlikde Bursa’ya getirdi, müddet-i medīde yanında iskān itdi. Üç gün şoñra ‘avdete karār virdik. Bu def‘ā Yeñi-şehir tārīḳini iltizām itdiler. Hava da pek,

pek güzel idi faķaķ bayır dik olduğu gibi yollar da burķuķ olduğundan ķasabadan getirdilen birķaķ kiři ‘ arabaları arķadan ķaķmak, ķadınlardan m̄-‘ adā erkekler itmek Őuretiyle tepeye ķıķıldı. ‘ Abdī Efendi ğāyet tuħaf, nekre, laťıfecı idi. Artıķ yollarda birbirimize laťıfeler iderek ķıķdıķ, ķıķdıķ ama epeyce de yorulduk. Nihāyet Yeñi-Őehir’e geldik. Ķāim-maķam Bey meŐhūr Edhem PaŐa, m̄dde‘ī-i ‘ um̄mīyi ğormeğe geldiler. Her birimizi bir yere m̄sāfir itdiler. Orada birķaķ der-gāh vardır; EŐrefiye’den MuŐtafā Efendi’niñ Tekyesi’nde gece ictima‘ idildi, muķābeleye girildi faķaķ yorđunluđum Őoñ derecede idi ayağımı ķaldıramıyor idim. Evrād-ı Őerīf okundu, iŐitemediđim bir maķamla tevħīde baŐlandı. Ara-Őıra *Ķasīde-i Būr’e*’den de bir beyt dik perdeden okuyorlar. Biz yorđunluđu unutduk. O gece sā‘ at beŐe ķadar belki daha ziyāde zıkr devām itdi. Yeñiden ğayāt geldiğini tıyduğum. Yeñi-Őehir’de Genĉ Baba Tekyesi ki Rifa‘iye’ dendir, Őeyħi Ķudret Efendi imiŐ, Bursa’da Rifa‘i Der-gāhında vekāletde bulunmuŐ imiŐ, onuñ ođlu Őūkrū’llah Efendi Őeyħ olmuŐ. Postīn-puŐ Baba Tekyesi var ve Őālih Efendi Tekyesi var. İrtesi ğun yine arabalara binerek 15 Zī’l-ħicce sene 1317 ve 2 Nisān sene 1316 Pazar ğunu Bursa’ya geldik. Bu İzniķ’e birinci seferimdir, bir daha gitdim ki o vaķit bir gece ķalarak irtesi ğun ‘ avdet eylemiŐ idik.

LİMNİ’YE DÖRDÜNCÜ MİDİLLU’YA ÜÇÜNCÜ SEFERİM

İhvondan m̄tevāliyen mektūblar geliyor, Limni’de de BektāŐiler çoğalıyor ğattā Ħāzret-i Pīr’i kendilerinden ‘ add idiyorlar imiŐ. Bir ğun orasını zābť ideceklerini muħibbān-ı MıŐriye’den dīvān-ı muħāsebāt reisi olan Zūhdī Bey pederimiñ ğayātında Bursa’ya gelmiŐ bir gece der-gāha gelerek der-gāhıñ mesdūd olduğunu ğörmüŐ, faķīr de tūbeleriñ ķandillerini uyandırarak yuķarı, dayım Ħacı Nūrī Efendi’niñ der-gāhına ķıķacaķdım. Pederim, vālidem evvelce gitmiŐler idi ĉunki o gece bir ķandil gecesı olub bizim der-gāh ise Cum‘a geceleri āyin icrā olunub sāir vaķitler aĉılmazdı. Faķīr Őeyħ olduğdan Őoñra ķandillerde, Ramazan’da, Muħarrem’de aĉar idim ya her ne ise. İŐte zāt didi ki: “burası āsitānedir, ķandil gecesı aĉılmamak muvāfiķ değildir.” Fī’l-ħaķīķa mekān i‘tibāriyle öyle ise de bir kerre ‘ ādet olmadığı gibi āsitāne deyince de Āsitāne-i Ķādiriye, Mevleviye, BektāŐiye zānn olunmasun, yüz üç ğuruŐ ta‘āmiyeden baŐķa vāridātı da yoķdur. Bu Őancıyla berāber didiki: “Ĥariķ-i MıŐrī nazlıdır,

Bursa’da bir iki tekve var, Selānīk ve İzmir’de de öyle. Akşama şabağa pīriñizi Bektāşiler zābt idecek, münāvebeten her sene birer şeyh gitse orada halkı teşvīk itse, tārīkiñiz neşr olursa güzel olmaz mı?” Faķīr o vakit on beş on altı yaşında vār idim. Benim kulağında bu söz kaldı bunuñ içün ara-şıra

116

Limni’ye gitmek ve Hāzret-i Pīr Efendimiz’i ziyāret ve aḥz-ı feyz-i ma’neviyeye mazhariyet arzusu faķīrde cāy-gīr-i zamīr olmağla bi-luḥfihī Te’ālā ve bi-himmet-i pīr, arzumuz vechile ‘azīmetim oraca halkda iyi bir inṭibā’ ḥuşūle getirdi ki zīrde görüleceği vechile kändil gecesi olan aḥvāl delīl-i kāfīdir. 14 Cemāziye’l-āḥire sene 1318 ve 26 Eylül sene 1316 Şalı günü sā’at on ikide der-gāhdan çıkdım, istasyona geldim. Birde şimendüfer hareket itdi, üçde Mudanya’ya muvāşalat ve Mudanya vapuruna rākiben akşam üzeri sā’at onbirde rıḥtımā çıkdık. Ber-mu’tād tezkere kaydı, ḥamallarla uğraşarak güç ḥal ile yakayı şıyrarak Üsküdar’da yarımında efendi dayımıñ ḥānesine geldim. Ḥalbuki benim bildiğim evden çıkmışlar araya araya bulduk. Çehar-şenbe günü Kādirī-ḥāneye gitdim, bizim ‘Abdī Efendi’yi aradım, bulamadım. Şoñra Vezir Ḥanı’nda ihvānımızdan Kunturacı Şākir’i buldum. O gece ḥalamda kaldım. Penç-şenbe günü Taş Kaşab’da Ünzile’niñ kocasını buldum. Oradan Hāzret-i Merkez’e gitdim ma’lüm ya Hāzret-i Merkez bizim içün benim āsitāne şayılır, Hāzret-i Pīr’iñ birāderi ve dördüncü şeyhim ve ‘amucamız orada medfūnlardır. ‘Abdī Efendi orada idi, şeyh efendi Beykoz’da imiş. Ba’de’z-zikr oradan Beyler-beyi’ne İstavroz’da Bedevī Der-gāhı’na geldim. Fakať faķīr Çengel-köyü’ne çıkmışım tekrār bir kayığa binerek der-gāha geldim. Hāzret-i Seyyid görünce “oo mā-şa’llah Efendim buyurun buyurun” diyerek fevka’l-‘āde ḥürmetde bulundular.

117

Seyyid Efendi Hāzretleri’yle Bursa’da teşerrüf itmişdim. Yukarıda İznik’e ‘azīmetimiz münāsebetiyle ismi geçen Müdde’i-i ‘Umūmī Reşīd Bey’iñ Seyyid Efendi’ye nisbeti vardır, o münāsebetle Bursa’ya da’vet itmiş, onlarda teşrīf itmişler idi. Ma’lüm ya çok kimseler beyler müsāfirī diye ziyārete geliyorlar, faķīr de görüşmek istedim çünkü Seyyid saḥīḥu’n-neseb imiş. Ḥattā der-gāhıñ şeyhi Ḥüseyn Efendi’ye olunan ma’nevī işāret üzerine mūmā ileyihi Beyrut’dan da’vet iderek der-gāhı kaşr-ı yed itmiş diye işitmiş idim. Birkaç gün şoñra bir gece faķīr de gitdim meğerse o gece kapluca yatısına gitmişler maḥzūnen ‘avdet itdim. Gece rü’yamda

müsteḥlülü'ş-şekl bir şofada oturuyoruz, ğarb tarafında haremeye giden bir kapu var, şofonun bir kısmı bir arşun kadar yüksek. Dirken “şeyh efendi geliyor didiler” kıyām itdik, bakdım esmerü'l-levn ve cübbe, başında siyāha meyyāl yeşil destār var, elini öpdüm muşāfaḥa itdiler ve alnımdan öpdüler. Uyandım, didim maḥzūnen ‘avdetim bu zuhūrāta sebeb oldu. Bir iki gece soñra gitdim Allah ḥaḳḳı-y-çün rü'yada naşıl gördüm ise oturduğumuz oḫada öyle bir kapu var idi. Sīma, şekl ü şemāil ḥattā destāri daḥī öyle idi. Çok iltifāt itdi, ba‘zı zevāt da‘vet idiyor, zengīn şeyhler çağırıyor, Faḳīr arzu idiyorum faḳaḫ vaḳit müsā‘id deĝil çünki yalnız şeyh efendi deĝil ki. Bey-efendiniñ ‘avānesi çok, çağırısam bir dürlü çağırmasam bir dürlü.

118

Cum‘a günü muḳābeleye girdik, ‘Arabī Tevhīd tuymuşduk gözlerim kapalı, Yā Allah Yā Şamed’i, istimdātı okuyordum niyāzım bitdi, tevhīd kısmı oldu, gözlerimi açdım bir de bakdım ḥazret gelmiş yanıma oturmuş ağlıyor, ḥaḳıḳaten çok sevindim. İki üç ay kadar Bursa’da kaldılar her hafta der-gāha teşrīf itdiler ve Reşīd Bey’e de mesmū‘āta göre faḳīr içün taḳdīrāt da bulunmuşlar. Bir gece Muḫtar Paşonun ḫarın-daşı ‘Ali Baba var idi. O da dāimā paşa birāderinden baḫş iderdi, yine Yemen meselesini açdı, Zeydīleri bir lisān-ı teşrīf ile yād itdi. Şeyh Efendi’niñ yüzüne bakdım, O da añladı güldü. O vaḳitte ḥazretiñ sür‘at-i intikālīne ve mesleğine vāḳıf oldum. İşte müsāfir olduğum gece Bursa’da bir vaḳ‘a olmuş ānı şordular, o da ihvānından Şevḳī Efendi nāmında bir zātın bī-gāne kalan oĝlu Ḳara Muştafā ḥamamında vefātıdır. Ḥattā ‘avdetimde bizim der-gāhda yetmiş biñ tevhīd okutdurmuşlar idi. Didim: “Efendim! Faḳīr Şalı günü ḥareket itdim ki vaḳ‘a da o gün vuḳū‘ bulmuş ḥaberim yok.” Her ne ise ba‘de‘şalāt mu‘tādları vechile bir mevzi‘a ĩrād buyurdular ve meşḳiyāt-ı ḥamseye dāir olan āyet-i celīleyi tefsīr itdiler ki “bi-eyy-i arzın temūt” muḳtezāsınca Şevḳī Efendi’niñ çocuĝu da Bursa’da vefāt itmiş,

119

Murādiye’deki Beşikçiler Ḳabristanı’na defn eylemişler, muntazam ḳabr yaptırmışlar idi. Faḳaḫ orasını baĝçe yapacağız diye yarı çürümüş yarı çürümemiş cesedleri bile civārındaki mezarlığa naḳl itdikleri eşnāda Şevḳī Bey’de zannım oĝlunun baḳıyye-i ‘izāmını Ḥamza Bey Ḳabristanı’na ḳaldırmasıdı. Her ne ise o gece zıkrde fātīhalar virdi, kıyām İsm-i Celālī’ni faḳīre tevdi‘ itdi, gece sa‘at altıya kadar şoḫbet -i ‘ārifānelerinden müstefīd buyurdular. Ḥazretiñ ‘ilm

u fazl-ı kemâliyle berâber Edebiyât-ı ‘Arabiye’de de yed-i tûlâsı var idi, zîra *Maḳâmât-ı Harîrî*”den ba‘zı maḳamları ezber okuyuvirdiler. Limni’ye ‘azîmetimi aḳlatdım didiler: “Bizim Nesîb Çanaḳ-ḳal‘a’da müdde‘î-i ‘umûmî mu‘avinidir, uğrarsanız şu ve şu şeyleri şöyle itsün” gibi ba‘zı şeyler havâle itdi. Hâlbuki ben oradan beş on def‘alar geldim geçdim, ne Geli-bolu’ya ve ne de Çanaḳ-ḳal‘a’ya çıḳmadım, çıḳamadım. Çünkü vapur ba‘zan bir sâ‘at veya daha fazla veya az tıruyor, inüb bindiğine değmez faḳat bu sefer çıḳdım ve Nesîb Bey’le görüŖdüm ki faḳîr bunu Seyyid Efendi’niñ taŖarrufâtından ‘add idiyorum. Gece yatdık faḳat oronuñ sivri-sineği de Maḳri Köyü’nden geri ḳalmıyor. İrtesi Cum‘a günü ba‘de’l-veda‘ İstanbul’a geçdim. Her yere girub yemek yemeğe utanıyorum, bu da tuḫaf bir meseledir. Ne ise Cibâlî’ye ḳadar,

120

orada biraz yemek yedim. Eyüb Sulṫan’a ‘azîmet ve Cum‘a namazını edâ ve ziyâret i îfâ iderek tekrâr Cibâlî’ye geldim. Un-ḳapanı’ndaki Rifâ‘î Der-gâhı’na gitdim, evrâda başlamışlar faḳat şeyḫ efendi gelmemiş, İsm-i Celâl’de meydanı faḳîre virdiler bu günlerde gönlüm fazla ıztırâbda idi çünkü Eylülüñ nihâyeti ki Tâce’d-dîn’iñ vefâtına müŖadiftir. Cum‘a günü de der-gâhda bulunamadığım maḫzûniyyeti mütezammim olunca iyice te’sîr yapıdı. MâŖiyen Köprüce’ye geldim acentelere Ŗordum, İzmir’e Cum‘a irtesi günü posta var imiş, bu sefer İzmir’den Midillu’ya oradan Limni’ye geçmek fikrindeyim, baḳalım İzmir MıŖrî Şeyḫleri ne ‘âlemdir? Çünkü bir tārîḳat-nâme yazmaḳ isteyorum, olurki bizim bilmediğimiz ba‘zı erkân-ı tārîḳatimiz vardır, bunuñ içün İzmir’e gitmek istiyorum. Üsküdar’a geçmek üzere bindiğim vapur Ŗalacaḳ’dan geri döndü, her ne ise meram aḳlatdık da diğer vapurla Üsküdar’a geldim. O gece sâ‘at altıya ḳadar meḫabbetler itdik. Cum‘a irtesi günü eşyamı alarak Köprüce’ye geldim birâdere rast galdım ba‘dehü zâbıta ḳapusunda tezkeremi ḳayd itdirdim. O da bir mesele; ḫerifler birbiriniñ yüzüne baḳıyor Ŗoñra birisi: “Neye ḳayd itdik” didi, o da bir şey’ mırıldandı, didim Ŗimdi müsâ‘ade itmezlerse işimiz var, ne ise Allah başîretlerini bağladı, tezkeremi aldıḳ. O günler de yine pek Ŗıḳı idi veyâḫüd iş-güzarlık olsun diye yoḳdan iş çıḳarmaḳ, sadâḳat göstermek isteyorlar ğaraż-kârlıḳla. HâŖılı Yunan Ḳumpanyasınıñ Teriko Vapuru gidiyormuş, acenteden bileti aldım vapura geldim çok da eşyâ aldı, gece sâ‘at birde ḫareket itdi.

121

Ferdası Pazar günü sā'at üçde Geli-bolu'ya geldik. Vapurda Talya'dan Balı-kesir'li Meḥmed Bahāū'd-dīn Efendi ile aḥbāb olduk. Geli-bolu'da vapur iki sā'at kadar kalacakmış, ikimiz Yazıcı-zādeyi ziyāret kasdıyla çıktık, koşā koşā giderek kendisini ve birāderi Aḥmed Efendi'yi ziyāret eyledik, ḥaṭṭ-ı destiyle olan *Muḥammediye*'yi gördük tābān maḥallini ve Taraf-ı Peygamberî'den çizilmişdir denilen maḥallini gördük. Yazıcı-zāde Hazretleri kibār-ı evliyāu'llah'dandır, Hacı Bayrām-ı Velī ḥulefāsındandır, *Muḥammediye*'si meşhurdur. 'Avdetde türbe-dār kapuyu kapamış, her ne ise temür parmaklıklardan atlayarak çıktık vapura geldik. Türbesi açıkdadır ma'a mā fīh orada, İznik'de Eşref-zāde'de ve bir de Bursa'da Hazret-i Emīr'de ṭabi'ī Hazret-i Pīr'de bu dört maḥalde ešnā-y-ı ziyāretimde maddī-ma'nevī, dünyevī-uḥrevī hiçbir ḥāṭırā kalmamışdır ve gelmemişdir. Hele Yazıcı-zāde'niñ türbesi açıkdā olduğu ḥalde bir rāyihā-i ma'nevī istiḫmām itdimdi ki öyle kapalı türbelerdeki 'ud ağacı kurusu gibi koçulara beñzemeyordu. *Muḥammediye*'yi 853 te'līf itmiş, 855 de irtihāl itmişdir ḳaddesa'llahü esrārahümü'l-'aliyye. Yedide ḥareket itdi, onda Çanaḳ-ḳal'a'ya geldi, orada da dört sā'at kalacak imiş bi't-ṭabi' çıktık. Seyyid Efendi Hazretleri'niñ ḥavāle buyurdukları mes'eleleri maḥdūmları müdde'ī-i 'umūmī mu'āvini Nesīb Efendi'ye teblīḡ itdik, bizden evvel mektüb da gelmiş. Bu ziyāreti didiğim gibi mūmā ileyhiñ taşarrufātından 'add idiyorum. Çünkü şimdiye kadar Çanaḳ-ḳal'a'da vapur bu kadar ṭurmadığı gibi bundan şoñra da

122

ṭurduğuna teşādūf itmedim. Çanaḳ-ḳal'a'da aşçıda yemek yedik, Tārīḳ-i Sa' diye'den bir tekye ziyāret itdik, 'Uşşāḳiye'den Şeyḫ Aḥmed Efendi ie görüşdük, vapura 'avdet itdik, gece bir buçuḳda ḥareket itdi. Şabahleyin ikide Midillu'ya geldik, bir sā'at kadar ṭuracak imiş çıktım, Aḥmed, Muştafa, Ğālib, Kemal, Vāşif, Nāfiz Efendiler geldiler bir ḳahve içdim tekrār vapura geldik. Pazar-irtesi günü sā'at on birde İzmir'e vāşıl oldum. Ḳordon'da bir ḳahve içdim bir ḥamala eşyayı virerek ṭarīḳ-i Mısrīyye'den Şeyḫ 'Ali Efendi Der-gāhına geldik. Ḳapular muḥkem, divarlar muntazam faḳat mesdūd. Her ne ise ḥarem ḳapusundan şeyḫ efendiye şorduk, Bursa'dan Mısrī şeyḫi olduğumuzu añlatdık iḳeruya girdik. Bu der-gāha pederimle 1288 tāriḫinde gelmiş, ol-vaḳt post-nişin Şevḳu'llah Efendi idi, şeyḫimle de ḳurbiyyetleri vardır. Bu de'fa şeyḫi Bedre'd-dīn Efendi idi. Mūmā ileyh bi'l-āḫire geldi, şuāl ve cevāb añlaşdık. Bu zāt geḳen sene İzmir'de vefāt itmişdir, Hazret-i Pīr'e mu'teriz imiş diye iştmiş idim, müsāfir

olduğum eşnâda pek de çok görüşemedim çünkü meşğuldü; mahkemede a' zālîğı, bilmem nerede vazîfesi var imiş. O günlerde Çeşme kâim-mağâmı olan dâmâdı da gelmiş telâşeli bir işleri var idi. Her ne ise bir iki gece şöhbete koyulduk gerçi baña karşı Hazret-i Pîr hakkında bir i' tirâzda bulunmadı fakat tarîkate de bî-gâne tırdığı añaşıldı, oldukça 'ilmi de, ma' lûmât-ı zarûriyesi var, tabi' î kanûn-şinâs ki mahkemede a' zâ olmuş. Bizim merak tekyelerde

123

olduğundan yorgunluğa, uykusuzluğa bakmayarak der-gâh şordum. O gece Emîr Sultân Der-gâhı var imiş bir adam katdılar gitdim, Seyyid Mükerrremü'd-dîn nâmında bir zât medfündür. Mora Yeñi-şehirli tarîk-i Sa'diye'den Şeyh Meħmed Efendi de oraya defn olunmuştur, zannım vafâtı 1302 olacaktır. 'Arabî ve Fârisî'ye ve fûnûn-ı ğarbiyeye âşinâ-yezdân idi, *Dîvân*'ı da vardır ve hep taħalluş iderdi. Büyük maħdümü 'Azîz Efendi Medâr Köyü'nde Tekye inşâ itmiş, küçüğü Ferîd Efendi fuzelâdan idi. Bâlâda sebķ itdiğı üzere Hâllaç Baba Şeyhi 'Ali Efendi, tekyesini mûmâ ileyhe kaşr-ı yed idüb kendisi tarîk-i Naķşiyeye'den Aħmedü'l-Buħârî'ye geçmişti. O gece der-gâh çok ğalabalık idi, Şeyhi Hüseyin Efendi nâmında bir zâtdır, onuñ da şeyhi Mağnisâ'da *Tarik-i Rifa'iyeye-i Mu'arefiyye*'yi neşr iden Antakyalı Hasan Efendi'dir. Ayrılık zımnında İstanbul'a gidiyormuş o vesile ile o gece O da der-gâh da bulundu, hoş, 'aşıkâne bir meħabbet oldu. Otururken kapudan bir zât göründü, sîmâsında âşâr-ı mücâhede 'aşikâr, başında tâc-ı Mışrî ile vechesi tâb-dâr. 'Acaba bu zât kimdir dirken Şeyh Cemâl Efendi gerekdir didim ve de öyle imiş bi'l-âhîre görüştük. Pederleri Atinalı Şeyh Emîn Efendi nâmında bir zât idi, 1292 târihinde İzmir'de beş altı ay oturduğumuz eşnâda der-gâhına gider ellerini öperdim. Üç maħdümü var idi; büyüğü Muħyi'd-dîn, ortancası Cemâle'd-dîn, küçüğü Emîn Efendiler idi. Muħyi'd-dîn Efendi'niñ tekyesi başķa,

124

Cemâl Efendi'niñ ki başķadır. Zannım esâsen orası Kâdirî Tekyesi imiş ki evrâd-ı Kâdirî okurlardı, hoş Cenâb-ı Pîr'iñ Tarîk-i Kâdirî'den de teberrüğü vardır ya. Ba'de'z-zikr 'avdet itdim. Bir parça meħabbetden soñra yatdım. Şabaħıñ ikisinde kalkmışım. Şalı günü Muħyi'd-dîn Efendi'niñ ikinci oğlu fuzelâdan ve müderris demekle ma'rûf 'Ali Efendi ile görüşmek üzere gitdim bulamadım. Ba'dehû Tilkilik'de bir kaħve, bir nargile içdim, oronuñ nargilesi pek meşhûrdur. Ba'dehu Şeyh Cemâl Efendi'niñ der-gâhına geldim. Mâ-şa'llah bir

düzine evlâdı var, zıkr arasında Hâzret-i Pîr'ın “tâ ezelden beri biz bu ‘aşk içinde rüsvây olmuşuz” nutkunu okudular, hâlâ o ses kulağımdadır. Şeyh Efendi'niñ fakr hâli var iken yine evladlarını, ‘âilelerini hüsni idâre idermiş. Ba‘de’z-zıkr ‘avdet eyledim. Çehar-şenbe günü Kordon’a indim, tezkeremiñ mu‘âmelesini yapırdım. Başma-hâne civârında otururken bizim Çehar-şenbe Şeyhi’niñ birâderi imiş geldi görüşdük. Gece Kadife Kal‘ası’na qarîb Semânî Tekyesi’ne gitdim. Bu, tarîk-i Halvetiye-i Şa‘bâniye şu‘abâtından Muştafa el-Bekrî şu‘besinden ayrılmış bir kol imiş. Güzel, cem‘iyetli mehabbetler oldu. İzmir, Selânîk fevka’l-‘âde ma‘mûr, ticâret-kâh olduğundan der-gâhlar da ma‘mûr, câmi‘ler de. Zavallı bizim faķîr Bursa’mız ne eġniyâsından, ne fuķarâsından bir şâhib-i hayr çıkub da ne câmi‘ ne tekye yapırdır. Vâkı‘an İslâm’ı çok, hocası bol deniyor zâten böyle olduğu içün de teraķķî idemiyoruz ya. Limni’ye posta bir hafta sonra imiş, halbuki tırnak istemiyorum şıkıldım.

125

Birkaç gün de Midillu’da ihvânımızla görüşmek de hoş olacak. Penç-şenbe gün İzmir’i gezdim. Sögüdü Penbe Hânım’ın zevci ve Tevfîk Efendi’niñ pederi ‘Ali Efendi’yi gördüm memlekete gidemediğini anlattı, halbuki ‘âilesiyle oġlu bî-kesdir. Bunuñ pederi üçyüz târihinde Bursa’ya gelmişdi, Tarîk-i Şa‘bâniye meşâyihından idi, o vesîle ile görüşmüşdük, kendisiniñ Bursa’ya gitmesini teşvîk itdim ama gelmedi, o çocuk sonra büyüdü mu‘allim oldu. Bugün Şeyh Muhyi’d-dîn Efendi’niñ Tekyesi’ne giderken Emîr Sulţan’a uğradık, ziyâret itdik, hoş mehabbetler oldu. Muhyi’d-dîn Efendi biraz rahatsız idi, o gün sema‘ itdi, ba‘de’z-zıkr der-gâha geldim. Gece Eyüb’de medfûn olan ‘urefây-ı Nakşibendiye’den Şeyh Melamî Efendi’niñ tekyesine geldim ba‘de’z-zıkr ‘avdet itdim. Cum‘a günü Kordon’a geldim, Emîr Sulţan Şeyhi Hüseyin Efendi’niñ birâderi Saraç Nûrî Efendi ile görüşdük birkaç sene evvel Bursa’da görüşmüş idik. Melâmî-meşreb bir zâtdır, *Kutub-nâme* isminde Hâzret-i Şeyh-i Ekber’ın imiş bir kitab gösterdi içünde âtîde gelecek kütublarıñ resimleri var imiş, hattâ birkaç da şabkalı var idi. Oradan Hişar Câmî‘i’ne geldim Cum‘a namazını edâ itdim. Giridli bir efendi ile gelirken şabaġ yemeġi olmaġ üzere biraz kebâb yedim. Müsâfir olduğum der-gâhın yevm-i maġşûsası Cum‘adır cem‘iyetli idi. Şeyh Efendi’niñ başında fes çarık, şirtında Şam hırkası var idi, cübbe giymeġe bile lüzûm görmemiş, âyiniñ bir kısmı tarafımdan icrâ idildi.

126

Giridliler ‘aşıqâne zıkr idiyorlar. İzmir ticâret maħalli ise de pek çok Ecnebî var, Frenk çarşusu deyolar bir yere geldim haķıķaten Frenkistan zann itdim. Ma‘a mā fih gitdikçe ma‘mūr olmaķda ve tevessu‘ itmekdedir. Cenāb-ı Haķ düşman şerrinden muħāfaza buyursun. Cum‘a irtesi günü şabaħleyin kalkdım, şeyh efendi Şāliya te‘hîrimi arzu idiyorsa da ķandîl gecesi Hażret-i Pîr‘de bulunmaķ isteyorum, birkaç gün de Midillu‘da ķalacađım, Şāliya ķalırsam Midillu‘ya gitmemek lâzım, orada da ihvān maħzūn olacaķ. Yine Yunan vapuru var imiş ne ‘acāyib ģaldır; ũlke bizim, deñiz bizim, ticâret ecnebîlerin. Bizim Tũrkler uyumuyor ki. Sa‘at yedide vapura bindim, yũz altı adım boy, ondört adım eñi vardır, ismi Samo imiş. Gece sa‘at bir buçuķda ķalkdık yedide Midillu‘ya geldik. Eşyāyı gũmrũkde bıraķdım, Vāşıf‘ıñ dũkkānına geldim ķapalı, Ğalib Efendi‘ye geldim onlar da o evden çıķmışlar. Her ne ise ķahveniñ birine gelerek şabaħı tũtdũķ. Pazar günü şabaħ namazında Vayķala Cāmi‘i‘ne gitdim. İhvānıñ haberi oldu toplandılar. Sa‘at sekizde Şerîf Hażretleri‘ne çıķdık, biraz tevĥîd oķuduk, aķşam loķmasını Kemāl Efendi‘de iderek cāmi‘iñ oņasına geldik. Gece ģaylu cema‘at vardı, ba‘de‘z-zıkr zābtiye Arnabũd Ħasan ile Mesetopo Ķaryesi‘nden Ħāfız Ħasan Efendi‘ye ‘arākiye tebkîr itdim. Ba‘dehũ ‘Arab Vāşıf‘ıñ ģānesine geldik. Pazar-irtesi günü ķal‘aya çıķdık. Biñ-başı ve Yũz-başı Nũrî Efendi ile gũrũşdũķ, aķşam ũzeri Mevlevî-ģāneye uğradık, oradan saħile indik, vapuru añladık. Ğalib Efendi‘niñ ģānesine

127

gelũp ba‘de‘ta‘ām Vayķala‘ya gitdik. Yatsudan evvel zābtiye Necîb, muķabeleden soñra da Ca‘fer Efendi ve zābtiye Ħasan Efendi‘lere bi‘atları virilmişdir. Gece Ğalib Efendi‘de ķaldık. İhvān ricā idiyor birkaç gün daha ķalsaķ intisāb idecek de çok faķaķ bir kerre ķandîl gecesi Ħuzũr-ı Pîr‘de bulunmaķ niyetini itdim. Şālî günü cāmi‘de oțurdum, Ħacı Ħasan intisāb itdi. Aķşam ũzeri saħile giderken Şarı Baba‘da heman her gün gelerek gũrũşdũğũmũz Ħacı Ħazelamyos‘a rast geldik, ber-mũddet Bursa‘ya selāmi gelirdi, mũnşıf, Mũslũmana yaķın bir Ħristiyan idi. Aķşam ezanda Şeyh Bekr Efendi da‘vet itmişdi, oraya gitdik. Ba‘dehũ cāmi‘e gelindi. Ba‘de‘z-zıkr beşe ķadar oțurdũķ. Gece ģāzırlandım. Virgũ kātibi Ħasan Efendi, Şeyh Bekr, Kemāl, Ğalib, Vāşıf, Zābtiye Ħasan, Necîb, diğer Ħasan, Temel, Ferhad, Ħacı Ħasan, Nāfız Efendiler cũmleten saħile geldik. Ğazinoda oțurdũķ, yediye ķadar bekledik, vapur gelmedi. Tekrār Vāşıf‘ıñ ķahvesine gitdik, biraz ķahvaltı itdik, geliyor mu diye mũnāvebeten

tışaruya ıkıub bakıyorlardı. Birinde fakıır baıayım didim gıyā aıızımda imiş vapur geldi. Hep berāber şandala bindik. Hazelamyos da iimize katışdı, yalnız Hıasan Efendi ile zıbtiyeler veda‘ itdiler. Vapurda Bekr, Kemāl, Ğālib, Nāfiz, Vāřıf, Temel, Ferhad cümlesine veda‘ itdik. Bileti getirdiler, loıma da tedārik idildi, bir sepet de nar koymuşlar bıraıub gitdiler. Vapurda meclis baş-kātibi Hālıl Efendi ile şabur aıası var idi. Berāy-ı taııķık Limni’ye gidiyorlarmış.

128

şabaıleyin yarımında vapur hareket itdi. Yetmiş iki adım boy, sekiz adım eņi var, ismi Anaıol, bu da Yunan kumpanyasıdır, sā‘atde sekiz mil mesafe kat‘ idiyormuş, bu aıalara işleyen, Selānik’e giden hep Yunan vapurlarıdır. Biz bilmemki niçün böyle ticāretleri yabancılara kaptırıyoruz, bizde biraz ‘aııllı, fikirli adam oldu mu der-hāl hıükümet işlerine koşar, gıyā ticāret ‘ayıp mıdır nedir, bilmem ki? Midillu ile Limni’niņ arası seksen beş mil imiş. Hava güzel ise de açıklarda biraz şalladı. Beşe kadar uyumuşum, tekrar yatdım toıuzda kalkıdım. echar-şenbe günü akşam üzeri sā‘at on birde lehü’l-hamd ve’l-minne ziyāret -i Hıazret-i Pır’le müşerref oldum. Bizim Midillulu Dervış İsmā‘ıl’de orada imiş. Penç-şenbe günü şabaı namazından şoıra türbe-i şerıfde hatme başladım. Sema‘-hāne kir, pislik içünde idi, yıkatdıı, oıayı temizlettik. Akşama leyle-i reıāib idi. Bir mevlüd-i şerıf tertıb itdim. Gümrükden birçok donanma fenāri getirdik, der-gāhuı eıřāfındaki temur parmaılııa aıları ta‘lık itdik, türbeniņ şancaı direıine de beş fenār aşdıı, kal‘a da donandı, şaıal-ı şerıf sehıāsını süsledim, bizde de vardır ya düz sehıaya korlar, halbuki berāy-ı ta‘zım boııalar, çarşaflarla fakıir tezyın iderim, burada da öyle yaptım. Görenler “şeyh Efendi elın yaptı, elın yaptı” deyorlar, onlar ‘kef’i, ‘cım’ oıurlar. Bizim Taışın Efendi’niņ ve ihıvāniņ çocuklarına “Hıuzur-ı pıre niyāza geldim” ilahısini meşk itdirmişdik. Vaıtı ki

129

akşam oldu, ta‘ām der-gāhda idildi. Cema‘at başladı gelmeıe, yatsu ezaıları oıundu faırimi giydim, Hıuzur-ı Pır’e tırdık, on onbeş kadar ocuk ince sesle, onbeş yiıirmi kişi de Dāvüdi řadā ile:

Hak-pāy-ı ser-fırāza geldim

Ser-‘Alı’ye hem-rāza geldim

‘Uluvviyetiñle pervāza geldim
Huzūruña ben niyāza geldim.

El-meded meded meded Niyāzî
Ene daḥīlek Sulṭān Niyāzî.⁶⁴

Bunca ‘aczimle der-gāha geldim
Yüzüm sürmeğe ben şāha geldim
Gül-zār-ı Veliyyu’llaha geldim
Huzūruña ben niyāza geldim.

El-meded meded meded Niyāzî
Ene daḥīlek Sulṭān Niyāzî.

Çapuñda bekler seniñ dervīşān
Lüṭfuñu niyāz eylerler her ān
Bu ‘abd-i ‘āciz-i ahḳār nā-tüvān
Huzūruña ben niyāza geldim.

El-meded meded meded Niyāzî
Ene daḥīlek Sulṭān Niyāzî.

Oldum lüṭfuñla himmete nāil
Mülk-i āl-i ‘abāya dāḥil
Feyz-i lezzete it beni vāşıl
Huzūra işte niyāza geldim

⁶⁴ Eserde birinciden sonraki nakaratlar için ‘eyzan’ yazılmıştır.

El-meded meded meded Niyāzî

Ene daḥîlek Sulṭān Niyāzî.

Şemsî-i ‘āciz ki kerem kııl

Esrār-ı Haḫḫ’a ānı maḥrem kııl

Lüṭfuñla dil-şād eyle ḥarem kııl

Ḥuzūruña ben niyāza geldim.

El-meded meded meded Niyāzî

Ene daḥîlek Sulṭān Niyāzî.

130

Bu niyāzîñ birinci ve soñuncu beytlerini okurduk, ‘acabā ağlamadık, müteessir olmadık kimse kaldı mı? Ba‘dehu türbe Fātiḥa’sını okuyarak tevḥîd-ḥāneye girdik. Namazdan soñra *Mevlūd-ı Şerîf* okudum, velâdet bahrinde kıyām eşnâsında Lıḥye-i Sa‘âdet-i Nebevî ziyâretiyle müşerref olduğdan soñra tekrâr oturarak mevlüduñ mütebâkî kısmını okurduk. Ḥatimler, du‘âlar ba‘dehu kıyām-ı devrân uşûlü icrâ idildi ki o gecede duyduğum zevk-i ma‘nevî ta‘rîf olunmaz. Cema‘at de müstefîz ve rûḥāniyyet-i Pîr’den müstefîd oldukları sîmâlarındaki “sîmâ-hüm fî vücūhi-him min eşeri’s-sücūd” muḫtezâsınca āşār-ı şâyânından añlaşılıyordu. Zikirden ḥuşûle gelen neş’e-i ma‘nevî üzerine sâ‘at toḫuza kadar oturduk. Cum‘a günü ḥuṭbeyi faḫîr okudum, gece ber-mu‘tād uşûl icrâ idildi faḫaṭ her yerde olduğu gibi burada da kadınların gürültüsü çekilir şey’ değıl. Gece oldu mu Bursa’yı teḫaṭtûr idiyorum, Zeyne’d-dîn’i düşünüyorum. Bu gece süvârî zabṭiyesi Ḥasan Efendiye Ḥuzur-ı Pîr’de bî‘at virdim, iki senedir meḥabbeti var imiş, kendisi esâsen Silistrelî imiş. Cum‘a irtesi gecesi muḥâsebeci, irtesi gün müffî efendi, arazî me’mûru, banka me’mûru geldiler, görüşdük. ba‘dehü türbe-i şerîfde toḫuz cüz’ kadar okudum. Dayı diye çağırıyorlar, Ḥüseyn Ağa isminde bir muḥibbe bî‘at virdik. Ḳudemây-ı muḥibbândan imiş. Akşama banka me’mûru Aḫmed Efendi’ye gitdik, ba‘dehu der-gâhda uşûl icrâ itdik. Gece tuḫaf tuḫaf rû’yâlar gördüm. Bugün vapur geldi Selânik’e geçdi. Pazar gün on cüz’ kadar Ḳur’an okudum.

131

Hâkim Efendi ile arazi me'mûru geldiler biraz görüşüldü. Akşam üzeri kal'a civârına çıktım, geçtiğim yerlerde herkesiñ bilmem neden bu kadar nazar-ı diğkâatini celb idiyorum, kadınlarsa birbirlerine ihbar idiyorlar, çoluğ-çocuk, öñüm-arğam şıra gezerler, yüzüme bakarlara. Yollarda "aman bir nefes idivirseñiz" diyenler, tekyeye destiler, bardaklar getirenler hesâba gelmez. Pazar-irtesi gün hatmi ikmâl itdim fağat bugün pek furtuna çıktı, vapura nasıl bineceğim diye düşünürüm. Bu gece belediye re'isi Ağmed Efendi da' vet itmişdi oraya gitdik. Giderken Hâzret-i Pîr Efendimiz'in iğkâmet buyurduğı hâneye girdik, mübârek eliyle dikdiğı nar ağacını gördük. Gece meğabbetimiz hoş idi, toğzuza kadar meğabbet itdik. Şalı günü hava düzelmiş "oh el-hamdü-li'llah" didim.1318 Recebiniñ yedisi ve 1316 Teşrîn-i evveliniñ on yedisidir, Bursa'dan çikâlı yiğirmi iki gün olmuşdur. Hâkime veda' itdim. Midillu'dan gelen meclis baş-kâtibiyle şabur ağası Reji vapuruyla 'avdet itdiler. Gece Ağmed Efendi'de ta'âm idildi. İdâre-i mağşûşonuñ Girid vapuru imiş geldi. Yiğirmi otuz kadar ihvañla bir şandala toğduk, sâ'at birde vapura geldik, gelenler şunlar idi: Şeyh Niyâzî Efendi, birâderi Bedre'd-dîn, Zâkirbaşı 'Ali Dede, Derviş Hüsñî, 'Arab 'Ömer, Mu'allim Tağsîn, Şerîf Ağa, bizim Hüsñî, Dayı Hüseyin, Ağmed Bey ve'l-hâşıl bir kısmıyla iskelede, bir kısmıyla vapurda veda' itdik. Acente Ağmed Efendi güyâ bizim içün tenbîhat da bulunmuş, herifler öyle tenbîh menbîh diñler mi? İnsan kendi milletiniñ vapurlarıyla

132

Gidip gelmesini ne kadar arzu ider fağat hağâretten başka bir şey' görmez. Ya kamaraya girmeli ya me'mûr, zâbit, hattâ bir polis neferi, belediye çavuşu olmalı. Yunan vapurundaki râhatı burada aratdılar. Birçoğ da muhâcir vardı, vapur ikide hareket itdi. Şabağleyin sâ'at onbirde Boğca Ağasına, beşde Çanağ-ğal'asına, Çehar-şenbe günü sâ'at altıda hareket sekizde Geliboluya, toğuzda hareket Penç-şenbe günü şabağleyin lehü'l-hamd İstanbul'a muvâşalat eyledik. Gece hava pek güzeldi. Zâkir derviş 'Ali oğlunu Bursa'da tağşîl içün ricâ itdi, biz de birlikde getirdik. Büyük vâlidesi dîvân-ı muğsibât baş-kâtibi 'Ağâ Bey'in hânesinde şurur imiş, O'nu oraya bırağdık. Qayığa bindim Üsküdar'a geçdim fağat hava sert idi, nasıl qorğmadan bindim hâlâ şaşarım, Allah esirgesin bir alabora olsa. Bindiğimiz gün deñizde bizden başka da bâ-huşuş civârımızda qayığ görünmeyordu. Her ne ise Üsküdar'a dayı efendiye geldim, vâlidemiñ Medîne'den geldiğini öğrendim Ancağ Beşik-taş'da ağbâblarımızdan

birisiniñ hānesinde imiş. O gün ben āsitāne-i Rifā' iye'ye gitdim o gece orada mihmān olduk. Cum'a günü dayı efendiye uğradım vālidem daha gelmemiş, oradan İstanbul'a geçdim, Vālide Cāmi' i'nde Cum' ayı kıldım, bu cāmi' Aḡ-saray'da Sulṭan 'Azīz'in vālidesiniñ binā-gerdesidir, imam-ḡaṭībī, müezzīnleri hep güzel seslilerden mütahassebdir, cāmi' de müzeyyendir, münakkaşdır. Oradan Olañlar Tekyesi'ne giderek biraz ekmek, peynir, üzüm almışdım ḡahve altı itdim. Ba' dehu ḡalama uğradım.

133

Oradan da Un-ḡapanı'nda Şeyḡ Ḥalīm Der-gāhı denilen Rifā' iye'den bir Tekyeye gitdim, şeyḡi Muşṭafā Efendi 'ulemādan bir zātdır, Bursa'da görüşmüş idik, faḡīre teveccühü var idi. O gün güzel meḡabbetler oldu, zākirler muntazamdır, ḡattā Süleymāniye ḡaṭībī ḡulefāsındandır ḡāyet dik sesi vardır, zākir-başısı Cemāl Efendi nāmında bir zātdır, dervişler de mükemmel, cem' iyetli oluyor devsiye de yapıdı. Şu İstanbullular ne ḡadar müste' id kimselerdir, makine gibi ḡareket iderler, devsiye de sekiz on kişi birbirini mütē āḡīb miḡrāb önüne yatdılar. Şeyḡ efendi cümlesiniñ üstünden yürüyerek bir başdan diḡer başa geldi gitdi, hepsi de yine sıra ile muntazaman ḡalkarak şeyḡe niyāz iderek ḡalkaya girdiler. Vālidem gelmişdir ümīdiyele aḡşama Üsküdar'a geçdim. Cum'a irtesi günü birāderim Şerāfe'd-dīn Efendi ile iskelede buluşduḡ, birlikde Beşik-ṡaṡ'a gitdik. Vālidemi gördüm, oradan Evḡāf'a Cemāl Bey'e uğradım, ba' dehu Nazmī'ye teşādūf idüb Üsküdar'a geçdim. Gece Şandıḡçı Tekyesi'ne gitdim, cem' iyetli idi. Üsküdar Meşāyıḡı İstanbul'dan daha müttehiddirler; birbirlerine, tekyesine giderler, miḡrab önü meşāyıḡ ile ṡoldu, zākirler de güzel, o gece epeyce yorulduḡ, sema' lar, fīlanlar yapıdıḡ. Pazar günü Ḥalīm-gülüm Tekyesine gitdim, buronuñ şeyḡi dayı efediniñ ortanca kerīmesini almışdı, faḡaṡ neden ise bi'l-āḡhire ayrıldılar; bilmem refīḡasınıñ ḡulaḡları ağır işidir āniñ için mü, başḡa sebebi mi vardır?

134

Pazar-irtesi günü vālide ile buluşduḡ. Bāb-ı Ālī civārında ḡazine-i ----- baş-kātibi Nizāme'd-dīn Bey'in hānesine gitdik, pederleri ma' ārif meclisi a' zāsından ṡaḡistanlı Sa' id Efendi isminde bir zātdır, kerīmesini bize almak için vālide ile söz olmuş, adamcaḡız bizi beḡenmiş 'āilesi de öyle. Ḥattā "nūr gibi bir şeyḡ efendi" demişler, şofrada da oḡluyla Rusḡa bir şey' ḡonuşdular, ḡaraşo ḡaraşoyu añlayabildim. Ba' de'ṡ-ṡa'ām şuradan buradan söz açıldı,

vāridātımı şordu, Tekyeniñ gelirini, giderini suāl itdi. Didim: “Cenāb-ı Hāḫḫ bitirub yetiriyor, akrān ve emşāl değil, bizden çok fazla vāridātlı tekyeleriñ şāhibleriniñ ğıbtasını mūcib oluyoruz.” Didi: “Bu meslekte ya‘nī meslek-i ‘ilmiyede bulunañlar ḫalkıñ teveccühünü kazanmaḫ içün cāmi‘lerde, tekyelerde ḫāşılı ḫalkıñ göreceği yerlerde namazı ağır kılmalı, iki rek‘atlı sūnetleri dört kılmalı”. Şöyle böyle birçok riyā-kārlıḫ ta‘līm itdi, didim: “Efendim! Biz ḫalkı kandırmaḫ içün derviş olmadık, ‘ale’l-ḫuşūs ehl-i tarīḫ içün şadaḫa, fitra, zekāt, isḫāt-ı şalāt gibi paralar ḫaramdır, bunuñ içün añlar ḫalkdan bir şey’ beklemez, beklerse derviş, şeyḫ değildir.” Bunuñ üzerine söze fāşıla virdik. O gece bi’t-ḫabi‘ orada ḫaldık, ferdāsı Şalı günü vālidem deyorki: “Ḳız şöyle eyi, böyle eyi”, didim: “Ana böyle babadan terbiye alan kız soñra baña da riyā-kārlıḫla ḫıyānet ider, buradan ḫaçalım” didim. Oradan Ḳādirī-ḫāneye geldim.

135

Ba‘de’z-zıkr ‘avdet itdim. Vālideme and virmişler, ala-ḫomuşlar, lā-‘ilāc ben de ḫaldım. Çehar-şenbe günü sâ‘at üçde Çatalca’ya gitmek üzere trene bindik, altı bucuḫda vāşıl olduk. Tođruca mutaşarrıf Ḳacı Cevād Bey’e müsāferetle gitdik. Cevād Bey, Süleyman Re’fet Paşonuñ oğludur, Bursa Vālisi iken ceddin Sa‘dī Şeyḫi Ḳaydar Efendi’ye intisab itmiş, büyük birāderi Fuād Bey’de mūntesib imiş. Ol-vaḫitteki ‘ālemleri söyleye söyleye Bursalılar bitiremezler. Cevād Bey genç ve yaḫışıklı imiş, soñra emīru’l-ḫac, olmuş vālidemi Medīne-i Mūnevvereden Mekke’ye götürmüş, müreffehen, mu‘azzen yine getirmiş. Ah o vaḫit neden benim ḫaberim olmamış bilmem ki, o şerefe ben de nāil olsa idim ne olurdu. Bunuñ içün vālidem kendisiyle görüştük arzu itdiğinden gitdik, çok ḫürmet itdi didi: “Ḳaydar Efendi’ye ‘āilesi içünde sizden ziyāde müşābih yoḫdur.” Dayım beñzemez, diğer birāderler de öyle. Faḫiri efendi dedeme Bursa’da da çok beñzedirler, ḫattā ‘ānıñ sađ yañağında siyah bir ben var imiş, “siziñde yañağıñızda öyle bir ben olsa tıbḫı Ḳaydar Efendi’ye beñzersiñ” dirlerdi. Çatalca, köy gibi bir ḫaşabadır Ancaḫ ehemniyyet-i mevḫi‘iyesi olduğundan liva ittihaz edilmiş. Cevād Bey’e başḫa vilāyetler, sancaḫlar teklīf edilmiş ise de ḫabül itmeyerek İstanbul civārındır diye oraya tenezzül itmişdir. Eski aḫbablarından Baba Efendi,

136

Bahā Efendi ve Bahāü’d-dīn Efendileriñ birāderi Ḳacı Āğāh Efendi’ye selam söylediler. Çatalca’da üç cāmi‘ var faḫaḫ cemā‘atden maḫrūm. Bursalı Muḫsin Bey-zāde Edhem Bey de

orada muhâsebeci imiş. Penç-şenbe günü ba‘zı mahallerini gezdim, Cum‘a gecesini veda‘ iderek sabahteyin onda istasyona geldik, onbir buçukda tren hareket itdi. Cum‘a günü bir buçukda İstanbul’a geldik, Üsküdar’a dayı efendiye gitdik. Cum‘a namazını Şeyh Cāmi‘i’nde edā idüb muhtaşar biraz da zıkr itdiler. Oradan Hallaç Baba Tekyesi’ne geldim, ba‘de’z-zıkr dayı efendide kaldım. Cum‘a irtesi günü İstanbul’a geçdim, bedestanda Ser-münadī Tağistanlı Hacı ‘Ali Efendi’yi aradım o zātla Bursa’da görüşmüşdük, kendisi bağçe-vān Şeyh ‘Ārif Efendi’niñ müntesiblerindendir. Yine Bursa’da görüşdüğümüz mālīyede kıyūd müdürī-zāde Meḥmed Bey’i aradım, bulamayarak Üsküdar’a ‘avdet itdim. Pazar günü karşıya geçdim, halama uğradım, Ak-saray’da biraz kahve altı itdim, oradan Ḥaydar-ḥāne Tekyesi’ne gitdim orada birkaç kabir vardır ki birisi Şemse’d-dīn Ḥazretleri deyorlar. Ḥalbuki o Göynük Kaşabası’ndadır, bir de Vefā tarafında var, bir de Üsküdar’da Emek-yemez Tekyesi’nde var. İhtimal ki nazār-gāh ola. Orası ‘arşa idi, der-gāhda reislik ider Kādīriye’den Şeyh Ḥaqqı Efendi inşāsına muvaffak olmuş, cem‘iyetli bir meḥabbet oldu. Ba‘dehu yine Üsküdar’a döndüm. Pazar-irtesi günü yine Hacı ‘Ali Efendi’ye giderken bizim Ḥamdi’ye rast geldim. Yiğirmi güruşa bir kemerlik aldım sırmadan idi.

137

Ḥacı ‘Ali Efendi ile görüşdük. Bursa’dan gelirken zamm-ı ma‘āş için bir inhā virmişlerdi me‘ālini ne evkāf ve ne de mālīye aḥlamamış, aḥlamamış olmaz aḥlamak istememişler dimekdir. Birkaç def’a evkāf ve mālīyede aradık nihāyet bugün olmayacağı hakkında cevāb yazmışlar. Öksüze urmuşlar “vay arkam” demiş. Her ne vakit olursa olsun ve herhangi bir hükümet olursa olsun ser-kārda bulunañlara münāsebeti olmayañlarıñ ḥaqlı işleri bile görölmez, faḫaḫ büyükçe bir yere nisbeti var mı yokdan var çıkarırlar. Her ne ise şehremānetinde ḥala-zāde Aḥmed Efendi’yi aradım, bulamadım, oradan Ğalata’ya geçdim ‘Arab Cāmi‘i’ni gördüm āşār-ı ‘atīkadan olacaq ama ‘Arablar’ıñ yapıdığı binā değıldir çünkü birkaç def’a yandı yıkıldı, minaresi tuḥafdır. Oradan Yer-altı Cāmi‘i’ne geldim içinde aşhabdan birkaç kişi medfündür deyorlar; Süfyān ibn-i ‘Uyeyne, ‘Amr ibn ‘Āş. Ḥalbuki ‘Amr ibn ‘Ās maḫma‘-ı nazarı olan ve oronuñ vāliliği için Mu‘aviye’ye tābi‘ olduğu Mısır’da medfündür. Ba‘dehu şekerciden Bursa’ya hediye olarak bir kıtu şeker aldım, Üsküdar’a geçdim. Şālı günü ki Bursa’dan çıktığımiñ otuz altıncı günüdür eşyāyı alarak rıḫtımaya geldim. Kāim-maḫam Muştafa

Bey orada imiş görüşdük, bu zāt ceddım Hıydar Efendi'niñ müntesiblerındendir ve O'na pek meftündur bunuñ içün gerek vâlideme ve gerek faķire çok hürmeti vardır. Bursa'da Reyhanlı Muştafa Efendi dimekle ma' rüfdur.

138

Biñ-başı iken Bursa'ya berây-ı şıla içün gelmiş ba'dehu Şam'a baytâr kâim-maķamlığıyla gitmişdi, bu def'a İstanbul'da teşādüf itdik. Tabî'at-i şı'riyyesinde vardır ama benim gibi noķşan kalmış. İki ođlu bir kerimesi var idi, maħdümları bize intisab itmişdi, büyüğü Hüsâme'd-din Bey 'adliyede eyice bir mevķi' işğal itmişdi, bilmem şimdi neredirler? Vâlidemle birader henüz gelmediler 'acabâ diğer vapura binmesin diye K̄ara-kedi Şeyhi Rızā Efendi'yi gönderdim yolda rast gelmekle vapura bindik, dört buçuķda hareket itdi. Edremid Vapuru idi. Sā'at onda Mudanya'ya vâsil olduķ. Hava pek güzeldi mevķi' almışdıķ, Luţf-ı Hıķķ ve himmet-i Pırle ezanda Bursa'ya istasyona geldik ve 'arabaya rākiben 20 Receb sene 1318 ve 31 Teşrin-i evvel sene 1316 Çchar-şenbe gecesi sâ'at birde lehü'l-ħamd ve'l-minne der-gāha sālimen dāhil olduķ. Vâlidem 8 Zı'l-ķa'de sene 1318 ve 11 Şubāt sene 1316 'avdet itdi. Küçük birāderim Hıydar Efendi ise refiķasıyla Sivas'a gitmiş orada refiķasının vefatı üzerine kerimesi Sa'diye ile 'avdet eylemişdi. 25 Cemāziye'l-āħira sene 1319 ve 25 Eylül sene 1317 tārihinde vâlideniñ yanına 'azimet itdi. Başımın derdi olub da bir sene ķadar geçinemediğimiz Şofyalı ķadını bıraķdıķ, babasının talebi üzerine muħāla'a olduķ. Midillu'dan, Limni'den mütevāliyen mektūblar geliyor, arzū-y-ı ziyārete ğalebe idemedim, naşıl ideyim ki veliyy-i ni' metim, p̄rim, efendim da'vet idiyor, biz de icābet itdik. Mütevekkilen 'ala'llah 'azimete ķarār virdim.

139

LİMNİ'YE BEŞİNCİ MİDİLLU'YA DÖRDÜNCÜ SEFERİM

9 Şaferu'l-ħaram sene 1320 ve 5 Mayıs sene 1318 Pazar günü sâ'at onbiri kırķ beş daķıķa geçerken istasyondan hareket, bir buçuķda Mudanya'ya muvāşalat eyledik. Bingāzi Vapuru ikide kılķdı altı buçuķda rıhtıma çıķdıķ. Yine suāl ve cevablar aynı. Sekizde hele Üsküdar vapuruna bindim, toķuzda dayı efendiniñ hānesine dāhil oldum. Pazar-irtesi günü İstanbul'a geçdim. Bursa'da görüşdüğümüz ğanım-efendi ile Şehriye ğanımı buldum. Ba'dehu

çarşu içinde bedestan dellâl-başısı Hacı ‘Ali Efendi ile biraz meḥabbetden soñra Üsküdar’a döndüm. Şālî günü Kaba-taş’a geçdim, oradan Qādirî-hāneye gidüb nişf-ı navlün bileti ‘ilm u ḥaberini aldık. Ba‘de’z-zikr Üsküdar’a geçdim. Çehar-şenbe günü çarşuda bizim Meydancı Hüsni Bey’i alarak Şākîr’in yanında bir çay içerek Sulṭan Aḥmed Cāmi‘i’ne geldik, iki rek‘at taḥiyetü’l-mescid kıldım. Bu cāmi‘ ondördüncü pâdişāh olub, on dört yaşında tahta geçen, ondört sene padişahlık iden Aḥmed-i Evvel’dir. Ḥazret-i Hüdāî’ye müntesib imiş. Aya-şofyonuñ yanı başına böyle mükemmel bir cāmi‘ yaptıрмаğdan maḳşadı ne olduğu añaşılamadı, çünkü cāmi‘iñ ikmālinden soñra pek çok mu‘ammer olmamışdır. Oradan yeñiçeri kıyāfet-hānesine gitdik.

140

Kıyāfet-hānede şırası şöyle idi: Evvelā kızlar aḡası, ḳapudan paşa, reisü’l-küttāb ki ḥāriciye nāzırı dimekdir, şeyḥu’l-İslām, şadr-ı a‘zam, ḍarb-hāne, ṭop-hāne emīnleriyle, sāirleriniñ kıyāfetleri ḥaḳīḳaten dehşet-āverdir. Oradan Aya-şofya Cāmi‘i’nde ikindiye kıldık. Aya-şofya herkesiñ ma‘lūmudur ki kilisadan cāmi‘e taḥvīl olunmuşdur. İstanbul’da ondan büyük cāmi‘ yokdur. Yolda Şeyḥ Üftāde Efendi’ye teşādūf itdik, biraz görüştük. Üsküdar’a geldim. Penç-şenbe günü İstanbul’a geçdim, yolda Cānib ve Üftāde Efendileri gördüm birlikde ‘Aziz Efendi’niñ oteline geldik, birer ḳahve içdik. Oradan Hüsni Bey’i aldım Süleymān Efendi’yi aradık, bulamadık. Ba‘de’t-ṭa‘ām Ḥazret-i Merkez’e geldik. şevḳli, neş’eli bir meḥabbet oldu, sema‘ itdim, fevḳa’l-‘āde yorulmam ki köprüden oraya yayan geldim faḳat nasıl neş’elenmem ki maḳām Ḥazret-i Merkez, damādı İbrahīm Bey’in sesi gāyet güzel, evvelā bir ṭuraḳ okudu; Ḥazret-i Pīr’in “adam iseñ şemme vechu’llah’ı bul” nuṭḳu idi, maḳāmı da ‘ırāḳdır. Ḳu‘ūdda Zekāyi Efendi-zādeler nāy üfleyor, İbrahim Bey arada okuyor ki bu da yine Ḥazret-i Pīr’in “baḳub cemāl-i yāre çağırırım dost dost” nuṭḳ-ı ‘ālīsi idi. İnsan buna taḥammül idebilir mi? Yorğunluk ḳalır mı? Feraḥ-nākī taḳsim bitdi, peşreve başladılar. Faḳīr de kürkü atarak sema‘a başladım, ḳu‘ūd zikri bitmiş tekrār kıyām uşülü ṭutmuşlar, nāylarıñ uşülü deḡişince bizim de neş’e deḡişdi, ṭurdum bir de baḳdım zikriñ

141

idāresini birāderi Zekāyi Efendi’ye biraḡub ṭışaruya çıkan Merkez Şeyḫi Aḥmed Efendi, Zeyrek Şeyḫi Ḥalīl Efendi ve daha biraç zāt tekrār sema‘-hāneye gelmişler. Zannım bizim

semâ'ı işitdiler, bağıdılar neş'e yolunda tekrâr kıyâm İsm-i Celâline başlamışlar. Ba' de' z-zıkr
Top-kaşu'ya geldim faķaķ tramvayda oturacak yer yok, her naşılş bir çay buldum, oña bindim,
Aķ-saray'a geldim, oradan tramvaya atlayarak k pr -y-ı  sk dar'a geldim. Cum'a g n  ki
bir derim Őer fe'd-d n Efendi, Zeyn 'd-d n'le birlikde kayıġa binerek rıştıma geldik. G mr k
mu' yenesi, tezkere yoklamasından Őoŗna bilet alacaġımız eŐn da id re-i maĥŐuŐa vapurunun
Sel nik'den 'avdetinde uġrayacaġını aŗladıķ. Bu Ő retde yol uzayacaġından ferd sı Midillu'ya
Hacı D v d vapuru olduġunu taĥķik itdiġimizden bi't-şab' irtesi g ne ta'alluķ iderek ve bileti
alarak yine kayıkla  sk dar'a geldik. Yolda g zel yaġmura t tulduķ. Cum'a irtesi g n  Nazm 
geldi, birlikde şalona geldik, Hacı D v d acentesinden ba'de's-su l vapura geldik. Zeyn 'd-
d n'i bu def'a İstanbul'a ber ber getirmişdim Ancak Midillu ve Limni'ye g t rmek biraz m Ők l
olacaġından dayı efendinin ĥ nesinde yengesine bıraktım. Vapurun ħ b-ı -----dur. 113 adım
boyu, 12 adım eŗi var, sa'atde sekiz-şokuz mil mes fe kaş idiyormuş. Őabaĥleyin d rtde
bindik. Bu acentelerin hepsi yalancı, acenteler didim ise bizdekileri mur d idiyorum,
Ecnebilerin s 'ati daķıkası geldi mi t rmaz. Bizdekiler altı kaķacaķ dirler, gece birde ĥareket
ider. Bu da  yle; şokuzda hareket idecek didiler onbir buçuķda tem r aldı ezanda  ıkıdık. Kara-
g zli yaġmur da aldırđ mı? Bereket virsun

142

oturduġum maĥal muĥafazalı idi. Gece Őoġuķ fazla idi, yaŐdıġım ĥırķa, yorġanım da
'ab y-ı Şerif. Pazar g n  ikide Gelibolu'ya, bir s 'at Őoŗna ĥareketle d rt buçuķda  anaķ-
kaľ' a'ya geldik, altıda oradan kaķdı. Hava d zeldi, ĥatt  "deŗiz r kid, hava s kin; bu bir luş-i
ilahidir" diye de bir mıŐra' s yledim. Anşalya'da d y n-ı 'um m yede bulunmuş bir z tla
g r Őd k, ĥalil  bir kağınla aĥb b olduķ. Gece s 'at iki buçuķda Midillu'ya v Őil oldum. Bu
def'a kırķ sekiz s 'at, yiġirmi altıya indi Bizans Oteli'ne indim. Bekir Efendi'ye bir ĥart
g nderdim, geldi g r Őd k, gece otelde kağım faķaķ raĥatsız oldum. Ĥristiyanların g r lt s ,
kađıķlıların ĥırlıtısı uyķuya m ni' oluyor, hele o sivrisinek, yaŐşı tatarcık. Her ne ise yedi
buçuķda umuŐum, on buçuķda uyandım. Pazar-irtesi g n  V Őif'in kaĥvesine gitdim, bir s d
içdim, oradan Vayķala'ya gid b  amaŐur deŗiŐirdim. İĥv n geldi, gece muķ beleden Őoŗna
Ġalib Efendi'ye geldik. Şalı g n  Vayķala'ya geldim, hava yaġıyordu faķaķ Őoŗna aķıldı.
AķŐama iĥv n t plandı. Bekir Efendi'ye beşinci ismi telķin itdim, ba'dehu Ġalib Efendi'nin

hānesine geldik. Çehar-şenbe günü yigirmi yedinci baında Evlād-ı Rasūl olan Şerīf Ebu'l-Hasan Hāzretleri'ni ziyārete gitdim, oradan Vaykala'ya geldim. Peñç-şenbe günü yine Vaykala'da vakit geçirdim. Cum'a günü namazı Vaykala'da kıldım. Muştafa Efendi'ye bī'at virdim, ba'zı ihvānıñ derslerini deñiřdirdim. Akşama meclis idāre bař-kātibi Hālil Efendi'ye da'vet olunmuşduk. Zannım 'Ali Rızā Efendi-zāde 'Abdu'llah Bey Yıllar kāmim-makāmı idi, O da o gece orada idi. Bu gece Ğālib Efendi'niñ hānesinde mevlūd okudum.

143

Eyice cemā'at var idi. İ'ādāi müdirü ve ba'zı müntehī talebeler de mevcüddü. Mevlüdden soñra hey'etden, hikmetden bahşler itdik. şaşmışlar," bu naşıl Şeyh Efendi? Arzıñ kürevi olduğunu söyleyor, güneş kendi mihverinde cereyānını añladiyor" demişler. Kemāl Efendi Yıllar'a me'mür ta'yin olundığından işitmiş, oradan geldi biraz görüşdük. Cum'a irtesi günü millet bağçesine gitdik, bu bağçe pek az zamanda yetişdirilmişdir faķaķ yigirmi-otuz senelik ađaķ meydana getirmişler, himmet neler yapmaz! Oradan Vaykala'ya geldik. akşama Ğālib Efendi'de kaldık, Ğālib Efendi'niñ eniştesi Rāmiz Efendi'ye 'arākiye tebkir itdik. Necib Ađa'ya ikinci isim telkin olundu. Geçen def'a ki gibi tehhülümüz mevzū'-ı bahř oluyorsa da Ğālib Efendi'niñ vālidesi dervişemiz Fātima Hānım rāzı olmayor, zuhūr idenleriñ birer kuşuru vardır deyor; meřelā biriniñ ağzı koķarmıř, ötekiniñ bilmem nesi varmış. Hoř böyle şeyler naşibdir ya. Sihr-bāzlar varmış onlardan řaķınmak lāzım imiř, hattā birgün birisi bir çocuk, karanfil getirdi bizim Faťma Hānım koķlatmadı, ğarib řey'. Akşama Hacı Dāvūd da, Yunan da ikisi de geldi. Yunan vapurunda ikinci kāmara bileti aldılar. Bekir Efendi, 'Arab Vāřif iskeleye, Ğālib, Rāmiz, Nāfiz, Muştafa, Ferhad vapura kadar geldiler, ba'de'l-veda' 'avdet itdiler. Vapuruñ ismi Alanoz imiř. Gece altı buçuķda hareket itdi. Ferdāı Pazar günü sa'at yedide lehü'l-hamd

144

Limni'ye vāřıl ve huźūr-ı Pır'e dāhil oldum. Midillu'dan Limni'ye kadar bir řey' yemeksizin geldim. Muķaddemki ziyāretimde söyledim ki řu kıt'aları huźūr-ı Pır'de tekrār okudum:

Murādımdır seni ancak ziyāret,
Meded Yā Şāhib-i luṭf-ı kerāmet.
Bırakma Şemsiñi maḥrūm ve maḥzūn,
‘İnāyet eyle Sulṭānım ‘ināyet.

Diğer

Eyledim kaşd-ı ziyāret Bursa’dan geldim saña
Meşhedîñ ḥākî oluyor çeşmime kuḥl-ı -----
Vār ümīdim luṭfuñla maḥrūm-ı feyz olmam ebed,
Āsitānıñ ḥādimidir Şemsi’ye eyle ‘aṭā.

Akşama ihyā gecesi idi, ihvān geldi hoş meḥabbetler oldu, sā‘at yediye kadar şoḥbet itdik. Ferdāsı pazar-irtesi günü türbe-i şerifde ḥatme başladım. Kāl‘adan kol-ağası efendi geldi. Akşam nüfūs müdirü merḥūm Ḥüseyn Efendi’niñ maḥdūmu Ḥulḳî Efendi da‘vet itdi, ba‘de’ṭ-ṭa‘ām der-gāha geldik. Yine işiden gelmiş, kadınlar toplanmış. Gece uşul dirken ‘ādetā leyāli-i maḥşūşada olduğu gibi zıkr temdīd idildi. Ba‘de’z-zıkr meḥabbetle şabaḥı itdik. Şalı günü çamaşurları yıkatdım, türbede ḥatmi okudum, ba‘deḥū mektebe uğradım, oradan da gümrüğe gitdim. Geceleri meḥabbetimiz pek hoşdur. Çechar-şenbe günü ḥatmi ikmāl itdim. Oradan yalı boyuna gitdik, gece gümrük baş-kātibi ihvānımızdan Nesīb Bey’e da‘vet olunmağla ṭa‘āmı orada itdik. Fotoğraf makinesi var imiş. Onu diñledik, Peñç-şenbe günü vapur geleceğinden ba‘de’l-veda‘iskeleye geldik, ihvānla görüşüldü, Taḥsīn Efendi, Nesīb Bey, Ḥalīm Bey vesāir ihvān, aḥbāb vapura kadar geldiler. Vapur zuhūrātdır büyük bir vapurdur. Her vakit toğru İstanbul’a vapur olmadığından ‘avdete mecbūr oldum. Vapuruñ ismi Ṭāif’dır, ṭül 150, ‘arz 16 adımdır. İkinci kamaraya koydular. Onbir buçukdur, hareket itdi.

145

Limni’den Kāl‘a 75 mildir. Oradan Gelibolu 20, Gelibolu’dan İstanbul da 120 mil imiş. Şabaḥleyin ikide Kāl‘a’ya geldik, Cum‘a günüdür, dört hareket, altı buçukda Gelibolu’ya vāsil

olduğ. Sekiz buçukda hareket itdi. Gece uyku kaçdı. Vapurda Na'ra Şeyhi Hülüşî, bahriye yüz-başlarından Ğalib, Top-hāneli Mülāzım Halil Efendiler'le epeyce meħabbet itdik. Hava güzel idi, şimdi Bursa'yı bir de Zeynū'd-dīn'i düşündüm, fenā fenā hātıralar geliyor. Cum'a irtesi günü sā'at birde lehū'l-hamd İstanbul'a geldim. Çocuđu sağ-sālim buldum. Akşam üzeri Çamlıca civārında bir kahveye gitdik, 'Arablar'ın yevm-i maħşūşı imiş, akşama 'avdet itdik. İrtesi Pazar günü İstanbul'a geçdim. Hacı Hanım-efendi'yi gördük, Bahriye Hanım-efendi'niñ Bursa'da olduğunu aıladığ, ba'dehū Olañlar Tekyesi'ne gidüb Aħmed Efendi'niñ kapu kethüdāsı Süleyman Efendi ile görüşdük, ba'dehū yine Üsküdar'a geldik. Pazar-irtesi günü birāderle Halim Efendi Tekyesi'ne gitdik, bu zāt Tarik-i Bedeviye'dendir, eniştisi 'Ali Rāfiżi Efendi Bursa'da müdde'i-i 'umūmî idi, birāderi 'Ali Baba musiki-şināsdır, Bursa'da hayli neşriyātda bulunmuşdur. Evvelki gelişimde bir vaç'a olmuşdu bi'l-münāsebe yazayım: Muharremde efendi dayımda müsāfir idim, o sene Bursa'da bulunamadım. Zannım hiṭābet berātınıñ ta'ķibi için geldiğim ešnāda idi, efendi dayım o vakit Hazret-i Hüdāi'de bir hāne-i maħşūşada otururdu. Şeyh Rūşen Efendi merħūm dayı merħūma çok mu'āvenetde bulunmuşdu. Dayımın başına bir 'āile mes'elesinden felāket gelmişdi. Bunu *Ğülzār-ı Mısrı* ve *Yādigār-ı Şems* nām eserlerimizde tafşil itmişdim, hāşılı muħarremiñ onbirinci gecesi idi.

146

Efendi Dayım'a didim: 'Bu gece bir der-gāh yok mu? *Hadika*, merşiye diñlesek. "Hā" didi, "Halim Efendi'niñ Tekyesi'ne gidelim," birlikde gitdik. Tuħaf bir mesele, dayı efendi ne vakit o tekyeye gitse başı ağrır imiş, o gecede ağrımış beni orada birisine havāle itdi, gitdi. Yatsudan sonra *Hadika*'niñ tenħasını okudular, bizde orasını okumağ 'ādet değildir, teeddüb idilir imiş. Her ne ise kitab bitdi, okuyan şarıklı bir hoca idi, 'ādetā bizim Kūlahi-zāde Hacı İbrāhīm Efendi merħūma beñzeyordı, hattā O'nu zann itdim. Kitab bitdikden sonra herkes tışaruya çıkdı, fakir o vakit pek genç idim, gerçi başımda 'arākiye, yeşil şarığ var ama şakal-bıyık olmadığından genç abdal gibi bir şey' mi zann itdiler kim bilir kimse merħabā bile dimeyor. Bağdım bir hazırlık var, çünkü dayı efendi o geceye maħşūş orada bir uşul icrā idilir imiş, tabi'î bu kitabdan sonra olacağını aılayorum, kapunuñ öñüne zebellağ gibi iki sim-siyah 'Arab dikdiler. Bu zencileriñ başlarında kırmızı şarığ var, yüzüne bağan ürker, kırđar, gözleri yaldır yaldır dönüyor, ben de bir āb-dest tazeledim diğerleri gibi kapunuñ öñüne çıkdım ki

gireceğim ‘Arablar didiler: “Şimdi kapu açılacak o vakit girersin.” Canım şıkıldı aşağıya indim sema‘-hānede birisi mırmır bir şey’ okuyor, sonra hep berāber yine bir şey’ okuyorlar. Gece sa‘at altı, karanlık, Bi-smi’llahi’r-raḥmāni’r-raḥīm diyerek kapudan çıktım, evrād-ı şerīfeye başladım, Yā mütecellī dirken Hüdāyī Tekyesi’niñ önüne geldiğimi aıladım. Bir iki sene sonra enişteleri me’mūriyetle Bursa’ya geldiklerinden ‘Ali Baba ile aḥbāb olduk.

147

Allah rahmet eyleye, hoş bir zāt idi, rind-meşreb, laṭīfe-gū idi. Bir gün bi’l-münāsebe bu keyfiyeti aıladım, bir çok teessüfler itdi, ḥāriçden adam almadıklarının sebebi Kāzım Paşonuñ *Maḳālīd-i ‘Aşḳ*’ını okuyorlar imiş ki benim iştiğim sesler de:

“Ey iden Ḥaḳdan ümīd-i iltifat

Ḥamse-i āl-i ‘abāya kıl şalāt”

Naḳaratı geldi mi ḥāzırūn “Allahümme şalli ve sellim ve bārik ‘alā nebiyyinā Muḥammed ve ‘Ali ve Fāṭıma ve Ḥasan ve Ḥüseyn bi-‘adedi ḳaṭerāt-ı baḫrı rahmetike’l-vāsī‘ah” şalāt-ı şerīfesi imiş. Ḥalkın güft u gūsundan çekindiklerinden böyle i‘tinā idiyorlar imiş. Ḥal-bu-ki faḳīr luṭf-i Ḥaḳḳ’la ve rūḥāniyet-i ehl-i beyt sayesinde der-gāhımızda ‘umūma ḳarşu ḫattā ‘ulemā da bulunduğı ḫalde gerek *Maḳālīd-i ‘Aşḳ*’ı ve gerek şalavāt-ı eimme-i işnā ‘aşrı ve sāir merşiyeleri alenī oḳur, kimseden pervā itmezdim ve hiçbir ṭarafdan yüzüme ḳarşu i‘tirāz da vuḳu‘ bulmadı. Belki ğıyābımda Şi‘î, ‘Alevî ḫattā Rafi‘zî’dir dimişlerdir faḳaṭ faḳīr suāl-i muḳaddereye cevāb olmaḳ üzre mu‘teriz ṭarafından idilecek suālın cevābını eşnā-y-ı şoḫbetde virir ve tabi‘î bu işidildiğinden artık suāle ḫacet ḳalmazdı. Ḥattā bu şalavāt-ı āl-i ‘abāyı ihyā günlerini Cum‘a’ya ḫaşr ittiğimiz zaman ḳable’z-zıkr oḳur idik. Geçmiş zaman olur ki ḫayālî cihāna değer. Der-gāhdan çıktıḳdan sonra Çamlıconuñ altında ḳoruluk denilen maḫalle gitdik, hoş bir manzarası var, aḳşama ‘avdet eyledik. Şālî günü Ḳādirî-hāneye gitdim. Bir ‘ādet Limni

148

destisi götürdüm, çok teşekkür itdi. Bundan da biraz baḫş ideyim: buña “ṭīn-i maḫtūm” dirler. Ba‘zı ḫaşşalarından *Na‘imā Tāriḫi* baḫş diyor; ḫarāreti ḳātı‘, şuyu şoğudur, devā imiş.

Bunu orada Ağustosun on beşinci günü İslam, Hristiyanlar giderler, kurbaneler keşerler, âyinler yaparlar, aldıkları toprakları desti yaptırırlar, şu içmeğe maşşûş kab yaparlar. Bunun için bir menkıbe nakl idiyorlar: Aya-sofyonun zannım ikinci binasında kubbesi tırmamış, derin okumuş papaslardan birisi eski kitaplarında görmüş ki Medîne'de âhîr zamanda bir peygamber zühür idecektir, Â'nın mu' cizât ve havârîkı pek çok olacaktır. İşte O Nebiyy-i Zî-şân'ın ağzı ----- biraz kubbenin çamuruna, hamuruna katılırsa o vakit kubbe yıkılmaz demiş. Kostantin Medîne-i Münevvere'ye birkaç me'mûr göndermiş. Efendimiz şalla'llahu 'aleyhi ve sellem ise o kilisonun bi'l-âhire câmi'e tahavvul ideceğini bildiklerinden ----- buyurmamışlar. Me'mûrlar gelirken furtunaya tutulurlar, Limni'nin kıyı bir mahalline şokulurlar, her naşıl o cevher kıymeti koydukları kab dökülür veyahud kırılır. Birazını alırlar bir kısmı da oronun toprağına karışur. Şimdi Ağustosun onbeşi oldu mı orası biraz kabarı ve ruḫbet peydâ idermiş, diğer mahallerden aldıkları topraklarla mezc iderek teberrûken herkes birer miḫdar alır imiş, bunun için İslam ve Hristiyan o gün orada toplaşurlar imiş. Menkıbe bundan 'ibâretidir. Ma'a mâ fîh bu kadar hürmete ne için

149

lâyık olduğına dâir de bir sebep beyân itmeyorlar. Biz gidemedik çünkü merkeze birkaç sâ'at mesâfe imiş. Bir de Ağustosun onbeşi olsa idi onların oradaki ahvâlini de müşâhede iderdik diye başka zamâna ta' lîk itdik. Bu destiden bir dâne de merkez şeyhine virmişdim. O gün Kâdirî-hânede 'âşîkâne meḫabbetler oldu, kıyâm uşûlünde hep mu'allim şeyhler, şeyh-zâdeler var idi, zâkirler de mükemmel olduğundan orada da semâ'a çıktım, ba'de'z-zîkr 'avdet eyledim. Çehar-şenbe günü iskelede Nazmî'ye rast geldim, birlikde Galata'ya, Bey-oğlu'nda Bonmarşe'ye gitdik. Ba'dehû Kâsım Paşa'da Badulla didikleri 'İbâdu'llah Mahallesi'nde Cemâl Efendi'nin Tekyesi'ne geldik. Bu zât Bursa'da epeyce oturmuşdu, hoş şadâyâ mâlik olmağla zâkirlik iderdi, Muḫarreme teşâdüf itmekle tekyelerde merşîye okudurduk, fakîr de du'acı idim böylece ḫuḫûk peydâ itmişdik, ba'de'z-zîkr orada kaldık. Meşhûr Ğarb-ḫrabluslu Cemâl Efendi de orada müsâfir imiş. Penç-şenbe günü tersânede Şâdık Efendi'ye uğradık, Un-kapanı köprüsünden sebze anbarında bulunan evvelce zîkri geçen Hacı Hâlid Bey'i bulduk. Ba'dehû Yeni Câmi' civârında Rızâ Efendi görüşüb çarşu içünde Hüsni Bey ve 'Âdil Efendi'yi buldum, birlikde bir eflâtun renginde hazır cübbelik aldım, ba'zı ufaḫ tefek şeyler de iştirâ

itdim, Üsküdar'a geldim. Cum'a günü şabaḥleyin rıḥtına gelerek tezkere ve çanta mu'āyenesinden sonra Bingāzi Vapuru'na bindik,

150

birāderimle ve Ḥüsni Bey'le veda' itdik. İki buçukda ḥareket itdi, yedi buçukda Mudanya'ya ve 5 Rebi' u'l-evvel sene 1320 ve 31 Mayıs Cum'a günü sā'at onda lehü'l-ḥamd Bursa'ya der-gāhımıza geldik. Bu seferimiz yigirmi yedi gün devām itdi. Gerçi gerek Midillu ve gerek Limni'de ḥattā İstanbul'da bir müddet daha oturabilirdim ancak ḳandil taḳarrub itdiği gibi bizim düyün-ı 'umūmiyede ḳoza maḥşul zamanı da geldiğinden 'avdete mecbūr oldum. 25 Rebi' u'l-āḥirde Arpacı-zāde Ḥacı İsmā'il Efendi'niñ sağıresiyile tezevvuc itdim. 21 Rebi' u'l-evvel sene 1321 de dayım berāy-ı tebdil-i hava Bursa'ya geldi ve 7 Cemāziye'l-uḥrāda ceddimiñ emānetlerini faḳire tevdi' itdi. Merḥūm kendisinden ḳaḫ'-ı ümīd itdiğinden Bursa'da vefāt iderek ya ḳaşr-ı yed itdiği Sa'di Tekyesi'ne, olmadığı ḫalde bizim tekyeye defn olunma arzusunda bulunmuşdu. Faḳaḫ 'āilesi Bursa'da ḫuramadı, şıḳıldı, ba'zı işleriniñ tesviyesini baḫāne itdi, 'avdet itdiler. 29 Cemāziye'l-uḥrāda kerimem Tāyān ḫoḫdu, 26 Recebde dayım Üsküdar'da merḥūm oldu. 8 Şa'banda şeyḫim Moralı Muḫtafa Efendi irtihāl itdi, 16 Şa'ban donanma günü ḳāin-pederim Ḥüsni Bey vefāt itdi. Gönlüme yine ziyāret -i pīr arzusu geldi, 'āile "ben de giderim" didi, bunuñ üzerine refiḳa ile Zeynū'd-dīn'i ve kerīme Tāyān'ı müstaşḫiben 'azimete ḳarār virdik.

LİMNİ'YE ALTINCI MİDİLLU'YA BEŞİNCİ 'AZİMETİM

8 Şaferu'l-ḫaram sene 1322 ve 11 Nisan sene 1320 Pazar günü 'araba ile gitmeği terciḫ itdik.

151

Çünkü Bursonuñ ilk-bahārına bā-ḫuşuş ovonuñ leḫāfetine bahā yokdur. Şabaḫleyin sā'at ḫoḫuzda ḫareket, onbirde köprüye geldik, şahrālar libās-ı ḫazrāya bürünmüş, aralarında ḳırmızı lāleler, şarı çidemler, beyaz papatyaların virdiği leḫāfet ta'rife şıḫmaz. Orada biraz diñlenerek birer ḳahve içerek birde Mudanya'ya geldik. idāre-i maḫşūsonuñ Edremīd vapuruna bindik. Birḳaç ğuruş navlūnı faḫladır, faḳaḫ bizim ḳumpanyamız diye İngiliz ve Yunan ḳumpanyaların ucuz vapurlarına binmedik. Üçde ḳalkdı ḫoḫuzda rıḫtına geldik, hava, deñiz pek laḫif idi.

Birāder ile Şeyh Rızonun oğlu rıhtımda imişler. Üsküdar iskelesine geldik, telāşe ile Üsküdar vapuruna refiķonun ‘acemiliği kadınlar tarafında oturmuş, Zeynū’d-dīn’le berāber binmemişler, tekrār almağa, inmeğe vakit yok, vapur hareket itdi. Üsküdar’a geldik, birāderim Şerāfe’d-dīn Efendi tekrār vapurla ‘avdet itdi, bereket virsin başka vapura filan binmemiş, bir de diğer iskelelere giden vapurlara binmiş olsa idi artık ara bakalım. O gün kahvede bir sā’ atden ziyāde bekledim, artık ne kadar şıkıldığımı okuyan zātın taşavvuruna bırakıyorum, hele geldiler. Oradan efendi dayımın medfūn olduğu Şeyh Cami’i’ne geldik, dayı-ı merhūmu ziyāret itdim, tabi’i müteessir oldum, kendisiniñ terceme-i hāli ve söylediğim tarih *Yādigār-ı Şemsī* ve *Gülzār-ı Mısrī* nām eşerlerimizde vardır, buraya yazmak mücib-i taṭvīl olur. Oradan birāderiñ hānesine geldik. Efendi dayımın

152

vaşiyeti mu’ cibince ‘āilesini sefāletden kırtarmak için almış. O hanım meşhūre Zeyneb Hanım’ın çıraqlarından olub sāzendesi imiş, müste’id, iyi bir mūsikī-şinas idi, o gece orada kaldık. Ferdāsı Pazar irtesi yukarıda zikri geçen Top-taşındaki Bedevī Tekyesi’ne gitdik, teşādüfen merşiyeye de var imiş. ‘Avdetde Zeynū’d-dīn’e ayak-ķabı aldık ‘avdet itdik. Şalı günü Haydar Paşa’ya gitdik, mekteb-i tıbbiye ve Selīmiye Kışlası’nı gördük, Selīmiye’niñ eñi 371 adımdır. ‘Avdetde āsitāne-i Rifa’iye Şeyhi Rızā Efendi’ye teşādüf itdik, birer kahve içdik, bizim Muştāfā da Üsküdar’da imiş, O’nu gördük, sonra hāneye geldik. Çehar-şenbe günü İstanbul’a geçtik, Şeyh-zāde-başı’nda hala hanımın gelini Bedriye Hanım’a uğradık, o gece orada müsāfir olduk. Penç-şenbe günü Kāsım Paşa’ya gitdik, Hüsāme’d-dīn ‘Uşşākī Dergāhi’nda Hāzret-i Pīr Efendimiziñ kıyusunu ziyāret itdik, geçen gelişimde tekyede kimseyi bulamamışdık Şeyh Efendi tebdīl-i havada imiş, bu kerre görüşdük, ihtiyar bir zātdır, ismi Celāle’d-dīn Efendi’dir. Bursa’ya gelir giderdi. Ba’de’z-zikr Bedriye Hanım’a ‘avdet eyledik. Cum’a günü Maķri Köyü’ne gitdik. Büyük ķāin-peder Hacı İsmā’īl Efendi’niñ hemşire-zādesi dīvān-ı muhāsibāt a’zāsından Aħmed Bey’e müsāfir olduk. Gece Midillu’nuñ esbaķ hākimi Tevfīķ Efendi ile görüşüldü. Cum’a irtesi günü Sirkeci’ye geldim acentelerden Midillu’ya vapur sordum, oradan Bāb-ı ‘Ālī’ye gidüb İbnü’l-Emin Maħmūd Kemāl Bey’i aradım, bulamadım. Bu zātla muhāberātımız vardır, ‘amucamız Şeyh Zāik Efendi’niñ terceme-i hālini isdemişdi çünkü bir tezkeretü’ş-şu’arā yazıyor imiş. Bu münāsebetle

ğāibāne hūkūḳ peydā itmişdik. Ba‘dehū Elmalıḳ İmamı’nı gördüm. Ḳaya Bey’i bir iki def‘a aradım, bulamadım, Maḳri Köyü’ne ‘avdet eyledim. Pazar günü Üsküdar’a geçdim. Bizim Derviş Hālil’e rast geldim, Çitli Cāmi‘i civārındaki hānesine gitdik, babası Muştāfā Aḡa, görüştük. Pazar irtesi günü birāderiñ hānesine geldik, o gece orada ḳaldık. Şālî günü Mıṣır postalarından el-Ḳāhire Vapuru’na sa‘at altıda geldik, toḡuzda hareket itdi, tūli 149 adım olub sa‘atde 12 mīl mesāfe ḳat‘ idermiş. Geceyi pek güzel geçirdik. Çehar-şenbe günü sâ‘at bir buçukda Midillu’ya vāşıl olduk. ‘Acemīlik her şey’de fenādır; ḳaç def‘adır Midillu’ya geliyorum, kırḳ sekiz sâ‘at vapurda ḳalıyordum, bu on altı sâ‘atde Midillu’ya getirdi. Vapura Ġālib Efendi ile Nāfız geldiler, Ġālib Efendi’niñ hānesine gitdik. Ba‘zı maḡalleri gezdik, gece hānede oturduk. Ḳaya Bey de pederinden şofra şeyḫ olduğundan teşvīkimiz üzerine Cenāb-ı Pīr’i ziyāret itmek üzere bizden bir gün evvel Midillu’ya gelmiş imiş. Yalı Ḳahvesi’ne gidüb Penç-şenbeyi öyle geçirdik. Cum‘a günü Vayḳala’ya gidildi, ihvāniñ ekserīsi geldi, hāriçden züvvār da var, güzel meḡabbetler oldu, ‘aşıḳāne zikirler idildi, beşde ‘avdet itdik. Cum‘a günü hūṭbe oḳumaḳlıḡımı arzu idiyorlar,

oḳudum, aḡālī memnūn olmuşlar. Bu gün rūz-ı Hızır idi, Hristiyanlarıñ Aya Yorgi didikleri yevm-i maḡşūşa olduğü gibi Yunan Ḳralı’niñda ismine muvāfiḳ olduğundan o gece ve gün Hristiyanları’niñ tezāhürātını görmeli idi, hele Gümüş Ḳapu didikleri mevḳi‘in Hristiyanları daha şımarıḳdır, olur olmaz taḡşil-dār bile yanaşamıyor. Aḡalarıñ heman hepsi Yunanīlik ile meḡhardır, ma‘nen elden çıḳmış dimekdir. Midillu’da yüz yigirmi beş bin nüfūsdan yigirmi beş bini İslam’dır, āniñda kısım-ı küllīsi ismi İslam’dır, muḡtelaṭ köylerdeki İslam-Hristiyan birbirlerinden ḳız alub viriyorlar imiş. Meşhūr Kemāl Bey köyleri teftīşe çıḳdığında Müslümanlara İslam’iñ şartını sormuş, belindeki ḳırmızı kuşaḡı göstermişler ki Hristiyanlar siyah kuşaḳ şardıḳlarından ḳırmızı kuşaḳ ‘alāme-i fāriḳa-i İslamiye olmuş. Bunuñ üzerine Bāb-ı ‘Ālī’ye yazar, aḡalara birer nāşih vā‘iz getirdir; Midillu’daki senede iki def‘a köylere gider, her köyde birer va‘z ider gelir, ayda biñ ḡuruş alır. Limni’deki bi’l-āḡhire müftī de olmuş, o hiç köylere gitmez, yalnız Cum‘a namazından evvel cāmi‘de bir va‘z ider, bunlara hūkūmet ne yapısın! Benim eñ ziyāde teesūfümü mücib olan hāl-i Hristiyanlık’da ne bir kitāb-ı semavī ve ne

de ma'kbûl bir ahkâm olmadığı halde Hristiyanlar'ın bā-huşûş Avrupa müttefikleriniñ 'u'kelâsınıñ bile dînî ta'aşşubları ile, ma'kûl, fennî, tıbbî, nezîh bir din olan dinimiziñ sâliklerindeki lâ-übâlîlikdir, hayret iderim.

155

'Ale'l-huşûş Avrupa'da ta'aşşub azaldıkça haqîkat bir şey'ler çoğalıyor. Müsteşriklereñ ve ta'ħkîk-i edyân idüb de İslamiyet'den daha metîn ve ma'kûl bir dîn olmadığını taşdıķ iderek mazhar-ı hidâyet olañlar günden güne çoğalıyor, meşelâ *Qur'an nedir? Qur'an ve Hazret-i Muhammed 'aleyhi's-selâm, Ğarbda İslâmiyet, Şerî'at-i İslâmiye* gibi kitablar yazılıyor. Hattâ geçen sene Amerikalı Misiz Consoñ, Hilâl-i Ahzar Cem'iyeti'nde: "Biz, Müslümanların büyük peygamberi Hazret-i Muhammed'in biñ üçyüz sene evvel meydana koyduğu bir haqîkatı bugün Amerika'da ta'tbîk idiyoruz, biz Ā'nın kanunlarını kanunlarımıza koyduķ" dedi. "Fe'tebirü yâ ülü'l-el-bâb." Evet İslâmiyet eyülüğu emreder, kötülüğu men'ider, nereden bakarsak dünyevî-uşrevî, maddî-ma'nevî, zâhirî-bâ'tınî böyledir, zehri yeme, minâreden kendini atma deyor. Hıfzu's-şihhaya ri'âyet it, sū-i isti'mâlden şaķın, güzel ahlak şâhibi olan 'adâletden ayrılma. İşte bu hep böyledir. Hangi 'âķil, hangi mütefekkir Evâmir-i Qur'âniyye'niñ fenâlığı, nevâhî-i Qur'âniyye'niñ eyülüğünü iddi'â idebilir? Taşdıķden başka ne yapar? Ne çâre ki vaķtiyle bir takım cühelâ, melâhîde, ikbâl-perest herifler dînimize hurâfeler karışdırmış, añlamadığı âyetleri gūyâ tefsîr itmiş, 'arzı kâlâ eylemiş, güneşi 'arabalarla gökde gezdirmiş, yeri öküzün boynuzuna oŗurtmuş,

156

mu'âşırı olduğu pâdişâhın arzusuna göre âyetleri te'vîl itmiş, hadisler uydurmuş, yüz-süz-şuratsız bir takım yalancı herifler Hind, Yahūdî hurâfelerini dîne karışdırmış, faķat dînimize bundan ne. İşte şimdi Avrupalılar'ın tadkîkâtı üzerine fenniñ henüz adı bile yoğiken, Qur'anımızıñ fenne dâir olan âyetleri bugünkü fenniñ kabûl itdiği nazariyeden başka değildir, daha fen teraķķî itdikçe kim bilir naşıl haqîkatler tezâhür idecekdir. Katolikler, Protestanlar Asya'da, Afrika'da dürlü dürlü mu'âvenetlerle sa'y idüb halkı dinlerine, mezheplerine idhâle çalışıyorlar. Bizde ise li-vechi'lleh ne bir hoca ne bir şeyh halkı irşâd için yarım sa'atlik bir köye bile gitmiyor, meğerki bu istifâde-i maddiye olsun, cer olsun. Ne ise burada bundan bahş itmek muvâfîk değilse de Midillu'daki Hristiyanlar'ın dinlerine karşı olan ta'aşşubu

gördüğümünden teessürümden biraz yazdım. Bugün şandal ile Varya denilen mesîreye gitdik, giderken Midillu önünde ta' mîrden gelen Mecîdiye kuravezeriyle Mes' üdiye zırlıslı oturuyor, Mes' üdiye'de o gün Ecnebîlere balo varmış giremedik faķaķ Mecîdiye'yi gezdik, ne güzel ne mükemmel idi; banyolarını gördük, toplarıñ nasıl toplu atılacağını bir mülâzım efendi bize gösterdi, bahriyeli bir zâbiķ olmadığuma teessüf itdim, orada emsâl-i keşîresiniñ ' ilâvesine du' â iderek çıkıdık. Varya'dan akşamüzeri ' avdet itdik. Midillu'da meşîre yok dirlir, Varya var. Varya ki bir hân-ı zebân-zeddir. Gece Vayķala'da oturduk. Cum'a irtesi günü Şerîf Hazretleri'ni ve Şarı Baba'yı ziyâret itdik.

157

Pazar günü Mes' üdiye'yi görmeķe gitdik ma'a't-tessüf Ecnebîler var imiş, tekrâr Mecîdiye'ye geldik, arķa-daşlar çıkıdı ben geķen gün gördüm diye çıkmadım. Sivârîsi Mir-alay Rızâ Bey görmüş yukarıya da' vet itdi, bu zât esâsen Bursalı imiş, Süslü Rızâ Bey deyolar imiş. Bi'z-zât meħârâtını gösterdi, bu vapurda bir takım elektrikle mücehhez dürlü dürlü ma' rifetler, hünerler gördüm, gündüz başka gece başka. Telğraflar, miħver üzerinde toplar, yangın vuķu'unda kendi kendine paţlayarak içündeki mâyi' in yangını itfâ idecek şişeler, müsâfirlere idilecek ikrâmı hâvî dürlü dürlü şırçadan ķadehler, elmas-tıraş tabaķlar, hâşılı ta' rifden müstağnî bir çok şey'ler gördük ba' dehü muħtaşar bir du' â ile ' avdet itdik. Gece Vayķala'da muķâbele eyledik. Pazar-irtesi günü Mevlevî Şeyħi efendiye i' âde-i ziyârete gitdim, ba' dehü ķal'a hâricinde gezdim, Yeni Câmî' İmami'yla görüşdüm. Gece hânede oturduk. Şalı günü ba' zı maħâlleri ziyâret itdim, isimleri meķhül, aşħabdan oldukları mervî üç dört türbe var, onları ziyâret eyledim. Gece Ğâlib Efendi'de ihvân ictima' itdiler, bizim hâla-zâde Edhem Efendi'yi gördüm, Moloh'da taħrîrât kâtibi imiş, ' azl itmişler, memürin istiħşâli için İstanbul'a gidiyormuş. Çehar-şenbe günü ķaplucaya ķadar gitdim, ' Avdetde ' Ali Çavuş'un ķahvesinde oturdum. Gece Nâfiz Efendi'niñ hânesine med' üvv idik, dört buçuĝa ķadar orada meħabbet itdik. Penç-şenbe günü ħamama gitdim.

158

Temizce bir ħamamdır, faķaķ ħalvetleriñ ķapuları yokdur. Gece Vayķala'da cem' iyetimiz epeyce idi. Cum'a günü Çarşu Câmî' i'niñ ħaķibi geldi, ħuţbe okumaķlıĝımı ricâ itdi, biz de red itmedik okuduk. Ba' dehü şandıķ emîni Meħmed Efendi'ye nefese götürdüler,

raĥatsızlık da geldi, yürümek kâbil değil. Ne çâre ki mecbûriyet var, artık yürümek değil sürünmek nev'inden giderken birisi Hızır gibi yetişdi, Ah Pîrim, Efendim, hani her yerde yetişir; geçen sene İzmir'den gelirken de oldu ya, âtîde anı da yazarım. "Efendi baba!" didi, "âb-deste mi gidiyorsunuz?" "Evet,"

160

didim, dedim ama, kimdir? Neniñ nesidir? bilmeyorum. Çünkü gözlerim kapalı, yalpadan içim tışma çıkıyor, gözümü açsam bile vapur tutañları, ortalığın pislğini göreceğim daha berbâd olacağım, hâlimizi şöyle taşvîr idiñ: Zeynü'd-dîn yavrucuk "beni deñize atıviriñ" deyör, añlamalı ki çocuk bile ne kadar muzdarîbdir. Her ne ise gitdik heman o zât bir bakır buldu, temizledi, ben buradayım, çıkınca yine yeriñize götürüyim didi. Hay Allah râzı olsun! Emîn olmalı ki birisi baña o gün yüz lira virse bunun itdiğı mu'âvenetden duyduğum memnûniyeti tuymazdım. Ba' de kazâi'l-hâceh çıktım, koluma girdi yerimize götürdü, şordum: "oğlum sen kimsiñ?" Didi: "Limnili 'Asker Hasan, hani bundan sekiz on sene evvel birlikte Selânîk'e gitdik, beni İstanbul'a kadar ma'iyetiñizde götürmüş, mu'âvenet itmişdiñiz." Hâ 'aklıma geldi, bu tersânede 'asker imiş, me'zûnen gelmiş idi. Selânîk tîrîkiyle İstanbul'a 'avdet itdiğimizde Selânîk'de müsâfir olduğum maħalde bunu da ve diğör arkadaşımız Taşsîn Efendi'yi de müsâfir itmişdik. Allah Allah! Eyülük zâyî' olmaz dirler. "Pek a'lâ Midillu'da ne işiñ vardı?" didim. Cevâbında teyzesini görmeğe gelmiş, imdi 'avdet idiyor imiş. Biraz râĥat itdim azıcık uyumuşum. Pazar günü sa'at beş buçukda Limni'ye vâşıl ve Huzûr-ı Hâzret-i Pîr'e ziyâret içün dâhil oldum. Evvelce ĥaber gönderdiğim vechile bir ĥâne tutmuşlar, çünkü 'âile ile bir başkasıniñ ĥânesinde yâr olmak istemedim. Şundan bundan levâzım-ı beytiye tedârik idildi. Gece iĥyâ olmak münasebetiyle der-gâha gidildi, ba' de'z-zîkr ĥânemize

161

'avdet eyledim. Cenâb-ı Pîr'i tavşîf, ĥaddim değilse de meĥabbeten söyledığım nuţuklardan ba'zı larını berây-ı ĥâtıra şu eşerimize yazmak münâsibdir zan iderim, işte onlardan birisi:

Ey kuţb-ı cihân, ĥavs-ı zamân Hâzret-i Mışrî

Vay 'ârif-i esrâr-ı nihân Hâzret-i Mışrî.

Sen vâkıf olub ‘ilm-i ledünnî-i Hüdâ’ya
İtdi bize de keşf ü beyân Hâzret-i Mışrî.

Luţfeyle bize, himmetiñi eyleme maħrûm
Feyz u keremiñ ola revân Hâzret-i Mışrî.

Hatm-i velâyet mazharıdır zât-ı şerîfiñ
Nuţkundan olub çünki ‘ayân Hâzret-i Mışrî.

Şemsî kulunuñ leyl u nehâr senden ümîdi
Lütfuñla kerem eyle aman Hâzret-i Mışrî.

Pazar-irtesi günü türbe-i şerîfde hatme başladım, akşam hânemizde oturduk, bizim ihvânımız geldi. Şalı günü türbede hatmi okudum, taħrîrât müdürü, belediye reisi, düyün-ı ‘umümîye me’murları hâneye geldiler. Râhatsızlığım artık yüzümden belli idi, bu râhatsızlık bende epeyce zamandır devâm idiyor, Bursa’da hamamda karnımı oğduruyordum, aç karnına ellerimle bir direk tutarak şallandım, karnıma ıbrıkla sıcağ şu kodum, hâşılı yapmadığımız koca-kanı ‘ilâcları kalmadı, Hindistan cevizi, zencefîl, karanfîl hepsinden yedim façağ fâide yok. Yolda yürürken, gezerken bir şey’ yok, oturdum mu veca’ hazır. Kimi şu turmuş deyor, kimi göbek düşmüş deyor, ben doktora mürâca’ at her vechile lâzım olduğunu bildiğim hâlde bilmem ki ihmal mi itdim? Ha bugün

162

geçer, ha yarın geçer diye ehemmiyet virmedik. Burada bir şey’ daha söylemek isterim: Müslümanlar, yalnız Müslümanlar değil Hristiyanlar da belki dindar olan her millet okumağa, imânları, i’tikadları vardır. Hattâ Limni’de fakîre Hristiyanlar da gelirdi. Façağ nefesiñ te’sîri, ma’nevî olan hastalıklaradır, ‘aşabî olañlardır. Meşelâ yaraya, bereye elbet nefes te’sîr itmez. Ma’ a mâ fih şifâ Allah’dandır. Ancak bir takım hastalık vardır ki bu behem-hâl maddî tedâviye

muhtaçdır. Bunu da tecrûbe-dîde doğtor biliyor. Görmezmiñ ki biriniñ bař ağrısına filan ‘ ilac iyi gelmişdir, ama diğer bir kimseye te’sir itmemiş, ‘ acabā neden? Hah iřte bunu doğtor biliyor. O ağrı neden gelmiş, evvelā onı bilmeli, řoñra tedavī itmeli. Doktor biraz bađālıdır diye bizim Müslümañlar heman nefesçilere şoşarlar, üçgün, beř gün, yedi gün okutur, faķaķ haşta iyi olmaz, girdikçe rağatsızlık ehemniyyet kesb ider, doğtora mürāca‘ ata mecbūr olurlar. Olurlar ama iř işten geçmiş, ba‘ de řarābi’l-Bařra. řoñra muķadder böyle imiř diye řarār virirler. Bunlar hep yañlıř bilinmekden olur. Faķir didimki: i‘tikādiñ her řeye dağlı vardır, lākin o şastayı okutduķları gün bir de doğtor çağırısalar varsun haşta iyi olsun da ister nefesden olsun, ister doktordan, zaranı yok, şerefi her ikisi pay itsun veyāhud kendine mal itsun, ikisi de haķķını almışdır.

163

tek o haşta eyi olsun. Bu fikrimi doğtorlar da taşvib itmişdir, hařtā böyle bir tenşir de yapacaķlar idi. Her ne ise iřte bizim haştalık da böyle olmuş Allah esirgeye müzminleşecek imiř. Derhāl belediye reisi filan bir doğtor getirdiler, bilmem Rumca bilmem Fransızca bir şeyler söyleşdiler, bize şordular. Dođtor bir reçete yazdı, řarımtıraķ bir řu idi, birer fincan içiyorum; ‘ acāyib hem tatlı hem tuzlu, hem acı, hem ekři böyle bir ‘ ilac idi. Bir hafta perhize koydu, yumurta, süd içeceğim ama “süd tıķunuyor” didim.’ “Öyle ise yumurta ile işlamuru karışdırub içsun” didi. Yumurta bol, şabağ, öyle, ikindi, aķřam karım acıkdı mı heman teynuş var yaķub işlamuru işidub, bir iki yumurta kırub içiyorum. Tam bir hafta devām itdik, lehü’l-ħamd veca‘ ve ‘amel geçdi. Hiç unutmam perhizi bozduğum gece bizim Tařsîn Efendi bir yoğurtlu kabaķ kızartması getirmişdi, onuñ lezzetini ařlā unutamam el-ħamdülillah luřf-ı Pîr’le bu ‘ illetden de ķurtuldum. Međerse küden bağırşağında iltihab ĥāřıl olmuş, oluyormuş, eđer tedāvī edilmese imiř řoñu vaĥim imiř, eyi olduğdan řoñra söylediler, Allah cümlesinden rāzi olsun. Bizim Ĥüsñ Efendi koyun almağa Lera denilen köye girdi. Geceleri ĥanemizde birleşiyoruz, ba‘ zı ilahiler meřķ idiyoruz, kıyām iderken bir gece “huźür-ı Pîr’e niyāza geldim”

164

cumhur ilahisini okuduđumuz gibi diđer gece de ceddin Ĥazret-i řaĥfi’niñ ilahisini meřķ itdirdiđimden ānıñla kıyām idiyoruz, teberrüken řuraya yazacađım, çünkü mařbū‘u yokdur.

Nuṭḡ-ı Hāzret-i Şahfî Ḥalîfe-i Hāzret-i Pîr

Şarāb-ı ‘aşkıyla sekrān
Bize Mısrîler dirler.
Sakāy-ı māyede nevrān
Bize Mısrîler dirler.

Uşûl-i zikri Bi’smi’llah
Sürülür ihdinā Ḥüda
Sırāṭ-ı müsteķim yek-lisān
Bize Mısrîler dirler.

Müselsel Ḥalvetîden, Qādirîden
Feyz-yāb olduk
Bi-ḥamdi’llāh ‘atā ihşān
Bize Mısrîler dirler.

Ḥaķîkat sırrına sübhān
Hidāyet-i rāfi‘a bürhān
Ma‘ arif gevherine kân
Bize Mısrîler dirler.

Nebîler ḥātemi Sulṭān
Kevniyete olub ḥüddām
Ṭarîḡ-i ḥaḡda virdik cān
Bize Mısrîler dirler.

Rumûz-ı küntü kenz
Miftāhına bu Şahfî-i Mısrîden
Ki bi’smi’llah ile fermān
Bize Mısrîler dirler.

Qandîl gecesine ḥazırlıḡ var, ihvāna, bize uşûller meşḡ idiyorum. Bu gece sâ‘at altıda civārımızda ḥerifiñ biri bağıırır mı bağıırır, sâ‘at altıyı düşünmeyor, herkesiñ uyḡusunu kaçırıyor, ne tuḡaf adamlar var. Çehar-şenbe günü ḡatmi oḡudum, biraz sâḡilde ṭolaşdım, liman re’isiyle gümrük me’muru ve sâir zevāt geldiler, görüşdüḡ. Qadrî Efendi köyden gelmiş, bizim Derviş Ḥasan Ḥüsni koyunu getirmiş qandîl gecesini der-gāḡda it‘ām olacaḡ. Çocuklara mektebde “rû-y-ı siyāḡım ile der-gāḡa ḡuzur-ı Pîr’e niyāza geldim” ilahîsini meşḡ idiyorum. Akşama rüşdiye mu‘allimi ve ma‘iyyet vapuru çıraḡcı-başısı

ve sâir ihvân geldi. Faķaķ rüşdiyye mu‘allimi dehrî gibi yalnız ehlu’llahîñ vahdet-i vücûdunu münkir, zannım bir buķuķ sâ‘at söyledi bi-lâ fâşıla añlatdı, kimseye meydân virmedi, biz de diñledik, çeñedeki kuvvet deĝme çarklarda yokdur. Penç-şenbe günü ĥatmi oķudukdan soñra mektebe gitdim, ma‘şümlariñ şuratındaki te‘şir insanı ĝaşy idiyor. Ba‘dehu der-gâha ‘avdetle biraz oțurdum. Bizim mini mini seyyâhı, anası minder üzerine oțurtmuş, tenbîh diñlemez, o da düşmüş mü? Alñı bere oldu, aĝa dedesi veya nenesi olsa idi biraz darılır çekişirdi, hoş laf añlamaz ya, bildiĝinden şaşmaz. Akşama Hülķî Efendi’ye gitdik, bizim nüfûs müdüriniñ büyük maĥdûmudur. Gece der-gâhda mevlûd oķuduk, ĝalabalık idi, hoş meĥabbetler oldu. Cum‘a günü ĥuțbeyi faķîr oķudum, ba‘dehü der-gâha geldik, ba‘de’z-zikr ĥânemize ‘avdet eyledik. Cum‘a irtesi günü ĥatmi ikmâl itdim, akşama kândildir, ĥurbân kesildi, Dervîş Hasan’ıñ ĥânesinde bişdi, müsâfirler da‘vet olundu, yukarıda bir kândîl gecesi tertîbi yazmışdım, bu def‘â da ‘aynıyla öyledir, vâķı‘an tekşir-i sevâd dimekse de bunlarıñ taĥațturu mûcib-i ĥazz-ı ma‘nevî oldıĝından “et-tekrâru ĥasen” kaźıyyesine ri‘âyet idiyorum. Meşhûrdur ki Mansûr’uñ muĥâkemesi-y-çün ĥudsîde bir meclis-i ma‘nevî in‘ikâd itmiş, Huzûr-ı Rasûlu’llah’da Mansûr muĥâkeme idilmiş, mes’ele Efendimiz’e i‘tirâz itmiş imiş, ya‘nî eĝer

166

“Ve mâ erselnâke illâ raĥmeten li’l-‘âlemîñ benim şanımda nâzil olsa idi cihânı kaldırırđım” demiş, tuĥaf cesâret! Vâķı‘an bu bir menķîbedir ama ‘acâyib şeydir, ‘acabâ Mansûr’uñ ‘uluvv-i cenâbı Ĥazret-i Faĥr-i Kâinat’dan ziyâde mi imiş? Her ne ise bunu yazmaķdan maķşadım bunu deĝil Ĥazret-i mûmâ ileyh İmam Ğazâlî’niñ muĥâveresidir ya ne ise. Şunu da ‘ilâve ideyim, o meclis-i rûĥânîde Mansûr’a ĥaraf-ı Risâlet’den buyurulmuş ki: “Ve mâ yenıķı ‘ani’l-hevâ in hüve illâ vaĥyün yûĥâ” deĝil midir? Mansûr taşdıķ ider, “o ĥalde ĥaraf-ı İlahî’den vaĥy u ilhâm olunan evâmirden, nevâhîden başka ben ĥılaf ĥareket idebilir miyim ki.” Müsekkit cevâblar üzerine Mansûr ‘özt-ĥâh olur, faķaķ bu kuşur sebķ-ı şeri‘atle ‘afvına ĥükm olunur. İrtesi gün bi-çâre “ene’l-ĥaķķ” diye başlar baĝırmaĝa, mes’ele ma‘lûm. O meclisde Ĥazret-i Mûmâ, Cenâb-ı Ĥabîb-i Ĥüdâ şalla’llahü ‘aleyhi ve âlihî ve sâiri’l-enbiyâ Efendimize sorar: “Yâ Rasûla’llah!” dir. “Siz ‘ulemâ-i ümmetî ke-enbiyâ-i Benî İsrâîl’ buyurduñuz, bu meclisde bu fermâniñize sezâ kimse var mıdır?” Efendimiz buyurmuşlar ki : “Şu zât, didiĝim ‘ulemâdandır” diye İmam Ğazâlî Ĥazretlerine işâret buyururlar. Öyle bu hadîse

‘ulemā-i sū’, ‘ulemā-i rusūm, dalğavuklar, padişāh yaşa döküntileri mā-şadağ olacağ değıl ā, ‘ulemā-i ehl-i hağıķat murāddır. Hazret-i Mūsā şalevātu’llahi ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’s-selām dir ki: “İsmiñ nedir?” Derhāl Koca Ğazālī “Muğammed ibn-i Muğammed ibn-i Muğammed el-Ğazālī’dır” cevābını virir. “Canım ben saña ismiñi şordum,

167

sen ise babañı, dedeñi, memleketiñi söylediñ!” “Evet” dimiş, Cenāb-ı Hağğ celle şānuhū zāt-ı nübüvvet-penāhilerine “ve mā tilke bi-yemīni-ke Yā Mūsā” buyurduğunda siz: “ķāle hiye ‘asāye” diyecek iken: “hiye ‘asāye etevækkeü ‘aleyhā ve eheşşü bihā ‘alā ğanemī ve li-ye fī-hā meāribü uhrā” buyurduñuz.” Hağret-i Mūsā ise: “ben Cenāb-ı Hağğ’la mukāleme itdiğimden sözüñ uzamasını isterdim, çünki o nisbetde zevķ-i rühānī hāşıl idiyordum.” Ğazālī cevāb olarak: “Efendim! Bu dā’iñiz de zāt-ı ‘ālī risālet-penāhileri gibi bir ‘ulu’l-‘azm, şāhib-i kitāb, nebiyy-i zī-şānla mukāleme itdiğçe benimde o nisbetde zevķim tezāyüd idiyor” deyince Hazret-i Mūsā Efedimiz’e dönerek: “Şadağte Yā Rasūla’llah” dimiş. Fağır de Limni’de hāşıl itdiğim zevķ-i rühānīden bağş olunduğca o zevķi vicdānımda tekrār işitdiğimden bende tekrār tekrār yazıyorum, okuyañlarıñ cañları şıkılırsa ma’zūr görsünler. Evet, ķandīl gecesi Der-ğāhda loğma idildi ama tekye uşūlü yaptık; ezana çaryek ķala sema’-hāneye uşūle girdik, namazdan şoñra yukarıya çıķıldı. Muğāsebeci Süleymān Bey, Cezā Re’isi Bey, Tağrīrāt Müdiri Yūsuf Efendi, ma’iyyet vapur çırağcı-başısı, Banķa Me’muru Ağmed Efendi, evķāf müdiri, arāzī baş-ķātibi, dīvān-ı ‘umūmīye me’muru, gümrük baş-ķātibi ve sāir zevāt der-ğāhıñ mensūbları bulundu. Loğma du’āları yapıldı, ķahve nağībimiz var ya ‘Arab Derviş ‘Ömer, o ķahve bişirub bişirub

168

ğönderiyor, böyle meziyetlere de gerek müsāfirler gerek ihvān memnūn oluyor. Yatsular okundu, Hazret-i Pīr’e dizildik, yiğirmi otuz ağız birden: “Hużuruña ben niyāza geldim” diyoruz mu, Limni yerinden oynuyor. Türbe Fātiħā’sından şoñra tevħīd-hāneye girdik, namaz ķılında tevşīhli filan bir mevlūd okuduğ, velādet bağrinde ziyāret-i lihye-i sa’ādet idildi. Ba’dehū hatimler indi, du’ā idildi, zikirler, kıyāmlar, deverānlar, bedevî topları hāşılı bir zevķ-i rühānī hāşıl oldu ki men lem yezuğ, lem ya’rif, o başķa bir ‘ālemdir ve’s-selām, kim ne dirse disun. Ğalabalığ ise bizim sūfler geldiğ zaman buronuñ hāli naşılsa öyle, bu ufağ modelli

sema^ç-hânemiz biraz küçükdür. O gece o zevkin neş'esiyle şabağa kadar oturduk. Pazar günü mutasarrıf beye gitdik, hoş bir zâtdır haylüce görüşüldü. Ba^ç dehü ılıcaya gitdik, Taḥsîn Efendi, Nesîb Bey, Hâfız Hüseyn birlikde olduğu halde bir 'araba bulundu, bindik. İlica muntazam yapılmış, ne çäre ki tertîb yok, orada biraz loğma itdik ḥalbuki bu gece muḥasebeci beye da^ç vet olunmuş imişiz, faqat ḥaberim yok, biz de oradan geç çıktık, üç def'a ḥaber göndermişler, karnımız tok ferdâsı geceye kalsa idi daha eyi olurdu lâkin başka müsâfirler de var imiş maḥcûb oldum, i^ç tizâr itdim. Bu zât bize karşı pek meclûbdur, esâsen kendisi Ḥazret-i Merkez Der-gâhı'na mensûb imiş. Bizim âşâr-ı menşûre ve manzûmelerimizi gördükçe meselâ ḥuṭbe, namaz, uşûl-i zıkr, âyin-i tarîkat, mevlûd, du^ç â, zâkirlik gibi ef^ç âlimizi pek taḥdîr ider

169

ve "Cenâb-ı Ḥaḳḳ'ıñ size olan bu bahşâyış-i ilahîsini bilmem nasıl añladayım? Ne var ne yok her şeyi size virmiş" dirdi. Bir akşam zıkrî ḥalḳonuñ ḥâricinden idâre idiyordum ama ḥuzûr-ı Pîr olmak münâsebetiyle heman heman semâ^ç a çıkacak bir halde idim, gözlerim kapalıydı, kulağım dibinde birisi: "efendim" deyör "semâ^ç -ı âliñizle bizi mesrûr itmeyecek misiñiz?" gözümü açdım bu zât, bir şey' dimedim faqat bizim neş'e de kaçdı. Birkaç def'a tekerrür itdi, bende bi^ç ṭ-ṭab^ç sema^ç idemedim. Şoñra zıkrden çıkıldı añlatdım didim: "Efendim, bizim sema^ç Mevlevîler'e beñzemez, onlar ne vakit olursa dönerler, ṭur deyince ṭururlar, faḳîriñ öyle değıl, o istek zuhûr itmezse dönemem, dönsem başım döner, içim bulanır, sema^ç a başladım mı zıkrîñ tertîbi bozuluncaya kadar devâm iderim, ha deyince ṭuramam." Bunuñ üzerine i^ç tizâr itdi, çok muḥibb-i 'âşîḳ bir zât idi, sağ ise selâmetde, vefât itdi ise Raḥmet-i İlahiyye'ye nâil olsun. Ba^ç de^ç ṭ-ṭa^ç âm der-gâha geldik ḳaplıca yorğunluğı var ama 'aşḳu'llah, meḥabbetu'llah ihvânıñ neş'esi yorğunluğı alıyor, bā-ḥuşûş ḥuzûr-ı Pîr. Pazar-irtesi günü bizim Taḥsîn Efendi'niñ aḳrabâsından Şerife Ümmî nâmında bir kadın intisâb itdi. Ḳandil gecesi bizim Dervîş Ḥüsnî'ye ikinci isim telḳîn olunduğı gibi Ḳadîr Efendi de tecdîd-i bî^ç at itdi O'ña da birinci ismi telḳîn itdim, derslerini virdim.

170

Bugün Re'is Bey da^ç vete gelmiş, akşama oraya gitdik, üçe kadar meḥabbet itdik. Şalı günü nüfûs müdürü merḥûm Hüseyn Efendi'yi ziyârete gitdim. Banḳa me'mûru Aḥmed Efendi şabağ yemeğı göndermiş. Bugün biraz raḥmet yağdı, aṭonuñ ihtiyâcı var imiş, du^ç âlar, şenâlar

idiliyordu. Bu gece Nesib Bey'in hanesine davet olunmuşduk, gece ikiye kadar oturduk, ba' dehu der-gaha geldik. Çehar-şenbe günü türbe-i şerifi ba' de'z-ziyare rüşdiyeye gitdim, uşul-i ta' lîm ve te'allüm nâkış idi, sonra tekyeye geldim. Gece Muhasebeci Nesib, Ahmed Beyler, Niyazi Efendi ve sair ihvan geldi, mehabbet ve sohbet idildi. Penç-şenbe günü bizim Siyahî Derviş 'Ömer'in temürce dükkanına uğradım fuqarâ memnûn oldu, öyle yâ sade beylere gidilmez ya biraz da fuqarâ gönlü almalı değil mi? Şönce Hukûkî Efendi ile Ahmed Efendi geldi. Öyleden sonra hükümete gidilüb Mutaşarrıf Hayrî Beyi, Muhasebeci Süleymân, Cezâ Re'isi Râcî, Tahrîrât Müdiri Yûsuf, defter-i hâkânî baş-kâtibi, evkâf, nüfus me'mûrları, banka me'mûru beylerle görüşüldü. Hele Muhasebeci Bey'in yanında otururken kim geldiyse red itmedi, senedini kabûl iderek virile didi ve fakîre hitâben de: "bu 'adem-i red şerefiñizedir, siz burada bulunduğça her gelen senede virile diyeceğim" diye talîf itdi. Ehl-i ma'âş bunu işitselerdi cümlesi de hücûm iderdi ya. Gece gümrük baş-kâtibi Nesib Bey'e huzur-ı Pîr'de 'arâkiye tebkîr itdik, bi'l-âhire vâlidesi de intisâb itmişdir. Ba' dehu der-gâhda âyin icrâ itdik. Cum'a günü şabaheynin ba'zı müsâfirler geldi, Kadrî Efendi erkân-nâme yazdı, huṭbeyi okudum, der-gaha geldim, Mondoroz gümrük me'mûru İsmâ'îl Efendi'ye naşibi virildi, gümrük müdirleriyle görüşüldü. Akşama Şeyh Niyazi Efendi da'vet itdi, ba' de'ta'âm rüşdiye mu'allim-başısının hanesine gidilüb orada mevlûd-i şerîf okuduk.

171

Ba' dehu der-gâhda uşul icrâsından türbe-i şerîfeye girdik çünkü yârin yolculuk var, orada biraz zîkr ve uşul yaptık, hânemize geldik, yedi buçuğa kadar oturduk. Ferdâsı Cum'a irtesi ki 19 Rebî'u'l-evvel sene 1322 ve 22 Mayıs sene 1320 tarihine müşâdiftir. Şu halde bu def'a Limni'de on üç on dört gün kadar kalmışız. Şabaheynin berây-ı veda' müsâfirler geldi. O eşnâda Hacı Dâvûd'un Şofya Vapuru göründü, bu vapurla evvelki defa Selânîk'e gitmişdim. Nüzhet Vapuru süvarileri tarafından te'min idilen filikaya iskelede bulunan gümrük müdiri, liman re'isi, tahrîrât müdiri, düyûn-ı 'umûmiyye me'mûru beyler ve Niyazi Efendi ve sair zevâtla ba' de'l-veda' bindik. Muhasebeci Süleymân Bey, cezâ re'isi Râcî Bey, gümrük baş-kâtibi Nesib Bey, Süvârî Nûre'd-dîn Bey, hesâb me'mûru Rızâ Efendi, banka me'mûru Ahmed Efendi ve zevât-ı saire, diğere şandal ile de Tahsîn Efendi, Hukûkî Efendi, diğere ihvan, Derviş Hasan, Hüsnî vapura geldik. Süvârî beyin kerimesi intisâb itmek istemiş, filikada ona dersi

viridik, ya' nî bir kağıda yazarak pederine ta'rif itdim. Muḥāsebeci Bey'e de namaz 'akabinde okunacak bir ders viridim. Sekizi çaryek geçe añlarla da veda' itdik, 'avdet itdiler. Luṭf-i Ḥaḫḫ ve himmet-i Pîr'le Şimdiye kadar gelen Selānîk ve İzmir ve sāir meŐāyılıından hiçbirine yapılmayan ḥürmet ve ikrām ile teŐyî' olunduğ, maḥsüdü'l-emānîl olduğ. Vapur sekiz buçuğda ḥareket itdi. İkinci kıamarada biz, refîķa, Zeynü'd-dîn, Tāyān kıarŐumda oturdular, ben de seyāḥāt-nāmeme Şunları yazdım. Gece uyumuşum, on ikide Selānîk'e dāḥil olduğ. Evvelā Kıara Baba Tekyesi'ne uğradığ, yeñi Őeyḫ Aḫmed Efendi İstanbul'a gitmiş. Fethiye Der-gāḫı'na gitdik, Őeyḫ 'Ali Efendi İzmir'e kerîmesine gitmiş.

172

Maḥdümü Őiyā Efendi var imiŐ. O gece orada miḥmān olduğ. Pazar günü Selānîk'e çığdığımız gibi çok oturmayağımızdan fırsatdan istifāde idelim diyerek evvelā ḥükümetde Zirā'at Banķa Müdürü İsmā'îl Bey'i gördüm. Refîķası Lanķaza'da imiŐ, bu zāt kıāin-pederin ḥānesinde Bursa Zirā'at Banķa Müdürü iken oturmuŐlar, 'āilece münāsebet ḥāŐıl olmuŐdu. Oradan Ḥamîdiye Cāmi'i'ne gitdik. Bunu i'āne ile Ḥayrî PaŐa yaptırmıŐdı, pek laṭîf ve Őirin bir cāmi' olmuş, müzeyyen, mināreside pek mevzūn, çeŐmeler mükemmel, sa'atleri kezā. Oradan o civārı gezdik, ŧolaŐdıĖ. Mükemmel köŐkler bina yapılıyor, heman heman Kıüçük Kıara-burun'a kadar binalar in'āl idecek. Ba' dehu tramvayla Sā'atli Selîm PaŐa Cāmi'i'ne gidilüb ikinci namazını ba' de'l-edā der-gāḫa geldik. Refîķa bu aĖŐam seyyāḥlıĖı ŧuydu, taḥta bitle sivri-sineklere epeyce ŧiyāfet olacağız gibi. Fi'l-ḥaĖiķa Limni'de der-gāḫı nasıl bulduysam burası da oña cild-i Őānî idi. Gece beŐ buçuğda uyandım, bir ḫayli oturdum her ne ise Őabaḫ oldu. Pazar-irtesi günü İstanbul'a Antalya Vapuru var imiŐ, bir ' arabaya binerek vapura gitmek üzere saḫile indik. Tezkere kıaydı, mu'āyeneden Őoñra bir kıayığa rākiben vapura çığdığ. Őiyā Efendi 'özürler diledi, ḥürmetde kıuŐur itdim didi. Artık Selānîk'de ŧurmak istemeyordum. Çünkü iḥtilāl emāreleri görölüyor; Makedonya mes'elesi var, banķaya ta'arruŐ keyfiyeti filan. ḤāŐılı bir evvel 'avdet daha ḫayrılı idi. BeŐ on gün evvel bir ŧolu yaĖmıŐ, o kıoca kıalın kıiremitleri parça parça itmiŐ, kıalbura döndürmüŐ artık ŧolunuñ cesāmetini kıyās itmeli.

173

'Umüm Selānîk'in her ŧarafı bu āfete ma'rüz kıalmış, bir yondan kıiremit kıoyarlardı. Vapur cidden mükemmel, bizim İstanbul'dan, Midillu'ya, Midillu'dan Limni ve Selānîk'e

geldiğimiz vapurlar buña nisbetle şandal gibi kalıyor. Anbar gibi bir yere yerleşdik, çocuğu Allah esirgeye nazar değmesin diye oraya indik. Yukarıda ötekiniñ, berikiniñ nazarından kaçırдық. Refīka bir şalıncağ kurdı, halbuki ipiñ çürük olduğunu gördüm ve söyledim. Faķať bu kadın söz diñlememek, burun toğrusuna gitmek üzere yaradılmış olduğundan diñledemedim. Şalıncağ da epeyce yüksek, oralarda vapuruñ temurdan bir taķım zincir bağlayacak aletleri var. Az arası gećdi ip kopmaz mı, Allah muhāfaza itdi derħal tutduk. Her ne ise gece bir de bağdım bizim merħum Şadberk Hıanım’iñ akrabāsından olub çok def’a hānelerinde mūsāfir aldığımız Muķaddes Hıam’da vapurda imiş, ođlu Hāzım Bey adı olmuş, ğālibā Lanķaza’dan geliyorlardı, müddeti bitmiş İstanbul’a gidiyorlar imiş. Ol-vaķitler hākimler ikişer sene müddetle adılık iderlerdi. Bu zāt Arnabud Hoca Aħmed Efendi’niñ maħdūmudur. Aħmed Efendi meşhūr ‘Ātıf Bey’iñ hocasıdır. Vapur sa’at sekizde hareket itdi. Biraz tałĝa var ama oca vapur aldırıyor. Gece güzelleşdi, şabaħa Çarşu güğerteye çıķdım, deñiz çarşaf gibi, mehtāb da var., ziyāniñ deñize ‘aksi gelinleriñ telli saçını añdırıyordu. Refīķayı da çağırdım, pek şā’irāne idi, ortalık da yavaş yavaş ađarmaĝa başladı, aman laťif ne laťif. Gerçi rüzgar yok ama vapuruñ

174

sūr’ati rüzgar huşūle getiriyordu biraz üşüdüm. Şalı günü sa’at üçde al’a’ya geldik. Bişmiş baş, ekmek, yoğurt, bōrek aldık. Hava da pek güzel deñizde. Vapur apudāni da birbirine uymuş, vapur naşıl ocaman ise apudān da öyle. Zeynü’d-dīn’i tuttu, sevdi bir şeyler söylüyor ama añlayamıyoruz ki. Sekiz buçuķda Gelibolu’ya geldi faķať uğramadı. anaķ-ķal’a’da Hāzım Bey Zeynü’d-dīn’iñ vālidesiniñ ‘amucasını bulmuş, ‘ale’l-‘acele geldi, ocuĝa bir mecēdiye virmiş ki vālidesiniñ onda epeyce eşyā bedeli alacağı var idi. Şalı günü sekiz buçuķda İstanbul’a vāşıl, onbirde birāderiñ hānesine dāhil olduķ ki Bursa’dan ıķalı kırķ altı gündür. Rebī’u’l-evveliñ yiğirmi üçü, Mayısıñ yiğirmi altıncı ehar-şenbe günü iskeleye indim. Oradan Üsküdar Mezarlığı’nda Sırrī Efendi’niñ abrinı ziyāret itdim, üstünü temizledim. Bursalı Dayı Muhammed’iñ ahvesinde Balaban Şeyhi meşhūr du’ācı Hūsni Efendi le görüşdüķ. ‘Avdetde İskender Baba Tekyesi’ne uğradık, ba’de’z-zıkr ‘avdet eyledim. Penç-şenbe günü çocukları da alarak Ğalaťa’ya gećdik, tünele bindik, Bonmarşe’yi gördük, oradan ayak-ķabı aldık, Yeraltı Cāmi’i’ne geldik, ba’dehū Eyyüb Sultān’ı ziyāret eyledik. ‘Avdetde Maħmūd Paşa’ya uğradık. Beyāz şūf aradıķ, bir yerde bulduķ biraz da baħalı, şoñra alınız diye

Üsküdar'a 'avdet eyledik ki yedi sa'at mütemâdî gezmiş oluyoruz. Refîkonuñ ilk İstanbul'a geldiğimiz gün yaptığı gibi birlikde gezerken bir ğazinoda aħbâbdan birini aramağa girdim, bir de bakayım

175

arķam sıra kâhveviñ ortasına kadar gelmiş, kucagında çocuk, Sübhâna'llah! Ne ise çıkardım tışaruya, be-hey mübârek hiç Şenlik görmediñ mi? Cum'a günü 'Abdü's-selâm Tekyesi'ne gitdik, orada vekâlet Şüretiyle Tekyeler müfettiŐi Kâdirî-hâneniñ Aħmed Efendi oturuyordu. Kendusuyle Bursa'da görüşmüşdük, vâlideleri varmış kendisini göremedik, ancak ħanım akşama müsâfir olmak üzere ala-koydu, yemin itdi kalmaga mecbûr olduk. Namazı Bâyezîd Câmî'i'nde kıldım. Bedeviye ħanım'ın ħaleb'e gitdiğini öğrendim, bu Kâniye ħalamızın gelinidir, beş çocuğu vardır, zevci Aħmed Efendi iki evlidir, evvelki ħareminden çocuğu olmadığı için bunu almış, dördü kız, biri oğlandır. Kızın birisini Çadalca'ya virmişdi, diğerini de orada gelin itdi. Ortağı Ferîde ħanım da Bursa'ya gitmiş idi, gelmiş, ħâneleri Koska'da idi. Oradan çarşudan ba'zı ufaķ tefek alarak 'Abdü's-selâm'a geldik. Cum'a irtesi günü çarşuya çıkdık. Őeyħ Cemîl Efendi ile mâliyede buluşduk, ba'dehû birlikde evkâfdan Cemîl Bey'i, oradan Bâb-ı 'Âli'ye İbnü'l-emîn Kemâl Bey'i heman ayakdan görerek 'avdet eyledim. Pazar günü Maķri Köyü'nde Aħmed Bey'in ħânesine gitdik. Aħmed Bey bizi millet bağçesine götürdü. Deñize nâzır güzel bir mevķi'. Sâbık Çatalca Nâibi Tevfîķ Bey de birlikde olduğu ħalde 'avdet itdik. Pazar-irtesi günü Aħmed Bey'le Sulţân-aħmed'e vâlidesiniñ ħânesine geldik, refîķayı orada bıraktım. Ba'dehû ħüsnî Bey'i buldum, evvelce işmarladığım kartvizitleri aldık.

176

Yine çarşudan ufaķ tefek alarak çocukları ve refîķayı müstaŐhiyen Üsküdar'a geldik. Aldığım cübbelik beyaz niŐiliđi 'Abdü's-selâm Tekyesi'nde Aħmed Efendi'niñ vâlidesi ve hemşiresi biğdi, diktiler. Artık Bursa'ya 'avdet arzusu uyandı çünkü elli iki gün olmuşdi çıkalı. Faķîr bir yere gideceğim zaman uyuyamayarum ama vaķit müsâ'id imiş, ne olursa olsun bayram geceleri de öyledir. Şalı günü on iki vapuruyla İstanbul' a geçdik, rıĥtımaya geldik, tezkereniñ kayd mu'âmelesini yapırdık. Mu'âmele bitmeyince Őabi'î vapura Őalıvirmezler, kadın çocuklarla ayakda kaldı. "Beyefendi ben tezkereniñ mu'âmelesini yapıdırıyorum,

müsâ‘ade buyuruñ da burada beklemesinler” didik. Polis efendi de o insâniyet nerede! Ağzını bile açmıyor, kıpası kıfasını kıldırıyor, ya‘nî ‘olmaz’ deyor. Hıtâm-ı mu‘âmeleden sonra vapura geldik didim: “Yâr u ağıyâra karşı burada bu kıdınıñ çocukla beklemesine memnûn olduñuz mu?” Didim, başını çevirivirdi. Allah esirgeye orada bir de kızâ vukû‘ bulacaktı; ben tezkere kıydıyla uğraşırken bizim ‘akıllı etrâfa bakmağa dalmış, bir ayak daha atsa çocuk denize düşecekmiş. Her ne ise insan bu zahmetleri gördükçe tezkere uşulünü bir iki senedir kıldıran dâhiliye vekîli Şükrî Kıya Bey’e cân u yürekden du‘âya ve teşekkür mecbûr oluyor. Öyle ya bizim gibi adamlardan ne olur? Eğer pâdişâhı muhâfaza ideceklerse anarşistlerden, bilmem kimlerden şakınmalı. Çoluğumla, çocuğumla gelmişim, gidiyorum Allah’ın belâsı

177

hâin, baña eziyyetden takayyudden ne çıkar. Hani ya yok mu adamın İstanbul’a gitmeğe tevbe ideceği gelirdi. Bilmem hangi seferimde Üsûdar’a birâdere geldim, daha elimi yüzümü yıkamadım, kıhve içmedim, çat kıpı kıldı. Birâder selâmetde olsun gitdi, bakdım kıddetlenmiş çünkü O biraz asabî, ateşidir. “Ne var?” Didim, polis gelmiş “buraya müsâfir geldi mi?” dimiş. “Evet geldi.” “Pek a‘lâ ne vakit gidecek?” “Canım ne ‘acâyib adamlarsınız, daha şimdi geldi, ne vakit gideceği belli olur mu? Bakalım vapur şoracak, ne vakit var? Ne vakit hareket ider?” “Efendim! Bize aşağıdan şimdi emir geldi de onuñ için” deyince birâder: “haydi git söyle, onbeş gün şalıvirmeyeceğim” diye kıddetle harîfi kığar. Bereket virsun birâder ‘asker, ‘askerliğin de şerefi var, polis def‘ olur gider. Birâder ve Hüsni Bey’le veda‘ itdik. Bingâzi Vapuru imiş iki buçukda hareket itdi. Vapurda Mora Yeni-şehirli Muştafa Dede de varmış. Sa‘at yedide Mudanya’ya vâşıl ve sekizde şimendüfer hareket idüb on buçukda Bursa’ya lehü’l-hamd dâhil oldu. İşte du da Limni’ye altıncı seyâhâtımdır ki elli iki gün imtidâd itmişdir. Biñ üçyüz yigirmi iki senesi Rebi‘u’l-evveliniñ yigirmi tokuzu ve biñ üçyüz yigirmi senesi Haziranınıñ birinci günü Bursa’ya ‘avdet eyledik. El-minnetü li’llah.

178

İSTANBUL’A DEF‘Â ‘AZİMETİM

Limni’den geldikten sonra ara şıra mektûblar alıyorum. Bu meyanda bizim gümrük baş-kâtibi Nesib Bey’in vâlidesi de intisâb itmek arzusunda bulunduğundan ona da mektûbla

dersi gönderdik. Zeynü'd-dîn'i hıfza başlatdım. 26 Rebî' u'l-âhir sene 1322 de mübâşeret itdi ve Recebiñ beşinde sünnet cem'iyeti icrâ itdim. O da bir tuhaf mes'eledir. Hikmet o çocuğun bir 'acâ'ib tecellîsi vâridi. Cem'iyete Vâli-i Cedîd Reşîd Paşa'yı bile da'vet gibi. Çocuğu telli pullu götürdük, hâkim, 'askerî kumondanı, eşrâf-ı belde, meşâyih, 'ulemâ hep med'üvv idi. Ma'lûm ya meşâyihîñ düğünlerinde alaylar yapılırdı. Gerçi bu kırk elli sene evvel yapılan alaylara muqayyes değıldir, bu alaylar onlara nisbetle mühmelidir. Bunda mazhar, kudüm, halîle urulacak, tabi'î sancak kalkacak işte o kadar. Eski alaylarda darblar, kılıçlar, ateşler, güller uruluyor yenur yalatur idi. Şimdi onları yapacak ne şeyh ne derviş kaldı. Faķat hiç olmaz nevbe muntazam urulsun diye bir kaç gece tekyede ta'lîmler yapırdık. Zaman da, devr-i Hamîdiye'niñ en şiddetli zamanı, havadan nem kapdıkları zaman. Ne çâre ki Rûm İli'nden gelecek hücumu görmeyolar, bilmeyolar da bizim gibi derviş, fuķarâ gürühunda kudretlerini tanıyorlar. Münâfikiñ birisi gitmiş ve evvelce "Efendim!" demiş. "Mısrî Şeyhi bir düğün yapıyor,

179

memleketliğı da'vet itdi, hattâ düğünde kılınçlar oynayacak, topuzlar oynayacak" filan, filan. Vâlî de ser-ķomisere men'î için haber göndermiş. Ama böyle midir yoksa polis ser-ķomiseriniñ bir 'arz-ı hezzi midir? Orası meçhul kaldı. Çünkü Reşîd Paşa fakîri der-gâhda gördü, takdîr itdi, hattâ bi'l-iltizâm Hâkim Reşâd meşelâ merşiyeye okutdurdu, Vâlî de geldi her ne ise. Mâdem ki bunuñ men'î düşünölmüş bir gün evvel haber viriñiz, ben de oña göre hareket ideyim değıl mi? Hâyır bizim olduķca Bursa'da şöhretimiz var kaçt-ı ricâl münâsebetiyle der-gâhlarda her cem'iyetde idâre-i uşul, mevlüd, mi'râciye, merşiyeye, du'â hep fakîr tarafından yapılıyor. Hâşâ gurur değıl kaçat tahdîs-i ni'met için söylüyorum ki esbak Vâlî Halîl Paşonuñ ihzârında meşâyihdan beş on kişi idik. Ma'ârif müdirliğinde bulunan Hacı Velî Efendi bizi vâlîye güyâ ta'rîf itmek istedi "Efendim!" didi, "Şemse'd-dîn Efendi dâ'îñiz güzel ilahiler biliyor şöyledir, böyledir." Vâlî "evet evet birlim, gördüm iftiħâr ideriz, biz değıl Bursalı iftiħâr itsun ki böyle bir şeyhleri var" didi tal'îf itdi ama hâzîrûn üzerinde nasıl bir te'sîr yapıdı bilmem. Yine birinde Şeyh Şâbit'in tefricde merşiyeye okutduğı zaman süd ile aş yapmışdı, açıkda 'ulemâ, meşâyih, dervîşân ğalabalık, Halîl Paşa merhûm fakîri intiħâb itdi, iki kişi karşı karşıya

180

oTURDUK ‘aŞURĀ yidik. Orada da merŞiye ve zikir ve du‘ā tarafımdan icrā olunduğundan “siz” didi “MeŞāyihüñ alperdisiñiz, sizin olmadığınız meclisde bir zevk olmayor.” Hattā bir Muħarrem idi ‘āilesi de gelmiş, irtesi gün gördüğümde didi “aKŞam refīka ile sā‘at beŞe kadar der-gāhiñ meħabbetini itdik emīn oldum ki o gün rūhāniyet-i İmam Hüseyn der-gāhda mevcūd idi” diyerek taKdirāt da bulundular. Bunuñ içün artık bizim yapacağımız alayı görmek üzere kadın erkek Emīr Sulṫān’a kadar yollara dizilmişler idi. Ah ħased ah. VaKtā ki Penç-Şenbe oldu, müsāfir geldi, Vālī’den başka hepsi var. Yemekler yendi, alay ħāzırlandı, gülbenkler çekildi, nevbe başladı tam tekyeniñ cümle Kapusundan çıkılacağı sıra beŞ altı kadar polis Kapanuñ öñünü sed itdi, “nedir?” didik. Alay çıKmayacak, Vālī Bey’iñ emri var. “Sebeb?” Sebebi böyle satırlarla olmaz. Satır didiği altı teber-dār ki sancağıñ öñünde gider. Hālbuki bu teber-dārlar da hiçbir işe yaramaz. Ne ħālīle, ne mazħar, ne kudüm çalmasını bilmez, sersem ihtiyar adamlardan intiħāb olunur. Başlarında birer ‘arākiye, omuzlarında teber alay tūfengi gibi yürürler. Pek a‘lā teberler Kalsun, ötekilere diyeceğiniz yok ya. “Hāyır onlar da olmaz” deyince artık Vālī’ye mūrāca‘at lāzım geldi. Hālk birikmiş, dost düşman baKar, kimi güler, kimi ağlar

181

Biz toğru ser-Komisere gitdik. Didim: “Efendim böyle bir vaK‘aya ma‘rūz Kaldık.” “Evet” didi. “Vālī Bey’e iħbār itmişler düğünde Kılınçlar, bıçaklar urulacak, ateşler yanacak dimişler, O da ‘bu gibi şey’ler Şu zamāniñ nezāketiyle mütenāsib değildir Avrupa’ya ‘aks iderse ħükümetiñ ‘aleyhinde bir tecemmu‘ ma‘nāsı virilir. Bunuñ içün men‘ it’ diye baña emīr virdiler. Hem ā efendim siziñ ‘irfāniñiz var, hiç bu kadar adam da‘vet olunur mu? Görmeyor musuñuz iki kişiyi bir arada Konusdurmayaruz.” Didim: “Beyefendi! O didiğiniz şeyler eski zamanda olurmuş, bugün yap diseñiz ne o Kılınç uracak, ne darb oynayacak ve ne de ateş yiyecek derviŞ bulamayız. Yalnız altı teber var idi ki sancaK muħāfazası idi onları da bıraktık. Şimdi biz burada lisān-ı ‘avāmla söyleyorum defler, dönyeliklerle çalparalarla sūnnet gezdireceğiz. Buña müsā‘ade buyurulmazsa belediyeden bir ruħşat alarak iki tavul dört zurna getireceğim. İşte başımda bu tāc, arKamda tebeyyün olduğı ħalde sūnnetle gezeceğim’ didim. ‘Haydi baKalım Vālī Bey’e gidelim keyfiyeti añladalım.” Adam başımıza neler gelmedi, bu istibdādiñ maħvıyla ħürriyetiñ, meŞrūtiyetiñ zuhūrunu biñ cañla du‘ā iderdik. Ma‘a mā fīħ bunda da yine yaKamızı münāfiKlar, ħafiyeler Şerrinden KURTaramadık ya.

Vālî'ye çıktık. Kômiser didi: “Ben evvel gireyim de ‘arz ideyim, sonra siz de lüzüm olursa girersiniz” didi. Biraz turdu çıktı. Didiler ki: “Mâdem kılınç, darb yokdur, yalnız mazharlar çalınacak imiş ye’s yok artık, tekrâr girmeğe lüzüm kalmadı.” Bunuñ için deyorum ki bu ‘acabâ kômiseriñ iş-güzarlığı olmasın. Ne ise geldik ama benim neş’em kaçdı. Emîr Sulţan’a gitmekden şarf-ı nazâr itdim, alayı Üftâde’ye ve civârındaki ceddimiziñ Sa’dî Tekyesi’ne götürdük, ziyâret itdirdik, Hışar Kâpusu’ndan ‘avdet eyledik. Hâkiqaten çok galabalık idi. Birkaç sene sonra meşrûtiyet i’lân idildi. Hükümetiñ emriyle alaylarla tezâhürât yaptık ve bu her sene ‘âdet olmuşdu. Hattâ Kuvâ-y-ı Milliye’niñ ilk teşekkülünde de kurbânı añlar almak şartıyla bir alay daha yapmışdık, fakâţ sonra boş görülmeye başlandı. Fi’l-hâkiqa o gün her şeyi gözüm almışdım, nefy mi? Habs mi? Her ne ise Hâk muhâfaza itdi. O sene Vālî bizi Emîr Sulţan’da kadiriñ irtesi günü türbede ve akşamına der-gâhında Lihye-i Sa’âdet ziyâreti olurdu, Şeyh Efendi da’vet imiş, iftâra geldi, ba’de’t-terâvîh ziyâret idildi. Artık du’âci biz idik ya tarafımdan tûmturaqlı bir du’â oldu. Paşonuñ nazâr-ı diğkâtinini celb itdik, evvelce de ba’zı meşâyihle iftâra çağırılmışdı, ismimiz defter-i mahşûsada muqayyed ya, resmî şeylerde çağırılırdı. Halbuki bizim resmî rusûmda

ne işimiz var, ama kime añladırıñ. Gitmesen hah padişah düşması diye bir kulp tağarlar, meşrûtiyetde icâbet itmesen hay müstebid, mürebbih, vaţan hâini dirler. Hele cumhûriyetde çok şükür kurtulduk. O sene Muhârremde Mevlevî-hâne’ye geldi, meğerse Paşa Tarîk-i Mevleviye’ye müntesib imiş, orada da bizim du’âyı, icrâ-y-ı uşûlü görünce fakîre bir teveccüh gösterir, hattâ belediye re’isi komşumuz Hâlîlî-oğlu’na “canım seniñ komşu şeyh efendi selefimizi tekyeye da’vet idermiş, bizi niçün etmiyor” demiş. İrtesi sene Hâkim Reşad Efendi’niñ ‘âilece olan bir merşiye vakfını bi’l-iltizâm bizim tekyede okutdurdu ve Paşa’yı da’vet itdiler. Bey, artık paşa olmuşdu, o şiralarda caddeler açılıyor; evvelâ Hamîdiye, sonra Meşrûtiyet şimdi Cumhûriyet Caddesi’ni yigirmi altı gurus maşrafla üç ayda açdı ve yine olvaqt Mecîdiye şimdi İstiqlâl Caddesi’niñ Maşsem kısmından gayrısı da bir iki ay zarfında açdı. Der-gâhiñ süknâsı da yola gideceğinden yeñiden inşâ ve der-gâhiñ i’mârını arzu itmişler, karşuluğunu bulmuşlardı. Allah rahmet eyleye tuhaf bir tecellisi var idi, bir şeye teşebbüs itdi

mi muvaffakiyet hâzır idi. Bursa'da çok hizmeti vardır. Ne çâre ki biz tâli'siz Bursalılar kaçurduk, İstanbul'a şehri emîni oldu. Eğer üç sene kadar müddet kalsa idi

184

Anadolu şimenduferiyle Bursonun ki birleşir, Keşîş'in güzel bir -----ye şibih bir hâle geleceği gibi şuların tevhiidiyle şelâle hâlinde elektrik huşûle getirub tramvaylar, fabrikalar yapılır, daha kim bilir ne kim âsâr-ı terakkî görülürdü. Bu hatırına bir şey gelir, anın iyiliğine kanâ'at getirdi mi artık kimseyi dinlemez yıkar, yaçar, yapar. Gerçi ibtidatda i'tirâz iden çok olur ama sonra du'â iden idene. Vâkı'â menfa'at-ı 'amme de ba'zı zarar-ı hâs da olur ama oña da mesâğ vardır. Bakınız şu muvaffakiyete; bir kilo-metreden ziyâde şimdiki Cumhuriyet Caddesi yigirmi altı gurusu maşrafla açılırsa düşünmeli! Ne yaptı? Caddiye teşâdüf iden evlerden, dükkanlardan şarkıyye aldı, o paronun bir kısmını istimlâka, bir kısmını yolun küşâdı maşrafına şarf itdi. Ne ise bundan bahşelüzüm yok ama benim bu def'a İstanbul'a gitmekliğime sebep beyân olunacak da onun için biraz uzâtdık. Tekye heman mücedded yapılacak, selamlık, harem dâiresinin yüzü yeni caddiye açılacak, sema'-hâne yapılacak, bu da beşyüz ma'denî lira ile olacak çünkü kerestenin bir kısmına para verilmeyecek, yıkılan yerlerden birçok direkler, tahtalar gelecek. Maşraf olarak döşeme tahtası, çivi, yevmiye, kireç gibi şeyledir ki beşyüz altun da kâfidir. Bunun yüz yigirmisini belediye virecek, ellisini evkâfdan alacak, der-gâhin önünden geçerek bizden başka kimsenin hakkı mürür olmayan ya'nî o soğağa kimsenin kapusu bulunmayan mahalli de komşumuz memleketin en zengini olan bir zâta elli liraya virecek iki yüz lira kadar da kendisi ve ba'zı zevâtdan toplayacak idi. Yapar mı yapar, halbuki tahvîl-i me'muriyeti her şeyi yüz üstüne bıraktı. İşte Gökdere şuyunu borularla şehre isâle itirdi ki bunun muhsinâtı şonradan anlaşıldı. Şimdi heman şehrin kısm-ı küllisini idâre idiyor. İbtidâ-y-ı teşebbüsde her kâfadan bir ses, herkesden bir i'tirâz vâkı' oluyordu. "Canım bin senelik köyün yeni 'âdeti mi bu? Ne olacakmış?" Bir de kozalardan yüz gurusu da bir gurusu su parası zamm itdiler. Bu nedir diye dır dır ötdüler. Halbuki şu yapıldı, borular döşendi, o sene Bınar-başı şuyunun yolu bozuldu, sekiz toğuz ayda yapıldı. Eğer Gökdere şuyu böyle muntazam olmasa idi ne'üzü bi'llah bir harîk vukû' bulsa idi Bursa mahv olurdu. Bunu görenler, Paşonun icraâtına i'tirâz idenler fikrinin muşib olduğunu taşdik itdiler. İşte muharremde der-gâha geldi, tabi'î mevki'ine, hâline münâsib bir şüretde ikrâm idildi. Giderken "gelecek sene inşaallah

müceddeden yapılmış, ma' mür olmuş bir halde görürüz" diyerek gitdi ve icraâtına da başlandı. Daha bizim tarafa nevbet gelmeden İstanbul'a şehremini oldu.

186

Yerine Tevfik Bey geldi. Yoluñ kısm-ı mütebâkisi kaldı Çünkü veresiye binâ yıkdırmağı Tevfik Bey tensib itmedi. Parasını vir, sonra yık deyor faķat diğer kısmı yıkılmağa başlamışdı. Hâlılı-oğlu komşu olmak münâsebetiyle tekyeye gelir gider, "ah şu tekyemizi bir çäre olsa da yapırsak" dir tururdu. Didim: "Reis Bey, arzuñuz huşul buldu, işte yolu belediye açıyor ve siz de reis bulunuyorsunuz, fırsat geldi." "Evet evet" didi. Ama Paşa gidince her şey' aksi oldu. Memleketiñ eñ zengini olan ve yalnız mahallemizde üç beş hânesi bulunan, kaplucaları, dükkânları, fabrikaları hesâba gelmez olan zât bizim tekyeye göz koydu. Eğer şu zamanda olsa idi bizi çokdan kapu tışaru atdırır ve tekyeyi şatun alırdı. Belediye reisi müraca'at itmiş, "Paşonuñ size itdiği teklifin zamani geldi, o yolu alınız da elli lirayı viriniz. Hem komşuluk hakkı da var" didi ise de "baña tekyeniñ de şurasından şurasına kadar virirseniz alırım yoksa alman" dir. Eğer onuñ didiğini kabul itsek tam köşe dönecek. Çünkü üç metro en, otuz metro boydanda buradan gidecek. Yola giden yerden ikiyüz yigirmi küsür metro gidiyor. Hâşılı hoca merhûmuñ leyleğini ayağını, kuyruğunu, ğağasını kesmiş, "işte şimdi kuşa beñzediñ" didiği gibi tekyeniñ ğarb cihetinden ikiyüz, şimalinden de o kadar giderse kuşa beñzeyecek. Tabi'î ben râzi olmadım, reisin de canı şıkıldı, başladı taşbi' iyyâta. 25 Muħarrem sene 1324 ve 8 Mart sene 1322 tarihinde oğlum Feħâme'd-din dünyaya geldi. 11 Şafer sene 1324 ve 23 Mart, caddenin küşâdına başlandı.18 Şafer sene 1324 ve 30 Mart tarihinde süknây-ı kadim olan mektebe daşındık. Halbuki yıkılması kolay oldu ama gel yapılması, vâli deñişdi işinde rengi deñişdi. Heman şöyle böyle bir şey' yapub işin içünden reis çıķmak istiyor. İstid' â vire, uğraşa muğraşa epeyce muvaffakiyet elde itdik. O sevinirken sema' -hânedede dört dâne sancağ-ı şerif çaldılar, kimiñ aldığı meydâna çıķmadı. 17 Recebde temellere başlandı faķat iş yürümüyor. Bir de diğer komşu derdi çıķdı; getirdi binâsını tekyeye ittişal ittirdi, sema' -hâne daminiñ şaķaķlarını kesdi. İstid' â virdik, vâli mu' âvini Giridli bir patpün, kulağı da ağır işidir. Belediyeye havâle itdi, belediye reisi bize gücendi, fikrini taşvib itmedim diye kızdı. Evķâf müdirini tavsit itdim onuñ nezâretini ricâ itdim, hayr-hâh bir zât idi, Cemâli Bey dirler epeyce yardım itdi. Sû-i isti' mâle

meydan virmedik faķaķ semāg-ḥāneniñ çatısı bir metro yukarıya ķaldırıldı, aķındı dūzeldi. Oraya fazla maŗraflar idildi, bir iki oķa yapmaġa mecbūr olduk.

188

Vālī Tefvīk Bey vicdāni gūzel, hak-perest bir zāt idi. Bizim mūraca‘atlarızdan mūteessir olur ķūķū o ---- cāir, aķacaġımız pencereye de māni‘ oluyor, maḥkemededen heyet getiriyor, aradan yol geķtiġi iķūn bir Őey’ diyemiyorlar. Nihāyet bir pancūra ķarār viriliyor faķaķ bu keŗmekeŗ arasında belediyeye gidiyor, bayılıviriyor, reīs ķorķuyor. Meġerse bu Yādigār, Saķallı Meḥmed Paŗa’ya mensūb imiŗ. Vālī evķāf mūdīrine dir ki: “Őeyḥ Efendi’ye iyilik yapalım dirken fenālık olacaķ, zīra ḥerif ḥasta imiŗ, zaman ma‘lūm ya bu bōyle ķalsūn” dir. Gerķi ķanūnen vaķfa hiķ kimseniñ bināsı ittisal itmeyecek ama kime añladırısñ. Lākin Ġayretu’llah zuhūr itdi; meŗrūtiyet i‘lānında ne yūzi ķaldı ne gōzi, aḥālīniñ yapmadıġı ķalmadı. O ve emŗali rezīl rūsvey oldılar. Cāy-ı ġarībdir ki o ķadar uġraŗubda bizi menfūr iderek yapırdıġı bināniñ ūst ķatında bir gūn oŗurmak nasīb olmadı. İstanbul’a ķaķdı, ḥāne de bi’l-āḥire baŗķasına Őatıldı. Őoñra iŗitdik ki ḥaķķımda bir jurnal virilmiŗ. Burada ‘askerī ķāim-maķamlardan ‘Ali Cevād isminde ḥafiyeleriñ reīsı imiŗ. Jurnal de, Reŗād Efendi’niñ cāriyelerinden iki ḥanım yiġirmi oyuz sene evvel ķıraķ ķıķmıŗ evlenmiŗler, ķocuk Őāḥibi olmuŗlar, ķocaları ūlmūŗ. Ma‘aŗları var, kiracı idiler. İḥyā gūnleri gelirler giderler imiŗ. İŗte bunu vesīle

189

iderek, “geceleri Mıŗrī Tekyesi’nde Reŗād Efendi’niñ cāriyeleri Őeyḥe yetmiŗ biñ ķekdiriyorlar, efendimize ķahriye oķuyub Reŗād Efendi’niñ taḥta ķıķmasına ķalıŗıyorlar.” O zamanı idrāk idenler biliyorlar ki bu jurnal ne te’ŗir yapar! Faķaķ iŗte Allah bu, daha jurnal İstanbul’a gidūb de taḥķīķāta baŗlanmadan meŗrūtiyet i‘lān idildi. Tuḥafdır, bizde muḥāberāt ķoķ, mūkāfāt yoķdur. “El-ķelām yecurru’l-ķelām” dirler. Őaded ḥārici ama bunlar birer ḥāḥirā olduġundan yazıyorum. 1326 Muḥarreminde Seyyid Uŗūl Tekyesi’nde ‘aŗūrā piŗmiŗ, merŗiye oķunacaķ, ḥalbuki cem‘iyetlerde du‘ā ve uŗūl ekŗer ḥarafımızdan yapılırdı. Őeyḥi ‘Abdi Efendi’yle ḥuŗūsiyetimiz var, huķūķumuz var faķaķ o gūn Pazar olmaķ mūnāsebetiyle Őeyḥimiñ tekyesinde de var. Orada Őeyḥ, Őeyḥimiñ kūķuk oġlu olub, bi’l-āḥire intiḥār iden Ḥacı Meḥmed Efendi idi. Meŗāyīḥ, dervīŗān ‘Abdi Efendi’yi severler. Heman hepsi oraya gideceġi ma‘lūm, beride kimse yoķ. Ma‘a mā fīḥ Ṭarīķ-i Mıŗriye’den olmaġla faķīriñ bulunmaķlıġım muķtezā.

‘Abdi Efendi’ye didim: “Siz biraz te’hlîr idiñiz, sa‘at yedide giriñiz, namaz, evrād, zikir, dirken ben yetişirim,” O da kabûl itmişdi. Faķaķ cemā‘at toplanmış, ba‘zıları ta‘cîl itmişler. Uzātmayalım ‘Abdi Efendi tevhlîd-hāneye girmeģe mecbûr olur. Bizim geldiğimizde merşiyeler okunmuş, du‘ālar olmuş, devrāna başlamışlardı. Birisi ĥafiyen kulağıma “du‘āda yañlış bir ‘ibāre

190

okundu, iş fenā.” “Kim du‘ā itdi?” didim. Vaĥî Efendi tarafından olduğunu söyledi. Meģerse ĥāşıl olan şevāb geçmişlere tevzî‘ olunurken “

‘Abdü’l-ĥamîd’in de rûĥuna’ demiş. Çabuk etrāfdan ihzār ile taşĥîh itmişler ama bir o kadar işitilmiş. Aman efendim Bursa yerinden oynadı. Polislerdeki fa‘āliyeti görmeli; gece şeyĥler ve o mecliste bulunañlar çağırılıyor, istintāk, istintāk kıyāmetler kopyuyor. Görenler “efendim bu şeyĥler hem pâdişāhın ekmeğini yerler hem de böyle ĥāinlik iderler, ĥerifleri kör destere ile kesmeli” didiklerini ‘Abdî Efendi işitmiş de Allah rahmet eyleye söylediler. Ne ise biz o gürültüde bulunmadığımız için çağırılmadık. Ĥalbuki Vālî Tevfîķ Bey ittihāda da mensûb imiş. Şoñra Vaĥî Efendi’niñ oğlu Reşîd Paşonuñ kâtibi İstanbul’da şehir emānetinde Paşonuñ oğlu Semîĥ Bey meşhûr ikinci mā-beynci ‘Arab ‘İzzet’in dāmādı. Öyle iken bi-ķāre Vaĥî Efendi’ye bir sene kadar menkûben tekyesinde oturdu. Me’mûriyete de komadılar, mahkemelerde a‘zālîķda bulunurdu. Dimek oluyorki başka bir kimse olsa idi ķantumāna gideceğinde şübhe yokdu. Şoñ Cum‘ası olan üç gün şoñra da bizim tekyede merşiyeye okunacaktı. Faķaķ iş böyle dağdağaya vardığından didim: “Evvelā Vālî’ye gideyim, da‘vet ideyim, bakalım ne cevāb virir” didim. Şalı ve ya Çehar-şenbe günü gitdim, söyledim. “Pek a‘lā bir māni‘ olmazsa gelirim” dedi.

191

Hiç mes’eleden baĥş itmedi. Tabi‘î biz de ĥazırlandık. Mūsāfirler geldi, Vālî, ĥākim ve sāir ĥuzûru mu‘tād zevāt, meşāyih. Tevhlîd-hāneye girildi, bir de ne baķayım ‘Ali Cevād mahfele çıkmış, tā ķarşuma oturmuş, yanında bir iki daha zābiķ var, bi-lā da‘vet gelmişler. Şimdi bunu görenlerde bir ĥelecan. Laf değıl insan bu, bir sürç-i lisān vāķi‘ olsa bitdiği gün. “‘Hah işte şeyĥler ittifāk itmişler, şöyle böyle...” Artık kim bilir nerelere giderdik. Baña şorşalar

ben Limni, ya Kerbelā, ya Medīne'yi isterdim ya, ne ise. Merşiyeyi oğudum, 'aşırlar oğundu, du'āya başladım, herkes kulağ kesildi. O vakitler mevki'e göre münāsib medhlerle du'ā idilirdi. Padişah du'āsı olunca Vālī'ye karşı 'Ali Cevād bakar, eliyle taḥsīn iderek işte du'ā böyle olur gibi bir işaretle bulunur. Du'ā bitince def' olub giderler. Pek a'lā Vaḥī Efendi'de kuşur olmuş, O'ña muḥāberāt götürüyorlardı mademki bizim du'ā beğenilmiş neye mükāfāt göstermediler? 'Adālet iki gözlü terāzi dimekdir, her ikisi müvāzī olmalı. Bu du'ā mes'elesī-y-çün zamān-ı Cumhūriyet'de de otuz altı günde derdimizi aḥlatdık da ḥamd olsun tevķifātından kurtulduk. Gelelim mā taḥassene fīhimize işte ḥafıye derdiyle elimizdeki para işrāf oldu, birçok yerler nā-tamam ḳaldı. Burada mūrāca'at itdik olmadı. Didim Reşīd Paşa'ya mūrāca'at ideyim de hiç olmazsa Vālī Bey'e bir tevcīh

192

el-verir belki o şüretle şu binā ikmāl idilir didim. Biñ üç yüz yigirmi beş senesi Rebī'u'l-evveliniñ yigirmi altıncı ve üç yüz yigirmi üç senesi Nisanınıñ yigirmi altıncı Penç-şenbe günü Bursa'dan şimendüferle ḥareket, iki buçuğda Mudanya'ya, üçde vapurla 'āzīm-i İstanbul ve sekiz buçuğda vāşıl, on birde birāderim Şerāfe'd-dīn Efendi'niñ ḥānesine dāḥil oldım. Cum'a günü İskele Cammi'inde şalat-ı Cum'a edā ve oradan Ḥazret-i Hüdāyī der-gāhına gelinerek ba'de'z-zıkr şeyḫ efendi ile görüşülerek mu'ārefe peydā edilmiştir. Cum'a irtesi günü İstanbul'a geçdim, Bursa ḥākim-i sābıkını aradım geç geliyormuş, Maḥmūd Paşa'da biraz oturdum ba'dehū şehr- emānetine gidüb Reşad Molla'yı gördüm, oradan Nure'd-dīn Cerrāḥī Der-gāhı'na uğradım Şeyḫ Yaşar Efendi ile ḥayli görüşdük, aḥvāl-i ḥuşūşıye ve 'umūmīyesinden bahşler itdi. Ba'dehū bizim Naşīb Ḥanım'ı aradım o gün tahta siliyor imiş girmedim. Balat'dan köprüye ve Üsküdar'a geldim, Zeynü'd-dīn de berāber olduğundan, yolda epeyce sürdüğünden yorulduk. Pazar günü birāder ve Zeynü'd-dīn'le berāber Beyoğlu'nda altıncı dāireye girdim Reşīd Paşa'yı gördüm iltifāt itdiler mes'eleyi aḥlatdım mu'āvenetlerini va'd itdiler memnūnen 'avdet itdim. Vaḥī Efendi-zāde Aḥmed Münīr Efendi kātibi idi, Ḥaraçcı-zāde Meḥmed Efendi'den de Bursa'da memnūn olduğundan ānı ve daha birkaç kişiyi birlikde İstanbul'a getirmişdi aḥlarla da görüşüldü. Oradan ḥākim-i sābık Sālim Efendi'yle görüşmek üzere Maḥmūd Paşa Maḥkemesi'ne geldim aradığımdan memnūn oldu, ba'dehū Üsküdar'a.

Pazar-irtesi günü Üsküdar Bedevî Tekyesi'ne gittik, oradan Debbaglarda Çehar-şenbe Tekyesi'ne uğradık.

193

Pederi Küçük Tefvîk Efendi vefât itmiş yerine oğlu Hayru'llah Efendi şeyh olmuş henüz genç idi âsâr-ı isti'dād nâhiyesinde görünüyordu 1 Mayıs sene 1323 Şalı günü Üsküdar'da Tarîk-i Sa'kiye'den Fethi Efendi Tekyesi'ne gittik, şeyhi Şemse'd-dîn Efendi'dir, bir vaqt meclis-i meşâyih'da a'zâ idi. Çehar-şenbe günü şehr-emânetine gitdim emri aldım Vâlî Tefvîk Bey baş-kâtib Taḥsîn Paşa'ya mensûb imiş ondan tevcih alınmış, paşaya teşekkürle veda itdim, Reşad Bey'le görüşüm ba'dehü Üsküdar'da Çehar-şenbe Tekyesi'ne gitdim. Penç-şenbe günü biraderle köprüye geldik Doktor Kadîr Efendi ile görüşdük, Eyüb Sulṭân'a gittik, Kur'an-ı Kerîm'den sonra 'indimde eñ 'azîz bildiğim kitab *Tebâbî'u'l-Mevedde*'niñ câmi'i olan zâtı ziyâret itmek bende bir arzû-yı şedîd idi. Kadîr Efendi oraya mensûb imiş her ne ise Nişancı'da Murad Molla Der-gâhına geldik. Süleymân Efendi Hazretleri'ni ziyâret itdim esnâ-yı tevcihimde kabrinin üstünde nurlar tele'uv idiyor gibi geldi. Ba'dehü maḥdûmları eş-Şeyh Seyyid 'Abdü'l-kâdir Efendi Hazretleri'niñ nezdine dâhil olduk, elini öpdük çok iltifât buyurdular. Faḳîriñ *Yâdigâr-ı Şems*'den ve bir iki müdde-i şâh velâyetden bi'l-âhire göndermişdim artık Bursalılar'dan kimseyi gördiler mi faḳîre selâm gönderirlerdi, kenduleri muḥibb-i ehl-i beyt ve ehl-i beyte ihânet idenlere ve yan baḳañlara karşı bi-zâre-i bi-muḥâbâ idiler. Aramızda ba'zı şoḥbetler geçdi birâderiñ ba'zı suâline cevâblar virdiler, birbirimizi tanıtdık ba'dehü oradan

194

Selâmî Der-gâhına geldik, şeyhiyle Bursa'da görüşmüş idik Hazret-i Selâmî Dîvan şâhibi, İzmirli'dir, 'urefâ-yı meşâyihîndendir. Ba'de'z-ziyâre Eyüb Sulṭân'da 'arz-ı 'iyâne itdikden sonra 'avdet eyledik. Birâder tezkereyi kayd itdirdi. Naşîb Hanım gelmiş bizi bekleyormuş gece bi't-ṭabi' kaldı. Çocukları düşünüyorum onlara oyuncak aldım, Feḫâme'd-dîn'in pek aklı irmez ama Tâyân ihtimal ki aramıştır. Hâlbuki Feḫâme'd-dîn rahatsız olmuş beni görünce tanıdı ve lehü'l-ḥamd hastalığı da izâle oldu, tuḫaf bir hâl. Cum'a günü birader, Naşîb Hanım iskeleye geldik kayıkla Bursa vapuruna bindik sa'at iki buçuḳda Edremid Vapuru hareket itdi yedi buçuḳda Mudanya, sekiz buçuḳda şimendüfer hareket iderek on buçuḳda

lehü'l-ḥamd Bursa'ya geldik. Maḫşad seyahâtimizi yazmak ise de mes'eleyi de yarım bırakmak olmayacağından bir parça ondan da bahş ideyim: tavsiyeyi vâliye götürdüm, oḫudu vaż'iyetden şanki “ne lüzümü vardı, burada ānı biz yapardık” demek isteyordu. Didim: “Efendim! Biz başka ümîdle gıtdik ama ne çäre ki böyle oldu.” Nihâyet biraz daha paronun şarfına qarâr virildi. Virildi ama ḫoca binâ öyle üç biñle beş biñle biter mi yine noḫşân ḫaldı, yukarıda yazdığım o ḫafıye de fuzülî maşraflara şoḫdu. Nihâyet belediye reisi ile aramız daha açıldı istid'âm nâfile sekiz biñ ğuruşla ikmâli ḫâbildir diye rapor viriyor, belediye mühendisi beş yüz ğuruşla itmâmı mümkündür

195

diye rapor viriyor. Meclis-i idâre a'zâsı ḫomşumuzdan bir lâ-ḫayr vardı, tekye düşmanı bir adam. “Efendim” demiş, “oraya dükkañlar ihdâş olunacak, münâsib fiatlarla münâsib kimselere münâsib müddetle o dükkañlar icâr idilir dükkañlarıñ inşâat maşârıfı bitdikden sonra da tekyeniñ nevâḫışı tetricen yapılır.” ḫalbuki belediye reisiyle ḫomşu olduğu gibi onun binâsı yıkılıb yapıldığı zaman epeyce mu'âveneti toḫunmuş bunuñ üzerine meclis-i idâre iki biñ iki yüz küsür ğuruşla münâḫaşa ile bir Yahüdîye ihâle ider, Yahüdî bir kısım nevâḫışı yapar faḫat öyle iki biñle beş biñ ile biter şey' olmadığını añlayınca firâr itdi, belediye reisi deñişi, mürâca'at itdik: “ḫerifi bul da yapıralım” deyör, ğarîb ḫaller. Ve'l-ḫâşıl öyle noḫşân ḫaldı cam, çerçeve, kafes, şıva ve sâir nevâḫışı tetricen ḫarafımdan ikmâl idildi. Aç gözli o a'zâ beye de pederimiñ çok mu'âveneti toḫunmuş gençliğinde pederim muḫâfaza itmiş imiş. Dükkan icârı didiği de eñ ḫabadayısı otuz beş ğuruşdur, bir kısmı on beş ğuruşdur dükkañlar yapılacak sonra da tekyeniñ noḫşânları itmâm idilecek ondan sonra da şeyḫe irad olacak bir ḫakım gedâ-çeşmler: “olan bu yol şeyḫe yaradı ya, yedi dükkan vay anasını” diyen diyene. Lâkin şormayor icarı ḫaç ğuruşdur? Nihâyet nihayet yüz yetmiş yüz seksen ğuruş tutacak ama o da her vaḫit müşteri bulunmak şartıyla. Yoksa aylarca

196

boş ḫaldığı olur otuz adım ileride bir dükkonun on lira icârı olur kimse bir şey' dimez bilmem ki benim talî'imdir bilmem ki tekyeniñ ma'hüd Yahüdî Amerika'dan gelmiş. Beşinci Sultân Meḫmed'iñ Bursa'ya geldiğini Yahüdîler caddesinde tāk-ı zafer yaparken düşer, ölür. Ne çäre ki bizim bina noḫşan ḫalur. Evet, geldiğini işitdim işitdim ama kime ne söyleyeyim eğer

halk hocaların telkînâtı neticesi tekyelere yan bakarken bu sefer ahâli her iki fırkaya da ya'ni medreseye de tekyeye de ney-zen bakışıyla bakıyordu artık bi't-tabi' bizde t̄arīkatden vazgeçdik faķat idenler de buldu. Belediye reisi i'āneye muhtāc bir hāle geldi, evini ūatdı öteki a'zā çok sürmedi dünyādan göçdi, yolu tekye ile almak isteyen konağında oturamadı hafiye rezīl-i rüsvāy olarak belki çalıūub çabaladıđı ve muvaffak olduđu köūkte bir gece yatamadı. Ve'l-hāūıl hepsi birer hāle dūçār oldu. İūte İstanbul'a gidiūim de bu mes'ele üzerine idi.

YEDİNCİ DEF'Ā LİMNİ'YE 'AZİMETİM

Midilli'de olsun Limni'de olsun günden güne ihvānımızın tezāyüdi ve bir taraftan mektūblarla iūtiyāķarını bildirmeleri tabi'î fakīriñ de mülāķabeye arzu itmekliđi mūcib oluyor ve Zūhdü Bey'iñ tavsiyesi mūcibince Mıūrılıđı Limni'de uyandıracak ihvānıñ ūevkini mu'ceb olmak üzere

197

'azīmetimi taūmīm itdim. 18 Rebī'ü'l-evvel sene 1326 ve 6 Nisan sene 1324 t̄arihinde Pazar günü ma'a 'āile arabaya rākiben ūabañın alaturķa ūokuzunda h̄areket itdik. Baharın Bursa ovasına viridiđi feyz-i hayatdan istifāde için araba ile 'azīmeti terciħ itmiūdik. Mudanya'ya vuūul ve Kerīd Vapuru'na duħul ile iki buçukda h̄areket itdi, sa'at onda İstanbul'a muvāūalet olunub birāderim ūerāfe'd-dīn Efendi'niñ h̄anesine gitdik. Pazar günü dayı efendi ve Sırrı Efendi merħūmların ĳabirlerini ziyāret ve Selīmiye taraflarında gezerek 'avdet eyledik. ūalı günü ĳadirī-h̄aneyeye gitdim Bursa Tekāyāsı haķķında epeyce görüūldü o der-gāhda ĳol ūāhibi İsmā'īl Rūmī H̄azretleri medfūndur, temur parmaķlıķlı ĳabri vardır, 1041'de irtiħal itmiūdir. Uūul-i zıkr orada ūöyle idi: Ba' de ūalāti'z-zuhr evrād-ı ūerīf oķunuyor, Eūrefīler de o evrādı oķurlar ba' dehū tevħīd, cumhur ilahīyle ayađa ĳalkıyorlar, İsm-i Hū, ill'allah H̄ayy, yalnız ism-i Hū ile devrān idiyorlar, ba' dehū "H̄ayy H̄ayy Hū" ism-i ūerīfi, ondan ūoñra "Allah Vāħid Eħad ūamed" esmā ilāhīsi, ūoñra "Mālik-i yemi'd-dīn Allah," nihāyet "ism-i Hū" ile ikmāl idiyorlar. Devrāndan ūoñra ĳıyām ism-i Celāli de taberrūken yapıyorlar. Tācları bizimki gibi ya'ni t̄ac-ı H̄alvetī üzerine ĳādirī gülü konulmuū onuñda bir sebebi var imiū, ba' dehū 'avdet itdik. Çehar-ūenbe günü Sulţan Aħmed'de refīķonuñ h̄ala-zādesi Ferīd Bey'iñ h̄anesine geldik

198

biraz oturduktan sonra gezmeğe çıktık. Şokullu Şehid Mehmed Paşonuñ Tekyesine geldik. Hâzret-i Pîr'in orada bir hücresi vardır, tış divarında da Hasan, Hüseyin 'aleyhima's-selâm Efendilerimiziñ isimleri muharrerdir gūyā bu hatt-ı Mısrî imiş. Oradan bağçe kapusunda Yıldız Tekyesi'ne gittik faķaķ Yıldız'a müşābih olmamak için Yaldız'a tahvîl itdirmişler tarikatleri Hâlvatî şu' ubâtından Cerraḥî kolundandır. Uşûlleri ba' de's-şalât Süre-i Mülk okunub üç İhlas'ı da ' ilāve eyledikten sonra şeyḫ efendi muhtaşar bir du' ā idiyor, ba' dehū 'rūḫ-ı pak rā şalevāt' didi mi hep bir ağızdan "Allahümme şalli 'alā seyyidinā Muhammedin māḥtelefeti'l-melevāt" şalevāt-ı şerīfeyi okuyorlar, ku'üden tevḥīd, ba' dehū kıyāmen İsm-i Hū ve İsm-i Ḥayy, sonra tekrār oturarak kalbî İsm-i Celāl ile ikmāl idiyorlar. Gece Qadīr Bey'de kaldık, ba' de't-ṭa'ām Tarīķ-i Şa'bāniye'den Nazki Dergahına gittim, añlarıñ da uşûlleri ba' de's-şalet Süre-i Mülk ve İhlās kırāetinden sonra hafıyyen bir du' ā, ku'üden tevḥīd ve İsm-i Celāl, darb-ı esmā, kıyam da kezā, sonra du' ā ile itmām idiyorlar. Ba' de'z-zıkr 'avdet itdik. Penç-şenbe günü refīka ḫalasıyla Maḫrī Köyü'ne Aḫmed Beyler'e gitdi. Biz Zeynü'd-dīn'le Bāyezīd Cāmi'i'nde öyle namazını edā ve çarşu içinde bedestan münādīsi Ḥacı 'Ali Efendi ile görüşerek Mehmed Paşa Tekyesi'ne 'azīmet itdik. Uşûlleri, Uşûl-i Hâlvetiye-i Şa'bāniye'dir, ba' de'z-zıkr sa'at onda Qum Qapudan trene binerek Maḫrī Köyü'ne gitdik. Gece enişteleri Cemīl Bey ve sāir aḫbābları

199

geldi. İrtesi Cum'a günü şimenduferle Şamatya'ya geldim, oradan Sünbül Efendi Dergāhı'na geldim, uşûlleri Cum'a namazından sonra pīş-ḫadem efendi minber öñüne dikilir, bir iki kişi bir direk dibine, bir kişi ortada тұrur, öteden bir iki daha kıyıdan köşeden yavaş yavaş çıkarlar, pīş-ḫadem dik perde ile añlara maḫşūş bir kâ'ide ile şalevāt-ı şerīfeye başlar: "Allahümme şalli 'alā" diye başlar ama her ḫarfīñ uzunluḡı on altı, yigirmi med kadardır hattā ba'zı kelimeler añlaşılmıyor zannım üç def ā okunuyor, ba' dehū "fa'lem ennehū" diyerek tevḥīde başlıyor, dirken yine köşelerden birer ikişer daha zūhūr idiyorlar, ondan sonra yine dik perde ile beş on def ā da İsm-i Celāl ve İsm-i Hū qarışık okuduḡdan sonra İsm-i Hū ile devrāna başlanıyor, meşāyih ortaya alınıyor birinci devre bitdi mi ikinciye başlanıyor, ba'zan şeyḫ efendi arzu iderse gūyā çile-ḫāneden çıkıyormuş ki çıkıyor. Gerçi qadīm-i meşāyih 'ale'l-ḫuşūş teşerrüf itdiğim Rızā Efendi merḫūm ehl-i ḫāl bir zāt olub mazanneden idi. O ṭabī'î zūhūrata

tābi‘ olur ama sonraki gelenler siyyemā genç çocuklarıñ böyle muqallidlikleri işi kudsiyyetinden çıkarub oyuncak hālîne getiriyordu. Her ne ise şeyh efendi bi’z-zāt çıkarsa ne a‘lā, çıkmazsa piş-ķadem efendi ism-i Hāyy’da tāci çıkardı mı

200

şarıklı destārli hiç kimse halka derūnunda kalmak o tekyede ‘ādet deġildir çekerler alırlar veyāhud halkadan tışaruya çıkarırlar. Devrān bitdi mi kimseler kalmaz zannım du‘āyi piş-ķadem efendi kendi kendine yapıyor, birkaç da züvvār kalıyor. O der-gāhda gūyā İmam Hüseyn Efendimizin iki kerimesi medfūn imiş; zāten İstanbul’uñ her tarafında birer aşhāb türbesi vardır ya ama ne dereceye kadar muhakkakdır bilemem, bir de orada muharremiñ onuncu günü Şeyh Efendi hamama gider, şeyh hamamda iken kim giderse para almazlar sonra bir kuyu vardır o da gūyā taşar imiş, herkes şişe şişe alırlar, teberrük iderler leyle-i mübārakede yüz rek‘at namaz kılarlar böyle bir takım ‘ādetleri vardır. Oradan Bālī Tekyesi’ne ve kal‘a hāricinde Seyyid Nizām Hāzretleri’ne gittik faķat bu yorġunluk da şoñ dereceyi buldu. O gece Kōşka’da büyük hālamızıñ hafīdi Nihad Bey’de müsafir kaldım, Maķri Kōyüne gitmedim. Bālā Tekyesi Naķşiyedir. Seyyid Nizām, Şa‘bāniye’den imiş, yolda oġlu Seyyid Seyfu’llah Hāzretleri’ni de ziyāret itdik. Cum‘a irtesi günü İsmā‘īl Hāķķı’larıñ işlerine bakan ‘Oşman Efendi’ye gittim, İzmir’de olduğunu añladım. Fātih’den dönüşde Bāyezid’da bizim Derviş Receb’e rast geldim, oradan Meħmed Paşa Tekyesi’ne geldim, Derviş Hāmdi’yi Maķri Kōyü’ne gönderdim, ben Sirkeci’de çocukları bekledim. Bugün akşama kadar aç gezdim, çocuklar geldi on bir buçuk vapuruyla

201

Üsküdüre geçdik. Pazar günü Şafvet Paşa Tekyesi’ne gittim, uşulleri Şa‘bāniyedir. Gece Naşūhī Der-gāhı’nda Mevlūd-i Şerīf varmış ba‘de’t-tā‘ām Çıñar Kara-ķolu’nun yanından der-gāha gittim cem‘iyetli idi, güzel mevlūdler, tevşihler okundu, üç halka devrān oldu dört buçukda ‘avdet itdim. Pazar-irtesi günü Eyüb’e gittik, Nişancı’da Şeyh ‘Abdül-ķādir Efendi Hāzretleri’ni ikinci def‘a ziyāret itdik, bize sigaralar, çaylar ikrām itdi, ekşer şoħbet eşnāsında gözlerini kapayarak söz söyleyor. Oradan Selāmī Tekyesi’ni ziyāret itdik, Rıfā‘iye’den Hāsīb Efendi Tekyesi’ne gittik, ba‘de’z-zikr Ümm Sinān Hāzretleri’ni ziyāret ve orada medfūn olan Müdde‘ī-i ‘Umūmī Reşid Bey merħūma fātihālar ithāf itdik. Oradan Hāzret-i Eyüb’ü ziyāret

iderek ‘avdet eyledik. Şālî günü şabahleyin Limnili İsmā‘îl Efendi geldi, görüşüldü, ba‘dehū İstanbul’a geçerek K̄ara Baba Tekyesi’ne gitdik ve tezkereyi Midilliye kayd itdirdik. Çeharşenbe günü İsmā‘îl Efendi oğlu Şabri Efendi ile geldiler, ikinci ismi telkîn itdim ba‘dehū Debbāğlar’daki Küçük Tefk̄ik Efendi’nin Rıfā‘î Tekyesi’ne gitdik. Orada K̄ara Şarıklı İbrahīm Efendi, K̄adiriye’den Hicabî Efendi, Emek-yemez Tekyesi Şeyhî ‘Azîz Efendi, Şandıkcı Şeyhî H̄aydar Efendilerle görüşdük. K̄ara Şarıklı İbrahīm Efendi heman seksen yaşında bir p̄ir-i fānīdir, eşnāy-ı zikirde kıyām ider ağır ağır şöyle bir devr ider, “Yā Rasūla’llah” diye mühtez bir şadā ile nidā iderek bir arşun h̄oplar kendisini yere atar, ānīñ h̄ālī faķīre çok te’şīr iderdi.

202

Cenāb-ı Fahr-i ‘Ālem şallallahü ‘aleyhi ve ālihi ve sellem Efendimiz’e bu zāt ‘aşık imiş, h̄ānesinde İbrahīm Nebī ‘aleyhi ve ālihi’s-selām levhası olub baķar baķar ağlarmış, işte böyle der-gāhlarda birkaç def‘alar “Yā Rasūla’llah! Yā H̄abība’llah” diyerek kendisini yere atarmış şoñra bī-çāre dayanamamış kendi kendinin ‘ömrine h̄itām virmiş diye işitdim, rahmetu’llahi ‘aleyh. Bir de Āsitāne-i Rıfā‘î’de bir siyahî var idi, o da bir ‘acāib h̄āl şāhībi idi zannım Mūsikīye-i Hümāyün’dan imiş. Alay emīni veyāh̄ud Bin-başı Selīm Efendi, muķābele ‘aşkla icra oluyor. Bu zāt zikre girdi, nihāyet tevhīdin nihāyetine toğrı cezbeye ķapandı, taşdı, kendini h̄alkadan tışaruya atdı kafeşin maħfelin altında kalın meşe direklere ķafayı öyle bir urdu ki Allah haķķı-y-çün benim başım döndü. Bir bir daha, bir bir daha, heman Şeyh Ziyā Efendi nakben nakībler ķoşdu dört kişi ķoca ‘arabı zabt idemeyorlar silküp silküp atıyor, dirken yere düşdüler. Yerde de tahtalara ķafasını uruyor. Baķdı ki olacak değil “ill’allah” didi, zākirler cumhūr ilahīye başladı. K̄aynayan tencereye bir şoğuk şu dökünce ğaleyān kesildiği gibi bunda da sükūnet h̄āşıl oldu. H̄ātırıma geldikçe ağlarım, Yā Rabbi! Nedir bu ‘aşķ? Nedir bu h̄ārik? Bunlar hep seniñ ‘aşķınıñ meħabbetiniñ eşerleridir. Eger şu zātıñ ķafası taşdan olsa va’llahi bir tarafı zedelenirdi, faķať Hikmet-i Haķķ, himmet-i veliyy-i muţlak bir şey’ olmadı. Bizim tekyede de oldu ya h̄ālā divarda, pencerede yerleri tırur ama o

203

K̄adiriye’niñ ‘Abdu’r-rahmān-ı Talibānî kolundan idi. Esasen tariķiñ ayrısı ğayrısı yok ya hep Haķķ ‘aşıķıdır. ‘Āşār-ı ‘aşķ-ı H̄udā cezbe-i meħabbet-i kibriyādır. Hicabî Bey ise bizim Nu‘māniye Der-gāhı Şeyhî Şafiyü’d-dīn Efendi re’isü’l-meşāyih iken Bursa’ya geldiği zaman

intisāb itmiş zann iderim. Bi'l-āhire büyük oğlu 'İzze'd-dīn Efendi'den istihlāf itmişti. Üsküdar'da bir maḥlūl der-gāh vuḳu' bulub mūmā ileyhe virmişler. Ba'de'z-zikr 'avdet eyledim. Penç-şenbe günü kayığa rākiben şalona çıktık. Ber-mu'tād tezkere kayd, eşyā mu'āyene idildi, ne i'tinā, ne diḳḳatli adamlar ama Yıldız'da bomba atıldı da bu kadar adam telef oldu da fā'ilini bulamadılar ama biz faḳīrleri polis efendiler karşılarına dikerek: "Nereden geldiñ? Nereye gidiyorsuñ? Kaç gün tıracağsıñ? Kimde müsāfir olacağsıñ? Hāne numrosu kaç?" Bu suāller hep cevāb ister. Sā'at beş buçuḳda Hıdiviye kumpanyasının Sa'īdiye vapuruna geldik. Artık 'aḳıllandım; kim biner ara postalarına? Hacı Dāvud'a? Yunan'a? Kırk sekiz sā'at elli sā'atde Midilliye geliyorduk. Bileti tışaruda almışdık faḳat iḳerüya girince Zeynü'd-dīn iḳün nişf kabūl itmediler on beş gurusu daha virdik. Gerçi bir şey' deḡil ama bunu da uşūlsüz gördüm, çünkü artık vapura girilmiş çıkmak müşkil, ister istemez kalınacak şu hālede firşant esirliḡi dimekdir, tışaruda acente kabūl idiyor iḳerüsü itmiyor ama kim uğraşacak, her ne ise

204

virdik on beş ve's-selām. Vapurūñ 150 adım boyu, 19 adım eñi var. Gece bizim seccādeniñ üzerine yolcular oturmuş 'Arab, 'Acem, Türk, Kürd, Rūm Ermeni ḥattā Yahūdī de var; insan kolleksiyonu gibi. Artık orada oturmak olamayacağından haydi güğerteye, sā'at tōḳuza kadar oralarda oturdum. Biraz uyumuşum, üşümüşüm bi'l-mecbūriye aşaḡı indim bir iki sā'at uyudum şabaḫleyin sā'at iki buçuḳda Midilli'ye vāşıl olduḡ Gelibolu, Çanaḡ-ḳal'a gibi yerlere uğramıyor. Evvelce yazmışdım Ğālib Efendi ve sāir ihvan vapura gelmişler. Cum'a namazını Çarşu Cami'i'nde edā itdik ba'dehū çay-hāneye gitdik, ḳal'a biñ-başısu, doḡtoru, defter-i ḫaḳanī me'mūruyla görüşüldü, yorḡunlukdan ve uykusuzlukdan tırmaḡa mecālim yok. Gece ba'zı ihvānımız geldi görüşüldü. Cum'a irtesi günü hāneden çıkmadım Hoca Bey-efendi, Mülāzım Kemāl Efendi geldi, gecede ihvān toplandı. Midilli'ye vürüdümüzle berāber nāfi' yağmurlar yağdı, bunu da ḳudūmümüzün uğruna 'atf itdiler, lūtf-i Ḥaḳḳ. Pazar günü ḫamama gitdim, Çiñarlı Cāmi'i'de mevlūd var imiş med'ūvv idik faḳat gecikdik. Vayḳala'ya gitdim, bu cāmi'i tekiye hālini aldığından tōlayı evlād-ı vāḳıf 'ale'l-ḫuşūs mütevellīsi Ḳuyumcu 'Ömer Efendi çok memnūn oluyorlar. Haftada iki gece āyin münasebetiyle cem'iyetli oluyor, du'āda vāḳıfa Fātiḫālar oḳunuyor. Bunuñ üzerine vāḳfi müsā'id olduğundan cāmi'i müceddeden tezyiñ

idilir ihvân için de üç ota inşâ idilir, birini şeyh otaşı ittiḥaz itdik, birisi ihvân için, digeri de kahve ocağı olmak üzere ta' yîn idildi.

205

Orada iken düyün-ı 'umümî baş-kâtibi geldi müntesib-i ṭarîḳ, cizye-dâr bir zât. İkinci namazını orada kıldık. Gelürken Baḥrî Efendi'ye rast geldik, bu zât bir sene Bursa'da Ramazâniye kalmışdı, evkâf müdürüyle oturuyorlar imiş, biraz da orada görüşdük. Gece Vaykala'ya gidildi bir hayli cemiyet var idi. Ğâlib Efendi'ye Fâtîḥa'ya me'zûniyet virildi, gece beş buçuḳda 'avdet itdik. Bu def ā ki gidişim soñ imiş gönlümüze toḡmuş gibi olduğundan biraz fazla oturmak istedik. Bunuñ için ayrı bir ev isticâr edilmesini yazmışdım güzel, mürtefa' bir mevki' de tutmuşlar, nezâreti de hoş havası da. Artık kendi evimizdeyiz. Pazar-irtesi günü saḫile indim 'Avdetde aşḫab-ı kirâmdan olduğu maznûn iki zât var, ḳal'a ḫâricinde medfûn, daha başka şaḫâbe ve tâbi'înden oldukları mervî imiş bunlardan birisi Sa'îd bin el-'Ās, diğeri Ḥuneys ve Ḥârîş Ḥazerâtı imiş. Her ne ise onları ziyâretle 'avdet itdim. Gece ihvân geldi refîkonuñ dişi tuttu, gece ḫekim getirdiler. Şâlî günü şabaḫleyin ḳal'a civârına gitdim, eṭrâf lale-zâr, ne manzara idi o aman Yâ Rabbî; vâsi' bir sâḫa, bir kısmı başdan başa kırmızı gelincik çiçeḡi ki biz oña da lâle diriz, aşıl lâle başkadır saḫsılarda olur, diğerk kısmı şab şarı çîdem mi dirler ne dirler bir çiçek Allah Allah! Bir ṭaraf Ḥasenî bir ṭaraf Hüseyinî ikisinin üzerinde ḳalan maḫâlde de kırmızı şarı muḫtelîṭ. Ne ḳudret, ne san'at! Gûyâ bir üstâd bunları böyle intihâb iderek

206

bi'l-iltizâm ekmiş. Oraya oturduğum, deñiz râkid, aḳıntılar yol teşkîl itmiş, ḳarşudan bakınca belli, ba'zan ufaḳ böcekler deñize atılıyor orada bir helezûnî çizgi ḫâşıl oluyor. Dirken Anaṭolu Ṭaḡlarının üstünden şems 'âlem-tâbi'-i 'arz-ı cemâl itdi mi deñize 'aks iden mücellâ şarı tüllerle müzeyyen bir gelin şaçı zann olunuyor. Az arası geçdi deñizin bir kısmında ufaḳ ufaḳ kabartılar ḫâşıl oldu, güneşin ziyâsı 'aks itdikçe milyonlarla parlaḳ birer cisim ḫâlini aldı, birer elmas-pâre şeklini alan o ṭalgacıḳlar sâḫile geliyor ḡâib oluyor, faḳaṭ digeri ānî ta'ḳîb idiyor Sübhâna'llah, Sübhâna'llah. Ḳudret-i Fâtironuñ şun'ine ḫayrân olmamak ḳâbil mi? 'Ādetâ o manzaradan baña istiḡrâḳ geldi yeşillik, elvân çiçekler, ḳal'a, deñiz, hava, güneş her birinde bir dürlü âşâr-ı şun'-ı gerd-kâr âşikâr, her zerresinden bir ma'rifet-i bedîdâr,

Sübhana'llahi'l-meliki'l-ķahhār! Sübhana'llahi'l-ķuddūsi's-settār! Sübhana'llahi'l-ķāliķi'l-leyli ve'n-nehār! Oradan şāhile ķarīb 'acemiñ ķahvesine geldim, eyi çay yapar iki çay içdim, ğazeteye baķdım Tercemān'ıñ 18 Nisān sene 1323 tārıhli nüshasında bizim Midillu'ya geldiğimiz yazılmış, ba'ehū 'avdet itdim. Gece hānemize ihvān geldi, ba'de'ş-şalāt berāber uřul yaptık. Çehar-şenbe ğünü rüz-ı Hızır'dır, geçen def'ā da teşādūf itmiş ve Hristiyanlārıñ şımarıķlıķlarını yazmışdım. Ğālib ve Rāmiz Efendilerle biz ķayığla, ķadınlar araba ile Varya'ya ve bağçelere geldik, o menāzır-ı laķife o ķadar şā'irāne ki ben taşavvur itmeyi

207

ne yazabilirim, ne söyleyebilirim. 'Avdetimiz araba ile idi o da başka bir 'ālem; aman Yā Rabbī o şayfiyeler, bağçeler, ağaçlar bir taraf, sāhil bir taraf, yeşillik cānım! Dünyada cennet iřte oraları. Mūcib-i teessūf olan vaķtiyle şervet İslamlar'da iken şimdi Hristiyanlar'a geçmiş, hele ma'nen Yunanistan olmuş, maddeten de öyle. Yüz bin liralık kimselerin esāmisi okunmuyor, beř yüz biñ, bir milyon olursa onuñ ismi ma'lūm. Zeytunluk içünde birini gördük, zincirlerle çalışıyor. Didiler: "Bu filandır, seksen yüz biñ lira ķadar şerveti vardır." Efendim, herif tağın tepesine çıkmış, barutla ķayaları pārelemiř, ķofa ile toprak çıkarmış, zeytun dikmiş. Didiler ki bahriyeniñ maşrafını yalnız Midillu'nun vāridātı te'min idiyor. Akřama ihvān Vayķala'da yemek tedārik itmişler, bu 'ādeti geçen sefer taķbik itmişdik; herkes birer ķab yemek getirecek, fakir olan birķaç kiři de tabi'î bulunacak. Bu gibi şeyler vesile-i meħabbet, mūcib-i ūlfet olur, gerçi biz orada ğündüz yedik, içdik ama mevki' in leķāfeti bize iřtihā viriyor. Gece yatsudan řoñra uřul icrā itdik. Penç-şenbe ğünü çarşuyı gezdik, Hāmīdiye bağçesine gitdik, ma'lūm ya her zaman bir moķa vardır; serķārda bulunan zāta yaranmak içün hep ānıñ nāmına bir řey' yapılır: cāmi' mi Hāmīdiye, mekteb mi Hāmīdiye, medrese Hāmīdiye, ğasta-ħāne Hāmīdiye, çeşme Hāmīdiye, ķara-ğol Hāmīdiyye. Bir řey'in kıymeti nedretindedir, böyle oldu mu şerefi ķaçar, tebezzül olur, ama kime añladırısñ?

208

Elān kemā kāne. Bu bağçeden geçen seferde başı itmişdim beş altı sene içinde yiğirmi otuz senelik ağaçlar yetişdirmişler; sa'y-i beşer neler yapmaz, iş çalışmakda ve çalışmasını da bilmektedir. Akşama Vayķala'ya gitdik. Mevlevi Şeyhi Naşif Dede Efendi, İzmir Hiřār Cami' i ğaķibi Rāķım Efendi ki müsikiye āşinā, der-ğāh uşullarına vāķıf hoş şadā bir zātdır. Bunlarla

berāber bir de banka re'isiniñ kâin-birāderi ki Mūsikīye-i Hümāyundan muhric imiş, ānında şadāsı güzeldir eşnā-y-ı zikirde biraz ilahî ve na' tlar okudular hoş mehabbetler idildi. Faķat hep ku'ūden, çünki burada kıyām, devrān gibi uşuller neşr olunamamış, gece beş buçuķda 'avdet itdik. Cum'a günü Rākım Efendi Çarşu Cami'inde huṭbe okuyacağından oraya gidildi, vāķı'an mūsikīye āşinā, sesi de zararlısız ancak az olmağla yüksek perde gösteremiyor, ma'a mā fih ufaķ cāmi'ler içinde kāfīdir. Ba'de's-şalāt Ğālib Efendi'de biraz istirahat itdikden sonra Vayķala'ya gittik. Bu uşul ihvānın hoşuna gitdiğinden her biri birer kab yemek getürmekle akşam loķması orada yapıldı, gece de biraz uşul ile evrād-ı Kādirî okuduk. Cum'a irtesi yalı kahvesinde çay içerek bizim eski vaṭan olan Şarı Baba'yı ziyāret ve Turunçlu Cami'ini görerek hāneye 'avdet, sa'at tokuz buçuķda tekrār Şerif Ebu'l-Ħasan Ħazretleri'ne çıķdım. Pederleriniñ ismi Hüseyn imiş, 1147 tārihinde 'āzim-i sūy-ı Cenāb olmuşlar. Kırım'ı Rusya'ya teslim idüb de Ruslar'dan ba'dehū ihānet gören ve hıyānet itdiği

209

hükümete şıķılmadan tekrār deĦālet iden Şāhin Giray, Rodos'da i' dāmdan sonra ta'yin ve Kırım'a giremeyen Necat Giray'da oradadır. Yine ihvān birer kab yemek getürerek Vayķala'da bağçede ta'am idildi. Gece Ğālib Efendi'niñ eniştesiyle belediye me'murlarından AĦmed Efendi'ye bi'at virdik. Hava güzel ise de pek şiddetli rüzgār olduğundan ba'de'z-zikir sā'at dörtde 'avdet itdik. Pazar günü Mevlvî-hānede mevlūd var idi. Rākım Efendi ve zirā'at banka me'mürunuñ kâin-birāderi okudular, hattā mi'rāç faşında müfti 'Atā Efendi bir sayha iderek vecde geldi, hepimiz de müteessir olduk. Kendüsünüñ 'irfānını eşnā-y-ı velādet-i seniyyede kıyāmda iken itdiği du'ādan ānladım. Ba'dehū Vayķala'ya geldik cāmi'de müezzini ve mekteb-i ibtidāi mu'allimi Rızā Efendi, berber 'Ali Bey, Hüseyn Ağa, Toğramacı 'Āşım Efendi'ye 'arākiye tebkir itdik, derslerini virdik. Gece de 'Ārif Efendi'ye ve Mevlānā'ya ikinci ismi telkin eyledik. Muķābelemiz şevkli idi, bir hayli züvvār olduğu gibi ihvānımız da kırkı geçmişdi. Ħamdü li'llah. Himmet-i erenler ve lütf-i Ħaķķ'la hoş mehabbetler oluyor, hele Bekir Efendi'niñ, Ğālib Efendi'niñ 'āşıkāne sayhāları cāmi'i çinluyor. Pazar-irtesi günü akşam üzeri Vayķala'ya indim hava güzel, deñiz de pek laṭif idi. Akşam mevlūd okundu yine Rākım Efendi ve banka me'mürunuñ kayını, bizim küçük Nāfiz Efendi taraflarından kırāet idildi. Ħākim efendi ve sāir rüesā ve vücūh-ı belde hepsi mevcūd idi didiler ki: "cāmi'in resm-i güşādında yokdur,

cemā' at olmamışdı.” Mevlüdden şoñra zıkr itmedik hâkim efendi arzu itmiş ise de pek ğalabalık olub ‘acemî de çok olduğundan züvvâra karşı mücib-i ceḥâlet ve müte‘ aşşbîn içün bā' iş-i i' tirâz olmasun Didim. Gece Ğâlib Efendi, Çavuş Muştafâ Efendi'ye ikinci ismi telkîn itdim. Şalı günü ƣal' a civârında Mevlevî-hâne arƣasında deñize nâzır bir maḥâlde oturdum leṭâfet-i mevki' iyesine ḥayrân oldum. Ba' dehü Qâdirî Tekye'sine gidüb aƣşamdan loƣma orada idildi, gece de mevlüd oƣundu du' ā tarafımızdan icrâ idildi. Ba' dehü zıkre bedâ' eyledik. Her ne ƣadar ‘acemî iseler de İzmirliler, ma' iyyet vapurundaki zâtların ğayretiyle devrân ve ƣıyâm zıkrî İfâ idildi. Râƣım Efendi'nin oƣduğu na' tlardan neş'e-yâb olduƣ, semâ' itdim, beş on daƣıƣa şoñra Mevlevî şeyḫi ğüyâ merḥameten tıtmak istemiş mutaşarrıf paşa men' itmiş ki paşa daha uşul âşinâ imiş demek. “Şeyḫ efendi siz Mevlevîsiñiz, siz de sema' itseñize” demiş. “Pekî paşam” diye ƣıƣarsa da üçüncü veya dördüncü devirde başı döner düşerken tıtarlar şoñra faƣîre didi ki “İstanbul'a bilmem hangi ƣelebi geldiğinde bunlarıñ tekyesinde bir muƣâbele olmuş, selâmlarda bu tırmamış tıtmak istemişler ƣelebi men' itmiş,” ya' ni hiç durmadan bir muƣâbeleyi sema' la ikmâl itmiş ki kendüsünde vecdiñ zuhûrunu añlatmak isteyor. Olur ya faƣat Ḥâleb orada arşun burada, ma' a mā fîh hem biraz sinni geƣkin ve hem de

Midilli'de muƣâbele olmadığından ihtimaldir metrükleşmiş. Her ne ise hoş meḥabbetler oldu, mutaşarrıf zannım Nuşret Paşa nâmında bir zât idi. Çehar-şenbe ğünü Vayƣala'da oturdum. Aƣşama Râsim Efendi'niñ ḥânesine gitdik, Necîb Onbaşıya dördüncü ismi telkîn itdim, gece Bursa'yı rü'yâda gördüm. Penç-şenbe, bu ğün Mayıs birdir, şabaḫleyin toƣuzda ƣalkđım manzarasına ḥayrân olduğum ƣal' a civârına giderek tılû' u seyr itdim, Kemâl Bey merhum demiş: “Midillu'nuñ manzarası, Saƣız'ıñ şuyı, Rodos'uñ havası bir arada olsa idi cennet der idim.” Ne toğru söz. ‘Avdetde biraz ḥânemizde istirâḫat itdim. Ba' de' z-zuhr Vayƣala'ya gitdim. Aƣşam zıkirde ihvân ve züvvâr çok cem' iyyetli idi, eğ er felek ş u meḥabbetleri çok görmeye idi zannım Midillu'nuñ ƣısm-ı küllisi dâḫil-i tariƣ olacaƣlar idi. Bu gece mehtâb da pek güzeldi; havada bulut yok, ay meydanda, rüzğâr yok, deñiz sâkin, şoḫbet ide ide sâḫilden ‘avdet itdik. Şıcaƣlar biraz ziyâdeleşdi, ḥarâret otuzu buldu, buronuñ bahârı Mart, Nîsandır, Mayıs didiñ mi mevsim-i ḥaşaddır, on beşinden şoñra otlar şararır faƣat biraz da

lodos icrā-y-ı hüküm idiyordu. Cum‘a günü etrāfdan bulutlar zühür itdi, ƣal‘ede mevlūd olmağla oraya ƣıƣıldı ƣuƣbeyi oğudum, ba‘dehū deñiz kıyısına geldik, yalı ƣahvesinde oğurduk bu ağşam loğma erkence idildi, mehtābdan deñizden istifāde

212

itmek üzere bir şandala bindik, sa‘at üçe ƣadar bir limondan diğeri limana gitdik geldik,

“hava sākin, deñiz rākid, semāda mahtāb parlağ,

Bu hāle oldular hayrān, ne yapsun řā‘irān, ‘uğşāğ.”

Şu beyt şimdi yazarken zühür itdi çünki bu ‘ālemler hep gözümüñ öñünde sinema gibi gelüb geçiyor; ayıñ on beşi ƣordonuñ ƣarşudan görünüşü, mehtābiñ şuya ‘aksiyle fenarlarla rekābet idişi olur manzara değıl. Ba‘dehū sāhilde biraz daha oğurduk, sa‘at dördte ‘avdet itdik. 16 Rebī‘u’-ı-āhir sene 1326 ve 3 Mayıs sene 1324 Cum‘a irtesi günü Vayğala’ya gitdim oradan, Şerīf Hāzretleri’ne ƣıƣdım hava da müsa‘id olduğundan mevkide mürtefa‘ bulunduğundan Midillu ayağımızıñ altında, deñiz öñümüzde, Anağolu Tağları ƣarşumuzda biraz Bursa’ya beñzedirdim, meşelā Hüsümü’d-dīn’den baƣınca Hışar’ı ƣal‘eye, Sed-başı cihetlerini Hristiyān mağāllātıyla Varya’ya, ovayı deñize, Ƙaldar Tağları’nı da Anağolu Tağları’na müşābihātı var idi. Tağşil-dār ‘Arif Efendi vağtiyle ihvāna bir ziyāfet va‘d itmiş bizim vürüdümüzle oña bir de mevlūd ilāve itmekle cem‘iyetli hoş bir mevlūd-i şerīf oğundu. Ba‘dehū zıkr-i şerīf icrā idildi, Vayğala Cāmi‘i müezzini ve ibtidāi mu‘allimi Rızā Efendi’niñ hüsni hāli ve sinni de ƣırğ altıya vāşıl olmağla intisābdan birğaç gün soñra telğin-i esmā idilmek tensīb idildi, müsāfirlikde seğāvetim fağladır Bursa’da olsa

213

biraz nazlı oluyor ama her vağit bulunamadığım için münāsib olanlara telğin idiyoruz, Vayğala’ya ‘avdet itdik. Şerīf Hāzretlerinde Topuz Hüseyin ile Cemāl Efendi nāmında iki kimseye ‘arāğiye tebkīr idüb gecede Vayğala’da Rızā Efendi’ye bī‘at verilmişdir. Gece sa‘at yedide ‘avdet eyledik. Pazar günü Vayğala’da ƣarafımızdan bi’l-vekāle Bekir Efendi ƣarafından ‘arāğiye tebkīr ile dersleri virilen ba‘zı kimseler rābığalarını tecdīd için mürāca‘at itdiklerinden dūyūn-ı ‘umūmiye ketebesinden Rāsım Efendi, Liman re’īsiniñ mağdūmu Süleymān Bey, ‘Ūdī

İbrahîm Efendi, kahveci Hüseyin Ağa, Temürçu Ahmed ustaya ayrıca dersleri virildiği gibi Cemâl ve Topuz Hüseyin'e de biraz ders virildi. Akşam mukâbelemiz cem'iyetli idi, ba'de'z-zikr hânemize geldik. Hava bugünlerde fazla ısındı derece otuz ikiye çıkmış faķat yağmura 'alâmet olacak. Pazar-irtesi günü hânede oturdum şiddetli rüzgâr var idi, gece ihvân geldi ba'zılarına erkâna dâir şeyler yazdırdım. Şalı günü Vaykâla'ya indim piyâde 'askerlerinden İzmirli Derviş Haķķı'nın dersi virildi, râbıtası deñiştirildi. Furtuna pek şiddetli, deñiziñ hâli dehşet, koca deryâ pür hiddet, nerede o geçen akşamki leţâfet. Çehar-şenbe günü Vaykâla'da öyle namazını edâ itdikden sonra Ğâlib Efendi'ye dördüncü esmâyı telkîn itdim. Penç-şenbe günü Çakarlı Câmî'i'ne gitdim, ba'dehü Vaykâla'ya geldim. Gece ba'de'z-zikr mâliye muķayyidi Tevfîķ Bey'e

214

'arâkiye tebkîr idüb dersini virdim. Cum'a günü şiddetli nazle olduğumdan huţbe okuyamadım, namazdan sonra halkalara gitdik orası bizim Abdal Murad'a beñzer. Tepede, gerek Midillu ve gerek deñiz ve eţrâf pek güzel görünüyor. Akşam üzeri Vaykâla'ya geldik Ğâlib Efendi'yi ser-tarıķ naşb itdik bu gece o zikr itdirdi. Cum'a irtesi günü şihhat hablarından almağa mecbûr oldum. Gece Vaykâla'da loķma itdik, ba'de'z-zikr 'avdet itdik. Pazar günü Şarı Ilica'ya gidildi faķat bizim bekârlar hamamı gibi havzıñ eţrâfında şoyunub girmeli, ne peştamâl ne havlı var, berâber götürmeli önüne gelen giriyor, dibi şarı çamur ile tolu hattâ yılanda var imiş. Ben cesâret idemedim vâķı'an pek şifalı imiş hattâ hâmile olmak isteyen kadınlar bir kere girüb çıkdı mı gebe olurmuş. Huşûsi banyolara gitdik onlar da mezar gibi çukur, dar, rûha da cisme de ķasvet viriyor, huşûsi banyolar meşhur Rûm İli'niñ ıslahâtına me'mûr Hüseyin Hilmî Paşonuñ birâderi Hasan Efendi imiş, vâsi' arâzi üzerine binâlar yapılmak üzere ihzârâtda bulunuyorlardı, zannım sonra o zâtı öldürmüşler, tabi'î kapluca ve banyolar da yarım kalmışdır. Şuyu tuzludur, şabun sürülmezmiş ayrı bir su ile tekrâr şabunlanmak lazım imiş. Oradan Şarlıca Karye'sine çıkdık havadar, güzel bir mevki' i var, öyle namazını ba'de'l-edâ meşhûr

215

bir servi var, rivâyete nazaran iki biñ senelik imiş, yedi kişi el ele tutdular öyle ihâta itdiler cesâmeti bundan ma'lûm olur. Akşamüzeri Vaykâla'ya geldik, gece zikirde hâkim efendi de bulundu hoş şöhet, mehabbet, ehlu'llah bir zât, dil-âgâh idi. Pazar-irtesi gün dişlerimden

mużtarib olduğumdan çıkmadım, gece ihvāna lāzım olan ba‘zı şeyler yazdırdım, ez-cümle *Bergüzār-ı Şemsî* nām eşerden ba‘zı parçalar mesela sa‘y, ahlak gibi şeyler idi. Şālî günü Vaykala’ya indim, akşama loğmayı orada itdik. Bu gece Rebî‘u’l-âhiriñ yigirmi altısı olmak münāsebetiyle ber-mu‘tād pederimiñ rūhî-y-çun yetmiş biñ tevḥîd okuduğ. Pederim 26 Rebî‘u’l-âhir sene 1305 ve 19 Qānūn-ı evvel sene 1303 tārîhinde Şālî günü ğurubla berāber irtihāl itmişdir, raḥmetu’llāhi ‘aleyh. Bunuñ içün her sene yetmiş biñ okumağı ‘ādet itdim. Dişden, nezleden çok mużtarib oluyorum. Çehar-şenbe günü Vaykala Cami‘i’niñ mütevellisi Quyumcu ‘Ömer Efendi da‘vet itmişdi oraya gitdik, ḥākim efendi ve sāir vücūh-ı belde orada idi, ba‘de’s-şalāti’l-‘işāi mevlūd okundu, ḥākim efendi ma‘lümātlı bir zāt, gitdikçe açılıyor, Mağnisalı ‘Āsim Molla deyorlar, Tārîk-i Mevlevî’ye mensüb imiş. Gece ‘avdetde biraz Ğālib Efendi’ye uğradık bizim Hālîfe Bekir Efendi köylerde idi, bu gece rü’yāda gördüm, irtesi günü geldi. Penç-şenbe günü Bekir Efendi geldi görüşdük soñra Vaykala’ya gitdik.

216

Bu gün ‘Ārif Efendi’ye da‘vetli idik ba‘de’t-ṭa‘ām Vaykala’ya geldik. Gece cem‘iyyetli idi telğraf müdürü, muḥāsebe muḥbiri ve sāir züvvār da epeyce idi, ba‘de’z-zıkr müezzîn Rızā Efendi’niñ yeğeni Ḥasan Efendi’ye ‘arākiye tebkîr itdik, Bekir Efendi’ye de beşinci ismi telkîn eyledim. Cum‘a günü Çarşu Cami‘i’nde ḥuṭbe okudum, ba‘dehū Varya civārında Pîğolî Qaryesi’nde virgü qalemi ketebesinden Ḥasan Efendi’iñ köşküne gitdik. Evvelce de söyledim ya o civārıñ leṭāfeti qalemle ta‘rif olunamaz, akşama orada qaldık, yatsu zamānı Ğālib Efendi’ye ‘avdet itdik, beşe kadar oturduğ. Artık Pazar gecesi ‘avdet itmek üzere idik lākin ihvānıñ işrārı ve maḥzūniyet izḥārı üzerine birkaç gün daha qalmağı terciḥ itdik. Meğerse bu soñ gelişimiz imiş ya. Bir daha gitmek naşib olmadığı gibi bi’l-âhire ne Midilli qaldı ne Limni. Bu günlerde deñiz de şiddetli yıldız rüzgārından köpürüyordu. Cum‘a irtesi günü maḥkemede ḥākim efendi ile görüşdük, pek çok ḥürmet itdiler fi’l-ḥaḳîqa qalbden qalbe yol vardır dirler ibtidā-y-ı ru’yetde sīmāsında āsār-ı meḥabbet-i evliyāu’llah zāhir ve şabāḥat-i vechesinde ‘ārif-i dil-āgāh olduğü bāhir olmağla rūḥen bir incizāb tuymuşdum. Ba‘dehū Vaykala’ya gitdim, sekiz on sene evvel intisāb iderek ba‘dehū Qara-Ağac’a tenaqqul iden Ḥasan Vehbî Efendi geldiğimizi işitmiş, Ebu’l-‘izzet, Midilli’ya gelmiş bu gece oña bi‘at virdik, ḥoş şevkli bir meḥabbet oldu. Furtuna

ber-devām, bir hafta daha almađa arār virdik. Pazar gūnū Yalı amamina gitdim, dellāk Vayala'nın bānīsī sūlālesinden imiř, ba' dehū ānemize geldim, ihvāna ba' zı yazılacak Őeyleri yazdırdım. Gece Vayala'ya gitdik meabbetimiz pek oř idi. Pazar-irtesi gūnū hep yazı ile meřgūl olduk, ařam ũzeri sāhile indim, gece evde oturduk. řalı gūnū yazılarla meřgūl olduk, ařam řarı Baba'ya gitdik, bu gece orada zıkr itdik. echar-řenbe gūnū řīsam Cezīresi'niñ urulduđunu ouduk, ba' zı avādiřler neřr olundu. Bu gece akarlı Cāmi'inde zıkr-i řerif icrāsını arzu itdiklerinden orada icrā-y-ı uřūl idildi, Őevli meabbetler oldu. Pen-řenbe gūnū Dervīř İbrāhīm'iñ aremi aıce anıma ders virdik, Bekir Efendi ile ihvān beyninde biraz didi-odu olmuř, Bekir Efendi sert abī'atlı bir zāt, ālbuki idāre-i umūr idenler biraz azımlı olmalı, meřelā cūz'ı bir uřūr iun der-gāhdan arda alkıyor imiř, āřılı bu ihtilāfātın canım Őıķıldı, lehinde bulunañlar bir dūrlū, 'aleyhindeki bir dūrlū Őeyler, mūteessif oldum. Varya'ya tođru gidūb ge vait 'avdet itdim. Vayala'ya gitmedim, ādirī Tekyesi'ni adık, o gece orada kıyām, u'ūd zikirleri icrā itdik, Őeyh efendi tekyeyi bizimkilere viriyor, ihvānıñ her biri mūkedder, aberleri olmayañlar kimi řerif azretlerine ıķmıř, kimi řarı Baba'ya gitmiř, nihāyet ādirī Tekyesi'nde buldular. Bekir Efendi ise irtesi gūnū ađlayarak geldi,

“bu Őzleriñ ođu iftirādır, ben bōyle dimedim” gibi Őzlerle 'ōzr diledi, bir daha bu gibi didi odulara sebebiyet vermeyeceđini te'mīn itdi. Cum'a gūnū namazdan Őoñra Varya'ya gidūb araba ile Vayala'ya 'avdet itdik. Herkes toplanmıř bir sūrūr ile oř-āl oldu, unki Vayala Cami'isi cemā'at azlıđından mesdūd gibidir zıkr mūnāsebetiyle cemā'ati ođaldı bunuñ iūn gerek evlād-ı vāıf ve gerek mūtevellīsī ve sāir omřular maāll-i zıkrıñ ādirī Tekyesi'ne nakline pek mazūn olmuřlar idi. Bekir Efendi 'ālimdir, imamdır, aıbdır, vā' izdir ihvāndan ānıñ yerini tutacak yođ gibidir, Kemāl Efendi, Ēālib Efendi gendir, olsa da meřīhat maamını tođdıramaz elāf-ı a gibi olmuř didim. Ben Bursa gibi yerden mahzā ihvānıñ arzusu ve ittiād ve ittiāı iūn rahatımı terk idūb geliyorum, eđer siz bōyle arañızda nifā, Őıķā uřūle getirirseñiz ben bir daha gelmem. Őyle oldu, bir daha gidemedim, ihvānıñ ba' zısı adalar adamıř; kimi yalın ayak řerif azretleri'ni ziyārete gitme, kimi mum adamıř kimi lebs

her ne ise bu kadar bir gūşmāl ile hūsn-i hāl hāşıl oldu. Bu gece neş'eli meḥabbet oldu, ihvāna bī'at virildiği zaman erkān üzre yalnız dört kapı selāmı icrā olunuyordu fakat artık epeyce alışdıklarından Ġālib Efendi'ye tamām-ı uşūlü ta'rif itdim Ancak maḥfel teşkilinde şağdaki zākir na'ṭ-ı şerīf okuduğu gibi şoldaki na'ṭ-ı pīr okurdu.

219

Bu uşūlüñ taṭbīḫ zamanı gelmişdi, na'ṭ-ı şerīf *Dīvān-ı* Ḥazret-i Pīr'de var, aldık na'ṭ-ı pīr ezberimde yok, dīvan ve mecmu'a da Bursa'da, dur bakalım söyledilerse bir medḫ-i pīr yazayım didim şu nuṭuḫ zuhūr itdi:

Destūr

Meded ey şāh-ı iḳlīm-i velāyet Ḥazret-i Mışrî

Meded ey vāli-i mülk-i kerāmet Ḥazret-i Mışrî

Kerem kıl bendegānına sülūkunda meded-res ol

Olubsun menba' -ı cūd u semāḫat Ḥazret-i Mışrî

Faḫr bī-nevālardan diriğ itme füyūzātıñ

Cihanda şöhretin şāhib-i sehāvet Ḥazret-i Mışrî

Penāh ve dest-gīrimsin gerek zāhir gerek bāṭın

Ki sensiñ rehber-i semt-i selāmet Ḥazret-i Mışrî

Dir iḫsānınıñ 'āciz gedāsı Şemsî-i Mışrî

Füyūzātıñla ihyā kıl 'ināyet Ḥazret-i Mışrî

24 Rebī'u'l-āḫir sene 1326 Cum'a irtesi / 17 Mayıs sene 1324 / Vayḫala Cāmi' i önünde

sā'at 11

Bundan soñra bī'at cem'iyetinde hep bu uşul ta'ḫīb idilmiştir. Cum'a irtesi günü Derviş İbrahīm'ıñ ḫāin-vālidesi Fāṭıma Cemīle Ḥanımla ḫomşuları Fāṭıma Şādiye Ḥanımlıñ

intisâbları üzerine dersleri virildi. Eski müftîniñ familyası Rüştîye Hânım zihni perîşân bir kadıncağız şık şık devâma başladı, naşılşa şavdıķ. Müftî mazanneden bir zât idi, gerçi görüşmek naşîb olmadı ama ihvâna çok mu‘âveneti olmuş, kerîmesi hasta imiş rü’yâsında Hâzret-i Pîr zuhûr ider, ihvâna mu‘âvenet içün babasına söylemesini emr ider ve elleriyele mesh

220

itmekle kızcağız ifâķat bulur. Bunuñ üzerine Müftî ‘Abdu’r-raḥîm Efendi merḥûm, varsa Mısrîler, yoksa Mısrîler diyerek penâh ve dest-gîr olur, ḥaķlarındaki güft u gûları ehemniyetsiz bıraķdırır ḥattâ kendi câmî‘de âyin icrâsını teklîf ider, ne çâre ki evlâdları her vechile babalarına zîd zuhûr itmiş. Ğâlib Efendi ile bu gün ḥükümetde virgü kalemine, muḥâsebe baş-kâtibi Şevket Efendi’ye, ‘Ali Bey’e, evķâf müdürine, düyün-ı ‘umûmî baş-kâtibine, telġraf müdürine gidilerek veda‘ eyledik. Artık bu aķşam Limni’ye ‘azîmet muḥaķķaķdır. Aķşam Ğâlib Efendi’de oturduk, ihvânîñ cümlesi geldi; Baḥrî Efendi, Necîb Onbaşı, Rasim, Nâfiz, Rızâ Efendiler, Ḥasan Onbaşı veda‘ idüb gitdiler. Sâ‘at altıda Ḥacı Dâvûd’uñ Şofya Vapuru geldi sür‘ati on mil, ṫülü 100 adım. Bekir Efendi, Ğâlib Efendi, Râmiz Bey, Tevfîķ Efendi, Mevlânâ Çavuş, Muştafa, ‘Ârif, Ḥasan Onbaşı, müezzîn Rızâ, birâder-zâdesi Ḥasan, ‘Arab Aḥmed, ‘Arab Vâşîf, Ḥüseyin, Cemâl, ‘Âsım, ‘Ali, Süleymân, Râsim, ‘Asker Ḥaķķı, Ḥasan, Vehbî, Aḥmed Usta, beyler, efendiler, aġalar vapura ķadar geldiler, hep müteessîr bir ḥâldeyiz, kimi aġlar, kimi âh ider, of çeker. Temkîni bozmaķ istemedim faķat cidden müteessîr oluyoruz, ḥaķlarımız da varmış ya çünki soñ mülâķât imiş. Sâ‘at sekize ķarib veda‘ itdik, gitdiler, biz de ķamaraya oturduk. Sekizi çar-yek geçe ḥareket itdik, bu def‘â Midillu’de iķâmetimiz

221

bir erba‘îñ dimekdir. Hava pek laṫîf, Pazar günü sâ‘at altı buçuķda Limni’ye muvâşalât ve “huzûr-ı pîr’e niyâza geldim” neşîdesiyle deḥâlet eyledim. Şandalla biz gelirken diġer şandalla Selânîkli Kıra Baba Şeyḫi Aḥmed Efendi ile görüştük, bir hafta muķaddem gelmiş gidiyormuş. Ba‘zı zevât geldi, gece uşûl yapıldı, bizim ‘Abdü’l-ķâdir Kıṫsî Efendi’niñ ḥânesinde kimse olmadığından orasını istîcâr itdik, mevķî‘i, nezâreti pek ḥoş idi. Limni yine bildiġimiz Limni. Pazar irtesi günü Hâzret-i Pîr’î ba‘de’z-ziyâre ḥâneye geldim, soñra şâḫile indim, düyün-ı ‘umûmîyede Kemâl Efendi ile görüştüm, der-gâḥ mezzelelik ḥâlini almış,

Selânikli Ahmed Efendi biraz temizlemiş faḫaḫ aṣaḡıkı oḫalar aḫura dönmüş, sema‘-hâne de gūyā ta‘mīr vār imiş. Cum‘a’ya temizleyecekler, biz de zikir ideceḡiz, bu def‘ā emīn oldum ki bu aḫa ne maddeten ne ma‘nen teraḫḫī itmeyecektir. Ya‘nī Müslümanlar. Hristiyan maḫāllātı ma‘mūr, kilisaları, mektepleri mükemmel, Türkleriñ ne cāmi‘leri, ne tekyeleri, ne hāneleri temiz deḡildir, aḫlaḫ da yok, Hristiyanlardaki te‘āvün, tenāşur nerede, Türklerdeki nezāfet ve tenāfür nerede, meḡer Allah esbābını ḫaḫ ide. Çehar-şenbe günden güne tezāyüd itmekte. Bu Çehar-şenbe ta‘bīri Abdal Babonuñdır, Bektāşīlere bu nāmı virirmiş, Mışrīler ise tedeyyünde çünki müşevviḫ yok çünki türbe-dār herkesi dil-gīr idiyormuş, faḫīr gitdiḡimde Mışrīler biraz mevcūdiyet gösteriyorlar, neş‘eleniyorlar, soñra, soñra işte o kadar. Muḫaddem huzūr-ı pīrde şu kıt‘ayı söyledim idi:

222

Şehr-i Bursa’da seniñ der-gāhıña hizmetdeyim
İftihārımdır ne şüphe her zaman ‘izzetdeyim
Eyledim ‘azm-i ziyāret -i pīr ve’l-asitānesini
Çün naşīb oldu ziyāret Şemsiyā devletdeyim.

Aḫşam Taḫsīn ve Kemāl Efendiler’le görüñüldü. Şālı günü cāmi‘de öyle namazını ba‘de’l-edā Hāzret-i Pīr’i ziyāret eyledim, ba‘zı zevātla görüñüldü, Ḳomiser Midillu’lu Ḳadīr Efendi, Mutaşarrıf-ı sābık Nāil ve lāḫik Neş‘et Beyler’e gitmek teklīfinde bulundu, ḫarār virmişken Nāil Bey evvelā bizim gitmekliḡimiz lāzımdır demiş. Şerif Aḡa ile ḫākim efendiye gitdik, ḫākim efendi ḫoş, mültefit bir zāt, fevḫa’l-‘āde ḫürmetde bulundu, ba‘dehū Nāil Bey gelecek diye der-gāha geldik, türbe-i şerīfi ziyāretden soñra geldiler, O da mütevāzi‘, ḫoş bir zāt olup evvelce mutaşarrıf iken her naşılca iḫāmete me‘mūr olmuş on bir buçuḡa kadar görüñüldük. Mesmū‘āta göre ḫafiyelerden birisi Nāil Bey’iñ refīḫası Reşad Efendi’ye mensūbedir diye jurnal virmiş, bu ise bī-ḫaber. Bī-çāre İstanbul’a taḫvīlini yazarmış bunuñ üzerine mutaşarrıflıḫdan ‘azl ile iḫāmete me‘mūr olmuş. Ḥālbuki Reşad Efendi’ye mensūbe olan saraylı başḫa bir Nāil beyin familyası imiş ama kime añladacaḫ. Bu Devrīkli Hāfız Paşa-zāde Nāil Bey, öteki bilmem ne Nāil bey, bu zāta ‘ādetā Limni aḫālīsi meftūn olmuş, herkes ānīñ ḫüsn-i aḫlāḫından, ḫaḫḫa ḫarşu mu‘āmelātından, icrā-y-ı me‘mūriyet ḫālindeki ‘adāletinden memnūn

ve müteşekkir. Ešnā-y-ı şoḥbet de Cenāb-ı Pīr'den gördüğü taşarrufu anlattı. Ma' lūm ya böyle zātlarıñ çoğu feylesof meşrebdir, ma' neviyāta o kadar i'tikādı yokdur, İstanbul'a kerīmesini berāy-ı tedavī göndermiş, Bey-oğlu'nda bilmem nerede ikāmet ve tabīb-i huşūşî tarafından tedāvī idiliyormuş. Hālbuki on onbeş gündür mektūb haber almadığından çok merāk itmiş, Limni'de telğraf-hāne günde bir sâ'at kadar açıktır, gelecek cevāb bi't-tab' irtesi güne kalacaktır, telğrafi çekdim. Şıkındımdan lâ-'ale't-tayīn gezerken tekyeye gelmişim, türbe-i şerīfi görünce didim: "Yā Mısrî seni evliyā diyorlar, ḥaḳīqaten evliyā iseñ bu telğrafiñ cevābını bugün isterim." Hālbuki bu 'ādetā muḥāle ta' līḳ gibidir. Oradan çıktım, iki sâ'at soñra yine telğaf-hāneye gitdim, çünkü telğraf-hāne sāhildedir, deñiz manzarası pek hoşdur, görüşürken bir işāret oldu, telğraf me'muru didi: "Bey-efendi, İstanbul! Ğālibā siziñ telğrafiñ cevābı geliyor." Hālbuki bu olur şey' değildir, zīra ben toḳuza çekdim, öyle zamanı doḳtor kim bilir nerede, hangi vizitesinde, hangi ḥasta-hānededir? Olsa olsa telğrafi akşam hānesinde, idare-hānesinde alacaktır, cevābı da irtesi gün gelecektir. Bir de baḳdım ki bizim telğrafiñ cevābı deḡil mi? Bu benim çok ḥayretimi mūcib oldu. Ve Cenāb-ı Mısrî'niñ

büyük olduğuna şüphem yokdu ama bu def'a ile bütün bütün muṭmeim oldum. Bālāda otuz üçüncü şaḥīfede Top-hāne Müftisi Bekir Efendi nāmında bir zātın ātīde baḥş olacaḳ dimişdim, bu zātla görüşdüm, zannım iki def'a, nūr gibi, pamuḳ gibi bir zāt idi. Tariḳ-i Ḳādirīye'ye mensūb imiş, konu ḳomşu önüne gelen enfās-ı mübārekesinden bizlere baḥş iderlerdi. El-yevm erkān-ı cumhūriyyetiñ ser-āmedānından olan Fevzî Paşonuñ peder-i ekremi imiş. Biñ iki yüz yetmiş üçde beşde mi bilmem Sulṭān Mecīd'e ḳarşu bir sū-i ḳaşd ḥazırlanıyormuş, ḥükümet ḥaber alır, bunları toplar, meşāyih-i kirāmdan meşhūr Ḥacı Feyzullah Efendi'yi Midillu'ya, Müftî Bekir Efendi ile yine 'ulemādan Ḳara Naşūḥ bilmem ne efendiyi Limni'ye ve'l-ḥāşıl her birini 'alā-ḥide birer tarafa gönderirler. Müftî Bekir Efendi müebbeden, öteki ḥoca muvaḳḳaten mūneffî imiş. Ba'zı āşārımda yazdığım vechile baña iṭmi'nān-ı ḳalb olmadıkca bir şeye, birden inanmadığım gibi olur olmaz kimseleriñ ya'ni pek de mevşūḳ 'add idemeyeceğim kimseleriñ de rivāyetini, sözünü kitābıma yazmam. Bu ḥāl Limni aḥālīsiniñ beyninde tevātüren şābitdir. Oronuñ eşrāfından atlasü's-sīmā Şerīf Aḡa, Ḥacı Derviş

buna mümâsil kimselerden işitdim. Her ne ise Müftî Bekir Efendi her gün türbe-i şerîfeye gelir, eşiğine yüzünü sürer, okur, niyâz idermiş. Arkadaşı hoca i' tirâz idermiş: "Canım sen ' ulemâdan olacağsın, müftî olacağsın, böyle taşları öpmek, eşiklere yüz sürmek saña yakışır mı? İşte benim gibi bir fâtihâ," okuyuvirmiş.

225

Müftî oralarda mı ya o geceleri Mısrîler'in münâvebeten hânesinde zıkr u tevîd, şoĥbet ve meĥabbet ber-devâm. Üç ay sonra Müftî Efendi müebbed olduĥu hâlde ıtlâkına emr gelir, muvaĥkâten gelen hoca kalır, maĥzûn olur, Müftî Efendi'yi vapura bindirirler, ağlaşa ağlaşa veda' iderler. Hocaya dir ki: "Hocam buradan çabuk kırtulmak isterseñ Sulţân Mısrî'niñ eşiğine sen de yüz sür" diyerek İstanbul'a ' avdet ider. Ber-mücib-i tavşiye hoca da ziyârete başlar ve kırtulur. Limnîler o zamonuñ meĥabbetini zevkî söylerler tururlar idi. Evet Hâzret-i Mısrî de böyle ' acâib taşarrufât vardır, bilen biliyor. Ba' dehû Mutaşarrıf Bey'den haber geldi, Kadri Efendi vâsıtasıyla yemeĥe da' vet itmişler. Kendileri zâbiţa nâzırı zannım Şefîk Paşonuñ olacaq maĥdûmudur, genç, fa' âl olduĥu nâhiyesinden belli, gitdik, hürmet ve iltifât itdi, Hâzret-i Pîr'in terceme-i hâlinden şordu, añlatdık, ba' de't-ta'âm ' avdet itdik. Teraĥkîye meyyâl, orada kalub küşâd itmiş, Limni'yi i' mâr itmek arzusunda idi. Planlarını hâzırlamış, belediye baĥçesi yapacağı maĥâlde bir gün birer ĥahve içdik. Gece der-gâhda kimse olmadıĥından ba' de'z-ziyâre Tahsîn Efendi ile hânemize geldik. Midillu'dan ' Ârif Efendi imzâsıyla ' umûm-ı ihvân nâmına tekrâr ' avdetimizi ricâ ider bir telĥraf aldım. Eĥerce toĥru Midillu'ya posta olsa giderdim, faĥat Midillu'ya gitmek içün tam bir hafta deñizde gezmek lâzım.

226

Çünkü o ara postaları İzmir'den Midillu'ya, Limni'ye, Selânîk'e, Ħara-aĥac'a, Dere-aĥac'a, Nevâle'ye daha bilmem nerelere uğrar, oradan Midillu'ya gidermiş. Çehar-şenbe günü türbe-i şerîfde ĥatme başladım, iki cüz' okudum. Ba' dehû Şerîf Aĥa ile Reîs Bey'e gitdik, müdde' î-i ' umûmî mu' âvini yeñi gelmiş, hâne arayormuş, bizim evi oña virmeĥe ĥalkdık lâkin hâne şâhibiyle uyuşamadılar. Orada İslamlar'in hâli faĥr üzeredir, Ħristiyan maĥallesindeki sâhil hem temizdir, hem mükemmel hâneler vardır, me'mürîn-i hükümet hep o cihette ikâmet iderler. Ħristiyanlar çalışub memleketi benimsemişler, bizimkiler muvaĥkâat müsâfir gibi. Sa'y içün maĥâleler yazdım, okudum kime añladırısñ, azıcık daha söylesek "ed-dünya sicnü'l-

mü'mini ve cennetü'l-kâfir", "ed-dünya cîfetün ve tâlibühâ kilâbün" gibi cevâblar hazır. Ne kadar yañlış añlayış, ne kadar ters belleyiş. Pek a' lā icrā-y-ı 'ibâdet ideceğîñ cāmi' i ne ile inşâ ideceksiñ? Düşmondan vaţanı ne ile muhâfaza ideceksiñ? Bunlar hem paraya mütevaqqıf değıl mi? Bārī aħrete çalıssalar, ne gezer. Her bir aħlaksızlık bizde āşiyān. İsteyorsañ habs-hānelere bak. Ben artık emīn oluyorum ki Uruponuñ münevver fikirlileri bugün hep Müslüman dimekdir. Çünkü bize emrolunan şeylere bugün Avrupalılar itbā' itmekdedir. Teşlīs bitdi, şimdi "Allah birdir" deyolar, Hāzret-i Peyğamber Efendimiz'i de "O büyük bir Peyğamber'dir" deyolar.

227

Te'avün, tenāşur, çalışmak onlarda. Hüsni aħlāka gelince ba'zı memleketlerde polis teşkilâtı kâlkımış, habs-hāneler boş тұruyormuş. İsviçre, İsveç gibi memleketlerde loķanţalarda yemeğîñ bedelini müşterî kāsaya atub çıkub gidiyormuş, tramvaylarda biletçi yokmuş, yine bir yerde elli sekiz senedir -----, cināynet vuku' bulmamış deyolar. Birçok para virdikleri hālide i' dāma maħkūm bir mücrimiñ ipini çekecek bir kimse bulamayolarmış. Japonya'da yerde bulduğı bir meblağı, bir şeyi polis idāresine teslim ideni mes'ul idiyorlar imiş, eliyle kōmadığı bir şey'i yerden aldığı için. Allah haķķı-y-çün dīn nāmına, millet nāmına, vatan nāmına bunları okudukca, işitdikce teşşürümden ağlamak isteyorum. Bilmemki biz Müslümanlar, Türkler niçün böyle oluyoruz; cāmi' de ayak-kaıplarını göz öñüne komağı mecbūruz, yoksa namazdan soñra yerinde yeller esdiğini görürüz. Bu maħāll-i 'ibâdet! Evet, birisi serhoş olur, memerr-i nāsda eñ ğalabalık bir yerde şabancasını atar, kime teşādūf iderse itsun vazıfe bile itmez, eşnāf aldadır, tüccār aldadır, herkes hıle ider, hattā 'ulemāü dīn bile hıle-kārdır; hıle-i şer' iye diye bir şey' tıttururlar cāhil halkı iğfāl iderler. Üç biñ ğuruşu üçyüz biñ ğuruş yaparlar. Ne bu? Devr-i Şer' i imiş!

228

İşte Limni de böyle. Hristiyan Maħallesi'nde kırk elli biñ şarı liraya yapılmış binālar var. Baba-oğul, iki kardaş münāvebeten Mışır'a, İskenderiye'ye hattā Amerika'ya gidiyor, iktisada ri'āyetle para birikdirüb gönderiyor, onuñ nāmına binā yapıyorlar, arāzi alıyorlar. Limni, Midillu gibi münbit değıldir, hālbuki ki bağcevonuñ bağcesine gitdim, kuyudan şu çıkarmışlar, mükemmel maħşül istiħşāl itmişler. Bunlar hep Hristiyan! Bu gece Nāil Bey da' vet itdi, Ser-kōmiser Kādrī Efendi ile Taħşīn Efendi birlikde gitdik, üç bucuķda 'avdet itdik. Penç-

şenbe günü ba‘de’z-ziyāre ‘avdet eyledim. Akşama Taḥsīn Efendi’de med‘üvv olduğumuzdan orada bulduk. Refīkayı ılıcaya götürmüşler, ezondan şoñra geldiler. Yatsuyu cāmi‘de edā itdik, Der-gāhda oṭada ku‘ūden zıkr eyledik. Sema‘-hāneniñ ta‘mīri bir kaç güne kadar bitiyor imiş. Cum‘a günü türbe-i şerīfde bir cüz’ okuyabildim. Cum‘a namazından şoñra Cezā Reīsi Ḥasan Rācī Bey, Müdde‘ī-i ‘Umūmî Mu‘āvini Edīb Efendi, Eczācī Ḥaḫḫı Bey daha sāir zevāt geldi, tekyede oṭurduk. Gece Kemāl Efendi ba‘zı şeyler yazdırdım; uşūle, erkāna dāir ve maḫallātımdan ba‘zı parçalar. Müftī Efendi bu def‘ā iltifāt buyurmadılar. Geçen defa bizim Ḳadrī Efendi’ye şu Eimme-i İšnā ‘Aşer Efendilerimiz’iñ āb-ı rüy-ı ḫürmetine Ḥaḫḫ’dan istimdādını yazdırmışdım, bir de “ḫuzūr-ı Pīr’e niyāza geldim” nuṭḫunuñ şoñ cümlesini. Her ikisini de türbe-i şerīfe ta‘līḫ itdirmişdik. Müftī Efendi ta‘aşşubuyla berāber

229

Ḥazret-i Pīr’i ziyāret ider. Ḥattā bize intisāb iden oğlu Celāle’d-dīn’i de ḫāfızlığa çalışdırırken hep türbeniñ tış tarafındaki maḫālde diñlerdi.

Ḳıt‘a

Üç Muḫammed dört ‘Ali’niñ ḫürmetine Ey Ḥüdā
İki Ḥasan bir Ḥüseyn’iñ ‘aşḫına Yā Rabbenā.
Ca‘fer ve Musā çeharda pāk-ı ma‘şümān için
Şemsī-i Mışrī’yi eyle sırrıña sen āşinā.

Bu ḫıt‘a, Ḥazret-i Mışrī Efendimiz’iñ ğayr-ı maṭbū‘ enfās-ı ḫudsiyesinden medḫ-şāh-ı velāyet ḫaḫḫında bir nuṭḫ-ı ‘ālīleri vardır. Anlarda Allah, Muḫammed, Cār ‘Ali ta‘bīrini kullandıkları gibi Molla Cānib’iñ olduĝu mervī olan şu ḫıt‘ada:

Büdde merā necd-i abā derīn-i ḫucçetine safer
Hezār-ı nuşret ve şādī hezār-ı fetḫ u zafer
Bi-ḫürmeti Allah Muḫammed, bi-ḫakkı cār ‘Ali
Bi-dü Ḥasan yemīn ve bi-hüy-ı Ca‘fer

Olduğu gibi Mevlānā Hālid Ziyāe'd-dīn Hāzretleri'niñ *Dīvān*'ında eimme-i işnā 'aşer efendilerimizi şenāsı esnāsında dü-mūy ta' birini kullanmıştır. Bunlarıñ altında ĩzāhāt virilmiştir. Üç Muḥammed: Muḥammed el-Bākır, Muḥammed Naḳī, Muḥammed el-Mehdī, dört 'Ali: 'Ali el- Murtezā, 'Ali Zeyne'l-'ābidīn, 'Ali Rızā, 'Ali el-Naḳī, iki Ḥasan: Ḥasan Rızā, Ḥasan 'Askerī'dir diye de yazmışdık. 'Avdetimizden sonra bu zāt türbe-i şerīfe girer levḫayı görür. "Vay bu ne demek! Biz Muḥammed'i bir biliyoruz, üç Muḥammed olur mu?"

230

diye tutdurur. Zavallı Niyazī Efendi ĩzāhāt virirse de ḫoca diñler mi ya. "Zāten bunlarıñ vazīfesi eslāfı göge çıkarmak, zamanī ḫalkını yasa düşürmek, millet beynine tefriḫa virmekden 'ibāret değıl mi?" Kemāl Bey merḫūmuñ mūrāca'atı üzerine aḫalara birer vā'iz göndermişler. Midillu'daki biñ, Limni'deki beşyüz almış. Bunlar her zaman köy köy gezüb Müslümanlara zarūriyyāt-ı diniyyelerini öğredecek. Midillu'daki senede iki def'a köylere gidiyor, her köyde birer sā'at va'az idüb geliyor. Limni'deki hiç gitmez, müftülüğı de almış, yalnız Cum'a günleri namazdan bir sā'at evvel cāmi'e gelir, va'az ider. O da Bektāşiler'in 'aleyhinde filan. Niyazī Efendi yazıyor: Müftü Efendi levḫa için cāmi' de deyor ki: "ba'zı Rafizīler vardır, on iki imam sayarlar, aşḫāb-ı selāşeyi daha başkalarını sevmezler, işte bu levḫada da on iki imam diye bir takım isimleri yazmışlar" diyerek saçma şapan mantıksız sözler söyler. Ḥālk ne bilsun, müftü bu, 'ālim adam, elbette toğrusunu bilir. Ḥālbuki on iki imam için kütüb-i sittede bā-ḫuşuş *Buḫārī-i Şerīf*'de "se-yekūnū işnā 'aşara emīran küllühüm min ḫureyşin" ḫadīşī vardır. Bunu tabi'î inkār idemeyeceklerinden bu on iki emir 'alā za'mi 'Aliyyi'l-ḫārī: 4 çār-yār, 4 Mu'āviye oğlu, altı da Mervan'la 'Abdü'l-melik ve mütevāliyen ḫral olan oğulları. Tam bir düzinedir. Bu 'Aliyyü'l-ḫārī'niñ on iki imamıdır. Yine diğeri rivāyetde Emeviyye-i Mervāniyye on iki olduğundan bu ḫadīşīñ

231

şırf Mervāniler'e 'āid olduğunu gördüm. Sübhāna'llah! Ḥānedān-ı Muḥammediye'ye imam ta'birini çok görmüşler. Faḫaḫ sonra başka bir şey düşünmüşler; öñüne gelene imam diriz çoğalır, bu on iki de bunlarıñ arasında gāib olur. Bundan sonra artık imam didik. Maḫāllede bī-namazlara bile maḫālle imamı dimişler. Müctehidīn imam, ḫurrā imam, muḫaddiş imam, fuḫahā imam, naḫviyyūn imam, kelāmiyyūn imam, şarfıyyūn imam, imam imam imam! Bu ḫadar

gürültü içinde bir kerre İmam ‘Ali el-Murtezâ didik mi? Yâhud İmam Hasan, İmam Hüseyin didik mi? Haydi şöyle ta‘bîr ideyim: Bir çok ecrâm-ı semâviye arasında şems, ‘âl-i menâb gibi parılıyor ve’s-selâm. Bunuñ üzerine uzunca bir mektûb yazdım, bir tākım mişallar îrâd itdim; meşelâ “ben ümmet-i Muḥammed’denim, faḳaṭ Ḥazret-i ‘İsâ ve Mûsâ’ya ‘adâvet mi idiyorum? Mezḥeb-i Ḥânefi’denim, Şâfi‘î, Mâlikî, Ḥanbelî’ye bu‘z mu idiyorum? ‘Osmanlı teb‘asıyım, İran’a, Afğan’a, Fâs’a la‘net mi okuyorum? Ben babamı, ḥocamı, şeyḥimi, üstâdımı çok severim, faḳaṭ diğ̃er babalara, ḥocalara, şeyḥlere, ustalara sebb mi idiyorum? Ben Ṭarîḳ-i Mıṣrî’denim, başka pîrlerden teberrâ mı idiyorum?” diye epeyce yazdım. Ben Muḥammedî’yim, Efendim’i, Efendi-zâdelerimi severim. Faḳaṭ aşḫâb-ı şelâşeyi sevmediğimi nereden istidlâl itmiş, bu levḫada öyle bir îmâ var mıdır? Didim mektûbumu der-gâhda okurlar, Müftî’ye ṭaraf-dârlar da bulunur, luṭf-i Ḥaḳḳ’la ağız

232

açamazlar, diñleyenler de ḥaḳ virir çünki delillerim çok ḳavî idi; âyet, ḥadîş ile ‘aklî mişaller de olduğundan hepsi taşdıke mecbûr olurlar. Bunuñ üzerine gitdiğimizde artık Müftî görünmedi. Bilmem maḥcûbiyetinden, bilmem şiddet-i ta‘şşubundan. Cum‘a irtesi günü türbe-i şerîfde üç def‘âda toḳuz cüz’ okudum. Pazar günü mekteb-i ibtidâide tevzî‘-i mükâfât var idi, faḳaṭ gidemedim. Der-gâhıñ sema‘-ḥânesini süpürdüm, ba‘zı tertîbâtle meşğûl oldum. Akşama loḳma der-gâhda idildi. Gece bir çok zevât ḥâzır oldukları ḫâlde mevlûd-i şerîf kıraat ve lıḫye-i sa‘âdet ziyâret olunub ḫatimler okundu ervâḫ-ı güzîn-gânemize, nüfûs müdürî merḫûm Hüseyin Efendi ile Ḥasan Ḥüsni Onbaşı’ıñ rûḫlarına, ‘umûmuñ selâmetliğine fâtiḫalar kıraat idildi. Ba‘dehû devrân ve kıyâm zikirleri yapıldı. Şoñra Ḥuzûr-ı Pîr’de Taḫşîn ve Ḳadrî Efendiler’e ikinci ism telḳîn idildi. Gece sâ‘at birde ‘avdet itdik. Pazar-irtesi günü beş cüz’ okudum. Bugün ılıcaya girecekdik lâkin merkeblerle gitmek güç olduğundan şarf-ı nazâr itdim. Rüşdiyye mu‘allimi, ḳal‘a biñ-başısı sâir zevat da geldiler, gece uşûlden şoñra oturduk. Bugün İstanbul’a Yunan vapuru zuhûrât olarak geldi. Gerçi ‘azîmet arzusunda isek de henüz tezkeremiz ḳayd idilmediğinden irtesi günü gelecek Belçikonuñ Oḫayes vapuruyla gitmeğî ḳarârlaşdırdık. Bugün ḫatmi ikmâl itdim. Akşama Mutaşarrıf Bey’e med‘üvyuz. Ḳomiser Ḳadrî Efendi geldi, biz Taḫşîn Efendi ile Yalı-boyu’nda biraz tolaşdık, akşam namazını ḳıldık, tekrâr geldik ki yemeğe başlamışlar. Meğerse bizi görmüşler tekrâr ‘avdetimizi gelmeyeceğimize

hüküm itdirmiş, yemeğe oturmuşlar. Kadri Efendi'niñ te'ḥīri ise tam yemek vaktinde gitmek fikrine mebnî imiş. Mutaşarrıf Bey yemekde bizi bekledi, şıraya gelinceye kadar turdu, soñra hep birden başladık. Lâkin maḥcûb oldum, gençliğiyle berâber insâniyetli müsâfir-perver bir zât idi. Veda' dan soñra acenteye tezkere virdiler, birinci kamarada üç bilet alınacak. İşte bunlar Pîr'im Efendim'in bize olan elṭâf-ı bî-nihâyesindendir. Veda' itdik çıktık, Nâil Bey'e uğradık. Nâil Bey'den herkes hoşnûd, ' aynı zamanda Hâzret-i Pîr'e ḥürmet-kâr, olduğça da dindardır. Didim: "Ma' nevî bir nisbetde bulanmadıñız mı?" Didi: "Bulundum, neler yapmadık ama te'sîri olmadı." "Size bir şey' ta'rif itsem devâm idermisiñiz?" Suâline "ḥay ḥay" cevâbla kabûl itdi. Beş vaktiñ farzı ' aqabinde ḥubnetü'l-esmâyı ta'rif itdim, pek memnûn oldu. Bu, Hazîronuñ üçünde idi. Zannım tam kırkıncı günü meşrûtiyet i'ân idildi, bu zât da kırtıldı. Kâḍî-köyü'nden birkaç def'a mektûbunu aldım. ḥubnetü'l-esmâniñ mufaşşalını istiyordu. Bir kısmını yazdım, yolladım. Artık ma'neviyâta bütün bütün îmân itdi. Bilmem şimdi ne ḥâldedir. Der-gâhda müsâfirlerle görüşdük. Sâ'at beşde türbe-i şerîfeye girdim, ḥatmi indirdim. Zeynü'd-dîn'in de bir ḥatmi var imiş, onuñ da du'âsını yaptık, ḥâneye geldim. Uyku tutmadı, câmi'e şabaḥ namazına geldim, oradan türbe-i şerîfeye girdim, okudum, ayrılmak istemeyordum, meğerse soñ ziyâretimiz imiş.

Feḥâme'd-dîn biraz rahatsızlık geçirmişdi onuñ içün yürüyemeyordu. Türbe-i şerîfde onuñ içün de himmet taleb itdik. Bi-'inâyeti'llahi Te'âlâ O da şifâ-yâb oldu. Ah ikinci ziyâretimde yedi kerre dimişdim, neden öyle söyledim bilmem ki. Ben bu yedi def'a ziyâreti otuz kırk sene zarfında yapabilirim zannında idim. Ne ise bu yedinci ve soñ ziyâretim oldu. Gerçi Hâḳḳ'dan ümîdimi kesmem inşâ'llah yine bize i'âde idilir de ziyâretiyle müşerref oluruz. Oḥâyes nâmiyla toğrica İstanbul'a giden vapur Çehar-şenbe günü geldi. Birkaç gün evvel birâdere bildirmişdim. İskelede Mutaşarrıf Bey, sâbıḡı Nâil Bey, Cezâ Reîsi Ḥasan Râcî Bey ve diğerk zevatla ba'de'l-veda' Taḥsîn ve Ḥulḳî Efendi'yle birlikde vapura geldik. Mutaşarrıfniñ adamlarından Câsim Ağa da berâber gidiyordu, birinci kamaraya oturduk. Tûlü 114, ' arzı 15 adımdır. Sâ'at toğuzda uyumuşum, ezondan evvel Çanaḳ-ḳal'a'yı geçmiş, şabaḥa karşı uyandım. Mehtâb ḡâyet laṭîf, deñiz kezâ. Bir sâ'at kadar oturdum. Şafaḳ sökdü, tûlü'-ı

şems bir tarafda, mehtâb bir tarafda, ta‘rifi kâbil değil bir le‘âfet. Sâ‘at ikide İstanbul’a geldik, şiddetli yağmur da başladı. Kayıgcılar hücum itdiler, birisi geldi eşyâya heman şarıldı, şordum: “Ne vireceğiz?” “Bir lira” didi. “Ayol biz Mudanya’ya on ğuruşa gidiyoruz, nereye çıkaracaksın, haydi git” didim. ‘Acabâ birâder mektûbu aldı mı? Birini gönderecek mi? diye de tenâzur oluyorum. Başka bir ihtiyâr geldi. “Baba kaçta götürceksin?” didim.

235

“Bir mecîdiyeye olur” dirken evvelki herif geldi. “O benim müşterimdir” diye herifin üstüne hücum itdi. Adam korĝdu didi: “efendi, bu edepsiz birisidir, bende ihtiyârım, beni döğer.” Orada haşeb-i müsannede gibi bir polis diñliyor. Zâten vapuruñ yolcusı az, çıkan çıkdı herife didim: “Sen bād-i hevâ götürseñ seniñ kayıĝına biñmeyeceğim.” O da cevâb olarak: “Ben de senden lirayı alacağım.” Polise söyledim; herife didi: “haydi bir mecîdiyeye çıkar” didi, “yapamam” didi, polis de başını öteye çevirdi. Hay Allah müsteħâkıñı virsin. Herifin şerrinden kimse gelemeyor, ben de binmeyeceğim deyorum. “Bu vapur K̇ara-deñiz’e gidecek” deyor. Ben de “iyi ya işim yok gücüm yok orayı da görmüş olurum” dirken nerede imiş Hamdi Çavuş geldi, Allah selâmet virsiñ, birâder de rıhtımda bekliyor imiş. Hamdi’ye añlatdım, şimdi mecîdiyeye râzı olacak çünkü tedricî iniyor, dört mecîdiye, üç mecîdiye, elli ğuruş. Hâlbuki rıhtım da pek yakın. İstanbul’dan Üsküdar’a yüz paraya, beş ğuruşa geçerler, bu ise karaya nisbetle heman heman otuz kırk adım kadar bir şey’. “Efendi şabaħdan beri bekleyorum, müşteri de yok, siz buña biniñ, eşyâ da ötekine k̇onsun.” Amma musalla‘ herif! Ben hâ binmeyeceğim deyorum, O, hâlâ böyle. Nihâyet “Hamdi’niñ kayıĝı ufaĝ, tehlikelidir yolda baĝırırssiñız” deyor, Hamdi de “baĝırırssaĝ biz baĝıracaĝız, saña ne” diyerek hele hamd olsun

236

karaya ayak başdıĝ. Hamdi añlatmış, birâder biraz ‘aşabîdir hem de ‘asker, pür hiddet polisleri epeyce haşlamış. Didim: “birâder, O cezâsını buldu çünkü müşteri siz kaldı, faĝat o polis midir, vapuruñ heykeli midir nedir bilmem, k̇abaħat o meredde, harif aldirmiyor, ĝâlibâ kayıĝıcılardan bahşîşi olmalı.” Raħmet de dindi. Penç-şenbe günü hânede biraz oturduk sonra âsitâne-i Rıfa‘î’ye gitdik, oradaki hâlâtdan evvelce bahşetmişdim. Cum‘a günü İstanbul’a geçdik, Cum‘ayı Yeni Câmî‘de ba‘de’l-edâ Bedriye Hanım’a geldik. Çocukları orada bırakarak K̇ubbe Der-ĝâhı’na gitdim, faĝat şeyh efendi pek raħatsız olduğundan zikir pek

muhtaşar oldu. ‘Avdetde ‘Oşman Efendi’ye uğradım, bu zāt saray mensūblarındandır, ‘İsmā‘īl Hakkı’ların işini ta‘kīb idiyor, Üçüncü def‘ā da vekāleti bize kabūl itdirdiler. Zeynü’d-dīn’i de iç güvey virdik, ama soñu fāci‘a oldu. Bu huşūşda Hāzret-i Pīr’de istirhāmātda bulunmuşdum. Ma‘lūm ya ‘İsmā‘īl Hakkı mu‘terizdir; Cenāb-ı Pīr’e risālet-i Hāsaneyn mes‘elesī-y-çün, Qarabaş Velī’ye de vaḥdet-i vücūd içün. Çünkü eñ toğrusunu Hakkı merḥūm biliyor demek. Ben de Pīr’ime i‘tirāz iden zātın tekyesini me‘kel yapmışlar, haydi bizim mesleğimiz taş atana ekmekle karşı varılır dirler. Güyā “Yā Hakkı sen bize iḥānet idiyorsun ama işte biz saña yardım, mu‘āvenet idiyoruz” gibi telaḳḳı itdim. 28 Receb sene 1327 Zeynü’d-dīn ‘İsmā‘īl Hakkı Şeyḫi’niñ kerīmesiyle izdivāc itdi. Bir oğlu, bir kıızı oldu faḳaḳ kız yaşamadı.

237

Zeynü’d-dīn de 13 Receb sene 1329 tāriḫinde irtihāl itdi. ‘Oşman Efendi de Şidīka Hānım da gelmiş oturuyordu. Zeynü’d-dīn kayım-vālidesini görünce kaçmış. Ba‘dehū ben Fātih’de ikinci namazını kıldım, türbeye girdim. ‘Avdetde Hāzmī Efendi’ye rast geldim, bu Hāzmī Efendi ezkiyādandır, güzel meşnevī okudur, Bursa’da görüşmüş idik, soñra Hüsāmü’d-dīn ‘Uşşāḳī Der-gāhı Şeyḫi’ne dāmād oldu. Ba‘dehū Bedriye Hānım’a geldim. Cum‘a-irtesi günü bir buçuḳda uyandım. Şabaḳ kahvesini içerken refīkonuñ ‘adem-i diḳḳati, çocuḳuñ eline virmiş olduḳ müdevver aynayı atmasıyla kırdı, tabi‘î canım şıḳıldı, çıḳdım. Hāzmī Efendi’yi Bāyezīd’da buldum, meraklı ve muḫibbāndan Qāim-maḳam Muştafā Bey’le berāber idi, epeyce görüşdük. Oradan Midillu’lu Selāḫa’d-dīn Efendi’ye rast geldim. Gālib Efendi’ye iki ‘aded vāvīlā maşrabalarından gönderdim. Onuñ birāderiyle görüşdük, ḳartvizīt ışmarladık. Ba‘dehū Bedriye Hānım’a ‘avdet, biraz ḳahve altı itdim. Oradan Olañlar Tekyesi’ne indim, gelurken oğlı ‘Ali Bey’i gördüm, biraz oturduk, görüşdük, tekrār Bedriye Hānım’a gelub çocuḳları aldım. Çarşu içünden geçerek Üsküdar’a geçdik. Üsküdar’da birāderi şoracaḳdım çünkü refīḳası Zeyneb Hānım’ın vaḳıf parelerinden tolayı Mısır’a gitmişdi. Bizim refīḳa yine arkam sıra gelmez mi! Hay mübārek hay. Meḡer ḳoca ḡazīnoyu muḫāllebici dükkānı zann itmiş. Bu def‘ā zannını taḳviye itdim, muḫāllebici dükkānına götürdüm, muḫāllebi, ḳondurma yedik, ba‘dehū birāderiñ ḫānesine geldik. Gece Şandıḳcı Tekyesi’ne gitdik, güzel cem‘iyyet oldu. Pazar günü

238

birâderim Şerâfe'd-dîn Efendi bizi gezmeğe götürdü. Üsküdar'dan ziyâret iderek Haydar Paşa'ya, oradan Kadı-Çöyü'ne. Orada Kuş Dili'nde Mecîdiye Der-gâhı'na gitdik, Tarîk-i Sa'diye' dendir. Bu Tekyeyi Hâşircı-başî Hacı Hâlîl Efendi'niñ refîkası şâhibetü'l-hayr Hâce Hânım yaptırmış, vakfîyesini tanzîm itmiş. Taşlı-burun Şeyhi Süleymân Efendi'den müstahlef Taḥsîn Efendi'ye tevcih itmişler. Taḥsîn Efendi evvelce ceddîm Hacı Haydar Efendi'ye müntesib imiş, ceddîm 2 Zî'l-hicce sene 1292 târîhinde irtihâl itmekle Taşlı-burun şeyhine tecdîd-i nisbet ider. Süleymân Efendi'yi ben Bursa'da gördüm, Taḥsîn Efendi ile gelmişdi, yine ceddîmiñ müntesiblerinden Nu'mân-zâde 'Atṭâr 'İsmâ'îl Efendi'ye müsâfir olmuşdu ki O da oraya soñradan intisâb itmişdir. Pederimle, vâlidemle 1293 de Bursa'ya 'avdet idiyorduk, dayım merḥûm İzmir'e gelmiş, bizi almış, Bursa'ya götürüyordu, bilmem ki mirâş için filan bir mecbûriyet de vardı. İstanbul'da bu Taḥsîn Efendi'niñ hânesine indik, hâlbuki ceddîmiñ vefâtını vâlikiye tıyurmamışlar. Dayımla, pederiñ içünden kan gidiyormuş. Bursa'ya gelince arabada ağır hasta olduğundan bilmem yetişebileceğim mi filan diyerek añladacaklarmış. Faḫaṭ o gece Taḥsîn Efendi'niñ vâlidesi "ah merḥûm pederiñiz şöyle idi..."ye başlayınca vâlidem de bir feryâddır kıpar. Çocukdum, Bursa'ya geldiğimizde toğru der-gâha çıkdık. Vaktâ ki bir kıpudan geçdik zavallı vâlidem "babacığım babacığım" feryâdıyla tekyeden içeryaya girdik. Kıca Haydar'a taş bile yaptırmışlar.

239

Vâlidem taşâ şarıldı: "kalk nazlı babacığım, sen topraklarda yatacak adam değilsin, ne nahîf, za'îfsin" daha neler deyör. Bilmem ki biz de tir tir titreşiyoruz işte. Peder bir tarafından, dayım bir tarafından, büyük vâlide, yenge her birisi müci-i tesellî şeyler söyleyorlar ama kime. Kim diñler, vâlidem pederini, birâderini çok severdi. Şu vak'a şimdi tam elli beş senelikdir, elân gözümüñ öñünde dün olmuş gibidir. Vâkı'an bunuñ buraya temevvülü yokdu ama Taḥsîn Efendi'den ḫaṭra geldi, ben de yazıvirdim. Süleymân Efendi'niñ zannım toksan yaşından soñra Sa'de'd-dîn isminde bir oğlu olmuşdur ki el-yevm der-gâh şeyhidir. Ba'dehü Taḥsîn Efendi vefât ider yerine Hâşim Baba ve İskender Baba Tekyesi Şeyhi Ğâlib Efendi'niñ maḫdümü evkâf ketebesinden Münîb Efendi ta'yîn olunur, bir kaç eşeri de var: *Mir'atü't-Tunûk, İstanbul Tekâyâsı Cedveli*. Şimdi oğlu Yûsuf Efendi şeyhidir. Der-gâhı iyice i'mâr itmiş, geniş bir bağçe vücûde getirmiş, evkâf da olduğundan muvâffaḫ olmuş. Ba'dehü uşûl-i Sa'diye icrâ idildi. Biz

de hitāmında Hāydar Paşa'dan vapura binerek Üsküdar'a geldik. Buraları günden güne ma'mūr olmaktadır. Hele tıbbiye mektebi bināsı ayruca şeref virmekdedir. Ba'de't-ṭa'ām Ṭoygār Tepesi'nde Tārīk-ı Rıfā'ıye'den Şeyh Hāzım Efendi'niñ Tekyesi'ne gitdik, yeñi yapılmış, cem'iyet de güzel idi. Dayanamayarak ben de zıkre girdim faḫaḫ aḫşam şabaḫ birbiri üstüne yorgunluk baña iyice te'sīr yaptı.

240

Ceddim Hāydar Efendi zamanında gelmiş, kıyām tevḫīdinde ḫasem olunurken bir ayak ileri atılır, çekilirdi. O merāḫ olmuş añlatdı. Bu zāt kıyām zıkrinde vaz'iyet i'tibāriyle şöhret alañlardandır. Büyük birāderi zākir-başılık iderdi. Gece beşde geldik. Pazar-irtesi günü sā'at beşde İstanbul'a geçdim. 'Asker Hāmdi'yle birlikde Midillili Cevdet Efendi'ye uğradık. Oradan çarşu içünde münādī Hācı 'Ali Efendi'yi görüb cübbelik, elfiye, şarık, kürk kaplığı, şemsiye, lavanta, kemerlik aldık. Ḳartvizit henüz yapmadığından anı da taḫḫit iddik ezanda Üsküdar'a geldik. Şalı günü cümleten karşıya geçdik, Ğalata'da meşhūr börekçiden börek yedik, oradan tondurmacıya girdik, ba'dehū Ḳādirī-hāneye geldik. Yolda Şıdıḫa Hānım'ı gördük. Ba'de'z-zıkr Sirkeci'den Maḫri Köyü'ne gitdik, gece Aḫmed Bey'de ḫaldık. Bizim ḫahve altı iderken Tāyān şu istedi. O da aḫşamdan bardaḫa atmış olduḫ taḫta bitli şuyu biraz daha 'ilāvesiyle evvelā kendi, şoñra çocuḫa içirmez mi. Artık tāze şu getirmek derdinden pis suları içdi. Çehar-şenbe günü İstanbul'a indim. Hākim-i sābık baba-can bir zātđı, Taḫta-ḫal'a'da maḫkemede aradım, bulamadım. Şehir Emāneti'nde Aḫmed Efendi ile görüşdük. Paşonuñ başı pek ḫalabalıḫdı, girmedim. Altıncı dāireye geçmekliḫimi tavsiye itdi ama baḫalım diye çıḫdım. Meḫmed Paşa Tekyesi'ne gitdim, Hāmdi'yi gördüm, Külāhī-zāde ile Mevlevī Şeyḫi Cum'a'ya gidecekler imiş.

241

Penç-şenbe günü, bugün içün bar-metrolar düşmüş, furtuna, yağmūr gösteriyor imiş. Aḫşam üzeri fi'l-ḫaḫıḫa şiddetli furtuna zuhūr itdi, gece yağdı, gündüz yağdı. Şabaḫleyin sā'at üç treniyle Yedikule'ye geldik, ḫal'a ḫāricine çıḫdık. Belḫrad Silivri ḫapularınıñ oñünden Mevlevī-hāne ḫapusuna, oradan Merkez Der-gāhı'na dāḫil olduḫ. Çile-hāneye girdim, hiç görmemiş idim, cübbe ile kürk ile daldık, ḫamd olsun şıḫmadılar, ba'zılarını şıḫarmış ama kim bilmem. İçerusı müdevver, dönemeçli, dardır, yan girmezse geçemez, ṭabī'î şıḫılır. Şeyh Efendi

ile görüşdük. Ba‘de’z-zıkr İsmā‘îl Hâkîki Tekyesi’niñ vekâleti içün şiddetli and virdi. “Allah ‘aşşına şunu kabûl it, bizi kurtar” didi. Oradan Hâzret-i Pîr Efendimiz’iñ birâderi ve dördüncü şeyhim Bedre’d-dîn Efendi’yi, ‘amucamız ‘Abdü’s-selâm Efendi’yi ziyâret iderek Top-kaşu’ya geldik. İnce ince yağmür aldirdi. Tramvaya atladiş oradan Aş-saray’a tekrâr köprüye çıkdık. Yağmur da şiddetlendi, Üsküdar İskelesi’ne kadar hayli ışlandı, Üsküdar’a geldik. İstavroz Tekyesi’ne gitmek arzusunda idik, yağmur mâni‘ oldu. Cum‘a günü namazı Aya-şofya’da edâ itdim, hañib hoş şadalı bir zât idi. Oradan Cevdet Efendi’ye gitdim, hâlbuki bizim kartları hâlâ yapmamış. Bâyezîd Câmî’niñ önünde Bursa’lı Tefîk Efendi’niñ kahvesinde oturduk. Hâzmi Efendi orada imiş görüşdük

242

Ba‘dehü kartları aldım, dört kutu Midillu şabunu aldım, Cevdet Efendi’ye oşasında dersi virdim. Ba‘dehü Şalkım Söğüd’de ‘İzzî Efendi’niñ der-gâhına geldim, yukarıda zıkr oluyordu. Şeyh Efendi aşığıya inmiş görünce güyâ evvelden mu‘ârefemiz var imiş gibi “oo mâ şâ’allah buyuruñ buyuruñ ne vakit teşrîf olundu?” didi, faķîr de cevâb virdim, yukarıya çıkdık. Kıyamda darb-ı esmâ okuyorlardı. Der-gâh güzel, ma‘mür, müzeyyen, hâlîlarla döşeli. Şonra bir ‘aşr okundu, oturduk, Qur’an’ıñ ma‘nâsından biraz va‘z ider gibi bahş itdi yine kalkdı, yine darb-ı esmâya başladı. Faķîri de yanına aldı. Faķat zıkrıñ imtidâd ideceğini biliyordum. On bir buçuk, ba‘zan ezanı da geçermiş. Ancaş Üsküdar’a gideceğimden bir aralık çıkdım, Üsküdar’a geldim. Cum‘a-irtesi günü karşıya geçdim, tezkereyi kayd itdirdim. ‘Oşman Efendi’yi gördüm, Evķâf Nezâreti’ne bir istid‘â virdirdi. Cemîl Bey’le görüşüyorduk, da‘vet itdi ama vaķtimiz müsâ‘id değıldi. Bu istid‘â vekîl-i sâbık Narlı Şeyhi’ni iltizâm iden evķâf müdürinden şikâyet gibi idi. Bu mes’ele uzundur, buraya derce lüzüm görmedim. Buradan bir köfteci dükkânına girerek kahve altı itdikden şonra Nihâd Bey’e gitdim. Zeynü’d-dîn’iñ Şam hırkasını aldım. Şâime’ye de görücü gelmiş imiş ama bu kıızı şonra Çadalca’ya virdiler. Bizim Cevdet Efendi’i aldım, çarşuya çıkdık. Bursa içün hediyelik ba‘zı ufaş tefek şeyler iştirâ itdim. Köprüye geldik,

243

Limnili İsmā‘îl Efendi’ye teşâdüf itdik. Üsküdar İskelesi’nde Cevdet Efendi’ye veda‘ iderek Üsküdar’a geçdim. Pazar günü şabahleyin sekizde kalkdım. Mu‘tâdım bir yere gideceğim zaman o gece beni uyku tutmaz. Onbirde kayığa bindik, şalonda tezkaremizi kayd itdirdik. Yine

polisleriñ taht-ı taraşşud ve taqyızinde Kerid Vapuruna bindik. Bu Kerid aţalar arasında işleyen değıldir, İdare-i Maşşuşonuñdır. Biraderim Şerafe'd-din Efendi, Derviş Hamdi, ' Asker Hamdi, Midillili Cevdet Efendi ile veda' itdik. Sa'at ikide vapur hareket itdi, yedi buçuğda Mudanya'ya, sekizde araba ile hareket iderek ona on kala Geçid'e geldik, birer çahve içdik, onda Geçid'den yola düzüldük. Onbir buçuğda lehü'l-hamd ve'l-minne Bursa'ya der-gāhımıza geldik. Bu seyhātımız tam yetmiş bir gündür ve Limni'ye yedinci ziyāretimdir, bundan şoñra naşib olmadı. Bursa'ya muvāşalātımızdan bir ay şoñra ya' nı 27 Cum'ade'l-ülā sene 1326 ve on üç Temmuz sene 1324 Pazar günü Hadika-i ' İrfan mektebiniñ tevzi'-i mükāfatı eşnasında Mektübcü Süleymān Nazif Bey, şoñra vālī olub şimdi tüccārlik iden Ma'arif Müdiri ' Azmī Bey gazetede ufağ bir havādiş görmüşler; Qanun-ı Esasī i' lān idilmiş diye. Heman bunlar Vālī Tefiğ Bey'e giderler. Herkesde bir sevinç emāresi, bir çaykıldı. Ne ise cem'iyet hitām buldu. Bir de çarşuya toğru geldim aman Yā Rabbi! Bu kadar insan ne vaçit toplandı, bayrağlar mayrağlar. "Yaşasın hürriyet, ' adālet" diye bağıran

244

çağıran. Ben hayretde kaldım. Naşilsa Süleymān Nazif Bey'le ' Azmī Bey beni gördiler. "Şeyh Efendi Şeyh Efendi! siz de buyurun efendim. Bugün milletimiziñ kurtulduğı gündür. Bugün memnūn olmayanlar hāin-i millettir, hāin-i vaţandır." Qolumuzdan tutdukları gibi katıldık kāfileye. Arada sıra turuyorlar birisi nuţuğ İrād idiyor. "Yaşasun, yaşasun" dirken Sed-başı' nı tutduğ. Bir hey'et İngiliz Qonsolos-hānesine girdi, ' arz-ı şükran itdi. Oradan Ermeni Kilisasi'na geldik ben içerya girmemişdim, Ermeni Milletiniñ kahyāsı beni görünce qoluma yapışdı çeker mi çeker, galabalıqdan girmek mümkün değıl façağ harif bağıryor: "açılıñ, açılıñ Şeyh Efendi Hazerātları papas efendiye, muraħħaşa efendiye tarziye virecek" deyince işi añladım. Artık yetmiş iki milletle çardāşlık olduğ ya; Rūm Qardāşlar, Ermeni Qardāşlar, Bulğar Qardāşlar, hep hep çara daşlar. İcrā çavuşlarından bizim Derviş Meħmed'i görivirdim, aman beni çurtar didim. Heman geldi, elimden tutdı, o gürültüden yaqayı şıyırıldığ ama bir kerre hürriyet i' lān idildi. Gece sa'at altı yedi kafesiñ dibinden geçen bir serhoş "yaşasın hürriye't" dimeyor mu! Bağ artık. Olur çunki herif hür imiş, aman neler, aman ne maşharalıklar olmadı. Herifiñ biri gider hükūmete meşelā nüfūs müdiriñiñ yanına girer. Adamıñ başı dolu, bir kağıd tutuşdurur: "Efendi!

şu kağıdı yap.” “Pekî birâder ama bak elimde kaç dâne iş var. Senden evvel gelmişler azıcık bekle sırañ gelsun, seniñ de işiñi yaparız” didi mi vay, herif kıyâmeti kıparıyor. “Sen baña bakmıyorsuñ, sen bizim uşagımızsuñ, seni besleyoruz, biz para virmesek sen aç kıalırısñ” diye başlar. Zavallı me’mûr fazla söyleyemez ki, heman heman linç yapacaklar. Hâşılı böyle isteklerden herkese hayret geldi. Hükümetde hiç kuvvet kıalmadı dirken tefriķa başladı. Ğazeteler bir kaç fırķa oldu. Zâten ne fesâd oluyorsa hep Ğazetelerden oluyor. Biz Avrupa’ya muķayyes olamayız, o muhîť başka bizimki başka. Otuz bir vak’ asını kıçardılar; padişâhıñ biri indi, biri kıçdı. Bulĝâr i’lân-ı kıraliyet ve Rûm İli Şarkî’yi ilhâk itdi. Avusturya’da Bosna Hersek’i aldı. Yunân Girid’i yaķaladı. Daha evvelce İtalya Ğarb Trablusu’nu zabt itdi. Rûm İli’nde kıķan Hânçer, Tüfenk, Tabanca bilmem ne nâmlarıyla kıķan Ğazâtelere yedi devlete deĝil dünyaya meydân okuyorlar. Artık hürriyet oldu ya dünya bizim, öteki devletler kim oluyormuş? Biraz i’tidâl tavşiyeye iden Ğazetelere müstebid, mürteci’ nâminı virerek biraz fazla ‘aleyhde bulunañları gizli gizli temizlediler. Dirken Balkan Hârbi kıçdı. O eşnâda ser-kârda bulunañlarıñ ‘adem-i muvaffakiyyeti ve kendilerince meşelâ telĝraf muhâbere me’mûrluĝundan eñ büyük me’mûriyete

kıķañları ufaķ gördiler. Millet Meclisi de tefriķaya düşdü, hârbi-i ‘atîķ, hârbi-i cedid, yok bu ittihadçı öteki ittılafçı, kimi şulh-selâmetçi ne bilmem bir çok siyâsî fırķalar kıçdı. Geliyorsuñ Ğazetelerde tenkidler Bulĝâr Kıralı’nıñ tepesine kırmızı büber şoķarlar, Yunan’ı maymuna çevirirler, hele Rusya’yı eski balıķçı hâline getirmeĝe çalışırlar. İşte bu eşnâda hey’et-i vükelâ deñişdi, eskiler ser-kâra geçdi. Rûm İli de bölündü. İttihadçılar da kıılınçları kıınlarına şoķduķları gibi şavuşdular. On milyon nüfûslu Rûm İli Vilâyetimiz onbeş gün içinde Yunân, Bulĝâr, Şırp kıara daşlarımızıñ pây-ı nahvetleriyle çiĝnendi. Ne ise bunlar yürekler acısı ya geçelim. Azbuçuk şulh-ı şalah dirken hârbi-i ‘umûmî kıçdı. Almanyonuñ hatrı-y-çün biñlerle evlâd-ı vaţan Kırvatlarda telef oldu. İran ----- bilmem nerelere gidildi. Mısır’dan İngiliz’i kıçarmak üzere Şam’dan bir ordu gönderildi. Nihâyet Ameriķonuñ müdâhâlesi üzerine Almanyonuñ eyler kıutar yeri kıalmadı. Fransa da öcünü aldı. O eşnâda bize öyle bir teklîf-i şulh oldu ve hükümet tarafından kıabül idildi ki Hudâ-negerde onu kıabül itse idi milletimiz bugün

İngiliz elinde Hindlilere, Fransız elinde Cezâyir, Tunuslulara dönerdi. Elimizde hiçbir kuvvet bırakmamışlar idi. Bereket virsun Anaṭolu'da ba'zı zevāt bunuñ veḥāmetini düşünürler, taşınırlar hiç yokdan bir mevcüdiyet gösterir. 'Osmanlı Hükümet-i müteḳarrızasının soñ

247

Bed-baḥt pad-şāh düvel-i şelāşeniñ emrine maḥkūm olduğundan bu fırḳonuñ imḥāsı içün ve şulḥuñ ḳabülü içün bir iki yüz biñ Yunān 'askerini Anaṭolu'ya şaldırdı ve bunlara ḥilāfet ordusu nāmını virdiler. Ve'l-ḥāşıl İzmir'den Eskişehir, Bursa, Balıkesir, Kütahya, Ḳara-ḥiṣār hep Yunaniler'in taḥt-ı idāresine girdi. Onlar çekilmedi, biz Bursalılar iki sene, iki ay, iki gün esir ḳaldık. Nihāyet hiç yokdan kuvvet peydā iden Ġāzī Muştafā Kemāl ve hem-pāları ḥāin Yunanileri imḥā itdiler. Memleketlerimizi ḳurtardılar, İstanbul'u da istirdād itdiler. İstiḳlāl ḳazanıldı. Vāḳı' an ülke şanāyi' itdik ama Rūm İli'niñ vāridātı maşārifına muḳābil olmadığı gibi diğēr Vilāyāt-ı 'Arabiye, Yemen de heman böyledir ve şimdiki ükemiz Almanya'dan, Fransa'dan büyükdür. Nüfūsumuzuñ daha iki mişlini idareye vāfidir. Evet, ḳapitülasyonlar ḳalkdı ki bu olur bir şey' değildi. Devr-i sābıḳda bir Ḳara-ṭağ teb'asından bir eskici, 'Osmanlı teb'asından bir efendiyi zārb itse polis ḳarşudan baḳardı. Artıḳ düvel-i mu'azzamaya ḳarşu vāz'iyetimiz añlaşılısın. Faḳaṭ şimdi bir İngiliz, bir Fransız teb'asından ḥattā sefāret me'mūrlarından birisi muḥālif-i ḳanūn bir ḫareketde bulunsa derḫāl polis yaḳasına yapışır. Bu çok büyük bir muvaffākiyettir. Artıḳ ḫükümetiñ de revnaḳı geldi. Ḥālḳ ḫükümeti ṭanımalı, ḳanūndan ḳorḳmalıdır. Bed-baḥt pādīşāh ḳaçdı. Yerine birini ḫālīfe ta'yin itdiler.

248

Gūyā dīnī vaḳīfelere baḳacaḳ, ḫaṭībeler berāt virecek. Ḥānefi Mezhebi öyledir, izn-i sulṭān şartdır, olmazsa olmaz. Ḥālbuki ḫilāfetiñ aşlı bozuḳ; İmam Ḥasan'ın altı aylık ḫilāfetiyle o tamām olmuşdu ḳünkü ḫadīşde "el-ḫilāfetü ba'dī şelāşüne seneten şümme li-yaşir mülken 'azūzan." Bu ḫadīş meydānda iken eimme-i kirām ḫāzerātı Emeviye'niñ de, 'Abbāsiye'niñ de, 'Osmanlılar'ın da ḫilāfetini taşdıḳ iderler. 'Ādetā resīm yaponuñ İslām'da bir naziresini vücūda getirirlerdi. Öyle değil mi yā. "El-mülükü mülhemün", "Eş-şulṭānū şillu'llah" filan filan. Ḥālbuki ḫālīfe demek 'ämme-i ehl-i İslām'ın intihābıyla olacaḳ. Yer küre-i 'arzıñ her nokṫasındaki İslām beldesinde ḫükümü cārī olacaḳ. İki düvel-i sāireden hangi bir İslām ḫükümetine ta'arruz vuḳū' bulursa derḫāl oraya 'asker, zırhlı sevḳ idecek, daha da varya. Şimdi

tekye şeyhi gibi hālîfe ta'yîn idilsin! Bu kimsede, bu iktidâr var mı? Tabî'î yok. Şu hâlde hilâfet de yok. Şimdiye kadar olmuşda ne olmuş? Hangi İslâm hükümeti yapacağı işi tanıdı, izin aldı? Virgü gönderdi? Bol bol medhiyeler: “hālîfe-i rüy-ı zemîn.” Hâlbuki bir ecnebî devletiñ sefîri veya kâtibi mâbeyne gider, tekliîfât-ı ‘anîfede bulunur, bed bed mu‘âmeleler ider, bunlarsa cevâbdan ‘âciz tîr tîr titrerler. Bu mu “hālîfe-i rüy-ı zemîn?” Kendi ülkesinde hükmi carî olmayan, istiqlâlini muhâfaza idemeyen

249

bir kimse nasıl “hālîfe-i rüy-ı zemîn” olur? Ama bizim gazeteler, muharrirler ‘arşa çıkarır o başka. Şarfiye biraz para mara gönderirler, onlar da huşbelerde “emîra'l-mi'minîn” diye ismini yâd iderler. İhtimaldir arhasından da sögerlerdi. Hâşılı bir gece hânedân-ı sâkıtonuñ cümlesini, eciğini cücüğünü, beşikdeki çocuğunu, dâmâdını topladıkları gibi hudûd hârici yaptılar. Biraz da nefhiyyât filân virdiler. Millet de koca bir yükden, şakîl bir maşraftan kurtuldu. Erkekleri me'mûriyet almaz, ecnebîlerde de prensler, düğler mükler var ama her birisi işiyle, gücüyle, me'mûriyetiyle meşgûl. Filan şu kadar biñ, filan bu kadar biñ lira aylık, sultânîlara, sultân-zâdelere, sultân hanımlara. Bî-çâre fakîr millet çalışıyor, çabalıyor, virir mi virirdi. Her ne ise bunlarıñ bu kitabda lüzümü yokdu ama işte İtalyonuñ zırhlıları evvelâ, sonra Balkan Harbi'nde Yunanlılar'ın gemileri Akdeniz, Aşalar denizi'nde gezdikce biz bir daha ne Midillu'ya ne Limni'ye gidemedik, sonra da hâin Yunan zabt itdi. Mübâdele uşûlü benim evvelâ hâtırıma gelmişdi, hattâ bir gün der-gâhda bir zâbiyle görüşüyorduk, didim: “bu eķalliyetler, eķalliyetler! Rus'u müdâhâle ider, Fransız müdâhâle ider, Yunan müdâhâle ider. Şunları mübâdele itseler de bizde hiç Hristiyan kalmasa,

250

orada da Müslüman” demişdim. O zât da: “zannım fikirleri öyledir” didi ve öyle de oldu. İstanbul kaldı, bir de Yahûdiler. Her ne ise bunuñ üzerine esâsen ma'ķûl ve ‘aynı zamanda dînî olan Cumhûriyet i'ân idildi. Cenâb-ı Hakk mazhar-ı tevfiķât eylesun. Eğer vaktiyle bu birlik huşûle gelse idi ne Rûm İli, ne Aşalar elden gitmezdi, İn-şâ'llah yine i'âde olunur. Ah bu tefriķa ah. Bu ahlaksızlık bilmem ki okunan târihlerden, eslâfiñ ahvâline neye mütenebbih olmayorumuz. Hâzret-i ‘Osman zamanında başlayan tefriķa İslâm'ı ne hâle koydu. Eğer bu tefriķa olmasa idi küre-i ‘arzda bugün İslâmiyet'den başka bir dîn carî olmazdı. Şoñra

Emeviye beyinde tefriqa, ‘Abbāsiye beyinde tefriqa. Her köşede bir sultān, her köşede bir hüküm-dār. Nihāyet Endülüs ‘Ālemi fen ve teraqqīde numūne-i imtişāl olurken onlarıñ beyinde de zühūre gelen tefriqalar Emeviye’yi maḥv itdi. Benī Aḥmer, Murābiṭīn, Melikīn bilmem ne bilmem ne nāmlarıyla hep birbirlerine çala kılinç. ‘Ākıbet za‘afa düşdüler. Ferdinand ne Endülüs bıraktı ne bilmem portakalı limonu. Soñ devrede de onbeş günde koca Rūm İli elimizden gitti. Erkān-ı Cumhūriyet zekī, faṭīn, tecrūbe-dīde zātlar ki evvelā gazetecileriñ, soñra ḥalk beyindeki fırkalarıñ ḥaqqından geldi. Şimdi Allah bir, Peygamber bir, fırka bir, fikir bir. Gördüñ mü birliğı? Heman Allah tefriqadan şu milleti muḥāfaza buyursun. Yoksa bizim içün artık felāḥ müşkildir.

251

Aḥlaqsızlığıñ soñ derekesine inmiş bir kısım insan molozları vardır; kendini müteḳayyid olamasa ‘ādetā milletiñ maḥvını ister. O gibi ḥarīfler yılan gibi gizli gizli ḥattā dīni ālet iderek fesād tohumu ekmek, milleti tefriqaya şoḡmak ister. Bu gibi fücūsī ḥerifleriñ şerrinden de Allah’a şıgınıruz. Türbe-dār Niyāzī Efendi Cenāb-ı Pīr’i İzmir’e nakle kıyām itmiş diye işitdim. Soñra müsā‘ade itmemişler. O āyūzdur, biz muḥāfaza ideriz demişler. Çünkü Limni’niñ Ḥristiyānları da Ḥazret-i Pīr’e mūm getirirler, şifā taleb iderlerdi. Mutaşarrıf vefāt itdiğinde defnine Şeyḫ Abdāl müsā‘ade itmemiş, faḫaḫ hükūmete karşı ne denir, getirirler tekyeniñ ḥavlesine defnine başlarlar. Ḳal‘a tarafınadn bir uğultu zühūr ider, türbeniñ sancaḫ direğı ortasından iki parça olur, der-gāhıñ ḥavlesiniñ etrafı temūr parmaqlıklarla muḥāḫdır, anlar da hep birden düşerler, dikili taşlar ve üzerlerinde gülle takılıydı, toparlak taşlar hep düşer. Limni aḥālīsi İslam, Ḥristiyān heman cümlesi orada imiş ki çocuklar parmaqlığıñ kimi üzerinde, kimi altında iken bu vaḫ‘a olur. Herkes parmaqlığıñ altında ḫalañlar, dikili taşlarıñ altında ḫalañlar artık bitmişdir diye telāşa düşer. Bi-ḥavli’llahi Te‘ālā hiç mi hiçbir çocuğıñ bile burnu ḫanamaz. Mevcūd bulunañlarıñ ekşeriyetinden işitdim. Ḥristiyānlar da bu i‘tikādda imiş ki “Sultān Mışrī, mutaşarrıfı orada defn olunmasını istemedi de böyle oldu” deyolarlar. İşte

252

bu ve buña beñzer ba‘zı ḥālāt Limni Ḥristiyānları’nı da Cenāb-ı Pīr’e ḥürmete mecbūr itmişdir. Artık şimdi ne ḥâlde bilemeyorum. İş bu *Dil-dār-ı Şemsī*’yi yazmağa mübāşeretden evvel şöyle bir ḫiṭābe yazmışdım:

Luṭf-ı Hakk'la yedi kerre ben ziyāret eyledim
Mazhar-ı feyziñ olub kesb-i sa' ādet eyledim.

Ey benim Pīr'im Efendim! Şimdi de ister gönüm
Yazayım kaç kerre Limni'ye seyāhāt eyledim.

Eyle himmet yedi kerre itdiğim seyāhāti
Eyleyüb taḥrīr ne vechle iṭā' at eyledim.

Gāh Limni gāh Midillu'da ihvān-ı faḳīr
Maddeten ma' nen idüb da' vet-i ziyāfet eyledim.

Eyledi ba' zı ḥasūdāt ḥaḳqımızda güft ü gū
Meslek-i Mıṣrî'de izhār-ı şalābet eyledim.

Himmetiñle naşş-ı ḳātı' dır delīlim Nuṭḳ-ı Hakk
Oḳuyub āyāt ḥadīş bunda celādet eyledim.

İntisāb itdi epeyce ḥalk saña bende olub
Onlara telḳīn-i ezḳār u zehādet eyledim.

Hepsine ta' līm idüb seyr-i sülūku götürüb
Gāh celāle'd-dīn gāh cemāl ile nezāket eyledim.

Hāşılı bendeñ bu Şemsî mesleğiñ neşr eyleyüb
Anlara sırr-ı tevellāya delālet eyledim.

Hānedān-ı Ehl-i Beyt'İN ḥasbini tefhīm idüb
Cümlesini bende-i Şāh-ı Velāyet eyledim.

Didiler geçmiş zamānı ba'zan itmeklik ḥayāl
Zevk virirmiş adama bende işāret eyledim.

Hadd-i teessüf ḥadd-i telehhüf, zabt idüb a' dāy-ı dīn
Kalmışım mahzūn Ḥüdā'ya çok şikāyet eyledim.

Ḥaqq naşīb eyler de istirdād iderler mü'min
Süre-i Feth'i bu bābda ben tilāvet eyledim.

Himmetiñle müstefid ve müteḳayyid oldum saña
Arz-ı şükrān ile ifā-y-ı ināyet eyledim.

Nām-ı pākiñdir şeref-baḥş oldu 'āciz bendeñe
Şemsî-i Mışrî diye ismim izāfet eyledim.

Pür kuşurum istinādım lütfuñla olmuş metin
Saña Ey Pīrim Efendim ben deḥālet eyledim.

20 Şa' bān sene 1347 Peñç-şenbe / 18 Ḳanūn-ı Şānī sene 1307 1929 sā' at 7

Bu nutḳuñ 'aḳabinde de başladım, el-ḥamdü-li'llah 12 Şevvālde ikmāl idildi dimekdir. Faḳaḫ mādemi bu bir seyeḫāt-nāme şeklini aldı ba'zı ḥuşuşî gitdiğim ve İstanbul'a tekrār gitdiğimi de yazmağa muvāfiḫ gördüm. Bālāda yazdım, mes'elelerde, gürültülerde ḫabi'î hep Bursa'da oturduğum, bir yere kımlıdayamadım. Cenāb-ı Pīr'i de ziyāretten mahrūm ḳaldım. O münāşebetle şu medḫiyeyi söylemişdim:

Medfeniñde aramam göñlüme olduñ menķuş

Ķalb-i ‘ uşşāķda olub ĉünkü mekānıñ Mışrî.

Bende-gānene irer bir de baħrda luţfuñ

İtme de ‘avn u meded rūħ-ı revānıñ Mışrî.

Zikri men‘ ile ta‘ aşşub iden erbāb-ı dālāl

Saħa zulm itdi elem çekmede cānıñ Mışrî.

Ĥidmet-i ‘āmmeye sen eylemişsiñ vaķf-ı vücūd

Hep kederi ‘uķbe ile geĉdi zamānıñ Mışrî.

Mütekeşşef oldu taşavvufdaki mestūr-ı esrār

Rehber oldu ‘urefāya seniñ ‘irfānıñ Mışrî.

Vāriş-i ‘ilm-i nebî maħrem-i sırr-ı Ĥaydar

Öldüğüñ gün gibi ma‘lūmu cihānıñ Mışrî.

Mazħar-ı feyziñ ola Şemsî kapuñda bende

O günah-kāra da şāmil olur iħsānıñ Mışrî.

254

Ĥazret-i Mışrî’den şoñra gelen ne ķadar ‘urefā-y-ı şūfiye vār ise cümlesi de kendilerini taķdîr ile “Rūm diyārına ‘āşık Yunus’dan şoñra Mışrî keyfinde bir velî gelmemiştir” deyolar. Ve *Dñvān*-ı mübārekleri ki ‘ilm-i ĥāl-i ŗariķatdir. Herkes isti‘dādiyete göre müstefid ve mütekeyyid olur. ‘Urefā-y-ı Naķşibendiye ve Mevleviye’niñ māyetü’l-iftihārı Bursalı meşhūr Şeyħ Emīn Efendi Ĥazretleri Ġazzî-zāde ‘Abdü’l-laţif Efendi, Ĥazret-i Mışrî’niñ *Divān*’nından bir nuţku, mu‘āşirīnden cildlerle kitāb yazan zevātıñ cümle āşārına muraccaħdır buyururlar. “Ķadr-i zer zer-ker şināset, kadr-i gevher gevgerî.” Naşıl muraccaħ olmaz ki. “Niyāzî taħt-ı

bāda nokta oldu, ‘Ali’niñ sırrına olalı mahrem.” Bu nuṭḡ-ı ‘āli her şey’i cāmi’dir. Cevāmi’ul-kelim sırrına mazhar olmuştur. “Ḥayru’l-kelām kul ve dül.” Bu sıralarda vālide Hicaz’dan geldi ki 13 Cemāziye’l-āḥir sene 1327 ve 18 Ḥazirān sene 1325. 28 Receb sene 1327 oğlum Zeynü’d-dīn’iñ hıfz cem’iyeti ve aḡşama da İsmā‘īl Ḥaḡḡı’da velīmesi icrā idildi. 15 Şa‘bān sene 1327 Beşinci Meḡmed Bursa’ya geldi. Ṭālī‘siz adam nereye ayak başdıysa düşman eline geçti. Bereket virsun Bursa, İzmir, Edirne istirdād idildi. 16 Şevvāl sene 1327 de vālidem Medīne-i Münevvera’ya ‘avdet itdi. 6 Şevvāl sene 1329 16 Eylül sene 1327 İtalya i‘lān-ı ḡarb itdi. 10 rebī‘u’l-āḥir sene 1329 da kerīmem Dirāḡşan ṡoḡdu.

23 Cemāziye’l-āḥir sene 1329 ve 7 Ḥazirān sene 1327

İZNİK’E İKİNCİ ‘AZİMETİM

İstanbul’da Ḥekīm-oḡlu ‘Ali Paşa Şeyḡi Sa‘de’d-dīn Efendi ḡulefāsından meşḡūr şu‘arādan Refī‘ Kalay aḡfādından Nūrī Efendi nāmında bir zāt her sene Bursa’ya tebdīl-i havaya gelir. Der-gāhda görüştük, ḡuḡuḡ peydā

255

itdik. O sene şeyḡine inşāa’llah İznik’e gitmek ve Ḥazret-i Pīr’i ziyāret itmek isteyorum dimiş. Şeyḡi de taşvīb itmiş. Çünkü bunlar Ḳādiriye’niñ Eşrefī şu‘besine mensūbdurlar. Faḡat Bursa’da bir refīḡ bulamaz, faḡīre veda‘a geldi, şabaḡ İstanbul’a ‘avdet idiyorum didi. “Haniya İznik’e ne oldu?” su’āline arkadaş bulamadığını aḡlatdı. Faḡīr didim: “ben arkadaş olurum.” “Aman şaḡīḡ” mi diye sevindi. “Elbette şaḡīḡ ancak Şafiyü’d-dīn Efendi’ye de ḡaber virelim üçümüz daha ḡoş olur” didik. İrtesi ḡüni şabaḡleyin erken maḡāll-i ictimā‘ımız olan Nūrī Efendiniñ aḡrabāsından birisiniñ ḡānesinde arabaya rākiben gideceḡiz. Vaḡit geldi, arabacı ṡurmaz, aḡşama varamayız diye ‘acele idiyor. Ne çāre ki Şafiyü’d-dīn Efendi ḡālā meydanda yok. Vāḡı‘an Çatal-furunda Nu‘māniye Tekyesi’nden orası biraz uzaḡca ise de ḡençliḡi var. Nihāyet artık beklemeden vaz geçerek ḡareket itdik. Yeñi-şehriñ arḡa cihetinden aḡşam sā‘at on raddelerinde İznik’e vāşıl olduḡ. Ṭoḡrica türbe-i şerīfeyi ziyāret itdik. Oradan diḡer ziyāret maḡāllarını, teyzemi, Ḥazret-i Eşref’i, Ḳutbu’d-dīn İznikī’yi ba‘de’z-ziyāre Çandarlı Ḥayre’d-dīn Paşonuñ türbesine geldik ki sā‘at de onbir buḡuḡ idi. Heman türbe-dār ḡandili yaḡmış

gitmek üzere idi. Bundan akdem Bursa'da Tārīḥ-i 'Osmānî Encümeni nāmıyla bir şu'be açıldı. Faḳîri de 20 Rebî'ü'l-âḥir sene 1329 tārīhinde

256

a'zâ ta'yîn itmişler idi. Bursa'da tedkîkât, taḥkîkât icrâsıyla mükemmel bir tārīḥ vücûda getirilecek idi. Bu sırada Bursa'yı mıntıkalara taḫsîm iderek gezmeğe başladık. Çandarlı 'Ali Paşonuñ Cāmi'i ve ḳabrinı gördük. "Cennet-mekân-ı fırdevs-i âşiyân 'Ali Paşa" ilḥ yazılı tārīḥi (703) Ḳadrî Efendi nāmında ḡāyet meraklı bir zābit arkadaşımız var, 'askerî i'dādiyesinde mu'allim, hattâ *Bursa Rehberi* diye de bir ufaḳ tarihçe başdirmışdı. Bi'l-âḥire ḥarbe sevḳ itdiler, orada şehîd oldu, zāyi'âtdandır. Bu gibi müstefid zevâtı ḥarbe sürmemeli, başḳa dürlü istiḥdām itmeli. Zîrâ bu gibi kimseler biñde, onbiñde bir yetişir. Ama bizim ağalar 'acāyib. Bunuñ ḥayâtıyla köylü Meḥmedçiḡiñ cānı beyninde ne fark var deyolar. Ne diyeyim! "Ḳālū selāmā." Ḳadrî Efendi didi: "Türkçe bir kitābe gördük." Didim "Yāhū bunuñ neresi Türkçe?" "Canım işte öteki yazılar gibi deḡil" didi. Başladı ḳabriñ eṭrāfını ölçmeğe. Didim: "mevlānā, tārīḥe diḡkat itdiñiz mi?" Görünce ṭurdu. Daha başḳa arḳa-daşlar var ama işte onlar arḳa-daş kimse farkında deḡil. Ḳadrî Efendi añladı didik: "bunu yazan raḳam bilmeyormuş, sekizi yedi yazmış." Bu faḳîre merāḳ oldu, evde tārīḥleri ḳarışdırdım; 'Ali Paşonuñ medfeni meḥḥül olduḡu gibi tārīḥleri de muḥtelif. 810'dan ṭut da on altıya ḳadar var. *Güldeste*'de Bursa'da cāmi'i civārında medfün olduḡu menḳüldür diye muḥarrerdir. İşte

257

türbe-dār fenarı yaḳarken şordum: "Bu kimdir?" "Ḥayre'd-dîn Paşa," "yanındaki?" "'Ali Paşa'," "Naşıl 'Ali Paşa, oḡlu mu?," "Evet", "Aman şu fenarı ṭut" ṭutdu, ben de kitābeyi yazdım işte şu:"İrteḥale seyyidü'l-verā, müracca'u eşrafu'l-verā 'Ali Paşa bin Ğayre'd-dîn ca'alahü'llahü'l-cennete meşvāḥümā min dāri'l-fenā ilā dāri'l-beḳā fī leyleti's-sebti's-sābi'i şehri Receb li-seneti seb'in ve şemāni mietini'l-hicriyyeti." Bakıñız şimdi, bizde tārīḥe ne ḳadar imtinā idilmişdir. Toḡrısını şorarsañ bizde tārīḥ demek o 'aşrıñ pādīşāhını, vüzerāsını medḥ u şenā dimekdir. Zülmlerini 'adl göstermek, yapılan maşḥaralıkları meşrū göstermekden 'ibāretidir. 'Ali Paşa meşḥūr bir adamdır, Bursa'da cāmi'i var, ḥamamı varmış, bir çok evḳāfi var, mütevellisi var, bunuñ yeri yurdu belli olmazsa başḳalarını düşünmeli! Şoñra 'avdetde hey'ete bildirdim, İstanbul'daki encümene yazdılar. Ğalibā pek de ḳat'i' olmadıklarından mıdır

nedir bilmem me'mûr-ı mahşûş göndermişler. Uzatmayalım târihleri taşhîh itmişlerdir. Ma'a mâ fîh bizi taqdîr bile itmemişlerdir. Ba' de'z-ziyâre türbe-i şerîfeye geldik, oğada oturduk, haţt-ı destiyle olan *Müzekkî-i Nüfus*'u ziyâret itdik. Ancak 877 târihinde yazıldığı aňlaşıyor. Yine kitâbeniň nihâyetinde kerîmeleri Râbi'a Hânım'ın âhîri Zi'l-ka' de sene 891 ve maħdûmları Emru'llah Hâzretleri'niň âhîri Zi'l-ka' de sene 891 Pazar gicesi on yedi

258

yaşında olduğu hâlde irtihâlleri muharrerdir. Mükriime Hâtun'un vaqfiyesinde evâil-i Ramazân sene 890 târihlidir. Anda İznîk'de defîn-i hâk-ı 'ıtır-nâk olan deyor. Şu hâlde bu yazılar âniň değıldir. Kenâ Bey târihi de şüphelidir. Çünkü Eşref-zâde'niň 874 de vefât itdiği "Eşref-zâde 'azm-i cinân eyledi" mışrâ'ı bildiriyor. İhtimal ki kitâb noqşan qaldı, bi'l-âhîre ikmâl itdiler. Veyâhüd halka karşı "Hâzretiň âşâridir, dest-haţtıdır" diye celb-i nazar-ı diqqat ve bu münâsebetle bâ' iş-i istifâde olunmağ ümîdiyle Hâzretiň dest-haţtıdır dimişler. Her ne ise o gece der-gâha müdîr beyle Hâyre'd-dîn Paşa mütevellîsi geldiler, iki buçuğda gitdiler. Biz de dört buçuğa kadar meħabbet itdik. Ba' dehû yatdık ama uyku nerede. Sivri-sinekler bir tarafından, sıcak bir tarafından uyku kaçdı. Hele horultuya hiç gelemem. Ser-'Abdü'l-kâdir Efendi'niň *Devrân-nâme*'sini aldığım gibi şadırvan başına geldim, yediye kadar okudum. Yedide türbeye gitdim, sekizde mü'ezzîn geldi, şabağ namazını kıldık. Onbiri on gece ba' de'l-veda' hareket itdik. 'Arabacımız Emîn Bey isminde müstebid bir bey; ne söylesek diñlemez, aňlamaz bir zât. Gelirken ne Yeñi-şehir'e uğradı ve ne de başka bir köye. Yolda biraz qahve altı itdik. Arabacı kesdirme diye çıkmaz bir yola şapdı. Eşref-zâde Hâzretleri'niň tuhaf bir tecellîsi var imiş; kendisini ziyâret idenlere biraz zaħmet

259

çekdirmek, kabûl-i ziyârete işâret imiş. Giderken bir şey' olmadı dirken gelirken zuhûr itdi. Yollar ğayr-ı muntazam, şu aqıntısı bir maħalle geldik, 'araba şaplandı qaldı, çıkmak kâbil değıl, hava sıcak, qayışlar kopdu. Yeñi-şehir'e gitmek, o da müşkıl. Bir sâ' atden ziyâde mesâfe. Hâşılı uğraşırken Allah birkaç köylü gönderdi, 'arabayı kırtardılar, 'arabacıya da ders oldu, ama epeyce de zaħmet çekdik. Yolda Koyun-hişar Qahvesi'nde birer qahve içdik. 'Oşman Ğâzi'niň birâder-zâdesi Ay-çoğdu Bey orada imiş. Sâ' at sekizde Dimyoz'a geldik, gelirken de tabi'î uğramışdık ama bu def' a öyle namazını edâ için câmi' e gitdim. Bâ-berât-ı 'âlişân haţib-i

cāmi‘ İbiş Ağa tarafından minbere açık bir bono asılmış: “Cum‘a günü cāmi‘de mevcūd cemā‘atden huṭbe oğumağa muḳtedir her kim var ise tarafından vekīl-i muraḥḥaşdır, namazı kıldırsın!” Şordum: “bu nedir?” Didiler: “Efendim, Ḥatīb İbiş Ağa ekser Terlast‘da bulunur, bunuñ için Cum‘a günü kim olsa kıldırır, onuñ vekīlidir.” Pek a‘lā, didik, yola koyulduk. Bizim Muştafā Temel ile Ḥüseyn, añlar da yola düşmüşler rast geldik. “Niçün böyle yaptınız?” didim. “Sizi orada birkaç gice alrılar diye zann itdik, onuñ için” demezler mi! Tabi‘î geri döndüler. Kestel‘de dere üstünde birer ahve içdik. Bir de arğa seyr itdik. Akşam ezanında Bursa‘ya dāḥil olduk.

260

Şeyḥ Nūrî Efendi pek memnūn oldu. İrtesi gün İstanbul‘a ‘avdet itdi. Birāderim 17 Receb sene 1329 da Medīne‘den geldi. 2 Şa‘bān sene 1329 tārīhinde Seyyid Uşul Şeyḥi ‘Abdî Efendi‘niñ kerīmesiyle ‘aḳdi icrā kıldı. 8 Muḥarrem sene 1330 da oğlum Zeynū‘d-dīn‘iñ bir oğlu oldu. Ḥüseyn Necme‘d-dīn tesmiye eyledim. 3 Cemāziye‘l-evvel sene 1330 Ḥaydar Efendi‘niñ oğlu oldu. İsmiñi Muḥammed Sa‘de‘d-dīn tesmiye itdik. 2 Receb sene 1330 vālidem Medīne-i Münevvere‘den ‘avdet itdi. O gece rü‘yāda naşıl gördüm ise ferdāsı Cum‘a günü eşnā-y-ı zikirde Ḥayy Allah Ḥayy esmā-ı şerīfini oğurken öylece geldi. Sübhāna‘llah hiç ne mektüb ve ne de ḥaber yok idi. 3 Zī‘l-a‘de sene 1330 Balkan Ḥarb-i meş‘umu zūḥūr itdi. Netice-i tefria olmağ üzere mağlūb olduk. Der-gāhlarda yetmiş tevḥide başladık. Āsarı da görüldü ama bizde ittihad nerede, onu da yarım bıraḳdık. 4 Zī‘l-hicce sene 1330 vālidem Medīne‘ye ‘avdet itdi. 11 Rebī‘u‘l-āḥir sene 1330 Feḥāme‘d-dīn‘i Nemūne-i Terāḳḳī mektebine ayd itdirdim. 29 Muḥarrem sene 1331 üç ay evvel ıḳartdığım dişleriñ yerine yapdırdığım dişleri aḳdım. 26 Rebī‘u‘l-āḥir sene 1331 tārīhinde vālide Medīne‘de irtihāl itdi, arzusu vechile cesedi Cennetü‘l-baḳī‘ denilen arz-ı muḳaddese defn idilmiştir. Orada ‘amuca-zādemiz Ḥüseyn Ḥaḳḳı ve ḥāla-zādemiz Ḥarem Şerīf pederi Aḥmed Efendi‘ler de medfūndur. Vālidemiñ tevellüdü 1263 idi. Pederim de 26 Rebī‘u‘l-āḥirde irtihāl itmiştir.

261

Ortalık gitdikce arışdı. İstanbul herc ü merc oluyor; Yangınlar bir tarafından, şadr-ı a‘zamlar uruluyor bir tarafından. Nihāyet ḥarb-i ‘umūmî başladı. İster istemez işe bizi de arışdırdılar. arpatlar‘da, ‘Acemistan‘da, Mışır Çölleri‘nde bī-āre Türkler bād-ı hevā maḥv

oldular gitdiler. Zâ'îf, na'îf kim olursa olsun derhâl 'asker itdiler. Bir yondan sevk olunur, aylarca İstanbul'da Aya-şofya, Sulţan-Ahmed Cāmi'î'nde sürütürler. Vekili olduğum Çeharşenbe Tekyesi'niñ şeyhi olmağa namzed olan bi-çāre Süleymen Hayrî burada birinci derece verem iken şoğukdan, bağımsızlıktan İstanbul'da indikleri bir küşede ikinci ve üçüncü dereceyi tutar. Gitdiği yerden hasta olarak 'avdet ider, bir ay sonra da ölür gider. O 'āile söner. Oğlum Zeynü'd-dīn de öyle, esāsen kendisinde faḡru'd-dem vardı, ġāyet nazlı büyütük. O da İstanbul'da hastalığa tutulur, tebdīl-i havaya gönderirler. Bir müddet sonra O da vedā'-ı ālem-i fānī itdi, bir yavrusu kaldı. Bu eşnāda bizim *Yādigār-ı Şems*'niñ tab'ına başlandı. Faḡaḡ Baba Efendi-zāde Mehmed Bey'in ihānetiyle kitāb yarım kaldı. Tafşīli mūcib-i şarā' dır geçelim. Evet, dāhili vukū'ātı yazsam seyāhāt-nāmelikden çıkar. Harb-i 'ūmūmī kapadı bıraktı. İstanbul'a bile gidemedik. Harifleriñ taḡte'l-baḡrları Mudanya'yı ----- duman yaptı. Ekmek otuza, kırka çıktı. Kahve beşyüz, şeker dörtyüze çıktı.

262

Ġaz yağı yüz yigirmi ġuruş. Vakıye 'aleyhi'l-bevāķī. 16 Mart sene 1336 İstanbul Düvel-i Müttefiķa tarafından işğāl idildi. Artık herşey ateş bahasına. Şekere ḡasret kaldık. Belediye yigirmi ġuruşa getirtmiş, ḡastalara yüzer dirhem, yarımşar oḡka virdiler. Bir gün belediye doktoru Ni'metu'llah Efendi'ye gitdim, didi: "size şeker lāzım deġil mi?" "Şekersiz olur mu ama ne yapalım? Üzümle çay içiyoruz" didim. Bir oḡka yazdı, re'is olacaḡ yād-i ġār yarım oḡkaya taşhīḡ buyurdular. Hālbuki 'askerī müteşnā, her şeyde müteşnā, mülkiye, ümerā ve me'mūrini de öyle. Hele belediye a'zālarıniñ her biriniñ ḡānesinde beşer, onar şandık şeker olduġu mütevātiren sābitdir. İşte çekilen zaḡmetler bundan kıyās oluna. Elli dirhem, pek luḡf iderlerse yüz dirhem şeker viriyorlar. Bize re'is yine ḡürmet itmiş. Sefāhet yine ber-devām; mey-ḡāneler, barlar, tiyatrolar, sinemalar kıyāmet gibi. ḡudūdlarda olanlar, yaralananları soran yoḡ. 6 Receb sene 1336 Feḡāme'd-dīn sūnnet idildi. Gecesi ḡandīl olmaḡ münāsebetiyle çoḡ cem'iyetli oldu. Harb-i 'umūmīniñ pek dehşetli bir zamanı olduğundan alay malay yapamadık, her şey' ateş bahasına idi. 25 Muḡarrem sene 1337 mütāreke oldu, ağalar firār itdi, yaḡdılar, yıḡdılar ne ḡukūmet ne millet kaldı, maḡv itdiler, üstesine de ḡaçdılar. Bugünlerde nūmāyişler başladı; İzmir için, İstiklāl-i 'Oşmānī için.

263

Derhâl tekyelere haber, şancağlar kalkar, alaylar yapar, ‘Osmâniye Meydanı’na, Yeşil Meydan’a tolaşırız. Bilmem kimi tahriķ ideceğiz, Avrupa’yı mı? Kuvā-y-ı Milliye burada teşekküle başlamışdı. İstanbul’uñ teşviķiyle Yunan geldi, yukarıda yazdım ya iki sene, iki ay, iki gün esir olduk. Anadolu’da Kuvā-y-ı Milliye teşekkülünü ikmāl itdi, Yunan’ı def itdi de hamd olsun biz de kırtulduk. Ama münāfiķ şerrinden yine epeyce zahmetler çekdik. 23 Şevval sene 1338 ve 9 Temmūz sene 1336 Cum’a günü vürudu, 18 Muħarrem sene 1341 ve 11 Eylül sene 1338 Pazar-irtesi günü def i vāķi’ oldu. Artık tesbihler, cezālar, donanmalar, nümāyişler epeyce devām itdi. Hāķlı hāķsız bir hayli kadın erkek öldü. El-ħamdü-li’llah İstanbul’da kırtarıldı. Biz de, Vālī Vekīli Nāfız Bey, Müfti Vekīli ‘İzzet Efendi, ğazetecilerden Mümtāz Şükrī, Vāşif, Necdet Ertafrān, da’vā vekillerinden Ferid ve Kemāl Levī ve Hāħam-başı Hāyim, eşrāfdan Nesīm Şābān ile bir mes’ele için tevķif itdiler. Otuz altı gün sürdü. El-ħamdü-li’llah berāet itdik, çıķdıķ. 6 Receb sene 1341 ve 22 Mart sene 1339 Penç-şenbe günü ğandīl gecesi şunu da tekrār ğayd ideyim ki şimdiye ğadar siyāsetle hiç meşğul olmamışımdır. Ne ‘askerim, ne zābit, ne me’mūr, umūr-ı dünyeviye ile iştiğālim yokdur. Tekyemde āyin icrāsı, Cum’a günleri ğıţbemi kırāet. Bu gibi hālātla mes’ul olmuşum. Cāy-i istiğrābdır ama kime ańlatmalı.

264

23 Zī’l-hicce sene 1341 ve 17 Ađustos sene 1339 şulh-ı ‘umūmī imzā idildi. Beldemiziñ hālās-ı sene-i devriyesī-y-ğūn alay yapıđķ. 2 Teşrīn-i evvel sene 1339 İstanbul kırtuldu. 19 Rebī’u’l-evvel sene 1341, 17–30 Teşrīn-i evvel sene 1339 Şālı günü esāsen tefessūħ iden Hīlāfet-i ‘Osmāniye ve Sałtanat-ı ‘Aliyye ilğā idilerek Cumhūriyet i’lān idildi. Ortalığa biraz sükūnet geldi. 21 Şa’bān sene 1342 birāderim Şerāfe’d-dīn Efendi teķā’ud idilmiş geldi. 6 Receb sene 1342 tekrār Urla’ya ta’yīn olunarak gitdi. Onbeş seneyi mütecāviz bir yere kımıldayamadıđķı. Bu sene İstanbul’a kerīme ile dāmāda müsāfir olmaķ üzre ğazırlandıķ.

İSTANBUL’A DEF’Ā SEFERİM

Rüesā-y-ı ‘adliyeden Nazmī Bey-zāde Kemāl Bey Bursa’da jandarma zābiķi iken kerīmemle 16 Zī’l-hicce sene 1337 ve 11 Eylül sene 1335 tārīhinde izdivāc itdi. Bir müddet sońra onuñ zābiķliđi muvaķķat olduğundan çekilmiş, İstanbul’a gitmiş, gümrüğe ta’yīn olunur. Kendisini terfī’an Dörttyol Payas’a götürürler. Tabi’i kerīmem de büyük vālidesiyle berāber

olduğu hâlde giderler, bir müddet oralarda kalırlar. Bi'l-âhire İstanbul'a yerleşir. Bursa'ya geldiler, gitdiler. Birkaç senelik hasretlikden tolayı bizimde İstanbul'a gitmekliğimize lüzüm göründü. Ortalık sükûnet buldu, denizlerde torpil gibi şeyler de kalmadı. 13 Zî'l-hicce sene 1343 ve 5 Temmuz sene 1341 târihinde Pazar günü ma'a 'âile Bursa'dan hareketle Mudanya'ya, vapura rākiben İstanbul'a

265

muvāşalet eyledik. Rağatsız olmasunlar diye dāmāda mektüb yazmadım, kâşki yazmalı imiş; pavulu tramvay almayor, bir mişli bedel virelim didik olmaz deyolar. Ma'lûm ya bizde her ne olursa olsun tesehhülât göstermek 'âdet değıldir. Hâlbuki İstanbul bu, günde bu kadar yolcu geliyor. Hiç olmazsa bir iki sâ'atde bir yolculara maşşûş da bir tramvay arabası taşşîş itseler olmaz mı? Otomobilci, 'arabacılara şorduk, üç lira isteyolar. Bereket virsun Şâdiye Hânım da vapurda idi; iki kerîmesiyle İstanbul'a gidiyormuş. Oradan köprüye geldik. Sağ olsun Feḫāme'd-dīn söz diñlemez, pavulu yüklendi, güyā yolda 'araba bulacağız. "Oğlum şunu hamala vir," virmez. Azar itmeyelim köprüyü geçdik. Hâlbuki yalnız köprü biñ yüz elli adımdır. Orada tramvay da kabûl itmedi, müsâfiriz didik, iki kat ücret virelim didik. "Ā'āḥ" didi. Artık Şâdiye Hânım bir hamal tutdu. O, çarşu içünden Fâtiḥ'e çıktı. Biz de çocuklarını yanımıza aldık, tramvayla hareket itdik. Biletciye para virirken tramvay şirketi mekteb çocuklarına on para ihsân buyurmuş. Üç çocuğa otuz para noşşanıyla yedi buçuğ virdik. Ṭālī' burada da yetişdi, az geçdi, kontrol hâzretleri teşrîf itdi, çocuklara bağıdı: "Siziñ mektebli olduğınuza dâir veşikañız nerede?" Şâdiye Hânım'ıñ

266

çocukları didi: "vâlidemizde." Hâlbuki Şâdiye Hânım nerede bulunur. Didim: "Efendi bağı şimdi, vapurdan çıktık bavulu tramvay almadı. O hânım pavulu hamala virerek götürdü, veşikaşı da ṭabi'î onuñ yanında kaldı." Hâzret diñler mi ya, herifde cihân fâtiḥi kadar 'azamet var. "Olamaz efendim" didi. "Pek a'lâ otuz para değıl mi virelim." "Ḥayır, öteki virdiğıñiz maşşûb olmaz, bu cezâdır" diye üç dâne yedi gurus otuz paralık bilet kesdi. Bir iki söyleyeyim didim, harîf me'mûr ağzı ğalabalığ, polis hâzır, ötede bir cinâyet olur aldırılmazlar, burada biletciye hağâret itdi diye kolundan çekerler, karağola götürürler. Zâten İstanbul'a gelmesini bunuñ için hiç sevmem. Polisleriñ diğğatli diğğatli bir süzüşleri vardır ki cihânı şustururmuş.

Meşhūr bir anarşist yaķalamıř veyāhūd düvel-i mu‘azzamadan birisi tarafından gönderilmiş dehhāř bir cāsūs bulmuş gibi baķar, baķar, baķar. İnsan da ķarřusunda erir mi erir. ‘Acabā ne diyecek? Polisden çıķıldı mı ĥamāl efendi: “baņa baĥ, biz buraya bu ķadar para virik, bu eřyāyı biz çıķaraĥ.” “Cānım eřyā ne?” Ne olursa olsun. Tam on adımdır. Oradan diğer biri. Hele bir kerre yabancı olduğunu añladılar mı artık kimi

267

taĥarrī me‘mūru olur, kimi polis ĥafiyyesi, řađa baķ ķorķ, řola baķ ķorķ. Ĥařılı bir ‘adālet ki dime ĥitsun. Sen heman keseniñ ağzını aĥ, ĥerifler aĥ ķurd gibi şaldırıyorlar. Ve‘l-ĥāřıl şırtımda ‘abā, hava sıcak, güç ĥāl ile Fātih’e geldik, dāmādıñ ĥānesini bulduķ, şoyunduk, biraz diñlendik. İkinci namazını berāy-ı edā Fātih Cāmi‘i’ne geldik. Fātih řehriñ ĥākim noktasındadır. Bu def ā elektrikle tezyīn itmişler, ĥālılar mükemmel, gündüz de münevver, gecede. Bu cāmi‘ üçüncü derecededir; birinci Aya-şofya, ikinci Süleymāniye. Fātih’in ĥapudan miĥrāba ķadar tūlu 87, şağdan řola ‘arızı da 95 adımdır. Akřam namazını da orada edā itdik. Etrāfını dağıtmışlar, tařrasınıñ şarkı zāyi‘ olmuş, oraları vaķtiyle ĥarřu ĥālinde idi, ĥattā başka yerlere nisbetle ucuz idi de. Gece dāmādda ķaldık. Birden görünce şaşırdılar, sevindiler. şabahleyin ya‘ni Pazar-irtesi günü o civardaki Millet Kütüb-ĥānesi’ne gitdik, řeyĥu‘l-islām Feyzu’llah Efendi Medresesi imiř, her oşasına bir kütüb-ĥāne koymuşlar, ayrıca muřāla‘a ĥānesi, bir de müzesi vardır. Vāķıfıñ ismi zāyi‘ olmadığı gibi defterde hangi kitāb mařlūbsa o kütüb-ĥāneye ĥidüb getiriyorlar. Feyzu’llah Efendi, ‘Amuca Ĥüseyin Pařa, Rāřid Efendi, Ĥekīm-ođlu ‘Ali Pařa, ‘Ali Emirī Efendi, Pertev Pařa Kütüb-ĥānelerini muĥtevidir. Bir de mücellid-ĥānesi vardır.

268

Müzesini ikinci ziyāretimde ĥāfız-ı kütüblerden Ĥacı Behĥet Efendi irāe itdi. Ĥaķīķaten āřār-ı ‘atīķa müzesi diyecek derecede muntazamdır. Biz Bursa’da ma‘a’t-teessüf böyle bir evķāf müzesi vücūda getiremedik. Muĥyi’d-dīn-i ‘Arabī Ĥāzretleri ‘Anķā-y-ı Muđrib nām eřerinde Ĥāzret-i Mıřrī Efendi’miñ zūĥūrunu beyān itdiđi Safāyī teźkeresinde muĥarrer imiř. 410 numroda bulduķ, tercemesini oķuduķ, Gül-zār-ı Mıřrī nām eřerimizde tafřilāt vardır. Sulțān-Aĥmed Cāmi‘i’ne gitdik, miĥrabdan ĥapuya 75, řarkdan ĥarba 80 adımdır. Bu cāmi‘i řerīf Aya-řofya’ya pek ķarībdir. Oraya o cāmi‘iñ yapılmasında bir ĥikmet var ama nedir?

Ecānibiñ maṭmaḥ-ı nazarı olan Aya-şofya'yı imhā mıdır? Kilisaya tahvīl midir? Cemā'atden ḥālī kalmışdır, taşrası çok vāsı'dır, altı mināresi vardır. Oradan Düğümlü Baba diye meşhūr olan 'Arabacı-başı Tekyesi'ne gitdik. Sema'-hāne ve türbe mağara içindedir. 1283 de vefāt itmiş, Kemāle'd-dīn Paşa nāmında bir zāt iki cild menākıbını yazmışdır. Ḥaḳḳında pek çok ḥāriḳalar rivāyet olunur. Kemāle'd-dīn Paşa da yanında medfūndur. Me'mūriyetinde olan şeyḫi bi'l-āḫire geldi, görüşdük. Öyle namazını Aya-şofya'da kıldık. Kütüb-hāneye girdik, defterleri müṭāla'a itdim. Ceddim Ḥazret-i Şahfi'niñ āşārından bir şey' bulabilir miyim diye aradım. Orada da yok. Ba'dehū

269

Murād-ı Hāmīs, Aḫmed-i Şālīs, Maḫmūd-ı Evvel, Meḫmed-i Rābi', Muştafā-y-ı Sānī, 'Oşman-ı Şālīs birçok şeyḫ-zādeleriñ türbelerini ziyāret itdik. Selānikli Yunus Efendi'ye burada bir türbe-dārılık virmişler. Der-gāhlara tāciyla devām ider bir zātdır. Oradan Ca'fer Baba'yı ziyāret itdik. Mezarınıñ üstü bit bazarına dönmüş. Bunuñ ḥaḳḳında birçok menkıbeler söylerler. Artık türbe-dārların celb-i ḳulüb içün vāḳı' olan taşarrufātından ve sāir ḥavāriḳından uydurdukları olur şey' değil. Kimi aşḫabdandır dir, kimi tābi'inden. Oradan Rüstem Paşa Cāmi'i'ne geldik, pek müzeyyendir, çinilerle tezyīn olunmuş fevkānī bir cāmi'dir. Ḳānūnī'niñ dāmādı olmuş ḥattā beyti mücib-i mühriyetdir deyolar. Ne çāre ki Şarı Selīm'i tahta geçirmek üzere (Mekr-i Rüstem 960) tārīhinde Sulṭān Muştafā'yı babasına öldürtmesin, Bāyezīd'ı İnan'a ḳaçırtmasın. 'Āḳıbet ānı da beş evlādıyla orada ḥaḳḳından gelmiş. Bilmem yapırdığı cāmi' ṭolayısıyla maḫzar-ı 'afv-ı ilāhī olur mu? Oradan Gül-hāne Parḳı'na geldik, bir iki aḫbāba rast geldik. 'Avdetde 'Abdū's-selām Der-gāhı'na uğradık, selāmlık, türbe tamāmen ḫarāb olmuş, 'arşa kalmış. Şalı günü Millet Kütüb-hānesine bizim *Yādigār-ı Şemsī* den bir dāne bıraktık. Yolda Ḥacı Fāiḳ Bey'e mülākī olduk. Bu zāt Tārīḳ-i Sa'diye'dendir, pederleri de ḫulefā-y-ı Sa'diye'den Ḥacı Behçet Efendi idi. Bir vaḳit pederleri Bursa'da Defter-i Ḥākānī teftişātında bulunmuşdu. Kendisi de muahḫaran Bursa Defter-i Ḥākānī müdürü olmuşdu. Hoş şöḫbet, 'āşık, şāhib-i meḫabbet bir zātdır. Şam'da

270

Āsitāne-i Sa'diye Şeyḫi İbrāhīm Efendi Ḥazretleri'niñ Bursa'ya 19 Cemāziye'l-evvel sene 1336 tārīhinde teşriflerinde anda müsāfir olmuşdu. Tuhaf teşādüfdür, faḳiriñ icāze-i

Sa‘diye’ m de taraf-ı ‘ālîlerinde taşdıķ olunmuştur. Herkes icāzesinin taşdıķı için āsitāneye gider. Cenāb-ı Sa‘dū’d-dīn Cibāvî kıddise sırruhū evlādını Bursa’ya göndererek bu fakīriñ icāzesini temhīr itirdi. Fe-ħamden şümme ħamden. Ĥattā maħdūmum Feħāme’d-dīn’e de teberriken ħurma yutdurmuşlardır. Meħmed Paşa Der-gāhı’na geldik, evvelce de yazılmışdı ya Ĥazret-i Pīr’iñ İstanbul’da birkaç maħālide ħile-ħāneleri, ikāmet buyurdıkları yerler vardır; birincisi buradadır. Ĥattā ħapunuñ yanında Ĥasan, Ĥüseyn Efendilerimiziñ isimleri muħarrerdir ki ħaṭṭ-ı Mısrî diye rivāyet idiyorlar. Bu tekye Şoķullu Meħmed Paşonuñdur. Bir tarafı cāmi‘, yanında medrese, diğer kısmında tekye, gāyet vāsi‘dir, tekyeniñ ħucurātı da medrese oṭaları gibidir. Uşūl-, Şa‘banî olduğunu şeyħi Nidā Efendi ile ilk mülākātımız vapurda olduğu evvelce yazılmışdı. Buradan müze-i ‘askeriyeye gitdik, me’muru Ĥālîl Bey veyahūd paşadır. Birāderim Şerāfe’d-din Efendi ile ħuķūķu var imiş, bize birçok ma‘lūmāt virdi. Çıkarken deftere ihtisāsātımızı yazdıķ. Oradan Ĥādirî-ħāneye geldik. Şeyħ Ahmed Efendi’niñ menfāsında vefātı üzerine İstanbul’a getirmişler. Yerine ođlu ‘Abdū’ş-şekūr ta’yīn olunmuş ise de O da çok mu‘ammer olamayarak 19 Cemāziye’l-āħir sene 1339 tārīhinde vefāt itmiş. Maķāmına maħdūmu Ġavşî Efendi geçmiştir. Ġavşî Efendi

271

pek gençdir, ma‘a mā-fīh müste‘iddir. Mesleđine meħabbeti olduğu gibi lisān-ı ecnebî ve fūnūna da vāķıfdir. Uşūl-i zıkrde tebeddül gördüm. Peder ve büyükpederiniñ erkānından fazla ‘ilāveler yapmış; Fātiħā, Tebāreke, 3 İhlās, Mu‘āvizeteyn, Fātiħa, Elif lām mīm, Āyetü’l-kürsî, Amene’r-rasūlü, inne’llahe ve melāiketehū’den sonra şalavāt-ı ma‘lūme. Ba‘de’d-devrān kıyām uşūlünü fakīre bıraķdılar. Ba‘de’z-zıkr Beşik-taş’da, Yeni Maħālle’de Rāsım Efendi’niñ ħānesine gitdik. Oradan Allah kuvvet virdi Şehr-emīni’nde ‘İnādiye’de Şeyħ Rāşid Efendi Tekyesi’ne ‘āzim olduk. İstanbul’uñ bayram nevbisini görmek isteyordum, gerçi biliyorsam da ħayli zamandır İstanul’a gelmediğimden arzu itdim. Nevbede bizim maħdūd şuğlerimiz vardır ki nevbelere maħşuş ve muħtaşardır. Burada kıyām şuğlerini, ilāhilerini mütevāliyen okuyorlar. Sā‘atlerce sürdü, bu ħadarı da insana ħınā viriyor, geç vaķit zıkrden çıkdıķ. Faķaṭ Rāsım Efendi’ye ‘avdet müşkil olduğundan Ĥubbe Der-gāhı Şeyħi Ĥaydar Efendi’ye şonradan virilen Bıñar Bey Tekyesi oraya ħarīb olduğundan orada ħalmađa mecbūr olduk. Ġavşî Efendi ve arķadaşları genç adamlar, ‘avdet itdiler, ihtimal ki ‘araba da buldular. ‘İnādiye’deki Sa‘dî Der-

gāhı şeyhî Rāşid Efendi nāmında bir zāt ile İstanbul'a ilk geldiğimizde görüşmüşdük, Kütahyalı İsmā'îl Hakkı Efendi mensūblarındandır. Ba' de'l-vefāt oğlu 'Ākif Efendi'ye tevcīh olunmuştur. Çehar-şenbe günü Hāzret-i Merkez'e gitdik. Hārāb olmuş, türāb olmuş. Koca āsitāneniñ yerinde yellər esmiş. Türbe de müşerref hārāb olub

272

Cāmi' ile mināresi ma' mūr. Kuyuya girdik. Hāzret-i Pīr Efendimiz'in birāderi ki 1114 de vefāt iden Aḥmed Efendi'yi, 1263 vefāt iden üçüncü şeyhim Aḥmed Bedre'd-dīn Efendi'yi, arka kabristanda ceddım Hāydar Efendi'niñ birāderi 'Abdü's-selām Efendi ki 1283 senesi 26 Rebī' u'l-āḥirde vefāt itmişdir ziyāret itdikden soñra Südlüce'ye indik. Şeyh Elīf Efendi meşnevī okutduqđan soñra ođlu Zāhir Efendi'ye uşūlü bırađdı gitdi. On beş senedir kıyām uşūlü metrūk olduđu hālde gerek faķīre ve gerek ecdādımıza hürmeten kıyām ism-i Celālī uşūlünüñ faķīre tevdī' idilmesini maḥdūmlarına emr itmişler. Hoş bir meḥabbet oldu. Eşnā-y-ı zıkrde semā'a çıđdım. Ba' de'z-zıkr hücrelerine gitdim, çok iltifāt itdiler. Faķať çok ihtiyār ve za'if gördüm. Bu ḥānedān ile büyük pederim Şeyh Hāydar Efendi'niñ ḥuķūku pek kadīmdir. Hattā pederim merḥūmdan işitdim bi'l-āḥire Etyemez Şeyhi olan Ferīd Efendi merḥūmdan da bi'z-zāt duydum, bir kandīl gecesı Hāydar Efendi Südlüce'ye gitmiş. Şeyhi Mümtāz Efendi merḥūm sema'-ḥāneye da' vet için gelen nuķebāya işāretle Fātiḥa'yı Hāydar Efendi'ye çeker. Hāydar Efendi de kalkar türbe Fātiḥa'sını okurlar. Sema'-ḥāneye gelinceye kadar da Ferīd Efendi'den sorar. O da uşūlü añladır. Ferīd Efendi deyor ki: "Hāydar Efendi o gece uşūl ve erkānı icrā itdi, gūyā kırık yıllık o Tekyeniñ şeyhi imiş zann itdim." Elīf Efendi ile birkaç defā teşerrüf itmişdim. Pederleriyle görüşmek üzere gitdiđim hālde Kızıl-toprak'da olduklarından ma'a't-teessüf müşerref

273

olamadım. Elīf Efendi ol-vaķt genç ve dinç idi. Kendilerine eşer-i 'ācizī olan *Yādigār-ı Şems'* den bir dāne göndermişdim. Mültefitāne cevāb göndermişler ve bi'l-āḥire kendi eşer-i 'ālīleri olan *el-Kelimetü'l-mücmele fi şerh-i tuḥfetü'l-mürsele* nām kitabı da ḥaťt-ı destleriyle tevşīh ve ḥaķķ-ı 'ācizleriyle talḥīf ile irsāl buyurmuşlar idi. Ma'a mā fiḥ bu mülāķātımız da soñ imiş. O gece Rūm ili Hisarı'nda Tırmuş Baba Tekyesi'ne med' üvv idik. Me'zūniyet istihşāliyle 'azīmet itdik. Fi'l-ḥaķīka o gece çok cem'iyetli idi. Kādīrī-ḥāneliler, Kubbeliler, Hekīm-ođlu

‘Ali Paşalılar, Adanalılar hep orada idik. Şeyhi Sa‘îd Efendi ile Bursa’da görüşmüşdük. Gece pek hoş mehabbet oldu. Hele Muharrem de yakîin olduğundan Hekîmoğlu ‘Ali Paşa Şeyhi Müfîd Efendi’niñ okuduğu merşiye çok müteessir itdi. Gece sema‘-hânede yatdık, orası ‘âdetâ yalıdır. Ferdâsı Penç-şenbe günü Kâsım Paşa’da Âsitâne-i ‘Uşşakî’ye geldik. Şeyh Muştafâ Efendi biraz rahatsızlık geçirmişdi. O gün bi’z-zât zikirde bulundu. O gün bayram haftası münâsebetiyle ber-vech-i mu‘tâd Lihye-i Sa‘âdet-i Nebvî ile Hüsâme’d-dîn Hazretleri’niñ arkasına giymiş olduğu kıl gömlek ve tâcını ziyâret itdik ve bu ziyâret Şeyh Efendi’niñ mahtûmuyla fakîr tarafından icrâ itdirildi. Hoş mehabbetler oldu. Orada da semâ‘a çıktım. Çünkü nazar-gâh-ı pîr var. Oradaki kuyu Mısrî Kuyusu dimekle ma‘rûfdur. O gece ‘Âşık Paşa ‘da Tâhir Ağa Tekyesi’ne med‘üvv olduğumuzdan Şeyh Muştafâ Efendi

274

ile biraz görüşdükdün sonra ‘Âşık Paşa’daki Tâhir Ağa Tekyesi’ne geldik. Meşâyih-ı ‘Uşşakîye’niñ ser-bülendi Şalahî Efendi orada medfûndur. Şeyhi Hacı Behçet Efendi ile evvelce Bursa’da görüşmüş idik. Kendisi Millet Kütüb-hânesinde hâfız-ı kütübdür. Fâzıl, ‘ârif bir zâtdır. O gece cem‘iyetli idi. İstanbul’uñ eñ meşhûr zâkirleri geldi, ney-zenler geldi öyle bir mehabbet oldu ki tahtâturu hâlâ zevkimi mû‘cibdir. ‘Âkıbet orada da semâ‘a çıkmağa mecbûr oldum. ‘Urefâ-y-ı ‘Uşşakîye’den ve ‘Uşşak-ı Mısrîye’den Hüseyin Vaşşâf Bey’iñ o geceki hâli hâlâ gözümüñ önündedir. O’nuñ o geceki semâ‘ı cübbe yırtık, kendinden geçmiş bir ‘acâyib haldî. Ne olmaz ki, zâkirler İstanbul’uñ fetîhi, nây-zenler öyle, sesler güzel, okunan nu‘ût ve ilâhiyyât güzel. Şeyh Efendi’niñ o tehfütüyle birer birer urbalarını çıkarub tedricî tedricî ileruyerek halka-i zikre girişi, hiç yorgünluğ ‘arız olmayarak gençleri çok geride bırakan harekâtıyla ‘Hayy Allah Hayy’ zikr-i şerîfnde huşûle gelen tecelliyât-ı ‘âşıkâne hâlâ beni müteessir itmektedir. Şu satırları yazarken bile o ‘aşkın semeresi gözlerimden çıkıyor, ağlayorum. Hepimizi bir ‘aşk istilâ itdi, Koca Behçet Efendi sâ‘atlerce zikri devâm itdirdi. Geç vakit hânemize ‘avdet eyledik. Cum‘a günü namazı Fâtih’de edâ itdik. Oradan Ken‘ân Bey’iñ Tekyesine gittik, güzel, ma‘mûr bir Tekye. Şeyh Efendi zikirde evvel çıkmıyor. Şallû denilmesiyle sema‘-hâneye bir girildi, Şeyh Efendi’niñ

275

koftuklarına iki kişi girerek kürsiye çıkardılar. Bir iki beyt Meşnevî okudu, şerh itdi, ba'zı zevât noğ tutdular. Kafesde de öyle imiş, sonra zikre başlandı. İstanbul'un güzide zâkirleri hep orada idi. İsm-i Celâl'de meydân bize virildi, dervişler de muntazam, öyle ya, var evi kerem evi. Hoş mehabbetler oldu, 'ale'l-huşuş birkaç daķıķa devâm iden bir uşul yaptılar ki başka yerde görmemişdim; kalbî bir zıkr idi, 'âdetâ hafîf hafîf halîle çalar gibi. Sema'-hâne de müzeyyen. Mihrâb önünde Harem-i Şerîf'in mücessem resmi, mihrâbın üzerinde Beytu'llah'ın kuşığı pek muhteşem turuyordu. Güzel levhalar, 'ale'l-huşuş mihrâbın karşusunda ğâyet celî hatt-ı ta'lik ile "meded-şâh-ı velâyet" levhası tevhid-hâneye başka bir şeref viriyor. Mümâ ileyhle Bursa'da der-gâhda birkaç def'â görüşmüş, bir iki def'â da müsâfir oldukları dayılarının Maķsem'deki hânesinde müşerref olmuşduk. Bu eşerleri Medîne'de ma'ârif müdürü buldukları zaman tedârik itmişler imiş. Her ne ise ba'de'z-zıkr çok iltifât itdiler. Esâsen herkese mültefit bulunuyorlar, vâlideleri nâmına binâ idilen tekiye Ümm-i Ken'ân nâmıyla tevsîm edilmiştir. Zengin olduklarından zâkirlere ikişer, birer lira, muhtâc dervişlere kezâ, hele kapunun önünde kırk, elliden mütecâviz fuķarâ ictima' idiyorlar ki ba'de'z-zıkr kendilerine biraz para viriliyor imiş. Akşama hânemize 'avdet eyledik. Cum'a irtesi günü Şehzâde Câmî'i ve Türbesi'ni ziyâret itdik. Türbe 950, câmî' 955

276

târihlerinde inşâ olunmuştur. Ķânûnî'nin pek sevgili oğludur. Oradan Bâyezîd'da Kütüb-hâne-i 'Umûmî'ye gittik, defterlerini tedķik itdim, evvelce *Yâdigâr-ı Şemsi* göndermişdim, aradım, bulamadım. Öyle namazını Bâyezîd'da kıldım. Ba'dehû tramvayla Ķadem Tekyesi'ne gittik, şeyhi Şalâha'd-dîn Efendi'dir. Bin üçyüz yedi târihinde geldiğimde pederleri Aħmed Efendi ile görüşmüş idik, sonra büyük maħdûmu Bedre'd-dîn Efendi pederinin yerine kâim olmuşdu. Bi-lâ veled vefâtı üzerine birâderi Şalâha'd-dîn Efendi ta'yîn olunmuştur. Bu zât Bursa Sa'dî Şeyhi Cemîl Efendi'nin dâmâdıdır, kendisini bulamadık, refîkasıyla kapudan görüştük, selâm bıraktık. Bınar Bey Tekyesi'ne geldik, biraz dinlendik. Oradan Hacı Fâik Bey'in Vefâ'daki hânesine gittik. Gece Şeyh Vefâ Hâzretleri'nin türbesinde zikirde bulduk. Çünkü oraları hep yanmış. Zâten İstanbul'un yanmadık neresi kalmış ki. Vâkı'an İstanbul'da yankın eksik olmaz ama i'ân-ı harbden sonra ki yanķınlar İstanbul'u bitirmiştir. Fâtiħ'den Edirne-ķapusu'na kadar Çerçer, Ak-saray, Saraç-hâne, Sulţan-Aħmed, Yeñikapu, Tahta-ķal'a,

Lâleli tekmi̇l bunlar yanmış. Daha çok ya, hâsılı harâbe-zâra dönmüş. Türbe-i şerîfede hoş bir meĥabbet oldu. řeyĥ Vefâ Hazretleri ‘urefâ-y-ı tertîbiyedendir. Dimişler: “Efendim, Manřûr Ene’l-ĥaĥĥ dimiş. Siz bu bâbda ne buyurursuñuz?” “Ne disun, Ene’l-bâtl mı disun?” buyurmuş. Ne ĥadar zevĥime gider, ne güzel cevâb-ı müsekkindir. Gece Ĥacı Fâiĥ Bey’de ĥaldıĥ. Pazar günü Eyüb’e geĥdik. Bizim Limni’li İsmâ’îl

277

Efendi orada imiş. Öyle namazını câmi‘de ba‘de’l-edâ ziyâretten řoñra Ĥasîb Efendi Tekyesi’ne geldik. Meşhûr Kemâle’d-dîn Ĥarîrî orada medfûndur. Oradan İsmâ’îl Efendi’niñ ĥânesine geldik, biraz loĥma itdik. Ba‘dehû ĥayıĥla köprüye ĥıĥdık. Sultân-Aĥmed’de Adana Tekyesi ‘ne geldik. Ĥarîĥ-i Rifâ‘iye’ dendir, bânîsi pederidir. Onuñ ‘âdeti hergün devâirden birine gider, zühürât toplar, onuñla der-gâhıñ i‘mâr ve inşasını ve diĥer maşarîfını te‘mîn idermiş. Maĥdumu me‘mûrîndendir. O gün cem‘iyetli idi, ĥıyâm İsm-i Celâl’i faĥîr tarafından icrâ idildi. Akşama Ĥař-tekneler’de řeyĥ Kemâl Efendi’niñ tekyesine geldik, orada da güzel meĥabbetler idildi. Geĥ vaĥit Bıñar Bey Tekyesi’ne geldik, miĥmân olduĥ. Pazar-irtesi günü ĥânemize geldik. Oradan Âsitâne-i Nûre’d-dîn’e gitdik, tenhâ idi. Geceye ĥalmadıĥ ĥünkü bu gece Ĥaydar Efendi’niñ diĥer der-gâhda da vazîfesi vardır, oraya gideceĥiz. ‘Avdetde Ĥırĥa-i şerîf Câmi‘i ve Ĥayru’llah Bey’iñ der-gâhını ziyâret iderek Bıñar Bey’e geldik. Ba‘de’ĥ-ĥa‘âm Canbâziye Câmi‘i’ne geldik, gece orada zıkr icrâ idildi. Tekrâr Bıñar Bey’e geldik, bu Bıñar Bey meşhûr ‘Alem-dâr Muştafâ Pařonuñ oĥludur. şalı günü ĥarřu-ı kebîre girdik. Nûr-ı ‘Ořmâniye’yi ziyâret iderek köprüye geldik. Oradan Ĥaydar Paşa’ya ĥıĥdık. Ĥızıl-ĥopraĥ’da Bâĥî Bey’lere uğradık, bu zât me‘mûrîni ĥâriciye’ dendir, terceme-i ĥâlî *Yâdigâr-ı şems*’niñ zeylinde muĥarrerdir.

278

Ĥarîĥ-i Mevleviye’ye mensûb idi, muĥıbb, fâzıl bir zât idi, ‘âileleriyle görüşdük, kendisi İstanbul’da imiş. Oradan Mecîdiye Tekyesi’ne geldik ki evvelce bundan baĥř itmişdim. Münîb Efendi’niñ vefâtıyla oĥlu Yûsuf Efendi ta‘yîn olunmuş. Ba‘dehû ‘Âmir Beyler’e geldik. O gece orada ĥaldıĥ. Ĥurbâli-dere deyorlar, gece şandalla gezdik, ĥarřu cihette ĥazinolar, ĥalgılar, tam zevĥ maĥâlli bir yer. Ferdâsı Ĥehar-şenbe günü Eren Köyü’ne Vaşşâf Bey’le Nûrî Bey’e med‘üvv idik. Ĥadı-köy trenine bindik. Eren Köyü’nde Nûrî Bey’iñ köşkünde akşama ĥadar

oğurduk, Cennet gibi yerler, bağları fevka'l-‘āde, ma‘a't-teessüf henüz üzümder olmamış. Akşam üzeri Vaşşāf Bey'in köşküne indik, orası da cennet-āsā. Namazlar kıldık, zikirler yaptık. Gece bi't-‘tab‘ orada kaldık. İrtesi Penç-şenbe günü Su‘ādiye'den trene binerek Kızıl-toprak'da indik. O gece yine‘ Āmir Beyler'de kaldık. İrtesi günü kayığla Kağı-köy iskelesine çığdık. Ba‘dehü köprüye gelerek Yeñi-kađu Mevlevî-hānesine gitdik. Şeyh ‘Abdü'l-bākî Efendi ile Bursa'da birkaç def‘ā görüşmüş idik. Çelebiler'den Konya'da tarikatçı Efendi de beraber idi, bize ve İsmā‘îl Hađđı'ya gelmişler idi. Geçen Çehar-şenbe günü Südlüce'de görmüş, bilememiş idim, hattā Elif Efendi'ye fağiri ta‘rif ve tavşif idiyordu. Elif Efendi de esasen bildiklerini muhāberātımız olduğunu söylemişti. Şoñra anlayınca mağcüb kaldım çünkü çok bi-gāne turmuşdum. Artık bugün ‘özr diledim, ihtiyarlığımı öñe sürdüm. Kable'z-zıkr Meşnevi-i Şerif

279

oğuduyor. Güzel āyin oldu. Pederleri zamanında da gitmişdim fağat ondan şoñra tekye yanmışdı. Mükemmel yapılmış, sema‘-hāne müzeyyen, bā-huşuş türbe pek müdhiş, heman heman sikkeler birer metro var idi, bir başdan diğer başa muhteşem şandukalar var idi. Muķābeleden şoñra tışaruda epeyce meħabbetler idildi. Cerrāh Paşa hağibi-zāde imiş, Dāru'l-fünün müderrislerinden Şerafü'd-din Efendi nāmında bir zātla görüşüldü. Cenāb-ı Bedre'd-din-i Kübrā ‘aleyhinde biraz didi-kođu yaptı, teessüf itdim. Kendisi Dāru'l-fünün'da mu‘allim olduğu hālede hālā, haşr-ı ecsādin insonuñ kuyruk şoğumundaki çürümeyen kemikten tekrār cesedi vücūda geleceğine dāir fikirlerine şaşdım. Ya o adam yandı ise kemiği nerede kaldı ‘acabā. O kemiğin kađarātı onuñ ‘adem-i hilkatini mi intāc idecek. Ba‘de'l-vedā‘ Top-kađu tramvayına binerek Ak-saray'a geldik, türbeyi ziyaret itdik, ikinci namazını cāmi‘de kıldık. Feħame'd-din traş oldu. Gece Şeyh Fāzıl Efendi'niñ evden bozma tekyesine gitdik. ‘Avnî Efendiler vesāire gece geldiler. Bu zātla Bursa'da görüşmüşdük, kendisi Erzurumlu'dur. Geç vakit hānemize ‘avdet itdik. Cum‘a namazını Koca Muştafā Paşa'da kıldık. Zikre karşudan iştirāk itdik. Piş-kağem Efendi Dragman Şeyhi imiş, Nüre'd-din Cerrāhi'de görmüş ve Cum‘a günü birleşmek üzere sözleşmiş idik. Mümā ileyiñ delāletiyle ba‘de'z-zıkr Edirne Kađusu'na geldik. Orada meşhūr

280

Çerkes Hasan'ın kabrini gösterdiler. Oradan Kuyu-başı Tekyesi'ne geldik, faķaķ du'āya yetiřdik. Hāzret-i Mıřrī Efendimiz'in orada ile-hānesi var imiř, gōsterdiler. Sema'-hāneniñ ierusunda mezar gibi bir yer. Artık esāsen oyle midir? Yoksa tebeddül itmiř midir? Bilmem. Ma'lūm ya Hāzret-i Pīr'in dōrt yerde nażar-gāhı vardır; Mehmed Pařa Tekyesi'nde, Hūsāme'd-dīn 'Uřřāķī Āsitānesi'nde, bir de bu, bir de Hacı Uħud Der-gāhı'nda dāire-i maħřūşadır. Hacı Uħud'a giremedim, řeyħ yok, tekye kapalı, ħarīķ-zede olmuř. Orada meřhūr meřnevī-ħan Hoca Hūsām Efendi merħūm da bir mūddet oŗduķlarını *Dūrretü'l-'azīze* nām eřerde gōrmüřdüm. O civarda Tekfūr Sarayı deyorlar bir ħarābe var, derūnunda Seyyid Baŗtal Ġāzī'niñ oęlu Seyyid Beřir medfūn imiř. Bu Seyyid Baŗtal ħikāyelerini de ħurāfāta boęmuřlardır. Tāriħler Emeviye Devri'ndedir deyor. Hālbuki nāmına mensūb roman-vārī yazılan eřerde 'Abbāsīler'den Mu'tařım Bi'llah zamanında olduęunu gōsteriyor. Ba'dehū Ķa'riye Cāmi'i'ne geldik. O civarda ařhabdan Ebī Sa'īdi'l-Ĥudrī Tūrbesi vardır. Bu řahabeler ki İstanbul'da mevki'leri gōsteriliyor, çoęu muvāfiķ-ı ħaķīķat deęildir. Meřelā 'Amr İbn-i 'Āř'ın Ġalaķa'da yer-altında cāmi'inde olması gibi. Bunlarıñ çoęu celīb-i ķulūb iūn tūrbe-dārlarıñ uydurduķlarıdır. Diyeceęim, Nure'd-dīn řeyħi Faħre'd-dīn Efendi bizi ķahvede bekleyor imiř. aķır Aęa řeyħi de berāber olduęu ħālda Ķa'riye Cāmi'i'ne geldik. Ķa'riye Cāmi'i āřār-ı 'atīķadandır. Nařılsa ħīn-i fetihde taħribātdan ķurtulmuř.

281

Hāzret-i 'İsā, Meryem, Ĥavāriyyūn'uñ resimleri maħfūzdur. 'İsā'nıñ tōęması vesāir ħātīrāt vardır. 1700 senelik binādır deyorlar. Ķapunuñ üstünde Hāzret-i 'İsā'nıñ resmi vardır. Altmıř senede ikmāl idilmiř. Mermerlerde ħavz řekli, miħrab tarafında řalīb řekli, ķapunuñ i tarafındaki mermerde Ka'be řeklinde tabi'ī bir resm var. řaę cenaħda ķubbeniñ üzerinde Ĥavariyyūn'ūñ, yine i ķapunuñ üstünde cāmi'iñ resmi taķdīm ve Hāzret-i 'İsā'nıñ vālidesi ķucaęında çocuęuyla ve iyād-ı sāireden ba'zılarının resmi var. Ba'de'l-vefāt Hāzret-i 'İsā'nıñ ħayāt bulması gibi daha biroķ resimler var. Ba'dehū Faħre'd-dīn Efendi'niñ tekyesine geldik. Ba'de't-ta'ām aķır Aęa Tekyesi'ne geldik. Oraları da hep yanmıř, yangın yerlerinden geçdik. řeyħ Efendi meydanı bize terk itdi, evrād-ı řerīfden řoñra ķiyām itdik. Ĥoř meħabbetler oldu. Gece Nūre'd-dīn Cerrāhī Hāzretleri'niñ Der-gāhı'nda ķaldık. Cum'a irtesi gūnū Fātīħ'e geldik. Millī Kūtūb-hāne'niñ mūzesini gezdik. Ba'dehū řehr-emānetinde sicil mūdīri Sāmī Bey-zāde

Hāmī Bey'i gördük. Yolda İbnü'l-emīn Mahmūd Kemāl Bey'e rast geldik. *Yā digār-ı Şemsî* den bir dāne virdim. Düyün-ı 'umümîye uğradık. 'Ali Rızā Bey me'zūn olduğu için gelmiyor imiş. İkinci namazını Yeñi Cāmi' de kıldık. Köprüden Balat'a çıktık. Kesme-kaaya Tekyesi'ne geldik. Şeyhi 'Ali Efendi Çaķır Ağa Tekyesi'nde da'vet itmişdi. Zengīn bir kimse olsa gitmezdim, faķaķ fuķarānıñ arzūsu şamīmāne idi. Kendisi

282

ara sıra Bursa'ya gelir. Muħriķ şadāsı var idi, güzel merşiyeler oķurdu. Ne çāre ki sefīlete düşmüş, nüshalar başdırır şatar, Yeñi-şehir, İnegöl, Pazarköy, Gemlik boyuna gezerdi. Meşelā yüzbiñ dāne nüsha başdırıyor, ikiden beşe kadar satıyor, anı şatması da hüner. Bir gün Bursa'da rast geldim, şaşdım, ķaldım; yiğirmi, otuz dürlü nüsha var, her biri bir derde devā, anları öyle bir tavşif idiyor ki 'adetā bir dāne de baña vir diyecektim. Faķaķ o kadar paronuñ bereketi olmuyor. Her ne ise o gece çok memnūn oldu, epeyce meħabbetler idildi. Fahre'd-dīn Efendi götürmek istedi, O şalı-virmedi. Bi't-ṭab' ķaldık. Ķaryola filan var ama Feħāme'd-dīn'le ikimiz yatamadık. Her ne ise şabaħı itdik. Pazar günü Ķalata'ya geldik, tünele girdik, Bey-ođlu'na çıktık. Mevlevī-hāneyi gezdik, Şāriħ-i Meşnevī oradadır. Kütüb-hāneye girdik, o da meşhūr Hālīt Efendi'niñ imiş. Tekrār Ķalata'ya indik. Yeraltına Cāmi'ine girdik. Süfyān İbn 'Atiyye, 'Amr İbn 'Āş diye birer ķabr var ama 'Amr ibn 'Ās Mışır'dadır. Güyā bunlar esīr olmuşlar, oraya ħabs itmişler imiş. Orada Mekke-i Mükerrreme'niñ mücessem resmi var. O gün Rūm İli Kavağı'na gidecektik. Dāmād loķantaya girelim dir, ħālbuki o gösterişi sever, fevķa'l-'āde maşrafı girecek, ben olmaz dirim, refīķa, Dıraşşan da henüz gelmemiş. O eşnāda Rāsım Efendi geldi. ħālbuki dāmād baña ħaber virmeksizin Feħāme'd-dīn'i ħāneye göndermiş, artık

283

bendeki merāķı görmeli. ħātırıma ne kadar fenālık varsa geliyor. Dāmād "ben şimdi gelirim" diye O da şavuşdu mu? Belki otuz kırķ kerre köprünüñ altındaki maħāllerde tolaşa tolaşa ne kadar şıķıldığımı ta'rif idemem. Rāsım Efendi'yi ħāneye gönderdim. Çünkü öyle 'akl itdim. Neden şoıra dāmād otomobile binmiş, refīķayı, Dıraşşan'ı, Feħāme'd-dīn'i almış getirdi. Biz maşraf olmasun diye loķantaya gitmedik, O, beş mişli otomobil maşrafı virdi. Meğerse şimdi gelirim diye eve gitmiş. Tāyān evde ķalmış. Artık şıķındımdan baķmadım. Rāsım Efendi'de geldi. Boğaz-içi vapuruna geldik, Rūm İli Kavağı'na kadar gitdik. İstihkamlara

çıktık, biraz kahve altı itdik. O gece Râsim Efendi'de kaldık. Pazar-irtesi günü Neccâr-zâde Tekyesi'ne gitdik, Öyle, ikinci namazlarını orada edâ itdik, güzel meḥabbetler oldu. Ebu'l-ḥams isminde bir zâkir var idi, zararlı şeyler okudu. Akşam namazını Yıldız'da Ḥamîdiye Câmî' i'nde edâ itdik. Câmî' çok müzeyyendir 'ale'l-ḥuşûş levḥâlar pek güzel ama bir kısmını kaldırmışlar. Oradan ıhlamur bağçesini gezerek Râsim Efendi'ye geldik. Gece orada kaldık. Şalı günü Üsküdar'a geçtik. Şeyḫ Câmî' i'nde Efendi Dayımı ziyâret eyledik. Ba'dehû Ḥazret-i Hüdâyi'ye çıktık. Şeyḫi 'Âbid Efendi ile görüştük. Oradan Ḥâllâç Baba Tekyesi'ne gitdik. Şeyḫi Sa'de'd-dîn Efendi yok imiş, vâlidesi Sa'diye Ḥanım'la görüştük. Yukarılarda bi'l-münâsebe yazdığım Mora Yeñi-şehir'li Şeyḫ Meḥmed Efendi'niñ

284

bu hanım kerîmesidir. Meḥmed Efendi merḥûm 'ulûm-i ğarîbeye de âşinâ imiş. Ḥattâ -- ----- istihrâc itmiş ve taḳarrub itdiğini de söylemiş. Bunun için Bursa'da iskân itmek büyük, oğluna bir tekye yapmak arzusunda idi. Muvaffâk olamadı, İzmir'e gitti, orada vefât itti. Oğlu 'Azîz Efendi Medâr Karyesi'nde bir tekye inşâ itmişti. Kerîmesini ba'dehû tezvîc itdiler. Sa'de'd-dîn Efendi'yi tevîd itmiş, küçük oğlu Ferîd Efendi fâzıl, kâmil, muḥibb-i ehl-i beyt bir zât idi. Ḥâllâç Baba Şeyḫi 'Ali Efendi, Aḥmed e'n-Neccârî Tekyesi'ne naḳl idince bu der-ğâhı O'ña virmişti, mu'ammer olamadı. Der-ğâhda medfûndur. Oradan şandıkcı Tekyesi'ne uğradık. Şeyḫ 'Âbid Efendi'niñ vefâtından soñra oğlu Ḥaydar Efendi'ye tevciḥ olunmuşdu. Mültefit, celîb-i ḳulûbe, muḳtedir, mütevâzi' bir zâtdır ama bugün bulamadık. Oradan Çamlıca'ya çıktık, birer bardak Çamlıca şuyunu naşîbimiz varmış, içtik. Çamlıconuñ mevḳi'ine söz yokdur. Yûsuf 'İzze'd-dîn Efendi'niñ köşkü var idi, ḥarâbe-zâra dönmüş, öyle, 'şerefü'l-mekân bi'l-mekân'dir. Faḳat bizimkilerin canı şıkkıldı. yüzelli ğuruşa bir araba bulduk, Üsküdar İskelesi'ne geldik, oradan ḥânemize geldik. Çehar-şenbe günü 'Âtıf Bey Kütüb-ḥânesi'ne gitdik, Evḳâf-ı İslâmiye Müzesi'ni gezdik, Süleymâniye Câmî' i'nde öyle namazını kıldık. Bu kadar zayı'âta karşı yine o kadar âşâr-ı 'atîḳonuñ toplanılması şâyân-ı taḥsîndir. Çünkü cüz'î bir meblağ muḳâbilinde bizim ḥâfız-ı kütübler, türbe-dârlar

285

Ecnebîler'e neler virmediler? Yıldırım Bâyezîd'in türbesinde bir billür kandîl var imiş, uzağına çekildiğince yazı kalınlaşır, yakîin geldikçe inceleşir imiş. Birde eşnâ-y-ı ḥarbde giydiği

bir teyemmün vardır. Oradan buradan kesilmiş, türbe-dāra şordum; didi : “Efendim! Benden evvelki türbe-dār bunları beş, on ğuruş muķābilinde Ecnebîler’e satmış.” Ne kadar teessüf idilse azdır. Hattâ şehriñ uzaķca bir mevki’i ve İslām’ıñ tenhā bulunduğu Umür Bey Cāmi’i’nde Cenāb-ı Şāh-ı Velāyet Efendimiz’iñ haţt-ı destiyle bir kelām-ı ķadīm var idi. Anı da ‘adem-i taķayyüdden çaldırdılar. Bu teyemmünü Evķāf-ı İslāmiye müzesi’nde gördüm, faķaţ ķandİL gitmiş. Süleymāniye Cāmi’i haķķında evvelce ma’lūmāt virmişdim. Ğāyet vāsi’ hāvlīsi vardır, cāmi’iñ derūnu şimalden cenūba 96, şarķdan ğarba 85 adımdır. Bizim Cāmi’-i Kebīr kadar dimek. Ma’a mā fih bizimki sādedir, bunuñ girdisi, çıķdısı çokdur. Oradan Harbiye’ye çıķdık. Şişli tramvayıyla Şişli’ye geldik. Hürriyet-i Ebediye Tepesi’ne giderek çamlar altında bir hātıra olmak üzere Feķāme’d-dīn’le bir resm aldırđık. Ama gezginci fotoğrafçılar hāl-i tabī’ide alamıyorlar. Oradan Maķça’ya ve Taşlık denilen maķālle geldik. Taşlık denilen yer cāmi’ olacaķmış. Ancak Beşik-taş Sarayı’nıñ içi tamāmen görüñdüğü içün terk olunmuş. Faķaţ o temeller, murabba’, ğāyet büyük taşlar

286

el-yevm metrūk tırmaķdadır. Ba’dehū Beşik-taş’a indik. Tramvaya bindik, Fātih’e geldik. Gezdiğimiz yerler epeyce mesāfedir, ama vāsıta-i naķliye olunca tayy-ı meķān ider gibi orada oraya gidilebiliyor. Dāmād çoluğu, çocuğu almış parķa götürmüş. Feķāme’d-dīn de añları aramağa gitdi. Ezana kadar bekledim, bir şey’ diyemedim. Ben de Hüsrev Paşa’daki Bağçe-vān Şeyh ‘Ārif Efendi’niñ Tekyesi’ne gitdim. Evvel gelişimde bir bayram haftası bulunmuşdum, ihtiyār bir zāt idi. Maķāmına maķdūmu ‘Abbās Efendi ķāim olmuş, Pek mültefit ve müvāzi’ bir zāt, her iki sözünüñ biri “efendiciğim” dir. Loķma teklīf itdi, teşekkür itdim çünkü geķ vaķit gitmişdim. O gece Muħarremiñ biri idi. Terlikci deyorlar bir zākir var, güzel merşiyeler oķudu, ağlatdı. Bursa’da muķaddimen görüşmüş bir jandarma var idi; ince sesli, hafīf hafīf O da epeyce şeyler oķudu. ‘Abbās Efendi, ‘āşık bir zāt; göğsünü, bağrını açar, yırtar, ah ider, medhūn olur, herkesi de müteessir iderdi. Geķ vaķte kadar devām itdi faķaţ ‘avdet müşkil, oraları hep yanmış, hattâ Tekyeyi ‘Abbās Efendi ğayret-i ihvān ile kendi binā itmiş. Gece naşıl gitmeli dirken Dāru’l-fünūn mu’allimlerinden, kātiblerinden imiş, ma’a ‘āile gelmiş, Bāyezīd’a kadar gidecekler imiş, bizim ev de yol üstünde Kız-taş’ında. Anlarla beraber hāneye geldik. Bu zātla soñra Bursa’da da görüşdüķ. Penç-şenbe günü Āşār-ı ‘Atıķa Müzesi’ni

parķı gezdik. arşū-ı Kebīr'e girdik. Mehmed Paşa Tekyesi'ne geldik, ba'de'z-zıkr Aya-sofya ahvelerinde ahve idik, hāneye 'avdet itdik. Bursa'dan ıķdığımızın yiğirminci Cum'a günü birlikde rıhtıma geldik, dāmāda veda' itdik. Her sene böyle gelmekliği, gezmekliği tetemennāsiyla ayrıldık. Meęerse zavallıyı soñ görüşümüz imiř; oca felek hātıra gelmedik neler zuhūra getirir. Rāsım Efendi ile de biraz görüşdük, O da çekildi. Vapur da sā'at ikide hareket itdi. Üç buçuk sā'atde Mudanya'ya geldik. O gün rekābet vardı, hattā birisi on ğuruşa müşteri alıyordu, bizimki orta hālli idi. şimendufere bindik, altı buçukda lehü'l-hamd Bursa'ya dāhil olduk. Ve zikir zamānına da bol bol yetişdik. 2 Muħarrem sene 1344 ve 24 Temmūz sene 1341 yevm-i Cum'a; eñ soñ meřāyih alayı olmak üzere Üç-ozlar şeyhi 'Abdu'r-raħmān Efendi'niñ maħdūmu Muħyi'd-dīn'in sünnet cem'iyeti oldu. Medreseleriñ ilęāsından soñra 'avām-ı halkıñ esāsen hocalarıñ ta'n u teřnī'inden tekyeler hakkında ulaķları tolmuş, meřāyihde de eski fazl u kemāl çalmamış olduğundan ğazetelerden hattā Meclis-i Mebūsān'da tekyeler hakkında sözler tekevvün idiyordu. O münāsebetle alayı bile muħtařar yaptık ki 9 şafer sene 1344 ve 20 Aęustos sene 1341 Pazar günüdür üç gün soñra hey'et-i vekile ararıyla tekyeler sed ve ilęā idildi. 14 şafer sene 1344 ve 4 Eylöl sene 1341 Cum'a günü soñ muķābele yapıldı. ğazetelerde i'lānı görünce "ve kāne emru'llahi aderan maķdūrā" didik.

řabķa mes'eleleri ıķdı. 22 Rebi' u'l-evvel sene 1344 11 Teřrīn-i evvel sene 1341 Pazar günü evķafdan dükkañlara vaz'-ı yed idildi. "Süknāmın altında oțadır" didikse de añladamadık. Buña da "inne'llahe hüve'r-rezzāķu zü'l-ķuvveti'l-metīn," "innemā'r-rızķu 'ala'llahi'l-kerīm" diye řabr itdik. Akřama şofra başında kerīmeden bir telęraf: "Kemāl Bey öldü, 'amucam gelsun." "Sübhāna'llah, Lā ħavle ve lā ķuvvete illā billāh." řu bi-çāre ocuk birçok zaħmetler çekdi, ħarb-i 'umūmīde ölümlerden ķurtuldu, boynunuñ tamarları parça parça olmuş, 'askerlikden ıķdı, ğümrükde çok zaħmet çekdi, tam İstanbul'a yerleşdi, hattā gitdiğimiz hāne dar olduğundan Ak-saray'da daha vāsi', daha güzel bir hāne icār itdi. Aylığı da ħadd-i kifāyeye iblāę olunduğundan "oh" diyeceği zaman bi-āreniñ eceli tepesine bindi. Refīķayı gönderdik, kerīmeyi getirdik. Bilmem ki tālī' sizlik hangimizde. Tekyeniñ cüz'î ta'āmesi kesildi, dükkañlar gitdi, devr-i hānlık ħitāme irdi. Ara şıra İstanbul'a gider, dāmāda müsāfir oluruz dirken O da

böyle oldu. Ḥasbūna'llahü ve ni'me'l-vekîl. Evkâf, der-gâhîñ levhâlarını, seccâde, post-nişinlerini, türbedeki şuyûf ve kavuqları, nevbeleri, Lıhye-i Sa'âdeti 24 Cemâziye'l-uḥrâda sene 1344 aldı götürdü. Sema'-hâneyi kilidledi, mühürledi. Bu eşnâda Ƙoṭra Ƙaryesi'ne gitdik. Oradan Temürçu Ƙaryesi'nde meşhûr Şofta-oğlu'nuñ kabrini ziyâret itdik ve 99 yaşında bir ihtiyâra tesbihçi 'Ömer dayımla mülâkî olduk. 18 Şafer sene 1345 ve 26 Ağustos sene 1342, 29 Şafer sene 1345 Pazar-irtesi günü

289

Seyyid Uşûl Tekyesi'nde müsâfir İstanbullu 'Abdü'l-ḳâdir Bey ----- yaptı. Ḥamamcı İsmâ'îl Efendi geldi, faḳîre ḫiṭâb itdi, zıkr istedi, ta'accub itdik. 11 Rebî'ul'-evvel sene 1345 Mîsi Ƙaryesi'ne gitdik, Feḫâme'-dîñ'le berâber, gūyâ o gece ḳandîl idi. Köylülerde hiçbir teessür görmedik. Meğerse o şerefler bizim şehirlerde, tekyelerde imiş, tuhaf bir şey', ne minârede bir ḳandîl, ne câmi'de mevlüd. Ḥattâ fazla bir aydınlık bile yok! Bu ḳabâhat imamdadır ya, çünkü bid'atden ictinâb iderler. Yalnız ḫîle-i şer' iye olursa, ıṣḳât-ı şalât veyâḫüd fâizi ḫelâl yapmak gibi şeylerde bid'at mid'at yokdur. Müsâfir olduğumuz ḫanım vâlidemle eñ soñra Ḥicaz'a giden Zehrâ Ḥanım'dır. O gece birâderiniñ bir çocuğu oldu, ayağımız uğurlu geldi. Tâyân artık mu'allimelikde ḳarâr kıldı. Zevcinden ma'âş şöyle ṫursun bir ikrâmiye bile virmediler, 18 Rebî'u'l'-evvel sene 1345. 21 Rebî'u'l'-evvelde Çeltik Köyü'ne gitdiki açılan ḳanalı gördük. Uruponuñ toprakları nasıl naḳl için âlet uydurduğuna ḫayretde ḳaldık. 28 Rebî'u'l'-âḫir sene 1345 Keşiş Tağı'na çıktım, zirveye beş altı ḳilo-metreye ḳadar yaklaştım. 6 Zî'l-ḳa'de sene 1345 dirîñ-i kelim aldık. Birâderim Şerâfe'd-dîñ Efendi'niñ Urla'ya ta'yîn olduğunu evvelce yazmışdım. Ara sıra mektûblaşyoruz, bizi da'vet ediyor. Vâḳı'an üzüm zamanı olsa bağlarda ḫoş vaḳitler geçecek ama daha vaḳit irken. Üzüm zamanı ise Feḫâme'-dîñ'niñ mekteb vaḳtidir. Artık birâderimle görüşmek üzere 'azîmete ḳarâr virdik.

290

URLA'YA OĞLUM FEḫÂME'D-DÎN'LE 'AZİMETİMİZ

Sene-i hicrî-i ḳamerî 12 Zî'l-hicce sene 1345 ve sene-i hicrî-i şemsî 30 Mayıs sene 1305 aḳrancı 12 Ḥazirân sene 1927 Pazar günü şabaḫleyin ala-turḳa sâ'at on ikide otomobile bindik. Ƙırḳ daḳıḳa soñra ḫareketle bir çar-yek soñra 'Acemler'e, iki buçuḳda Ulu-abad'a, üç buçuḳda

Mihālic-Çaraca-bey'e dāhil olduk. Orada polis-i mütekā'idlerimizden efendiyle görüşdük. Mihālic tamāmen Yunaniler tarafından ihrāk olunmuşdur, hiçbir eser kalmamıştır. Küçük bir hemşiremiñ medfün olduğu ne tekye, ne cāmi', ne hāne hiç mi hiç bir şey' kalmamış, mel'un kāfirler maħv itmişler. Yeñiden aħālī inşā idiyorlar. Birer çahve içdik. Oraya çocuklar bayram yeri yapmışlar; bir şālıncağ bir de şerbetci işte bayram yeri. Bizim Biñar-başı'nı düşündüm. Dört buçuğda hareket itdik. Yolda lastiğ patladı, düzelttiler. Altı buçuğda Kirmastı-Muştafā Kemāl Paşa kazāsına geldik. Bir otele indik, biraz çahve altı çay yedik, içdik. Şehri gezmeğe çıktık. Eñ meşhūr ve ma'mūr olan Şeyh Müfti Cāmi'i'ne geldik, yedi buçuğda öyle namazını kıldık. Bizim pavuluñ anahtarını mu'allim bey oçasında bırakmış, bi't-ıtabi' açamadık, 'aba ile gezmeğe mecbūr oldum. Ba'dehū çarşuya geçdik. Köprü henüz inşā idilmekte olduğundan muvaççat tahta bir köprüden geçdik. Bugün çarşuda güreş var imiş, herkes oraya gitmiş. Züfer Bey Cāmi'i'nde de ikinci namazını kıldık.

291

Bu cāmi'de zārarsızdır, ma'mūrdur Ancağ Şeyh Müfti daha müzeyyendir. Orada otururken Medīne-i Münevvere mücāvirlilerinden Hacı İbrāhīm Efendi geldi. Bursa'da İsmā'ıl Hakkı Tekyesi'nde epeyce ikāmet itmişti. Berāber gezdik, Lala Şāhin Mektebi'ne gitdik, sergi yapmışlar, takdīr-karāne sözler şarf itdik, müdīresi memnūn oldu. Cāmi' yıkılmış, türbeniñ de eli kulağında. Tekrār çahveye geldik. 'Attar Meħmed Nūrī Efendi geldi, bu zāt Dağistanī Hacı Aħmed Efendi merħūmūñ bendelerindendir, tabi'at-ı şiriyesinde vardır, 'aşığ bir zātdır, evvelce Bursa'da görüşmüş idik. Akşama hānesine götürdü. Gece dörde kadar meħabbetler itdik. Hacı Efendi de geldi, gece birlikde otele 'avdet itdik. Birāderime hediye için biraz yağ alalım dimişdik. Bursa'da didiler ki: "yağın menbağına gidiyorsunuz, hem daha iyi, hem daha ucuzdur" didiler. Nerede yağ, südcü dükkānı bile yok. Meğerse hafta günü getirirler, tüccār da toplar gidermiş. Şehr güzel façat ğayr-ı muntazam. Hele orada büy-ı te'affünden geçilmez. Eger derenin etrafı rıhtım tertibiyle yapılsa, binālar, dükkānlar inşā idilse Boğaz-ıçi'ne dönecektir. Bā-ħuşūs dere ile Abulyond Gölü'nün arasında çayığ, belki küçük vapular bile işleyecektir. Böyle iken ma'a't-teessüf hiç bakılmamış. Orada da bayram yeri var; bir şālıncağ kurmuşlar, güneşin altında zavallı beş on çocuk bayram yapıyorlar. Bir de boyalı şerbetden başka bir şey' yok. Be-hey mübārekler! Bu memleketiñ belediyesi yok mu? İnsan

bir iki ağaç dikdirtmez mi? Bu ne kadar lā-ıaydıktır. Otomobilci tokuzda hareket ideceğiz didiğı içün beni uyku tutmadı, yatağ da kaş katı, olmadı, olamadı, uyuyamadım. Nihāyet sâ'at yediye geldi, kalkdım, āb-dest aldım, şunları defterime geçirdim. Mā-şāallah, Feḥāme'd-dīn uyuyor ama O da bugün anahtār içün epeyce yoruldu. Pavulu karşı yakaya geçirdi, bir anahtār uydurdu. Sekizde Şeyh Müftü Cāmi'î'ne gitdim. İmam gelmemiş, bizi geçirdiler. Tāhā Süresi'yle namazı kıldırdım. Birisi bir oğka yağ bulmuş getirdi. Ba' dehū otele geldim. Sā'at ona on kala hareket itdik. Yarım sâ'at sonra lastiğ patladı. On birde tekrār yola düzıldük. On ikide Şuşgurluğ'a geldik. On dağıka sonra şimendüfer Bandırma'dan geldi. Otomobil iyi ama işte böyle yolda lastiğ pağlar bir şey' olursa tabi'î postaya yetişilmez, bir gün daha teeḥhura uğrar. Balı-kesr'e geldik, karşıdan ma'mür bir belde olduğı görülüyor, bir yondan da yapılmaktadır. Artık sıra ile birçok istasyonlara uğradığ, Mağnisā'ya geldik. Mağnisā'nın Bursa'ya müşābeheti var, karşıdan öyle görünüyor. Bağlar pek güzeldir, ma'mürdür. Bursa'dan İzmir'e kadar geçdiğim yerlere bağdım, dünyānıñ cenneti didim; münbit, maḥşül-dār yerler, Şuşgurluğ'dan İzmir'e gelinceye kadar on iki tünelden geçdik, yigirmi yedi istasyona uğradığ amma ve-lākin yollarda uğradığımız istasyonlardan şu getirdiler, birer ikişer yudum şifādır

diye içdiğimizden midir nedir bilmem bir vec' aldırđı, meded Allah. İnmek kâbil değıl, çünkü istasyonlarda üç beş dağıka tıruyor. İzmir'e gidinceye kadar çekdiğim zaḥmet kâbil değıldir ki ta'rif olunsun. Öyle bir derd ki ne tışaruya çıkabiliyor, ne de içerde bir iş görebiliyor, kan, terlere garğ oldum, öldüüm öldüüm dirildim. Gece birde İzmir'e dāḥil olduğ. Ḥaydar Efendi ağasına telğraf çekmiş, ah ḥağıkatli kardeşim oraya gelmiş, bizi bekliyor imiş, görünce şarıldığ, öpüşdüğ. Aman birāder baña çäre! Bulundu, gösterdi gitdik. Ḥayy Allah bu ḥayat ne 'acāib şeydir? Bir arabaya atladığ, Kemağlı Oteli'ne geldik. Bayram gecesinden beridir bende uyku yok. Bu gece dörtde yatdığ fağat oteldeki müsāfirler kimi tağunya, kimi na'līn ile gezer, çocukları bağırır, çağırır, kapular güm güm açılır kapanır, bilmem kabāḥat otelciniñ mi, tertibciniñ mi, müsāfirleriñ mi bilmem. On buçuğda uyandım, kalkdım. Feḥāme'd-dīn duvālet yapıyor. On ikide otelden çığdığ. Kemeraltı Cāmi'î'niñ yanında bir süd içdik, cāmi'î gezdik.

Ma' mūr, müzeyyendir, kütüb-hānesi var imiş ama mesdüddur. İzmir Cāmi' leri hep ma' mürdur, ma' a mā fih mahdüddur. Bizim Bursa gibi yüz elli ikiyüz cāmi' değildir. Oradan hükümet civārından, rıhtım boyundan liman dāiresine geldik. Şākire Hānım' ın oğlunu şordum, İstanbul'a gitdiği aıladı. Refi'konun babası Ra'fet Bey'i şordum, bir şağlam cevāb alamadım.
Hükümetin

294

karşusundaki ğazinoda oturduğ. Ba' dehū biraz yemek yedik, otele geldik. İzmir hāķiķaten çok büyük ve çok ma' mürdur. Faķaķ Yunaniler kaķarken rıhtımdaki en güzel bināları taķrīb itmişler, hattā dāhile toğrı da taķrīb itmişler. Şimdi yapılmaktadır. Yıkmaķ, yakmaķ kolaydır, yapmaķ güçdür. Ancak on beş yegirmi senede telāfi idilebilir. Sā' at yediye on kıala otomobile bindik. Sekizi çar-yek geçe Urla'da indik. Urla epeyce büyük bir kıaşaba imiş. Hristiyanlar kaķarken kendi elleriyle taķrīb itmişler. O güzel binālar 'arşa-i hāliye kıalmış. Kıurtarılabilenler bile İslam hānelerine nisbetle yine mükemmeldir. Esāsen on bin hāneyi mütecāviz imiş. Bağları ma' mūr, arāzisi münbitdir. Beş altı kıadar cāmi' i vardır. Sā' at onda sokāđa çıkdık. İzmirli Hüseyin Efendi var idi, Hāsan Efendi pederiminin aķbāblarından idi, onun ođlu imiş. Urla'da ticāretle meşđul olub bizi tanıdı. Birer kıahve işmarladı. Talđraf-hāneye vuşulumuze dāir telđraf virdik. Akşam hāneye 'avdet itdik. Hūriye Hānım'ın İskilib'de olduğunu biliyorduk. Hāķiķaten bir evde kıadın olmazsa intizāmı olmuyor. Amma, kıadın ha! Yoksa her kıadın değil. Vāķı' an yemek huşuşunda müşkil-pesend değilimdir, lākin getirmek, götürmek, temizlemek, bunlar hep birer meşđüliyetdir.

295

Birāder kendi kıaryolasını and virerek baña virdi. Sivrisinekler pek fenā. Feķāme'd-din'e bağdım, minder üstünde, açıķda raķatsız, sinekler de bir kıarafdan, kıaryolaya aldım. Aldım ama bende de uyķu yok. Ya uyķu arasında bir yumruķ böđrūme ya bir pençe can evime atarsa, olmadı, olmadı. Hālbuki kıarşuda bir oķa vardı. Orasını nefere temizletse idik daha rāķat iderdik. Ancak yataķları, yorđanları da Hūriye Hānım kilidlemiş, gitmiş. Bir de birāderin yatdığı aşığı ki oķaya bağdım: zavallı bize kıaryolasını virmiş, kendisi yarım arşın genişliğinde bir kıanepede yatmıyor mu? Vāķı' an yorđana hācet yok, hava şıcaķ ama bu kıadar rāķatsızlık virdiğime müteessir oldum. Artık İstanbul'a 'avdete kıarār virdim. Birāder kıızar, canı şıķılır,

“böyle bir haftada dönülür mü, bārī hiç gelmeye idiñiz, rü’yā görmüşe döndük” deyor. O da toğrı vākı’an, ama ben onuñ rāhatsızlığından daha ziyāde rāhatsız oldum. Akşamları gelivirsin güveç, şalağa. Birkaç def ā aşçıdan yemek getirdi, ama pek tuzlu olacak. Ne lüzümü var, bamyā, padlıcan zamanı güveçden a’lā yemek mi olur. Ara şıra cacık da yapıyoruz, gel keyfim gel. Ama işte yatağ mes’elesi, birāderiñ aşığı ki oğada rāhatsızlığı keyfimi kaçırıyor. Çehar-şenbe günü ki Bursa’dan çıkalı dört, Urla’ya geleli iki gündür şabahleyin Hacı ‘Ali

296

Cami’i’ni ziyāret itdik. Şehriñ eñ ğalabalık maħāllinde olmağla cemā’ati zararlıdır. Kapan Cāmi’i, Eski Cāmi’i de gördük. Öyle namazını Hacı ‘Ali Cāmi’i’nde kıldık. Buradaki mezarlıkları da kaldırıyorlar, servileri satıyorlar. Hānemiziñ öñü açıklıktır. Şıpaları gördükçe Feħāme’d-dīn’iñ derħal hātırına kardāşı Dıraħşan geliyor. Ma’lūm ya Kotra Köyü’nde kardāşlığı vardır. Öyle yemeğinden şoñra biraz yatdığ ama mu’tādımız olmadığından uyuyamadık. İkinci namazını yine Hacı ‘Ali Cāmi’i’nde edā itdik. Ba’de’ş-şalāt imam efendi ile birer çay içdik, görüştük. meğerse Tarīķ-i ‘Uşşākiye hulefāsından imiş, zāten sīmāsı da söyleyordı, göñül mütecezzeb olmuşdu. Şurada bir vaķ’āyı yazayım: bundan otuz beş sene evvel Bursa Düyūn-ı ‘Umūmiyesi’nde yaş koza zamanında teħattüm yazıyordum, hattā Muħarrem idi. Ama şarığı çıkardım, üstüne çöremi örtüm oturuvirdim. Karşuda bir köylü oturuyor faķať adama bađdıķca rūħum seviniyor, göñlüm mütecezzeb oluyor. Lākin o kimse o kadar çirkin ki bir şāhib-i řabī’at ķābil değil sevemez. Bende şaşdım, nedir bu ħāl? Çünki bu adam za’īf, burnu sibsivri çıķmış, gözler māvī, ‘ādetā çukura yatmış, elmacık kemikleri tışaruya çıķmış, şaķal şarı ve köse, çeñe sivri, yalnız ağzı mühürlü ya’nī bıyıķları olduķca uzunca. Şimdi bu şıfatda

297

bir adam sevilir mi? Sevilmez ama işte benim göñlüm sevdi. Bir müddet şoñra kozası teħattümlüğe muvāfiķ olmağla tezkeresini bize getirdiler. Bir de bağdım muħib köylerinden birisi. Didim: “Allah cezā-y-ı ħayrını virsün, deminden beri saña baқыorum, göñlüm seviyor, tevekkeli değilmiş.” O da “va’llahi Efendi, ben de saña baқыorum, bu bir cān ama ‘acabā kimdir?” Şoñra aħbāb olduğ. Ara şıra Bursa’ya geldikce uğardı. Dimek ma’neviyyātıñ, ruħiyyātıñ zāhirdeki alāyışa te’alluķu yok. Çok vākı’ olur ki pek güzel, yaķışıklı bir adamı

gönlüm sevmez, rûhum nefret ider, sonra taḥkîk iderim. Ya ḥānedān-ı Rasūlu'llāh'ın düşmanlarına ṭaraf-dār veyāḥūd Ehlu'llah'ın mesleğine 'aleyh-dārdır. Ḥayretde kalırdım. Evet işte İmām Efendide de öyle bir ḥāl incizāb ḥāşıl itdim. Ma'a mā fih İmām Efendi şeklen yakışıklı, bıyıklar mühürlü, şakalı aq, sīmāsı berrāk, birlikde müftî efendiye gitdim. Müftî Efendi, O da 'Uşşākiye'den imiş. 'Ārif, fāzıl, tabi'î ta'aşşubdan 'ārî, kibr ve teḥavvütten berî bir zāt imiş. Çok ḥürmet itdi, konuşdukça açıldık, açıldıçca konuşduk. Zāten Urla'da da bunlardan başka kimse yok gibi. Akşam ezanına kadar görüşdük, namazı yine orada edā itdik. İmāmete faḫîri geçirdiler. Ḥānemize geldik.

298

Üç buçuçda yatdık. Ama sinekler berbād. Döne döne sekizde kalkdım. Ab-dest aldım, şabaḥ namazını kıldım. Onda yine yatdım, iki sâ'at kadar uyumuşum. Penç-şenbe günü ma'ārif ḳahvesi'ne geldim. Öyle namazını Kapan Cāmi'i'nde kıldım. Ḳapusunuñ üstünde (961) yazılıdır. İçi üç kısımdır. Üçünde de miḥrāb var. Ma'a't-teessüf imamla berāber üç kişi cemā'at idik. Eṭrāfında ḳabristan var. Mazanneden birisi yatıyor. Cāmi'-i 'Atîḳa da gitdik faḳaṭ öyle, ikinci kılınmazmış. Gece yine sivri-sineklerden uyuyamadık. Cum'a günü Cāmi'-i 'Atîḳonuñ ḥaṭîbi, Ḥacı 'Ali Cāmi'i İmamı Şerîf Efendi imiş, ḥiṭābete bizi çıkardı, Feḥāme'd-dîn müezzînlilik itdi, benim de uzun mev'izalı bir ḥuṭbem var idi, anı oḳudum. Cāmi' Urlonuñ cāmi'-i kebîridir, ortası ḳubbedir, cenaḥları vardır. Ġazā-dān İbrāḥîm Bey nāmında biriniñ bināsı imiş. Bu zāt ğazāya giderken bir şadā-y-ı ğaybî, 'uğur ola' dir imiş. Bunuñ içün o ḳaşabaya 'Urla' dimişler diye 'avām arasında naql idiyorlar. Ba'dehū ḥāneye 'avdetle yemek yedik. İkindiyi Ḥacı 'Ali Cāmi'i'nde edā itdik. Mora Yeñi-şehirli Şeyḫ Aḫmed Şamo'nuñ bendlerinden Sa'îd Efendi ile görüşdük, bi-çāre a'mā olmuş. Dayım merḥûm Yeñi-şehir'e gitdiği zaman görüşmüşler imiş. Olduḳca mūsîḳîye āşinādır.

299

Bugün Cum'a olmak münāsebetiyle birāder bizi bağına götürdü. Çok güzel mevḳi'ler ancak vaḳitsiz gelmişiz. Gidüb gelmekden ḥāşıl olan yorgunluk bu gece biraz uyutdu. Cum'a irtesi, Bursa'dan çıkalı bugün yedinci gündür. Ḥazîrān da, Zî'l-hicce de on sekizdir. Öyle namazını Ḥacı 'Ali Cāmi'i'nde edā itdik. Bugün 'adliye vekîli geldi. Birāder bugün ḳalemnden izin almış, bağına gitmeğe ḳarār virdik. Gerçi dün de gitdik, yorulduk, müşhil de aldım, biraz

za'îf düşürdü, ama gitmesek olmayacak. Ben yavaş yavaş yola düzuldüm, onlar hânedan ufağ tefek yiyecek alacakları-y-çün kaldılar. Ben bağa geldim, onlar hâlâ gelecek. Bağ eve (2500) adımdır, mevki' i pek güzeldir, bir cihetden deniz, diğer cihetden taşlar, bağlar. Hâkîkaten hoş. Orada otururken şu nuṭṭ-ı mutaşavvifâneyi söyledim:

Bir taraftan gözüme deryâ-yı vahdet görünüyor,
Bir cihetden çeşm-i şahrâ-yı kesret görünüyor.

Bahri yapan vahdet içre kesret mündemic
Kesret-i şahrâda vahdet ile hayret görünüyor.

Her biri bir isme mazhardır şün-ı kibriyâ
Çeşm-i 'ibretle bakınca 'ayn-ı rahmet görünüyor.

Ķatreden bahri ider seyrân çeşm-i 'ârifin
Her varağdan zerreden 'aynime 'ibret görünüyor.

Şemsî-i Mışrî tarîk-i meşkiyyeme sâlik ol,
Şah-râh-ı Ehl-i Beyt'den Hâkḫ'a vuşlat görünüyor.

20 Zî'l-hicce sene 1345 / 20 Hazîrân sene 1343

300

Üzüm zamanı gelmeli. Bir de şuyu olsa işte dünyonun cenneti buradır. Tâyan, Dıraşşan da der-ḫatır idildi. Onlar da geldi, çalı çırpı topladık, yemek ısıtdık, yedik. Ba'de't-ṭa'âm Ay-yıldız Tepesi denilen maḫâlle gitdik ama zirveyi gözüm tutmadı. Bağdan orası 2500 adımdır. Dimek 5000 adım yer gelmişiz. Oraya topcu kumandañlarından Kemâl Bey ile neferi defn idilmiş. 'Avdet itdik ama pek yorulmuşum. Pazar günü ma'ârif kıra'at-hânesine gitdik. Öyleyi Ķapan, ikindiye Hacı 'Ali Câmi'larinde kıldık, Müftü Efendi ile görüşdük, ezanda hânemize 'avdet itdik. Yemeklerimiz ma'lûm; güveç, cacık, şalata, tatlı. Pazar-irtesi günü ma'ârif kıra'at-

hānesine gittik. Öyle namazını Hacı ‘Ali Cāmi’ inde edā itdikden sonra hārāb bir cāmi’i gezdik, Hacı ‘İsā Cāmi’i imiş, cemā’ati olmadığı gibi üç beş fuḡarā muhācir ḡoymuḡlar. Bugün Müftī, Aḡmed Refīḡ, Dāmād Şerīf Efendiler’e *Yādigār-ı Şemsī*’den birer dāne hediye itdim. Gece namaza cāmi’e gittim. ‘Amūcasıyla Feḡāme’d-dīn de maḡfel-i ‘askerīyeye dans itmeḡe gittiler. Ama dans idecek kimseler gece ta‘līmine gittiklerinden ‘avdet itdiler. Burada yetmiş tevḡīd oḡurlar, faḡīri de da‘vet itdiler ama ben şabāret idemedim. Bu gece yine uyuyamadım. Şālī günü ki 21 Zī’l-hicce ve ḡazirāndır. Öyle, ikindiye Hacı ‘Ali Cāmi’i’nde ḡıldık. Hava biraz fazla ışıdı, yoḡurtla ayran içtik.

301

Yārın için ‘avdeti ḡarārlaşdırdık. Birāder güceniyor, onuñ teessürü beni de müteessir ediyor. Vāḡı’an ayrılık müşkil ama çāresiz. Cenāb-ı Haḡḡ cümlemize ‘āfiyet iḡsān buyursun da yine mülākāt idilir. Gece oronuñ ḡaḡamı geldi. İsrāiliyātdan baḡş itdim, adamcaḡız şaşdı, giderken elimi öpdü. Şerāfe’d-dīn Efendi’ye ḡayretde ḡaldıḡını söylemiş. Bu gece ber-mu‘tād uyku yoḡ ḡünkü bir yere gideceḡim gece, bayram gecesi beni uyḡu tutmaz. Şabaḡıñ ḡoḡuz buḡuḡudur ḡalkḡım, geyindim, çay pişirdim. Sinekleri biraz ayıkladıḡdan sonra Feḡāme’d-dīn uyudu. Bugün Çehar-şenbedir, aylarıñ her ikisi de yigirmi ikidir. Bursa’dan ḡıḡalı onbir gün, Urla’ya geleli ḡoḡuz gün oldu. Şerāfe’d-dīn Efendi ile veda‘laşdıḡ, ḡoḡ müteessir göründü, ‘ādetā darıldı gibi. İmam Şerīf Efendi biraz üzüm getirmiş. On ikide Urla’dan ḡareket itdik, biri on gece İzmir’e geldik. Feḡāme’d-dīn’in ḡarnı acıḡdı, İzmir’in eñ lüks loḡantasına girdik. Aşcı-başı antiḡa bir Arnavūd mu, Boşnaḡ mı bir mered. Çorba ne çorbası didik, “pirinç be” didi. Şoñra Feḡāme’d-dīn yatırtma istedi, ḡerif añlamadı. Çocuḡ gösterdi, “oña ḡarnı-yarıḡ dirler be” didi. Vay anasını, ḡerif yaman. Ekmeḡi cebimize ḡoyduḡ, oradan bir muḡallebici dükkānına girdik. Ba‘dehū ikinci kātib-i ‘adlde Emīn Efendi’yi aradıḡ, bulamadık. Bu zāt yuḡaralarda ismi geḡen ḡarīk-i Mışriye’den Şeyḡ Emīn Efendi’niñ ḡafīdidir.

302

ḡarşu-yāḡa’ya geḡdik. Telḡraf müdürü Celāle’d-dīn Bey’i bulduḡ. Görünce şaşırdı, ne yapacaḡımı bilmedi. Bu çocuḡ Limni Müftüsü mesbūḡu’z-zıkr Maḡmūd Efendi’niñ oḡludur, bize müntesibdir. Selānikli Fethiye Şeyḡi Ziyā Efendi de orada imiş, görüḡdük, deñiz kıyısında bir ḡahvede oḡurduk, derldleşdik. Ba‘dehū ‘avdet idüb eşyāmızı bıraḡdıḡımız ḡondan aldık.

Gümrüğe geldik, oraya kayığa koyarak Bandırma Vapuru'na geldik. Gümrükde bizim Limni mu'allimi Taḥsin Efendi'ye teşādūf itdik. Şaşırđı kaldı, Foça'da imiş, kerimesi mu'allime olmuş. Vapur on buçukda hareket itdi. Gece yumuşak tahta ve seccāde üzerinde on ikiye kadar uyumuşuz, sivri-sinek yok ya. Sā'at üçde Çanağ-ğal'a'ya geldik. Peynir, hıyār, yumurta aldık, sā'at dört buçukda hareket itdi. Bugün Penç-şenbedir. Sā'at yedide Geliboli'ye geldik, onda hareket itdi. Hava güzel, şimdi şabah vaḫtidir, sā'at tokuzdur faḫat biraz serindir. Tūlū'u seyretmek üzre Feḫāme'd-dīn'i uyandırdım, berāber güğerteye çıktık. Ḥaḫīğaten görülecek bir manzara. Ayıñ yigirmi dördü olmak münāsebetiyle biraz küçük ise de karşıundaki yıldızlara karşı yine muḫteşem bir vaz'iyeti var. Bugün Cum'adır, sā'at onda İstanbul'a çıktık. Faḫat şihhiyyetü'l-efzālīga sekizde geldiğinden sā'at on iki ala-turğaya kadar vapurda kaldık. Sā'at yarımında Yeşil Bursonuñ güzel isminden istifāde

303

iden bir otele geldik. Eđer güzel Bursa'da bu otel gibi ise diyecek yok. Mūsāfirler Bursa'ya gelmekden tekevül ider. Her ne ise elimizi, yüzümüzü yıkadık. Feḫāme'd-dīn'le bir südcü dükkanına girdik. Feḫāme'd-dīn traş oldu. Oradan Aya-şofya'ya geldik, birer çay içdik, cāmi'e girdik, miḫrab tarafı ta'mir olunur. Ḥaḫīb Efendi hoş şadā, mü'ezzinler de kezā. Tarziye ve taşliye icrā idildi. Fevka'l-āde rūḫānī bir zevğ tıydum, ağlayarak secdiye kapandım. Oradan maḫbūle Ḥanım'a uğradık, Onlar parğa gitdiler, biz de Bāyezīd'a çıktık. Tramvayla Maçka Palas'a geldik. Sāre Ḥanım'ı bulamadık. Geze, geze Beşik-taş'a geldik. Ḳadriye Ḥanımlar'a uğradık. Çok memnūn oldular, gece orada kaldık. Zevci Tevfīğ Bey'le görüşdük, Yıldız'ın ve sarayların sā'atcisi imiş. Şabahleyin Cum'a irtesi tekrār Sāre Ḥanım'a çıktık. Biraz oturduk, bir gece mūsāfir olmağlığımızı ısrār itdi, ba'dehū tramvayla köprüye geldik. Ḥüdāvendigār Ḥanı'nda Süleymān Efendi'yi bulamadık. Selānikli Baha'd-dīn Efendi ile Ḥāfız Ḳadrī Efendi'ye teşādūf itdik. Gümrükde merḫūm dāmādın arkadaşısı Şāim Bey'i bulduk. Efendi Dayı'mın, bi'l-āḫire birāderim Şerāfe'd-dīn Efendi'niñ üveği oğlu Kāzım Bey de orada imiş, tanıdı, geldi elimi öpdü. Ba'dehū 'Āşır Efendi Ḥanı'na geldik. Ḳāin-birāderiñ tüccārı olan Amasyalı Meḫmed Efendi'yi aradık, bulamadık. Amasya önlerinde de bulamadık. Mu'ammer Ḥanım'ın eniştesini de bulamadık. Siyāvüş Bey hiç gelmemiş. Siyāvüş Bey dāmād-ı merḫūmuñ

304

eniştesidir. Vaqit Maţba‘ası’na gitdik. Muħarrir Nũre‘d-dĩn Bey’i bulduk. Bu zāt Beylerbeyi’nde havz başında Afganlı Tekyesi Şeyhi’dir, Bursa’da evvelce görüşmũş idik. Bir gece der-gāhına muţlak gitmekliğimizi isrār itdi. Orada Rāsım Efendi’yi bulduk, biraz loğma itdik. Otelden pāvulu aldırđık, Beşik-taş’a geçdik. Rāsım Efendi’niñ bu def‘a ki hānesi pek güzeldir, aţalar bile görũlüyor, ‘Abbas Ağa Mezarlığı’niñ qarşusundadır. Faķaţ çıkması mũşkil. Bu gece rāħat uyuduk. Ferdāsı Pazar günü Emĩn-õñũ’ne geldik. İřābet Otelinde Meħmed Efendi ile görũşdik. Oradan Uzun Ćarşu’da birer muħallebi yedik. Ba‘dehũ Bāyezĩd’a geldik. Öyle namazını kıldım, ĝāyet müzeyyendir; Ćinilerle divarlar tezyĩn olunmuşdur, Ćapudan miħrāba boyu 60 adımdır, şarkdan ĝarba da 58 adım olub cenāhları ile berāber 127 adımdır. Derũnunda Velĩ Efendi Kũtũb-hānesi vardır. Defterlerine baķdım, cedd-i merħũmuñ āřarını aradım, orada da yok. Oradan Maķbũle Ĥanım’a uđradıķ, ĝũyā evde değilmiş. Ķızı anasının Īzmir’den aldığı telĝraf üstüne irtesi ĝünü ‘azĩmet ideceğinden pũr-telāř evden Ćıķmıř, nereye gitdiği meħũl imiř. Her ne ise bir Ćahve iĆmeden damdan dũřer gibi řāhin, Bursa’dan Rif‘at’e gelen mektũbda refĩķonuñ yũklũk üstünden dũřdũđũ Ćazāsı, ĝözü paţladıđı, eli, ayağı kırıldığı, doķtorlar elinde tedāvĩ olunduğu muħarrir imiř diye söylemez mi. Aldı mı bir

305

merāķ. Lāleli’den mektũbu añlamak üzere Fātiħ’e Ćıķdık. Rif‘at yok. Eđer řāhiħ ise irtesi ĝün Bursa’ya ‘avdeti Ćararlaşdırdık. Faķaţ iki üç ĝün řoñra da Ĝāzi Pařa gelecek, donanmalar olacaķ, anı da ĝörmek istiyoruz. Kendi kendime “Yā Rabbi! Ne tecellidir bu” diyorum. “Ĥaleb’e gitdi, Ćurtulamadı” didiđi gibi hiĆ olmazsa birĆaĆ ĝün nefes alalım didik, o da burnumuzdan geliyor. Dırařşan’ı merāķ idiyorum, anasını öyle eli, ayađı kırılmıř bir hālede ĝörũnce ‘acabā Ćocuk ne olmuřdur. Rif‘at’iñ ortāđı geldi. Ondan añladıđımıza ĝöre o Ćadar deħřetli deđil imiř ama biz mektũbu ĝörmeyince emĩn olamayacađız. Orada bir bazarcı dũkkānına geldik, Bursa’lı Kebabcı İřkender’iñ ođlu irtesi ĝünü Bursa’ya gidecek imiř, “ben tođru size gider ĥaber vivirim, eđer lüzũm ĝörũlüyorsa telĝraf Ćekerler siz de gelirsiniz” didi. Biraz müsteriħ olduķ. řabaħleyin Arnavũd Kũyũ’ne Vařřāf Bey’e gitmiřdik, Ĥop-Ķapu’ya gitdiđinden ĝörũşemedik. Bizim merħũme řadberk Ĥamın’iñ hemřiresine uđradım, O da yokmuř, kerĩmesi Behice Ĥanım pek sevindi. Vākı’an hāneleri dar ama ala-ķoymaķ istedi. Ma‘zeret beyān iderek İstanbul’a ĝeĆmiřdik. Dũřündũk, ezān oldu, nereye gidelim. Rāsım

Efendi'ye mi, Vaşşâf Bey'e mi? Haydi tekrâr Vaşşâf Bey'e geldik. Pazar-irtesi günü Ma'ârif de Memnûne Hânım'ın oğlu 'Ali Bey'i aradık, bulamadık. Feḥâme'd-dîn'in sınıf arka-daşı 'Alâe'd-dîn Efendi'ye rast

306

gelmişdik. Bu gece Vaşşâf bizi epeyce mütesellî itdi. Ferdâsı Şâli günü birlikde Topkapu'ya gitdik, Hâzret-i Mısrî Efendimiz'in birâderi Aḥmed Efendi, üçüncü şeyhim Aḥmed Bedre'd-dîn Efendi, Muşliḥi'd-dîn Merkez Efendi, diğerkabristanda 'amucamız 'Abdü's-selâm Efendi hâzerâtını ziyâret itdik. Dâmâdın rûhuna da bir Fâtîha okuduk. Topkapu hâricinde biraz ekmek yedik, şerbet içtik. Yolda Hâzret-i Zekâî'yi ziyâret eyledik. Çapa'da Dârü'l-mu'allimâta uğradık. Feḥâme'd-dîn, Su'edâ'yı gördü. Ba'dehû Sirkeci'ye geldik. Vapurla Arnavûd Köyü'ne 'avdet itdik. Çehar-şenbe günü refîkayı merâk itdiğimizizden şabahleyin köprüye geldik. Râsim Efendi'ye telğraf gelmiş, biraz müsterîḥ olduk. Oradan Rif'at'e uğradık, mektûbuñ zâyî' olduğunu söyledi. Feḥâme'd-dîn'le Fâtîh'e geldik. Rif'at'in hânesine Feḥâme'd-dîn gitdi, gelen mektûbu buldular. Dolabın üstünden düşüb ba'zı yerleri bere olduğundan başka mektûbda bir şey' yokdur. Añladık ki Şâhin bizi atlatmış çünkü içeruki ota da kalınlı, inceli sesler geliyordu, müsâfirler vardı. Bizim orada bulunmağımız añların istirahatini selb itdi, böyle bir haberle kahve içmeğe bile lüzûm görmeksizin gitdik. Tabi'î añlarda arkamızdan epeyce gümüştür. Bilmem Maḳbûle Hânım ne yaptı, zîra ne İzmir'in, ne Mağnisâ'nın hiç birine gidilmediği añlaşıldı. Her ne ise.

307

Oradan Beşik-taş'a 'Aḳaretler'e geldik. Şervet Hânım'ın Bursa'dan geldiği, kerîmesi Faḫriye Hânım'ın Beylerbeyi'nde Nûre'd-dîn Beylerde olduğunu añladık. Vapura binerek Beylerbeyi'ne ve şora şora Havz-başı'na geldik. Tekyede kimse yok. Nûre'd-dîn Bey geleceğimizi haber virmekliği tenbîh itmişti. Çünkü vazîfe iktizâsınca eve gelmediği günler oluyormuş. Ne yapalım şimdi. Faḫriye şabahleyin gelmiş, gitmiş. Nûre'd-dîn Bey'in teyzesi imiş bir hânım bizi hânesine aldı. O kadar ikrâm ve iltifât itdi ki memnûniyetimizi nasıl ta'rîf ideceğimi bilemem. Gerçi ismimizi işitmiş ise de hiç görüşmediğimiz bir hânımın bu kadar talîfi haḳîqaten insanı meclûb idiyor. Bize şıkılmasınlar diye gramofon getirdi. Şuradan buradan şohbetler idildi. Şâyet Nûre'd-dîn Bey gelmezse bile şalıvirmeyeceğini kemâl-i

şoĥbetiyle syledi. Akşam zeri Nre'd-dn Bey tali'imize geldi. Birderi Cemle'd-dn Bey de me'znmuş, O da bulundu. Gece kmşularından Krkc-başı-zde 'Ali Bey'in ĥnesine gtrd. Orada telsizi dinledik. Meşhr muĥarirnden 'mer Rız Bey'le grşdk, ç buçġa kadar oturdk. Ba'deh Der-gha geldik. Penç-şenbe gn skdar'a geçdik. Bir gn evvel Gz-'antb meb's 'Abd'r-raĥm Lmi' Bey'i grmşdk, Kck Çamlıca'da oturuyor imiş, da'vet itdi. Şervet Ĥanım'ın da hemşiresinde msfir olduġunu ġrenmişdik. Aradık,

308

bulduġ. Faĥriye de orada imiş. refkonu'nun mes'elesini aladık. Şervet Ĥanım da biraz yangına çıra ile varır ama biz yine işin derecesini aladık. Oradan Beşik-taş'a geldik. Rsim Efendi'de kaldık. Ben Bursa'ya 'avdet fikrinde isem de Feĥme'd-dn donanmayı grmek istiyor. Fi'l-ĥkka ĥkkı da var imiş ya. Ben de yalnız bırakmak istemedim, tabi' birkaç gn daha kalmaġa karar verdik. Bu gece yemekden sonra Feĥme'd-dn Şabaĥatler'e gitdi. Geçen akşam da gitmişdi, o akşam geldi, bu gece hiç gelmedi. Benimki de fazla merak ya faĥat babalık, hep fenlıklar ĥtra geliyor; 'acab nerede kaldı, ne oldu? Hlbuki evldn babayı, babonun evldı dşndġ gb dşnmeyeceġini de bilmez deġilim. Cenneti kendime cehennem yaparım. Gy tebdl-i hava ideceġiz, tuĥaf tabi'atım var, her şeyi kendime 'azb yaparım. Bugn Cum'adır, Bursa'dan çkalı yigirmi gndr. 1 Muĥarrem 'l-ĥram sene 1346, 1 Temmz sene 1305 dir. Cum'a namazını Hamdiye Cmi'inde kıldım. Giderken Şabaĥatler'e uġradım. Feĥme'd-dn'in orada kaldıġını ġrendim. Namazda cem'at iki buçk saf idi. Cmi' mzeyyendir, gzel levĥalar vardır, bir levĥada tekml-i Kur'an-ı Kerm yazılı idi. M'ezzinler ve ĥtib o kadar fevka'l-'de deġildir. Hele birkaç m'ezzini'nin sesi dilenir şey' deġil. Aya-şofya'da bulduġum zevk-i rĥnyi burada bulamadım. Bilmem eski zaman ĥtrıma geldi. Kırılan kklerin te'şiri

309

olmak gerek. Bir triĥde oraya gitmiş idim, aman o polislerin, zbilerinin, svrilerinin, piydelerin ĥlka ĥkretini grdm de Şzel Tekyesi'nde kaçmışdım, didim: "ne 'Arab'ın yz, ne Şam'ın şeker." Ne Yıldız'ı isterim, ne de selmlıġı. Nerede kaldı o debdebe, drt. Hey gidi dnya hey. Nerede kaldı o iĥbl-perest şfiler? Pdişh beni grsn diye ç s'at evvel kafese karşu oturalar. "kll şey'in ĥlikn ille vecheh". Namazdan sonra Rsim Efendi'nin

hānesine geldim. Beşik-taş Sarayı önümüzde, Selimiye’iñ karşusuna birçok vapurlar toplandı. Ğāzī bugün gelecek diye bir aydır hazırlık var. Tāk-ı zaferler her tarafda yapılıyor. Hele köprünün üstü görülecek şey’. O gün hava pek sıcak idi. Bir şey’ nazar-ı diğkatimi celb itdi: herkes Ğāzī’yi karşılamaya gidiyor, merakib-i bahriyeden deniz görünmüyor, eñ büyük zırlılardan tut da iki çifte piyādiye kadar var. Meşelā o gün şiddetli bir rüzgār olsa idi veyāhūd rüzgār yok faķat çoluk çocuk yeñi toğmuşdan tut da ‘ömr-i tabi’îsine yetişmiş yüz yigirmilik erkek kadına kadar var. Havonun sıcaklığından, güneşin harāretinden çok kimse mużtarib ve müteessir ve belki hasta da olurdu. Münecimiz geliyor, bizi esāretten kurtaran Ğāzī geliyor diye herkes yollara dökülmüş, denize çıkmış. Lākin Kudret-i Haķķ

310

havada bir hareket olmadığı gibi hafif bir bulut da güneşi setr itdi. Güneşden gelecek zarardan da halk viķāye idildi. “Allah Allah” didim. Bu zātda bir te’birāt-ı ma’nevī var. Öyle ya olmasa böyle olur mu? Halkın teveccüh-i şāmmesi de var. İşte bu iķbālın mertebe-i kuşvāsıdır. Ğāzī’niñ vapuru atalardan göründü. Deniz de çarşaf ta’birine mā-şadaķ oldu. Beş altı yüz bin halk karada, denizde kaynaşiyor da biri çinenmiş yāhūd araba çarpmış, kāyık devrilmiş gibi hiçbir vaķ’ā işitmedim. Tabi’î olsa işirdik. Selimiye’den toplar atıldı. Araţfarel yatı bir iki inbisāt ile parķa toğrı gitdi. Oradan Üsküdār önünden, Beylerbeyi tarafından Beşik-taş’a geldi. Añı ta’ķiben kırk elli vapur resm-i geķid tarzında önümüzden geķdi. Akşam oldu. Haķķaten İstanbul nūra ĝarķ oldu. Şimdiye kadar hiçbir pādişāha böyle donanma yapılmamışdır. Birinci derecede evvel zaman elektrik yok, lāzım gelen anpiller yanmamış da tayyāre ile Urupā’dan ampil getirtmişler. Artık kaç milyon elektrik fenārı vardı bilmem. Karavezerler, şirket vapurları hep elektrikle donanmaya iştirāk iderek donanmış, hep önümüzden geķiyor. Sinema seyr ider gibi. Zīrā ses işidilmeyor, yalnız havada elektrik fenārlarıyla donanmış bir şekl geķiyor. Birbirini ta’ķib iderek öyle bir vaz’iyet ki dil ile ta’rif, kalemle

311

tavşif olamaz, görmeğe muhtācdır. Ben bir iki donanma gördüm; meşelā Alman İmparatoru’nuñ her iki gelişinde de İstanbul’da bulunmuşdum. Nerede o, nerede bu? O, mā-beyne yaranmak, hoş görünmek için riyā-karāne idi. Bu öyle mi ya? Bunu millet cān u yürekden yapıyor. Nasıl yapmaz ki? Düvel-i mu’azzamonun eñ azıllılarından üç dört devlet

İstanbul'u benimsemişken ânları oradan def' etmek, milleti kırtarmak ne kuvvettir, ne himmetdir? Şâyân-ı şükrân değil midir? İşte İstanbul da bu vazîfesini ifâ idiyor. Deñizi bu akşam böyle gördük. Artık karada ne oldu bilmem. Bey-oğlu, Ğalata, Boğaz-içleri, İstanbul, Üsküdâr tarafları görmeğe sezâ. Ara şıra fişenkler atılıyor, görüyoruz, vapurlardan 'umümü bir düdük şadâsıdır gidiyor. Ne tuhaf, inceli, kalınlı sesler, kimi canavar gibi uluyor, kimi kedi mavlıyor, yangın kolları donanmış. Gece sâ'at altıda yatdım, şabağa karşı uyandım, hâlâ şenlik devâm idiyordu. Bugün Cum'a irtesidir. Râsim Efendi'den çıkdık, tramvayla Fâtih'e geldik. Oradan Sulţân Selîm'e girub câmi'de iki rek'at taħiyyetü'l-mescid kıldım. Bu câmi' in kubbesi Aya-şofyonuñkinden daha geniş imiş. (Bunuñ değil, Edirne'deki Sulyan Selîm Câmi'i'niñdir) Feħâme'd-dîn Güzide Ğanım'ın hânesini buldu, birlikde gitdik. Akşama kadar oturduk. Birâderi polis Sûdî ve hemşiresi Bedriye Ğanım'ın zevci Ğüsni Bey'lerle görüşük.

312

Biraz kahve altından şoñra Fenâr İskelesi'ne geldik. Kayaıkla köprüye, oradan yeñi posta-hâne karşıusunda ticâret-hâneye gitdik. Güzide Ğanım birâdere mektüb yazdı. Akşam ezanında mağazadan çıkdık. Elektrikler yanmağa başladı. O tāk-ı zaferler, mağazalar üzerinde elektrik fenârları İstanbul'u gündüze döndürmüş. Sirkeci'de Konya Loğantası'na geldik, biraz yemek yedik ama evvelce çay ile kūrâbiye yediğimden pek de iştiham yokdu. Ba'dehü köprüye gitmeğe başladık. Yolda Vakıf Ğan, Ticâret Otaş, Ticâret Bankası ve sâir mebanide biñlerce, yüz biñlerce elektrikler, köprüdeki tāk-ı zaferler, deñizdeki donanan vapurlar, park, kız kulesi, Ğalata, Bâyezid Kuleleri, minâreler tekmil donanmış. Görmek lâzım efendim, görmek! Taşavvurla bile añlaşılmaz. Didim bizim tâli', her vađt yâr olmaz ma bu def'a hađiĸaten baħtiyârmışım ki şimdiye kadar emşâli görölmediği gibi belki bir daha da görölmesi mümkün olamayan böyle bir donanma gördük. Köprüden yavâş yavâş, etrâfi seyr iderek Top-hâneye geldik. Bir 'arabaya bindik, Beşik-taş'da indik. Zâten ilerüya da şalıvirmeyorlar. Gerçi herkes Ğâzi'ye şamîmiyetinden 'acabâ görebilir miyim? Çıkacağmış, geleceğmiş gibi sözlerle ümide düşüyorlar ama dünya bu, ne vicdânsız adamlar var. Bevvâl-i zezem gibi kimseler bulunabilir. Bunuñ içün uyanık bulunmak lâzımdır. İşte böyle bir şedid muħâfađa içün Beşik-taş'dan ilerüya şalıvirmeyorlar. Biz de indik. Oronuñ tāk-ı zaferi de pek güzel idi.

313

Dirken fenār alayı başladı. Ğazetelerde tafşıl olunduğı üzere her şınf eşnāf, mektebliler, belediyeciler arasında 150 yaşında meşhūr Zāro Aĝa etrāfa iltifātlar bezl iderek, ba‘zı ‘arabadaki süslü kız çocukları elleriyle halka būseler ikrām iderek halkı memnūn idiyorlardı. Alayın hıtāmında arka cihetden Gümüş Şuyu cihetinden Taķsim’e çıkdık ama, ben bilirim nasıl çıkdık. Yüz elli ayağdan ziyāde merdiven (nerd-bān) ile çıkdık. Ğarañlıkda herifñ biri ayağıma başdı, pek de acıdı, sonra parmağımın tırnağı kırıldığını añladım. Birkaç ay sonra tırnağ deñişdi. Taķsim, oraları da ta‘rife gelmez şüretde tezyin idilmiş. Taķsim’de bir muhallebici dükkānına girdik. Güzide Ğanım’ın birāderi Ğaķķī Efendi otomobil ile gelecek imiş, şehir-emānetine ‘āid otomobillerden birisi onuñ idāresinde imiş, gelemedi, bilmem hangi me’mūru Maķrī Köyü’ne götürmüş. Biz başka otomobil bulduk. ‘Abdü’l-ķādir Bey üşlünü biliyor, sātine baķdı, altı buçuk. Köprü, Bāyezīd, Fātih tārīķiyle Sulţan Selīm’e geldik. Faķat ne ayaklarda kuvvet, ne dizlerde tākāt kaldı. Biz tebdil-i havaya geldik ama uykusuzluk, yorgūnluk daha za‘if düşürdü. İki buçuk sāt kadar uyumuşum. Feĝāme’d-din’le beraber yatıyoruz. Ne çāre ki benim mu‘tādım yalnız yatmaķdır. Buña uyku dimezler, bayĝnlık dirler. Şabaĝ kahve altından sonra Fenār’a indik. Şālıvirmek istemiyorlar faķat

314

gidecek yerlerimiz çok olduğundan müsāid zaman bulursak geliriz diye va‘d iderek çıkdık. Bugün Pazardır. Cibali’den Yemen İskelesi’ne çıkdık. Hava çok sıcaķdı. Nefes almak imkānı yok. Pek müzeyyen olan Rüstem Paşa Cāmi‘inde öyle namazını kıldık. Ben imām, Feĝāme’d-din müezzın olarak, birkaç da cemā‘at var idi. Ba‘dehū Rāsım Efendi’niñ mağazasına geldik. Faķat sıcaķdan turmaķ, oturmaķ kābil deĝil, hiç rüzgār yok, nefes alınmıyor. Mağazadan Rāsım Efendi’yi, dayı-zādesi bizim adaşı alarak köprüye geldik. Boğaz-ıçi’ne gidüb hava alacaĝız. Ğālbuki vapurda o kadar ĝalabalık var ki, demek herkes bizim gibi nefes almaĝa gidiyor. Ayağda kaldık, sonra bir yer bulduk. Boğaz-ıçi’nde rüzgārdan turulmazken o gün rüzgārdan geçdik vapuruñ sür‘atinden bile rüzgār hāşıl olmuyor. Ğayretde kaldım, Ğavaķlara kadar gitdik, orda da rüzgār yok, aķşama döndük. Biraz serinlik başdı. Köprüye çıkdık, bu gecede donanmayı seyr itdik. Top-ĝāneden tramvaya bindik, Beşik-taş’a geldik. Gece sāt üçde ĝāneye geldik. Ba‘de’t-tā‘ām yatdık. Pazar-irtesi günü şabaĝ on buçukda uyandım. Ba‘de’t-tā‘ām köprüye geldim. Oradan müskirāt baş-müdiri Süleymān

Efendi, Hâfız Qadrî Efendi, ‘Ali Rızâ Bey’in maħdumu Nihâd Beyler’le görüşdük. Orada bir qahvede oturduk. Őoñra ‘Arablar Câmî’i’ne geldik, qüle dibinden geçdik.

315

İkindiyi ‘Arablar Câmî’i’nde kıldık. Cihan-gîr Şeyhi Emîn beni tanıdı, geldi, oturduk, birer qahve içdik. Feħâme’d-dîn Sâre Hıanım’a gitmeği pek arzu idiyordu, olmaz didikce me’yüs oluyordu, pek de canım istemeyerek izin virdim, Maçqa’ya gitdi bende Arnavüd Köyü’ne. Faqat tramvayda herifin birisiniñ haşır şabkasınıñ öñü başıma çarpdı, az daha yarılacağdı. Gece Vaşşâf Bey’de qaldım, Feħâme’d-dîn oraya gelecekti, gelmedi. Ben de Evqâf Müzesi’ne geçmek üzere çıkdım. Tramvayla köprüye, oradan Süleymâniye’ye geldim. Müze, qapalı imiş. Tiryâkî Çarşusu’nda tiryâkice bir qahve içdim. Oradan Süleymâniye Câmî’i’ne girdim. Tekrâr öldüm; 82 eñ, 86 boy var. Câmî’de hañırâtımı yazdım. Öyle ezânı okunuyor, namazı kıldıktan Őoñra Hacı Şevkî’ye uğradım. Biraz qart aldım. Bâyezîd’dan Dîvan Yolu’na çıkdım. Efqâf’a uğradım, Niyâzî Bey’le, Amasya müverrihi Hüsâme’d-dîn Efendi ile görüşdüm. Oradan Şehr-emâneti’nde Hâmî Bey’ e uğradım. Gelurken qarnım acıqđı, bir simid aldım. Köprülü Kütüb-hânesine girdim. Sulñan-aħmed’e geldim. İkindi okundu. Qoca Sulñan-Aħmed Câmî’i’nde imamdan başka yedi kişi idik. Süleymâniye’de yiğirmi otuz kişi var idi. Aya-şofyonuñ arqa cihetinden, Müze-i ‘Askerî öñünden parqa geldim. Ne ucu var ne bucağı. Parqıñ diğer kapusundan Sirkeci’ye geldim. Mersin Oteli’ni tıtan Fişenkci ‘Ali Bey’in oğluyla görüşdüm. Tramvaya binerek Beşik-taş’a geldim. Feħâme’d-dîn bugün görünmedi, gece de gelmedi. Canımı esirgemeyen bir babaya

316

qarşı böyle lâ-qayd qalışına canım şıkıldı ama ne dirsini. Çocukluk, gençlik. Bu gece de gelmedi, merâqım daha ziyâdeleşdi. Bursa’ya geleceğim, O’nu bıraşsam bir dürlü, bıraşsam bir dürlü. Çehar-şenbe günü uyqu tıtmadı. Şabağ namazından Őoñra biraz yatdım, onbir buçuqda tekrâr qalkđım. ‘Aqaretler’e gitdim. Hâneniñ numrosunu unutmuşdum, dükkânlara şordum, bilen yok. Zannen elli bir numroyu çaldım, hizmetci geldi, işabet itmişim. Şordum, “evet burada, daha uyuyorlar” didi. Bursalı Hacı Vâhid’in Kemâl Bey’e rast geldim. Berâber tramvaya bindik, Ğalata’da ticâret-hânesine gitdik, bir çay içdik. Ba’dehü köprüye ğuruşu başdırdık, İstanbul’a geçdim. Amasya Oteli’ne uğradım, ‘Abdü’l-qâdir Bey’e de uğradım,

bulamadım. Nūr-ı ‘Oşmāniye’de öyle namazımı kılmak niyetinde iken birisi yanımda kış kış gülüyor, bir de bakdım bizim hāla-zāde. Çarşu içünden geçdik, Bāyezīd’da birer kahve içdik, tekrār çarşu içüne urladık. Çocuklara münāsib bir şey’ alalım didim. Ne çāre ki benim beğendiğimi Hacı Bey beğenmedi, Onuñ beğendiğini de ben beğenmedim. Böyle böyle çarşu bitdi. O’nuñ beğendiği meşelā eñ aşağı yüz liralık şeyler. Ben nasıl beğenirim? Çarşu dökündü, geruya da dönmedik, oradan ayrıldık. Ben Nūr-i ‘Oşmāniye’de niyetim vechile öyleyi kıldım. Ba’ dehū çarşu içünden Bāyezīd’e çıktım. Yağmūr da aldırđı, şır-şıklām oldum, cāmi’e girdim. Veliyyü’ d-dīn Efendi Kütüb-hānesi’nde biraz defterlere bakdım, bir iki kitāb mü’tala’a itdim.

317

Oradan Lāleli apartumanlarından Tāş Tekyeler Şeyhi Kemāl Efendi’yi aradım, bulamadım. Koca Rāğıp Paşa Kütüb-hānesine girdim. Hāқиқaten hoş tertīb idilmiş. Oradan da Aķ-saray’a geldim. Biraz süd, ekmekle kahve altı itdim. İkinci namazını Vālide Cāmi’i’nde kıldım, müezzinleri güzel şadālı idi, cemā’at üç şaf oldu. Tekbīr ve tesbīh aldılar. Süleymāniye ve Sulţan-aħmed’de bid’at diye mi, tenhā diye mi o ‘ādetleri kaldırmışlar. Cemā’at de dağılmış, teşvīķ ve terğīb uşūllerini kaldırdıkça öyle olur. Ba’ dehū tramvayla Beşik-taş’a geldim. Feħāme’ d-dīn gelmiş, gitmiş. Ba’ de’ t-ta’ ām üçde yatdım. Dörtde Feħāme’ d-dīn gelmiş. Sā’at yedide kalkdım, artık uyuyamadım. Onbiri çaryek geçe otomobile bindik, salona geldik. Deftere ba’ de’ l-kayd vapura geldik. Bugün rekābet var idi, on gürüş Mudanya Zaferi ki eski Paşa-bağçe’dir. Kırk güğerte, elli kāmara olmak üzere Baş Ağa Vapuru olub Nīlüfer yüz yetmişten aşağı inmeyor. Biz “hayru’l-umūri evsaţuhā” didik, Baş Ağa’ya bindik. Vākı’an Mudanya Zaferi’nden büyükce ama Nīlüfer’iñ yanında büyükce şandal kadar kalıyor. Ma’a mā fīh hava pek güzel, deñiz çarşaf gibi. Rāsim Efendi ve yeğeni ile birlikde geldiler, bileti aldılar, veda’ idüb gitdiler. İkiye çar-yek kıla hareket itdi. Sā’at altı buçuķda Mudanya’ya çıktık. İskelede Tāyān’ı bulduķ, toğān ismindeki otomobile bindik. Bir sā’atde ya’nī sekize çaryek kıla hānemize lehü’l-hāmd vāşıl olduķ. 7 Muħarrem ü’l-hāram sene 1346 ve 7 Temmüz sene 1927. Yiğirmi altı günde ‘avdet itdik.

318

Bursa’da dāhili ba’zı vuķū’āt oldu. Dāru’l-fünūn müderrislerinden Meħmed ‘Ali ‘Aynī Bey ğıyāben Vaşşāf Bey’den ba’zı aħvālimizi işitmiş, geldi, görüşdük, bir iki nuţķunu taħmīs

itdik. 3 Rebi' u'l-âhîr sene 1346. Dıraḥşān Dārū'l-mu'allimān'a 5 Rebi' u'l-âhîr sene 1346 devāma başladı. 3 Receb sene 1346 tārîhinde şabaḥa karşı sā' at on ikide kıbleden ṭoĝrı ziyā-dār bir cism zuhūr itdi, civār köylerle berāber Bursa'dan da müşāhede idilmiştir. Bugün Marmara Vapuru, Sevinç Vapuru'nu batırdı, yüzden ziyāde telefāt vuḳū' buldu. 3 Receb sene 1346. On sene evvel tütünü bırakırsam diye nezr itdiğim orucu İfāya başladım, el-ḥamdü li'llah muvaffaḳ da oldum. 18 Şa'bān sene 1346 tārîhinde ḥuṭbelerîñ mev'ızasını Türkçe oḳuduk. Elān ba'zı meb'ūsān i'tirāz itmekdidir. Ne ceḥālet! 'Arabça bilmeyenlere 'Arabça mev'ıza İrādı ne dimekdir? Maḳşad nedir? Ḥālā anlamıyorlar. 18 Şevvāl sene 1346 tārîhinde birāderîñ bir müsāfirinden ṭolayı birāderim Ḥaydar Efendi'yi, dāmādını, faḳîri, ḥāla-zādeyi, Ḳara Kedi İmamını der-dest itdiler. Bir hafta polis idāresinde ḳaldıḳ. Kitablarımı, evrāḳımı tekmi'l taḥarri itdiler. Elde ettikleri eşerlerim mücib-i maḥzūzîleri oldu. Altı gün soñra taḥliye olunduḳ. Tuḥaf mes'ele, şimdiye ḳadar hiç siyāsetle iştiĝāl itmedim çünkü mesleĝim deĝil, me'mūr deĝilim, 'asker deĝilim, ḥarb u ḍarbe muḳtedir deĝilim. Bilmem naşıl tecellīdir ki devr-i esbaḳda bizi muḥālif 'add iderler, vaṭan-perver dirler, Avrupa'ya firār idenlerle muḥāberātım var zannında bulunaraḳ polisler yan baḳarlardı. İ' lān-ı meşrūiyetden

319

soñra da mu'tedil muḥāfaza-kār zannında bulundular. Eñ mef'ül ve eñ meşrū' Cumhūriyet devrinde ise daha Cumhūriyet'den on sene evvel muṭlaḳiyet 'aleyhinde bulunduĝum ḥâlde beni pâdişāh taraf-dārlıĝıyla müthem iderek altı gün polis idāresinde ḳaldım. Bereket virsin polis müdürü olan zāt munşif ve vicdānî olduĝundan āsarımdan ve Ğāzî Paşa ḥaḳḳında Bursa'ya geldiĝinde ḳudūmiye olarak söylemiş faḳaṭ ḥissiyātımdan 'ibāret olmaĝla riyā-kārlıĝa ḥaml olmamak üzere neşr itmediĝim ve taḳdīm eylemediĝim manzūme de evrāḳ arasında bulunmaĝla kendusunda ḥāşıl olan ḳanā'at ve vicdāniyet üzerine maḳāmāt-ı lâzimeye mürāca'atla taḥliyemiziñ müsā'adesini istiḥşāl iderek fevḳa'l-'āde ḥürmetle sebilimizi taḥliye itdi ki mücib-i şükrandır. 21 Zi'l-hiccede Rus müsteşriḳlerinden Vladimir isminde bir zātı Cāmi'-i Kebîr müezzınlerinden 'Ākif Efendi getirdi. Türkçe biliyor, Lāmi' i Çelebî'yi merāḳ itmiş. Bir ḳaç gün geldi, gitdi, ṭarîḳat ḥaḳḳında epeyce ma'lūmāt aldı. Ma'a mā fîh Lāmi' i Çelebi vesāir meşāhiriñ ḳabirleriniñ, mezārlarınıñ ḥāl-i ḥarābisinden adamıñ yanında maḥcūb ḳaldım. 4 Muḥarrem sene 1347 esbaḳ Bursa Vālisi Reşid Paşa Nis Şehri'nde vefāt itmiş.

Bursa'ya epeyce hıdmeti vardır; caddeler açdı, Gök-dere Şuyu'nu borularla isâle itdi. 13 Muharrem de Cāmi'-i Kebîr'in kilimleri silkildi. Belki kırk elli senedir yıkanmayan zemîn yıkandı. Bizim İnegöllü Sarâç Mehmed Efendi geldi, irtesi gün gitdi. Bizi de her vaqt da'vet ider tırurdu. Fehâme'd-dîn'in mekteb ta'îlinden istifâde iderek ferdâsı biz de gitmeğe karar virdik.

320

İNEGÖL'E 'AZİMET VE ÇİTLİ'Yİ ZİYARETİMİZ

6 Şafer sene 1347 ve 9-22 Temmüz sene 1306/1928 Pazar günü sâ'at beşe on kıala Bursa'dan hareket ve Akşu'ya vaşıl olduk. Yiğirmi dakıka sonra 'azîmet, yediye on kıala İnegöl'e muvâşalât eyledik. İnegöl çok hoşuma gitdi. 'Umûmîyeti i'tibâriyle caddeleri Bursa'dan geniş ve temiz gördüm. Saraç-hânede Mehmed Efendi'yi bulduk. İshâk Paşa Cāmi'i'nde öyle namazını kıldık. Karşusunda kütüb-hâneye girdik, biñ üçyüz kıadar kütüb-i mütenevvi'a var. İkindiye kıadar orada kıaldık. Ba'de's-şalât beş-yol ağzındaki Çınarlı Kahve'ye gitdik. Oradan Kıavaqlar denilen maħâlle giderek on bire kıadar oturduk. Haķîkâten o mevki' pek güzel, ferah-fezâ bir maħâl. Akşam hâneye geldik, Mehmed Efendi'niñ vâlidesi pek memnûn oldu, ne yapacağını şaşırđı. Yatsuya İshâk Paşa Cāmi'i'ne gitdik. Namazdan sonra Jandarma Dâiresi yanındaki bağçeli kahvede üçe kıadar oturduk. Ba'dehû hâneye geldik. Pazar-irtesi günü irken uyandım, esâsen gece de geç yatmışđık. Kıavaqlar mevki'ine geldik, öyleye kıadar oturduk. Oradan kütüb-hâneye ve cāmi'e geldik. Namazdan sonra Mehmed Efendi'niñ dükkânında biraz kahve altı itdik. Biz orada iken Kıara Kedi'niñ oğlu geldi, meğerse 'akerliğini îfâ idiyormuş. Ba'dehû Çınarlı Kahve'ye gitdik. Fehâme'd-dîn'in eski müdürü orada imiş, görüşdüler. Telğraf-hâneneden kıart aldık, Bursa'ya gönderdik. Yolda bir merkebe 'arabası gördük, şıpası da var, derħâl Dıraşşan 'aqlımıza geldi. Kıavaqlı mesîreye geldik. Akşam üstü Mehmed Efendi, vâlidesi, 'âilesi, arkadaşı 'Oşmân da geldiler, biraz nevâle getirmişler, dere kenarına gitdik.

321

Hürmetler arasında gece üçe kıadar oturduk, ba'dehû 'avdet itdik. Şalı günü şabahleyin üçde 'arabaya bindik. İki sâ'at, bir çaryekde Çıtlı ma'den suyunuñ menba'ına geldik ancak hâin Yunan yollarını bozmuş, kıoca binâsını yıkmış. Eczâcı Rüşdî Bey me'mûran oraya gelmiş,

şuyun etrafını örtmüşler, temizlemişler, yavaş yavaş iç mârına çalışıyorlar. Mehmed Efendi'nin tenbihâtına rağmen ne çay, ne de kahve almışlar. Çitli'de dört yerden su akıyorsa da ortadaki en kuvvetlisidir. Sekizde yemek yedik. Toğuzda hareket itdik. İki sâ'at on dakikada İnegöl'e 'avdet itdik. Çitli'de şu manzûmeyi söyledim:

İnegöl'de Mâ-i Çitlî denilen mevki' güzel,
Olsa da emşâli nâdir bî-bedeldir bî-bedel.

Mevki' iç 'âlî olub her taraf mer'î olur,
Mu' tedil olmuş havası, böyle yapmış lem yezel.

Olmuş 'aynıyla şifâ bu Çitli'nin ma' den şuyu
Çok da içse nef' i vardır mi' diye virmez hâlel.

Her taraftan bu sudan içmek için züvvâr geliyor,
Def' ider derdi vücûddan, ma'v olur her bir ' ilel.

Hamdü li'llah Şemsî-i Mısrî de geldi içdi şu,
Ol ma'hâlde söylemişdir böyle bir manzûm gâzel.

8 Şafer 1347 Şâli, 11/22 Temmûz sene 1306/1928 sâ' at 9.

Holyât deyorlar bir ılıca varmış, arzu itdim fa'at tedâriksiz geldik. Çitli'ye yakîn imiş, oraya kadar otomobil, 'araba gidemeyormuş. İnegöllüler'den işitdiğime nazaran te'sîrât-ı şifâiyesi hayret-fezâ, 'âdetâ hârika-âsâ imiş.

322

İn-şâ'allah Hâkık nasib iderse gideriz. Çehar-şenbe günü şaba'leyin Kavaçlar nâm ma'hâlle gitdim, çok hoşuma gidiyor. Akşam şaba' oraya gitdim. Şaba'leyin pek hoş idi, hattâ bir iki manzûme söyledim, birisi oronun hakkında. Buraya yazmağı münâsib gördüm:

İnegöl'de cennet-âsâdır Kavaçlar mevki' i,
Bir taraf şahrâ-y-ı vâsi', bir cihetde şu açar.

Âbı hoş gâyet, havası mu' tedil cennet gibi,
Şeş cihetden rûha taḥsîn eyler şafâ-y-ı rüzgâr.

Bu şehir hoş bir şehirdir, muntazamdır yolları,
Çiftcisi çokdur, ekinler pek güzel mevki' i var.

Haḫḫ Te' âlâ cümle İslâm beldesin maḥfûz ide,
Keyd-i a' dâ, şerr-i düşmondan emîn ve pây-i dâr.

Ser çeküb eflâka olmenzilde eşcâr-ı kavaç,
Bağçesinden görünüyor kudret-i perverdikâr.

Dürlü renklerle müzeyyendir çiçekler çok güzel
Kuşlar ötmekde, figân itmekde ' aşık şad hezâr.

Her zerreye baksa çeşmim kudret-i Haḫḫ görünüyor,
Şemsî-i Mısrî'yi hayrân itdi şun'-i gerd-kâr.

9 Şafer sene 1347 Çehar-şenbe şabaḫı Sâ' at 12. 12/25 Temmüz sene 1306/1928

İnegöl'de Kavaçlar'da.

Ba' dehū Feḫāme'd-dīn' le Şıdıka Hıanım geldi, biraz şoıra ḫāneye ' avdet itdik. Öyle namazını Kāsım Efendi Cāmi' i'nde kıldım. Mūmā ileyhiñ terceme-i ḫālını yazdım yolladım. Kendisi Anıaḫyalı'dır. *Cevāhiru'l-eḫbār* isminde mev' ızadan bir eşeri vardır. 906 tārîhinde te'lîf itmişdir. Meşāyih-i Ḥālvetiye'den ' İzze'd-dīn Karamānî'ye müntesibdir. 941 tārîhinde İnegöl'de vefāt itmişdir. İnegöl'de birkaç cāmi' varsa da eñ meşhūr ve cemā' ati mevfüz olan

İşhak Paşa'dır. Bu, Fâtih mu'âşırındendir. 'Ailesi de orada medfündür. Pek yakında Yıldırım'ın bir câmi' i varsa da maḥâlle içünde kalmış,

323

Cum'a'dan başka namaz zannım kılınmayor. Sâ'at yedide otomobil bulduk, toḡuza yiḡirmi kıala Bursa'ya dâḡil olduk. Yolda iki gün evvel kazâ-zede otomobili gördük. Yollar iyi ise de şoförün 'adem-i diḡkati bu kazânın vukû'una sebep olmuş. Ḥafız-ı Ḥaḡîkî cümlemizi muḡâfaza buyursun. 9 Şafer sene 1347 ve 16/25 Temmüz sene 1306/1928 Çehar-şenbe Bursa'ya 'avdetden soñra Feḡâme'-dîn'in geçen sene İstanbul'un dâdı damaḡında kıaldığından gitmek istedi. Ben pek müsâ'ade itmediḡim ḡâlde O zorladı. Nihâyet 13 Şafer sene 1347 târiḡinde gitdi. Birkaç gün merâḡ itdim, bir mektûb alabildim. Ben de 3 Rebî'u'l-evvel sene 1347 ve 19 Ağustos sene 1306/1928 Pazar günü birâderim Şerâfe'd-dîn Efendi'niñ nezdine gitmeḡe karar virdim ve ḡareket itdim.

URLA'YA İKİNCİ SEYÂḤATİM

Şabaḡleyin sâ'at birde ḡareket, ikide Çatal Ağıl, üçü çaryek geçe Ulu-abâd'a, dördü on geçe Kirmastı'ya vâşil olduk. Kirmastı'da biraz diñlendik. Meḡmed Nürî Efendi kaç günlerdir Bursa'da idi, ḡattâ akşam bize med'üvv olduḡu ḡâlde Bedre'd-dîn Efendi ile birlikde bizim 'Ali Efendi'de birleşmişdik. Ṭabi'î Kirmastı'da olmadıḡından anların ḡarafına geçmedim. Köprü pek güzel olmuş. Eḡer didiḡim vechile dereniñ her iki cihetine binâlar yapılırsa fevḡa'l-'âde bir şehir olur. Göl ile de ittişâli vardır, kıayıklar, ufaḡ vapurlar işlemeḡe başlarsa çok güzel olur. Beşde tekrâr yola kııkıldık. Altıda Şuşuruluk Kıaşabası'na geldik. Yarım sâ'at soñra ḡareket itdik. Yolda lastiḡ ta'mirinden

324

ṫolayı biraz teeḡḡurât ile ona çaryek kıala Balı-kesr'e dâḡil olduk. Ḍarb 'Ali Oteli'ne indik. "Bu Ḍarb 'Ali kimdir?" didim. Şâḡibi onuñ dört beş baṫın evvel gelen zâtın sülâlesi imiş, "Ḡazândandır" didi. "Pek şiddetli ḡarbı varmış da onuñ için 'Ali gibi ḡarbı kuvvetli dimişler" didi. Ḥâlbuki civâr köylerde 'Ali nâmında da bir köy var. Faḡîriñ zannına kıalırsa eski zamanda ba'zı ṫarîḡatlerde 'ale'l-ḡuşuş Hind ve Ḥorasan'dan gelen meşâyıḡ ve dervişânda bir uşûl var idi ki gerçi şimdilerde bizim cihetlerde kıalmadı ama yine Hind ve Ḥorasan'da yine bu uşûl câridir

ki tarīkate intisāb iden ehl-i ikrāra muṭlaqā ‘Ali ismiyle bir şey’ ilāve iderek tarīkat ismi viriyorlar. Meşelā Nūr ‘Ali Baba Sivas’da meşhūrdur. Ğulām ‘Ali ki Tarīk-i Nakşibendiye’den ‘Abdu’llah ed-Dihlevî Hazretleri’dir. Faķiriñ bizim tekyeye gelen seyyāhından duyduğum isimlerde Berķ ‘Ali, Şems ‘Ali gibi isimler de vardır. Şu halde Balıkesr’deki bu zātlar böyle olması vārid-i haṭr olmuştur. Otelde bizim Midillili Nazīf Efendi kaynı Zağnos Paşa Cāmi‘i’niñ İmamı ‘Abdül-laṭīf Efendi varmış, otele de hişşe-dārmış, bizi tñandı. Nazīf Efendi’niñ sene tārihinde vefātını añlatdı. O vāsıta ile tarīk-i ‘Uşşākiye’den Zuhūr Efendi ile buluşduķ ki evvelce Bursa’da görüştüm idik. Onuñla otururken müfti efendi geldi, hoş bir zāt. Muķaddimen Bursa’da talebe iken bizim Tekyeye çok gelmiş ve zikirde bulunurmuş. Ba‘de’t-ṭ-āam Cāmi‘-i Kebīr’e geldik ki Balıkesr’iñ eñ güzel ve büyük cāmi‘i budur. Bursa’daki

325

Ķaygān Cāmi‘i’ne biraz beñzese de daha büyükdür. Cāmi‘den şoñra oteliñ öñünde biraz oturduķ. Bizim merhūmuñ Nazīf Efendi’niñ ođlu Şemse’d-dīn Efendi geldi. Üç kardāş imişler, şaf-dil, hoş bir çocuk. Pazar-irtesi günü üç buçuķda Balıkesr’den hareket itdik. Oraya kadar çocuk geldi. Bir de Fehāme’d-dīn’iñ Dārü’l-mu‘allimīn ķurşunda arķa-daşı Hāfız Muştafa Efendi de hiç biraķmadı, trene kadar getirdi. Dört, Çuķūr Hüseyin, beşe yiğirmi ķala sekiz tūnel geķerek Şogucaķ, beş buçuķda iki dāne uzunca tūnel geķerek Giresūn, altıda Yeñice İstasyonu’ndan şoñra Şoma, yedide Ķırķ-ağaç, yedi buçuķda Hārta, sekizde Süleymānlıķ, sekizi çaryek geķe Aķ-hişār, sekiz buçuķda Hānlıķ’a toķuza on ķala Ķapaķlı, toķuzda Ķayışlar, yiğirmi geķe İşhak Çelebi, toķuz buçuķda Şarı-hānlı, ona çaryek ķala Ķara-ağaçlar, onda Mağnisā, yiğirmi geķe Hōroslu, on buçuķda Murādiye, onbirde Emir ‘Alem, on geķe Menemen’e, onikiye on ķala Ilıca, ezanda Çitli, birde lehü’l-ḥamd İzmir’e dāhil olduķ. Bir de baķdım birāder gelmiş. Çok şükür ķavuşduķ. Geķen def‘a yolda şular içdiğim içūn pek şıķındı çekmişdim. Bu şefer hiç bir su içmediğimden güzelce geldim. Toğrıca Kemaḥlı Oteli’ne geldik. O gece orada ķalarak şabahleyin biraz süd, kahve, çay içerek Şālı günü sā‘at beş buçuķda Urla’ya dāhil oldum. Birāderim bir otomobil getirdi, toğrıca bağa gitdik. Hūriye Hānım görür görmez ķoşa ķoşa geldi, ‘ah ağabeyim’ diye ağlamağa başladı. Hani çocuklar deyor. Hālbuki hep berāber gelmek her vechile müşkindir, maşraf ağırdır. Ne ise añlatdım.

326

Bağ şehre iki biñ beşyüz adım kadardır. Façağ cennet-âsâdır. Geçen sene üzümsüz idi, bu sene üzüm vaktinde geldik. Çekirdeksiz çoğu, başka envâ‘ı da var. Ufağ bir köşk, evvelce ‘akreb var imiş diye biraz yadırgadık ama hamd olsun Hağğ muhâfaza itdi. Deñiz bir cihetden görünür, bir taraftan da tağlar, bağlar görünüyor. Bir de ufağ şu olsa işte dünyada bir cennet numünesi. Şehir sıcağdan yanıyor, orada küfür küfür rüzgâr. Çehar-şenbe, Penç-şenbe günleri hep bağda oturdum. Şabağleyin biraz üzüm yedim, façağ gözüm hep yolda. Posta günü oldu mu ‘acabâ Feğâme‘d-dîn gelecek mi deyorum. Ben Bursa‘da otomobile binerken İstanbul‘dan bir telğraf çekmiş, geldi. “Çehar-şenbeya te‘hîr idiñiz, geliyorum” demiş. Cum‘a günü Urla‘ya gitdim. Câmî‘-i ‘Atîğ denilen İbrâhîm Bey Câmî‘i‘nde Cum‘a‘yı kıldık. Hoca Şerîf Efendi ile biraz oturduk. Şoñra bir Mekkeli imiş görüştük. Akşam üzeri bağa ‘avdet itdik. Bu mevsimde heman herkes bağındadır, gündüz şehre gelirler, akşama ‘avdet iderler. Aydın‘da da incîr bağçeleri öyledir ya. Cum‘a irtesi, Pazar günleri bağda geçirdim. Burası fazla sıcağdır, bereket virsun rüzgâra. Feğâme‘d-dîn‘i bugün de bekledik. Gelmezse artık gelmeyeceğine kanâ‘at getireceğiz. Pazar-irtesi günü şehre gitdim, akşama kaldım çünkü Leyle-i Mevlüd-i Cenâb-ı Peyğamberîdir. Çarşu Câmî‘i‘nde Mevlüd okundu. Bir bağrde fağîr okudum. Mi‘râc faşlı idi ama müteessir oldum. Hem ğurbetde, hem de tekyemiz ‘ağlıma geldi. Çocukluğda Aydın‘da pederim ve vâlidem merhûmelerin öğrenüb de okudukları ‘Âşîğ Yunus‘un tevşîhini okudular ki

327

O havâlîde dimek bu ilâhî menşûr ve meşhûrdur:

‘Âlemler nûra ğarğ oldu ey yâr,

Muğammed toğduğı gece, Allah İlla‘llah Hû.

Mü‘min münâfîğ fark oldu ey yâr,

Muğammed toğduğı gece, Allah İlla‘llah Hû.

Hoş, rûhânî bir ‘âlem oldu. Orada da elektrîğ yapılmış, minâreler elektrîğle tenvîr idildi. Gece üç buçuğda bağa ‘avdet itdim. Bursa‘dan mektûb alamadığım için merâğ idiyorum. Çünkü gelirken be-her-ğâl Pazar-irtesi günü gönderin dimişdim. Didim “â,” ben kendime cenneti cehennem yaparım. Artık biñ dürlü düşünce, o canım cennet gibi yerler beni şıkmağda başladı.

‘Acabā onlar beni düşündüler mi ki? Ne gezer. İhtimāl ki şunuñ etkisinden kırtulduğ didiler. Öyle ya, zīrā öyle olmasa elbette beni merākda bırakmazlar idi. Şalı günü bağda oturdum, sonra bağçe-vān bağçesine gitdim. Müste’ciri Bursalı Zekāî Bey’dir. Çehar-şenbe günü telğrāf çekdim. Bu kadar tenbīhe karşı hiç birinden mektüb yok. Kāşki Hıydar Efendi’ye çekmeli idi diye şıkılıyorum. İkinci namazını ber-mu’tād üç kişi ile Kapan Cāmi’i’nde kıldık. İmamı mühtedī imiş. Penç-şenbe günü bağda oturdum. Akşam üzeri komşu Şābit Beyler’in bağına gittik. Gece donanma oldu, fişenkler, dağmeler, mitralyozlar kıyāmet kopdu. Zafer ve Tıyyāre Bayramı imiş. Birāderim, Hūriye Hıanım, benim şıkıldığımdan Onlar da şıkıldı, o kadar tesellī idiyorlar ama kime. Didik ā ğamdan, ğaşadan āzāde olmak bize naşīb değil mi bilmem ki? Bir de Hūriye Hıanım çok rahatsız.

328

Çünkü köşk iki kişilik. Zavallı kadın, ayak ucumuzda şöylece yatıvırıyor. İşi de çok. Üzümler toplanacak, kuruyacak. Gerçi ortağcılarını var ama kendisi de yoruluyor. Beni O da mağcub idiyor. Cum’a günü şehre gitdim. Hālā ne telğrafa cevāb, ne de mektüb gelmemiş. Cum’a namazını Çarşu Cāmi’i’nde kıldım. 1 Eylül sene 1928, 16 Rebī’u’l-evvel sene 1347 Cum’a irtesi günü Hūriye Hıanım’la veda’ itdik. Çok müteessir oldu, ziyāde ağladı. Hāķīķatlı bir kadın. Bırak gitmeğe kat’an razı değil. Müddet de onbeş gündür. Fazla kalmak için Merkez’e yazmak, bir çok su’āl cevāb lāzım. Onuñ için söz geldiğini de arzu itmeyorum. Şu’bede birāderi bekledim. Bugün olamadı çünkü harc-ı rāh tedārik idecekmiş. Aylık da alınmadı, gerçi benim yanımda yol param var ama sağ olsun birāderiñ tuhaf bir hāli vardır; ‘aşabīdir, hadīddir, didiği olmadı mı, arzusunu red itdiñ mi artık dünya yıkılır. Şerīf Efendi de biraz üzüm getirmiş. Pazar günü tekrār Hūriye Hıanım’la veda’ iderek Urla’ya geldim. Şābit Bey’in hemşiresi tuhaf bir hıanımdır, Hūriya Hıanım’ı epeyce tesellī itmiş, berāber ağlayıvırmış, güldürmüş. Şimdi adını mütesellime hıanım koyduğ. Otomobil beklerken bir sürü mektübla birāder geldi, ‘al işte’ dedi. ‘Rāhātı, huzūru selb itdiñ.’ Bağdım fi’l-hāķīķa Feḥāme’d-dīn İstanbul’dan gelmiş, onuñ, hemşireleriniñ mektübları tolu. Bir gün evvel gelse idi üç beş gün kadar daha kalırdım. Ama bađıñ da dādı kaçıyordu. Rüzgārlar

329

serd serd esmeğe başladı. Her ne ise nasīb bu kadar imiş. Birāder yanımıza bir nefer virdi. Sekizi yigirmi geçe Urla'dan hareket, ona on kıala İzmir'e geldik. O nefer İzmirli imiş, epeyce gezdik, Tilkili, Rıhtım ve daha sâir caddelere girdik. İstasyonuñ karşusunda bir otele indik. Ama gürültüden, düdük sesinden, otomobil patırdısından uyumağ kabıl değil. Yatdığım oğada bir zâbiğ var idi. Şuradan buradan dirken Memnüne Hanım'ın üveği oğlu olduğunu aıfladım. Pederini işidir idim. Şad-āferīn nişānına lāik olmuş diye duymuşdum. Kendisi Tarīkat-i Sa' diye'den de imiş, ne ise O başka trenle girdi. Bizi de nefer getirdi, şimendufere koydu. Çok mu'āvenet itdi, eyi bir çocukcağız imiş. On ikiyi çaryek geçe hareket itdi. Gelirken uğradığımız istasyonların hepsine uğrayarak gidiyoruz. Ancak ilk def' a gelirken uğradığım hāle bu def' a da dūçār olduk. Gelirken bir şey' yokdu bilmem ki. 'Avdetde birkaç jandarmalar karpüz almışlar, gāyet olgūn armūd almışlar. Vağondakilere dağıtdılar bize de virdiler, o mu tokundu ne oldu bilmem ki? Ne ilk gelişimdekini ve ne de bunu unudacağ hālim yokdur. Ölmek hiç kıalıyor ve's-selām. İzmir'den çıkarken şubhu'l-vech bir delikanlı bileti şordu, zımbaladı, diğē istasyonda yine şordu: "Yeñi gelen var mı?" Ben bileti çıkardım, gülerek: "siz artık Balıkesr'e kadar çıkarmayın" didi. Fağat çocuk hafīfu'r-rūh, hoşuma gidiyor. Her gelişte yüzüme bakar, güler. Ben de bi't-tab' öyle. Bilmem Bursalı olduğumu neden aıfladı.

330

"Siz kimlerdensiñiz?" didi. Ben de "Hāzret-i Mışrī Der-gāhı'nda hādım idim" didim. "Ben de kendimi söylesem bilirsñiz." didi ve aıfladı: Şeyh Cemāl Efendi'niñ büyük mağdūmu Niyāzī Efendi'niñ oğlu imiş. "Ah evlādım" didim. Tevekkeli değil kalbden kalbe yol vardır dirler. Nihāyet çocuk her istasyona uğradıkça bilet bahānesiyle geliyor, oturuyoruz, konuşuyoruz. 'Amucası Müderris 'Ali Efendi'niñ irtihāline teessüflerimizi söylemişdik. Büyük pederleri Şeyh Emīn Efendi'den bahş itdik. İşte bu şıralarda bende bir vec' 'ārtz oldu ki ilk İzmir'e giderkeniñ 'aynı, belki de daha ziyādesi. İstasyonlarda üç nihāyet beş dağıka oturuyor, ne yapayım. Kendimi tışaruya atub kıalırsam kıalırm, dimeğe karar virdim. Bu eşnāda Hasan Sa'īd Bey geldi. Didim: "aman evlādım ölüyorum, baña çāre!" Didi: "İstasyonlarda olmaz lākin şimdi Giresun'a geliyoruz, orada sizi birinci mevki'e alırım" didi. Aman Yā Rabbī, o beş dağıka, on dağıka biter şey' mi? Şimendufer değil öküz 'arabası. Her ne ise uzātmayalım Giresun'a geldik, beni birinci mevki'e götürdü. Haniya birisi beni bu şıkındıdan kıurtarmağ ile biñ lira beyninde

muḥayyer bıraksa evvelkini intihāb iderdim. Ba‘de’-l-ḥizme şimendüfer hareketde olduğundan mevki‘iñ önünde bekliyordum. İçeruda iki kişi varmış. Çağırdılar, birisi zannım tüccār olmalı, diğeri Balıkesr’e kūrşa gidiyormuş. Giresun mu‘allimlerinden Geyveli Celāl Bey imiş, Feḥāme’d-dīn’le Bursa’da berāber oğumuşlar. Diğeri istasyona gelince mevki‘imize geldim. Sa‘īd Bey’e de teşekkür itdim ki bunuñ da mazḥar olduğum elṭāf bir pīre ber-zamīr olduğunda şüphe yokdur. Ḥasan Sa‘īd Bey kaşaba ḥaṭṭında bilet me‘mūru imiş.

331

O gün bizim ḥaṭṭıñ bilet me‘mūru hasta olmuş, Sa‘īd Bey’i muvaḳḳaten almışlar. Şimdi Sa‘īd Bey’le biz bilişik olmasa idik benim ḥālīm nolurdu. Biz Mısrı bendesiyiz O da Mısrı bendesi yavrusu. Baña o günkü mu‘āvenetine nasıl teşekkür ideceğimi bilemem. Bir de Limni’ye gelirken olmuşdu ki yukarılarda muḥarrerdir. O da on sene evvel yanımda İstanbul’a giden bir ‘asker idi. Her ne ise Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ bu lūṭuflarına ‘arz-ı şükrān, vecībe-i ‘abdānemdir. Bugün sā‘at onda Balıkesr’e geldim, Ḍarb ‘Ali Oteline indim. Şemse’d-dīn Efendi, Ḥāfız Muştafā Efendi geldiler, görüştük. ṭarīḳ-i ‘Uşşākiye ḥulefāsından Bıçaḳcı Aḥmed Şevḳī Efendi ile mülākī oldum. Şabaḥleyin pek müşḳilātla bir otomobil bulduk. Kiminden indik, kimine bindik, dörde yiğirmi k̄ala hareket itdik, Altıda Şuşgurluk, sekizi on geçe Kirmastı, tam on ikide lehü’l-ḥamd Bursa’ya vāşil oldum. Urla’da ḳandīl gecesi ṭulū‘ iden birkaç na‘t-ı şerīf, nuṭuḳlar vardır. Berāy-ı ḥaṭra birisini buraya yazmağa ibtidār itdim:

Bu şeb-i Sulṭān-ı iḳlim-i risālet geldi dünyaya,
Ḳudūmüydü Onuñ ḥaḳḳ-ı cihānıñ maḳşad ve ḡāye.

Cemī‘an ḳāināt ondan şefā‘at merḥamet ister,
Onuñ envār-ı iḥsānı şalub ‘ālemlere sāye.

Nebīler ümmeti olmaḳlık diler, Ḥaḳḳ’dan niyāz eyler,
Füyūzāt-ı Muḥammed’dan alur ehl-i şafā māye.

Onuñ feyz-i kudümüdür cihānı eyleyen tenvīr,
Muḳaddes nūru olmuşdur Onuñ ʿālemlere vāye.

----- bāʿ iş ʿizz u saʿādet şüphesiz zirā,
Meḫmed Şemsî-i Mıṣrî daḫıldır bāb-ı kurebāya.

11 Rebiʿ u'l-evvel sene 1347 Pazar sāʿat 7, 13/26 Ağustos sene 1306/1928 Urla'da
bağda.

332

Bi-minneti ve keremi Teʿālā iş bu *Dil-dār-ı Şemsî* nām eşer-i nāciz Şaʿbān yiğirmi
tārihinde başlanmış 2 Zī'l-ḳaʿde sene 1347 Cumʿa günü ḫitāma irmişdir. Ancaḫ araya
Ramazān-ı Şerīf ile rahatsızlığım girdiğinden baʿzı günler yazılmadı. Ancaḫ ḫatırıma bir
vāride oldu. Bu seyāḫat-nāmedir. Görüşdüğüm zevatıñ bir kısmınıñ ismi bi'l-münāsebe yazıldı.
Balḫan Ḥarbi'nden soñra Selānīk, Aḫalar Yunan'ıñ kırılması eline geçdi. Derneğimiz dağıldı,
iḫvānımızıñ her biri bir küşede ḫaldı. Ḥālīfemiz Siyāhî Bekr Efendi'ye Midillu'da ḫaḫāret
itmişler, O da ḫarşuya Ayazmend'e geçmiş, aşlı oralıdır. Ḳurban Bayramı günü vaʿz itmiş,
cemāʿatle ḫalelleşmiş, ḫānesine gitmiş, vefāt itmiş. Şu tāriḫi o vaḫit söylemişdim, buraya derci
münāsibdir. Vefātı 11 Zī'l-hicce sene 1331 Şālī ve 29 Teşrīn-i evvel sene 1329 tāriḫindedir.

Mazḫar-ı nūr-ı siyāḫ ʿāşık-ı vech-i kerīm,
Şeyḫ Bekr Şıdḫî Efendi şāḫib-i ḫalb-i selīm.

Ḥālvetiye rāḫınıñ Mıṣrî ḫolundan müstefīd,
Olmuş idi bu ḫarīḫat içre dāim-i müstekīm.

ʿId-i azḫāda olub cāmiʿde kürsīde nişīn,
İrtihālinden ḫaber-dār eylemişdi ʿan-şamīm.

Hürmet-i nûru hem-daḥî ser velî

Hakkı için eyleye rahmet aña Rabb-i Raḥîm

Gitdi üçler didi cevher-i târiḥin Şemsî onuñ,

Şeyḥ Bekr Şıdkî olub maḳ' ad- şıdkda muḳîm.

Ve'l-hâşıl çocukluğumdan beri tanıyabildiğim meşâyıḥ-ı kirâmıñ, elini öpdüğüm zevat-ı muhteremeniñ ve okuduğum hocalarıñ, mazanneden 'add itdiğim kimseleriñ de şuraya müfredât vechile cedvel gibi esâmîsini yazmaḳ da muvâfiḳ olacağından der-ḥâṭır idbildiklerimi buraya yazdım. Tabi'î ḥatırlayamadıklarım yazılamadı.

333

Meşâyıḥından sinnen aḳrân olañlara da işâretle yazmaḳ vesîle-i du'â olacağından anları da 'ilâve itdim. Ve Bursa'da dergâḥ-ı ḳudemâyı ve dükkânı da dâḥil-i cedvel itmeği tensîb itdim.

1-Ceddim Sa' dî Dergâḥ-ı Şerîfi Şeyḥi Hacı Haydar Efendi: Faḳîre çok teveccühü var idi, ḥüsn-i nazarıdır ki benim sebep-i feyz u fütûḥum ve 'aşḳım olmuştur. Pek az taḥayyül idiyorum. Vefâtları 2 Zî'l-hicce 1292, medfenleri Bursa

2-Bâ' iş-i vücûdum, peder-i müşfikim Hâzret-i Mısrî Der-gâḥı Şeyḥi Hâfız İsmâ'îl Nazîf Efendi, 26 Rebî' u'l-âḥir Bursa

3-Sebeb-i feyzim, mürşidim Atinalı 'Ali Rızâ Efendi Der-gâḥı Şeyḥi el-Hâc Muştafâ Lûṭfu'llah Efendi, 8 Şa' bân 1321 Bursa

4-Ṭarîḳ-i Sa' diye'den istiḥlâfım, dayım, eş-Şeyḥ el-Hâc Meḥmed Nûre'd-dîn Efendi, 21 Receb sene 1321 Üsküdâr

5-Reîsü'l-Meşâyıḥ, Nu' mâniye Der-gâḥı Şeyḥi Şafıyyü'd-dîn Efendi, ṭoḳsan üç yaşında teşaḥḥuşum azdır, 25 Rebî' u'l-evvel sene 1290 Bursa

6-Maḥdûmu Aḥmed 'İzze'd-dîn Efendi, seksanı mütecâviz idi, 3 Cemâziye'l-evvel sene 1307 Bursa

7-Diğeri Mehmed Necme'd-dîn Efendi, yetmişe qarîb idi, 26 Cemâziye'l-âhîr sene 1304 Bursa

8-Hafîdi 'Ārif Efendi ibn-i 'İzze'd-dîn, aqrân gibi idik, 21 Ramazân sene 1314 Bursa

9-Emîr Sulţân Der-gâhı Şeyhi Tâhir Efendi, toksana qarîb idi, 11 Ramazân sene 1297 Bursa

10-Birâderi Reîsü'l-Meşâyıh Hacı Emîn Efendi, yetmiş mütecâviz, seksana qarîb idi. 28 Rebi' u'l-evvel sene 1316 Bursa

11-Tâhir Efendi'niñ birâderi Sa'id Efendi, yetmiş beşden fazla, 18 Rebi' u'l-âhîr sene 1328 Bursa

12-Tâhir Efendi'niñ hafîdi Râgıb Efendi aqrân gibi idik, 19 Rebi' u'l-âhîr sene 1342 Bursa

13-' Abdü'r-rezzâk Der-gâhı Şeyhi Tefîk Efendi, yetmişe yaqîn, 9 Şevvâl sene 1324 Bursa

14-Birâderi Şükrî Efendi, seksan üç yaşında. 9 Receb sene 1337 Bursa

334

15-Kara ' Abdü'r-rezzâk Meşâyıhından Şâlih Efendi, aqrân gibi idik, 29 Rebi' u'l-âhîr sene 1335 Bursa

16-Kara ' Abdü'r-rezzâk Meşâyıhından Tefîk Efendi-zâde Haqqı Efendi, aqrânız, şeyh-i hâzır.

17-İncirli Der-gâhı Şeyhi Eşref-zâde Ziyâ Efendi, seksana qarîb, 21 Rebi' u'l-evvel sene 1324 Bursa

18-İncirli Der-gâhı Şeyhi Eşref-zâde maḥdümü Faḥre'd-dîn Efendi, aqrânız, şeyh-i hâzır.

19-Hacı Şevkî Efendi Der-gâhı Şeyhi Hacı İbrâhîm Efendi, yetmişe qarîb, 20 Rebi' u'l-evvel sene 1306 Bursa

20-Hacı Şevkî Efendi Der-gâhı Şeyhi maḥdümü Mehmed Efendi, aqrân gibi 52 yaşında, 9 Rebi' u'l-evvel sene 1306 Bursa.

21-Hacı Şevkî Efendi Der-gâhı Şeyhi hafîdi ' Abdü'l-bâkî Efendi, 32 yaşında, 26 Muḥarrem sene 1337 Bursa.

22-Ramazān Baba Der-gāhı Şeyhı Süleymān Bey Baba, seksanı mütecāviz, 5 Şa‘bān sene 1313
Bursa

23-Çara-baş Der-gāhı Şeyhı el-Hāc Emīn Efendi, az bilirim, 8 Cemāziye’l-evvel sene 1295
Bursa

24-Çara-baş Der-gāhı Şeyhı oğlu Tefvīk Efendi, hārice gitdi, 29 Şa‘bān sene 1333 Balıkesir

25-‘Abdü’l-mü’mın Der-gāhı Şeyhı Faħru’l-ġınā Efendi, zamānını idrāk itdim, 27 Muħarrem
sene 1288 Bursa

26-‘Abdü’l-mü’mın Der-gāhı Şeyhı hafīdi Rızā Efendi, 24 Şa‘bān sene 1294 Bursa

27- ‘Abdü’l-mü’mın Der-gāhı Şeyhı ođlu Cemāl Efendi, şeyh-i hāzır, meczūb.

28-Üç-kozlar Şeyhı Sa‘īd Efendi ibn-i Tāhir, seksanı mütecāviz, 22 Muħarrem sene 1333 Bursa

29-Üç-kozlar Şeyhı ‘Abdü’r-raħīm Efendi ibn-i Refī‘, akrānız, şeyh-i hāzır.

30-Emīniye Der-gāhı Şeyhı Bahāü’d-dīn Efendi, yetmiş dört yaşında, 29 Şafer sene 1313 Bursa

31-Emīniye Der-gāhı Şeyhı birāderi Hacı Āgāh Efendi 93 yaşında, 26 Receb sene 1324 Bursa

335

32-Buħārā Şeyhı Sa‘īd Cān Efendi, 15 Şevvāl sene 1316 Bursa

33-Oğlu Hāfız Emīn Efendi, aħre tevcīh 11 Muħarrem sene 1340 Bursa

34-Ġār-ı ‘Aşıkān Şeyhı Seyfe’d-dīn Efendi, sene 1313 Mekke’de

35-Baħrī Baba Şeyhı ‘Ārif Efendi, yüz yaşını mütecāviz, 28 Şevvāl sene 1315 Bursa

36-Baħrī Baba Şeyhı Tefvīk Efendi, şeyh-i hāzır.

37-Seyyid Uşul Şeyhı Fazlī Efendi, yetmişlik idi, 25 Receb sene 1301 Bursa.

38-Seyyid Uşul Şeyhı oğlu ‘Abdī Efendi, altmış beş, 8 Şevvāl sene 1343 Bursa

39-Seyyid Uşul Şeyhı ‘Abdī Efendi dāmādı birāderim ‘Ali Hāydar Efendi, şeyh-i hāzır.

40-Üftāde Der-gāhı Şeyhı Üftāde Efendi, seksanı mütecāviz, 2 Rebī' u'l-evvel sene 1331
Bursa

41-Üftāde Der-gāhı Şeyhı maḥdūmu Meḥmed Efendi, 6 Zı'l-hicce sene 1332 Bursa

42-Üftāde Der-gāhı Şeyhı ḥafīdi Mümtāz Efendi, şeyḥ-i ḥāzır.

43-Ḥüsāme'd-dīn Der-gāhı Şeyhı Aḥmed Efendi, seksanı mütecāviz, 22 Zı'l-ka' de sene 1333
Bursa

44-Ḥüsāme'd-dīn Der-gāhı Şeyhı birāderi 'İzze'd-dīn Efendi, altmış beşlik. 11 Şevvāl sene
1321 Bursa

45-Ḥüsāme'd-dīn Der-gāhı Şeyhı Aḥmed Efendi ḥafīdi Midḥat, şeyḥ-i ḥāzır.

46-Baba Efendi Der-gāhı Şeyhı Ḥacı Bahā' Efendi, 13 Cemāziye'l-evvel sene 1320 Bursa

47-Münzevī Der-gāhı Şeyhı Re'īsü'l-Meşāyḫ Vaḥī Efendi, seksenlik, 16 Zı'l-ka' de sene 1344
Bursa

48-Münzevī Der-gāhı Şeyhı birāderi Şādık Efendi, 15 Şafer sene 1332 İstanbul'da

336

49-Mīr-i Büdelā Der-gāhı Şeyhı Necme'd-dīn Efendi, yetmişlik var idi, 6 Şafer sene 1326 Bursa

50-Mīr-i Büdelā Der-gāhı Şeyhı maḥdūmu Şemse'd-dīn Efendi, gençdir, şeyḥ-i ḥāzır.

51-Ḳayḡulu Ḥasan Efendi Der-gāhı Şeyhı Gülşen Efendi, yetmiş mütecāviz idi, 16 Cemāziye'l-
āḫir sene 1329 Bursa

52-Ḳayḡulu Ḥasan Efendi Der-gāhı Şeyhı birāderi Ḥüsñ Efendi, yetmiş mütecāviz idi, 15
Cemāziye'l-āḫir sene 1336 İstanbul

53-Ḳayḡulu Ḥasan Efendi Der-gāhı Şeyhı maḥdūmu 'Ali Efendi, elli yaşında idi, 9 Ramazān
sene 1336 İstanbul

54-Ḳayḡulu Ḥüseyn Efendi Der-gāhı Şeyhı Āgāh Efendi, menḡülen, yetmişlik idi, 17 Rebī' u'l-
āḫir sene 1327 Bursa

55-Çaygulu Hüseyin Efendi Der-gāhı Şeyhi maḥdūmu Edhem Efendi, kırkık, 11 Receb sene 1336 Bursa

56-Çara Çadı der-gāhı Şeyhi Rızā Efendi, elli sekiz yaşında, 4 Şafer sene 1324 Bursa

57-İsmā' il Haḫḫı Der-gāhı Şeyhi Fāik Efendi, yetmişlik idi, 15 Şafer sene 1324

58-İsmā' il Haḫḫı Der-gāhı Şeyhi Rıfḫı Efendi, meczūb, altmışlık idi, 3 Muḫarrem sene 1315

59-Selāmî Der-gāhı Şeyhi ' Abdū'l-laḫif Efendi, yetmiş müteçāviz idi, 23 Zi'l-hicce sene 1323 Bursa

60-Selāmî Der-gāhı Şeyhi Haçı Şafî Efendi, ellilik idi, 11 Şa' bān sene 1342

61-Enārî Der-gāhı Şerîfi Hāfız Bahā'd-dîn Efendi, elli beşlik idi, 28 Şevvāl sene 1330 Bursa

62-Aḫmed Ğazzî Der-gāhı Şeyhi Cemāl Efendi yigirmi beşlik idi, sene 1296 Bursa

63- Aḫmed Ğazzî Der-gāhı Şeyhi Sırrî Efendi elli beşlik idi, 21 Şafer sene 1322 Üsküdar

64-İbrāhîm Haçdar Der-gāhı Şeyhi İbrāhîm Dede, altmışlık idi, 15 Şevvāl sene 1329 Bursa

65-Aḫ-bıyık Der-gāhı Şeyhi Haçı ' İmād Efendi, seksenlik idi, 1318 Bursa

337

66-Baba Zākîr Der-gāhı Şeyhi Sa'id Efendi, müteḫā'idinden, yetmişlik, 12 Rebî' u'l-āḫir sene 1307 Bursa

67-Baba Zākîr Der-gāhı Şeyhi dāmādı Sa'id Efendi, yetmişlik, 9 Şafer sene 1333 Bursa

68-Başcı Der-gāhı Şeyhi Şālîḫ Efendi, akrānımızdandır, şeyḫ-i ḫāzır

69-Çechar-şenbe Der-gāhı Şeyhi ' Ali Efendi, altmışlık, 15 Rebî' u'l-āḫir sene 1326 Bursa

70-Çechar-şenbe Der-gāhı Şeyhi vekāletimle oğlu Süleymān Haçri'ye, yigirmi üç, 5 Cemāziye'l-āḫir sene 1336 Bursa

71-Çechar-şenbe Der-gāhı Şeyhi inḫilālinden ḫalîfemiz Dāvud Efendi, seksenlik, 27 Receb sene 1340 Bursa

- 72-Çehar-şenbe Der-gāhı esbak şeyhiñ hafīdi ‘ Ömer Efendi, şeyh-i hāzır.
- 73-Nakşibendī-i Cedīd Der-gāhı Şeyhi Rıfķı Efendi, altmışlık, 13 Mayıs sene 1314 Bursa
- 74-Ĥamām Der-gāhı Şeyhi Rızā Efendi, kırk beşlik, Şa‘bān sene 1305 Bursa
- 75-Ĥamām Der-gāhı Şeyhi oğlu Eşref ile münhal olarak Müftī Önü Şeyh-zāde ‘ Oşmān Efendi, 6 Rebi‘ u’l-āhır sene 1326 Bursa
- 76-Ĥamām Der-gāhı Şeyhi maĥdūmu Cemāl Efendi, yiğirmi iki yaşında, 14 Şa‘bān sene 1329 Bursa
- 77-Ĥamām Der-gāhı Şeyh-i diğeri Ĥaķķı Efendi, mu‘allimdir, şeyh-i hāzır.
- 78-Hamīdiye Der-gāhı Şeyhi Aĥmed Hamdi er-Rükkālī Efendi, seksenlik idi, 17 Ramazān sene 1343 İstanbul’da
- 79-Zeynīler Der-gāhı Şeyhi Rızā Efendi, altmış beşlik, 2 Şa‘bān sene 1336 Bursa
- 80-Zeynīler Der-gāhı Şeyhi ‘ Abbās Efendi, şeyh-i hāzır.
- 81-Sa‘dī Der-gāhı Şeyhi Cemāl Efendi, yetmişlik idi, 10 Şa‘bān sene 1335 İstanbul’da
- 82-Sa‘dī Der-gāhı Şeyhi Erzurūmī İsmā‘īl Efendi, şeyh-i hāzır.
- 338
- 83-Seyyid Nāşır Şeyhi ‘ Abdü’s-Şamed Efendi el-Buĥārī, seksenlik, 28 Muĥarrem sene 1331 Bursa
- 84-Seyyid Baba Der-gāhı Şeyhi Şābit Efendi, yetmiş mütecāviz, 24 Zī’l-hicce sene 1329 Bursa
- 85-Mecīdiye nām diğer Gül Baba Tekyesi Şeyhi Cemāl Efendi, 30 Şafer sene 1313 Bursa
- 86-Mevlevī-hāne Şeyhi Meĥmed Şemse’d-dīn Efendi, şeyh-i hāzır.
- 87-Ĥazret-i Mısır Der-gāhı Şeyhi Necāt Efendi, altmışlık, 12 Muĥarrem 1294 Bursa
- 88-Naşūhī Der-gāhı Şeyhi Şemsiyeci Evliyā Muştafā Efendi, yüzü mütecāviz, 10 Rebi‘ u’l-evvel sene 1310 Bursa

89-Naşūhī Der-gāhı Şeyhī maḥdūmu İsmā'īl Efendi, seksenlik, 13 Şevvāl sene 1317 Bursa

90-Naşūhī Der-gāhı Şeyhī diğeri İbrāhīm Efendi, yetmiş beşlik, 1326 Bursa

91-Naşūhī Der-gāhı Şeyhī İsmā'īl Efendi maḥdūmu 'Ali Baba, altmışlık, sene 1334 Bursa

92-Naşūhī Der-gāhı Şeyhī bahriye müteḳā'idlerinden Ḥalīl Efendi, elli beşlik, 8 Rebī' u'l-āḫir sene 1342 Bursa

93-Naḳşibendī-i 'Atīḳ Şeyhī Eşref Efendi, elli beşlik, 20 Ramazān sene 1345 Yozğad.

Bālāda isimleri muḥarrer zevāt-ı kirāmīñ terācim-i aḫvāli *Yadigār-ı Şemsī* nām eşer-i 'ācizīde yazılmışdır. Bundan şoñra da tekyesi olmayan ḥulefā-i ṭarīḳatden Bursa'da ḥānesinde āyin-i ṭarīḳat icrā idenler veyāḫūd münāsib maḥālli olmadığından İfā idemeyenleriñ isimlerini yazacağım.

94-Ṭarīḳat-i 'Uşşāḳiye'den Destereci Aḫmed Ḥamdi Efendi, seksenlik idi, sene 1319 Bursa

95-Ṭarīḳat-i 'Uşşāḳiye'den Ḥacı Meḫmed Dede, ṭoḳsanlık idi, 21 Şevvāl sene 1331 Bursa

96-Ṭarīḳat-i 'Uşşāḳiye'den Ḥüseyin Kenzī Dede, yetmişlik idi, 21 Cemāziye'l-evvel sene 1332 Bursa

339

97-Ḥulefā-i 'Uşşāḳiye'den Kefdī-zāde Ḥamamcı İsmā'īl Efendi, yetmişlik, 20 Şafer sene 1334 Bursa

98-Ḥulefā-i 'Uşşāḳiye'den Yūnus Dede, yetmişlik, 10 Şevvāl sene 1340 Bursa

99-Ḥulefā-i 'Uşşāḳiye'den Şevket Efendi, yetmiş mütecāviz, 30 Şevvāl sene 1344 Bursa

100-Ḥulefā-i 'Uşşāḳiye'den Ḥasan 'Aşḳī Efendi, altmış mütecāviz leyle-i Reğāib sene 1343 Gerede

101-Hindiler Şeyhī Keşmir Müftisi Ḥasan Taḫşīn Efendi, yetmiş mütecāviz, 9 Şa'bān sene 1325 Bursa

- 102-Rufā'î ve Melâmî'den Kerîm Efendi, yetmiş mütecâviz, sene 1323 Bursa
- 103-Ḥulefâ-i Ḥâliidiye'den Emir Sulṭân İmamı 'Amūcamız Ḥacı İsmâ'îl Efendi, yetmiş mütecâviz, Receb sene293 Bursa
- 104-Ḥulefâ-i Ḥâliidiye'den Emir Sulṭân İmamı maḥdūmu Ḥacı Muşṭafâ Efendi, elli beş, 17 Cemâziye'l-evvel sene 1306 Bursa
- 105-Ḥulefâ-i Ḥâliidiye'den Ḳırımî Eyyüb Efendi, yetmiş mütecâviz, 26 Şevvâl sene 1306 Bursa
- 106-Ḥulefâ-i Sa'diye'den kâin-pederim Neş'et Efendi, kırk beş, 1 Receb sene 1305 Bursa
- 107-Ḥulefâ-i Sa'diye'den Câmî'-i Kebîr'de kayyim Ḥacı 'Ali Baba, altmış mütecâviz, 23 Rebî'u'l-evvel sene 1313 Bursa
- 108-Ḥulefâ-i Sa'diye'den Muḥarrem Dede, altmış mütecâviz, sene 1307 Bursa
- 109-Ḥulefâ-i Sa'diye'den Ḥacı Sırrî Efendi, Defter-i Ḳaḳanî me'mûru, altmış mütecâviz, 16 Şevvâl sene 1333 Bursa
- 110-Ḥulefâ-i Sa'diye'den Ḥacı Meḥmed Rızvân Efendi, altmış mütecâviz, 29 Ramazân sene 1326 Bursa
- 111-Ḥulefâ-i Sa'diye'den Ḥacı Râmiz Efendi, altmış mütecâviz, 18 Ramazân sene 1336 Kütahya
- 112-Ḥulefâ-i Sa'diye'den Geyveli-zâde Ḥaḳḳı Efendi, altmışlık, 8 Rebî'u'l-âḥir sene 1338 Bursa
- 113-Ṭarîḳ-i İmâm Rabbânî-i Naḳşibendiye'den Ḳadı-ḥan Efendi, altmışlık, 24 Ramazân sene 1338 Bursa
- 340
- 114-Ḥulefâ-i Ḳâdiriye'den Selânîkli 'İzzet Efendi aḥîran İbrâhîm Ḥaydar Zâviyesi'ne ta'yîn olan, 1 Cemâziye'l-evvel sene 1349 Bursa
- 115-Ḥulefâ-i Ḳâdiriye'den Nu'mâniye Tekyesi ḥulefâsından Gönlü Beyâz-oğlu Ḥacı Muşṭafâ Baba, toksanlık, 26 Şa'bân sene 1324 Bursa

- 116-Ḥulefā-i Qādiriye'den Nu'māniye Tekyesi ḥulefāsından Oḥrīli 'Oṣmān Dede, yetmiş mütecāviz, 19 Rebī'u'l-āḥir sene 1324 Bursa
- 117-Ḥulefā-i Rıfā' iye'den Muhācir Şeyḫ Meḥmed Efendi, yetmiş mütecāviz, 3 Şafer sene 1317 Bursa
- 118-Ḥulefā-i Rıfā' iye'den Berber Ḥüseyin Efendi, Rıfā'î Degahı'nda vekīl, altmış mütecāviz, 11 Muḥarrem sene 1317 Bursa
- 119-Ḥulefā-i Rıfā' iye'den Üsküplü Sa'īd Efendi, yetmiş mütecāviz, 21 Cemāziye'l- āḥir sene 1336 Bursa
- 120-Meşāyih-ı Ḥālvetiye'den Şofyalı Bālī Baba Şeyḫi Behçet Efendi, altmış, 18 Zī'l-hicce sene 1323 İnegöl'de
- 121-Meşāyih-ı Ḥālvetiye'den Kenzīl Muhācirininden Ḥasan Efendi, altmış, 15 Şa'bān sene 1331 Bursa
- 122-Meşāyih-ı Ḥālvetiye'den Kenzīl Muhācirininden Meḥmed Efendi, altmış, 11 Rebī'u'l-evvel sene 1331 Bursa
- 123-Ḥulefā-i Ḥālvetiye-i Mıṣriye'den Moralı Sa'de'd-dīn Efendi, yetmiş mütecāviz, sene 1304 Bursa
- 124-Ḥulefā-i Ḥālvetiye-i Mıṣriye'den Moralı Muḥyi'd-dīn Efendi, elli, 28 Cemāziye'l-āḥir sene 1305 Bursa
- 125-Ḥulefā-i Ḥālvetiye-i Mıṣriye'den Moralı Hamza Efendi, yetmiş mütecāviz, 13 Cemāziye'l-āḥir sene 1323 Bursa
- 126-Ḥulefā-i Ḥālvetiye-i Mıṣriye'den Kaya 'Ali Rızā ibn-i Muştafā Lütfu'llah Efendi, kırk, 24 Rebī'u'l-evvel sene 1324 Bursa
- 127-Ḥulefā-i Ḥālvetiye-i Mıṣriye'den birāderi Ḥacı Muḥsin Efendi, kırk sekiz, 10 Şafer sene 1333 Bursa

128-Ḥulefā-i Ḥālvetiye-i mazanneden Ḥacı Şerīf Dede, yetmiş mütecāviz, 11 Rebī‘u’l-āḥir sene 1333 Bursa

129-Ricāl-i Ḥadiriye ve Şa‘bāniye’den ‘Osmān Şemse’d-dīn Efendi, yetmiş mütecāviz, sene 1311 Bursa

130-Ḥulefā-i Naḳşīye’den Ḳaḍı Ğālib Efendi, yetmiş mütecāviz, 16 Şa‘bān sene 1314 Bursa

341

131-Ḳudemā-y-ı Mevleviye’den ḳudūm-zen-başı Çekirge ve Şehādet Cāmi‘i İmamı ‘Ali Efendi, seksen yedi yaşında, sene 1305 Bursa

132-Ḳudemā-y-ı Mevleviye’den nāy-zen-başı maḥdūmu Ḥāfız Muḥtār, seksen, sene 1347 Bursa

133-Ḳudemā-y-ı Mevleviye’den ḳudūm-zen-başı diğeri Ḥulūşî, seksenlik ber-ḥayāt.

134-Ḳudemā-y-ı Mevleviye’den sema‘-zen-başı Arnabud ‘Osmān Dede, yetmiş mütecāviz, sene 1303 Bursa

135-Muḥibbān-ı Mevleviye’den Çetniye sefir-i esbakı Ḥacı Bāḳī Bey, altmış mütecāviz, 10 Rebī‘u’l-āḥir sene 1345 Bursa

136-Muḥibbān-ı Mevleviye’den esbak dāru’l-mu‘allimīn müdiri ‘Arif Ḥikmet Efendi, yetmiş mütecāviz, 26 Ramazān sene 1346 Bursa

137-Ḥulefā-i Bektāşīye’den Nāil Efendi, seksen. 30 Şevvāl sene 1341 Bursa

138-Melāmiye’den Edīb-i Meşhūr Ṭāhir Bey, Bursalı, altmış, 10 Rebī‘u’l-āḥir sene 1344 Üsküdār

139-Melāmiye’den Ḥālīl Efendi, ‘ulemādan, Bursa, altmış, 5 Rebī‘u’l-evvel sene 133 Bursa

140-Ḥulefā-i Sa‘diye’den ‘Abdü’līḳādir Üskübî, altmış, 25 Muḥarrem sene 1343 Bursa

141-Ḥulefā-i Sa‘diye’den Sa‘dī el-Üskübî, altmış mütecāviz, 29 Cemāziye’l-evvel sene 1338 Bursa

142-Ḥulefā-i Rıfā‘iye’den Şerīf Efendi, Bursalı, altmış mütecāviz, İstanbul

143-Ḥulefā-i Rıfā' iye'den Badırğalı Açık-baş Aḥmed Efendi, altmışı mütecāviz, 2 Rebī' u'l-
evvel sene 1302 Bursa

144-Ḥulefā-i Rıfā' iye'den Badırğalı maḥdūmu ' Ali Efendi, altmışı mütecāviz, Badırğa

145-Ḥulefā-i Şāzeliye'den ' Ömer Cemāl Efendi, altmışı mütecāviz, Bursa

146-Mevleviye'den ḡudūm-zen-başı Mü'ezzın Ḥüseyin Efendi, seksenden mütecāviz, 20 Şafer
sene 1321 Bursa

147-Mevleviye'den Mecāzīb-i İlāhiye'den İsmā' il Rüşen Dede, 26 Cemāziye'-l āḥir sene 1336

342

Bālāda ismi muḥarrer olan ḡulefāniñ da Bursa'da medfūn olanları ve Bursalı
bulunanları da *Bahār-ı Şemsī* nām eşerimizde derc idilmiştir. Terceme-i ḡālleri orada vardır.
Şimdi de ḡāricden berāy-ı ziyāret Bursa'ya gelüb der-gāhda veyā şuver-i sāire ile
görüştüğümüz ba' zı zevāt-ı kirāmiñ esāmisini yazacağım. Faḡat 'umūmunu der-ḡaḡr itmek
mümkin olmadığından mehmā imkān ḡaḡırda ḡalabilenleri yazabileceğim:

148-Sādāt-ı pīr-i zenciyyeden ve Ḥarīḡat-i Ḥādiriye ve Rıfā' iye'den e'ş-Şeyḡ Ḥüseyin Efendi

149-Sādāt-ı kirāmdan olan Sa' de'd-dīn şabā-dīrīn Āsitāne-i Sa' diye-i Şāmiye Şeyḡi e'ş-Şeyḡ
İbrāḡim Efendi

150-Sādāt-ı kirāmdan olan Sa' de'd-dīn şabā-dīrīn Āsitāne-i Sa' diye-i Şāmiye Şeyḡi maḥdūmu
Bedre'd-dīn Efendi

151-Meşāyih-ı Sa' diye'den Anḡaralı ' Azīz Efendi e'ş-şehīr (be-ḡām şükr) ḡāmı şükerā-i'den
ḡalaḡ.

152- Meşāyih-ı Bayrāmiye'den Ḥaştamonili Ziyā Efendi

153-Meşāyih-ı Şa' bāniye'den Ḥālılı İsmā' il Efendi

154-Meşāyih-ı Mevleviye'den Veled Ḥelebi, henüz on sekiz yaşında iken pek şāmimī
görüştüğümüz, şoñra unuttu.

155- Meşâyih-ı Mevleviye'den Kara-ıışār Şeyhi Celāle'd-dīn Efendi

156-Meşâyih-ı Mevleviye'den Kara-ıışār Şeyhi birāderi

157-Meşâyih-ı Bektāşīye'den Hacı Muştāfā Baba, Mora Yeni-şehir'den

158-Meşâyih-ı Bektāşīye'den Sālim Baba, Rūm İli'nden

343

159-İrānī Tārīk-i Hüseyniye'den Cumhūr Baba

160-İrānī Tārīk-i Hüseyniye'den 'Ali Rızā Efendi

161-Tārīk-i 'Uşşākīye'den Na'ra Şeyhi Tevfīk Efendi

162-Tārīk-i Kādīriye'den Çanaq-çal'a'da Sāmī Paşa-zāde Hayru'llah Efendi

163-Tārīk-i Rıfā'īye'den Kibezreli Şeyh Hakkı Efendi

164-Tārīk-i Gülşeniye'den Uzūn Köprü'den Hāfız Muştāfā Efendi

Daha birçok zevātla Bursa'da görüşdük Ancağ İstanbullu olanlarıñ kısm-ı küllisini bi'l-āhıre İstanbul'da tekyelerinde gördüğümden artık İstanbul'da görüşdüğüm Meşâyih-ı kirām meyānına kayd idiyorum:

165-Hāzret-i Sünbül Sinān Efendi Āsitānesi Şeyhi mazanne-i kirāmdan Rızā Efendi, Bursa'da ve İstanbul'da

166-Hāzret-i Sünbül Sinān Efendi Āsitānesi Şeyhi maḥdūmu Faṭīn Efendi

167-Hāzret-i Merkez Muşlihi'd-dīn Şeyhi Aḥmed Efendi

168-Hāzret-i Merkez Muşlihi'd-dīn birāderi Zekāī Efendi, Pīrī Paşa Tekyesi Şeyhi oldu.

169-Hāzret-i Merkez Muşlihi'd-dīn diğeri 'Adlī Efendi, Edirne'ye ba' deḥū Seyyid Nizām Şeyhi oldu 1348

170-Kādīrī-hāne Der-gāhı Şeyhi Re'īsü'l-Meşâyih Aḥmed Efendi

171-Kādīrī-hāne Der-gāhı Şeyhi maḥdūmu 'Abdü'ş-şekūr Efendi

172-Ḳādirî-hâne Der-gāhı Şeyhî ḥafīdi ‘Avnî Efendi, şeyh-i ḥāzır

173-Şancaḳ-dār Der-gāhı Şeyhî Rif‘at Efendi, zikirde riyāset iderdi.

344

174-Et-yemez Der-gāhı Şeyhî Ferīdü’-d-dīn Efendi

175-Et-yemez Der-gāhı Şeyhî maḥdūmu Ḥüsnî Efendi

176-Emir Aḥūr’da Ḥālīd Efendi Şeyhî Emīn Tevfīḳ el-‘Uşşāḳî Efendi

177-Emir Aḥūr’da Ḥālīd Efendi Şeyhî maḥdūmu Şehāb Efendi, Bursa’da görüşdük, şeyh-i ḥāzır.

178-Emir Aḥūr’da Sünbüliye’den Şeyh Ḥāfız Nazīf Efendi.

179-Emir Aḥūr’da Sünbüliye’den maḥdūmu Vaḥyî Efendi, şeyh-i ḥāzır.

180-Fīhi Der-gāhı Şeyhî Ḳādirî ve Rıfā‘î’den Ḥilmi Molla Efendi.

181-Fīhi Der-gāhı Şeyhî Ḳādirî ve Rıfā‘î’den maḥdūmu Ḥüseyn Efendi, şeyh-i ḥāzır.

182-Fātih civārında Sa‘īd Çavuş Maḥāllesinde Rıfā‘iye’den Şeyh ‘Aḫā Efendi, ḳaviyyü’l-bünye, ----

183-Ḥüsrev Paşa Şeyhî Rıfā‘iye’den ‘Ārif Efendi.

184-Ḥüsrev Paşa Şeyhî maḥdūmu ‘Abbās Efendi, şeyh-i ḥāzır.

185-Şezbe-dār Şeyhî Süleymān e’r-Rıfā‘î Efendi.

186-Ḥekīm-oḒlu ‘Ali Paşa Şeyhî Ḳādiriye’den Sa‘de’-d-dīn Efendi.

187-Ḥekīm-oḒlu ‘Ali Paşa Şeyhî Ḳādiriyeden ḥafīdi Müfīd Efendi, şeyh-i ḥāzır.

188-Müşṫāḳ-zāde Aḫmed Efendi, Şa‘bāniye’den

189-Sarāç İşḫāḳ Maḥāllesi’nde Rıfā‘iye’den Fazlı Efendi.

190- Sarāç İşḫāḳ Maḥāllesi’nde Rıfā‘iye’den oḒlu Vaḥdî Efendi, şeyh-i ḥāzır.

- 191-Ṭarīk-i Sa‘ diye’den Ejder Der-gāhı Şeyhı Hakkı Efendi
- 192-Ṭarīk-i Sa‘ diye’den iğlālinden Cevād Efendi, şeyh-i hāzır, güzel zākırlık ider.
- 193-Ṭarīk-i Cerrāhiye’den āsitāne- Nure’d-dīn Şeyhı Gālib Efendi.
- 194-Ṭarīk-i Cerrāhiye’den āsitāne- Nure’d-dīn Şeyhı birāderi Yaşār Efendi
- 195-Ṭarīk-i Cerrāhiye’den āsitāne- Nure’d-dīn Şeyhı Yaşār Efendi-zāde Faḥre’d-dīn Efendi, şeyh-i hāzır.
- 196-Sultān Aḥmed’de Ṭarīk-i Kādiriye’den Mısrî İbrāhīm Efendi, bānī kendidir, qarda yazı yazardı.
- 197-Şalkım Söğüd’de Ṭarīk-i Kādiriye’den Aydınoglu Şeyhı ‘ İzzî Efendi
- 198-Sivāsî Tekyesi Şeyhı Kāsım Efendi, Bursa’da görüşdük
- 199-Sivāsî Tekyesi Şeyhı maḥdūmu Yūsuf Efendi, şeyh-i hāzır
- 200-Seyyid Nizāme’d-dīn Şeyhı Şemā‘e’d-dīn Efendi, maḥlūlünden Merkez Şeyhı’niñ birāderi ‘ Adlı Efendi’ye
- 201-Eyyüb’de Selāmî Şeyhı Naqşî ‘ Abdü’s-selām Efendi
- 202-Eyyüb’de Ḥasīb Şeyhı Rıfā‘î Ḥasīb Efendi
- 203-Ṭaşlı-burun Sa‘ diye’den Süleymān Efendi, Bursa’da görüşdük, toqsānlık bir zātıdı.
- 204-Südlüce’de Ḥacı-zāde Elīf Efendi, e’s-Sa‘ dī ve’l-Mevlevî.
- 205-Südlüce’de Ḥacı-zāde maḥdūmu Zāhir Efendi, şeyh-i hāzır.
- 206-Kāsım Paşa’da Āsitāne-i ‘ Uşşāķi’de Cemāl Efendi.
- 207-Kāsım Paşa’da Āsitāne-i ‘ Uşşāķi’de Muştafā Efendi.

- 208-Beşik-taş'da Neccâr-zâde Der-gâhı Şeyhi Rızâ Efendi, Naşşî, sekseni mütecâviz.
- 209-Beşik-taş'da Neccâr-zâde Der-gâhı Şeyhi dâmâdı, şeyh-i hâzır.
- 210-Kâsım Paşa'da Bedrî Tarîkati'nden 'Arab-zâde Der-gâhı Şeyhi 'Ali Efendi, altmışlık.
- 211-Üsküdâr'da Hâzret-i Hüdâyi Der-gâhı Şeyhi Rüşen Efendi, toksanı mütecâviz.
- 212-Üsküdâr'da Hâzret-i Hüdâyi Der-gâhı Şeyhi Şehâb Efendi, altmış mütecâviz.
- 213-Üsküdâr'da Hâzret-i Hüdâyi Der-gâhı Şeyhi Gülşen Efendi, re'îsü'l-meşâyih, altmış mütecâviz.
- 214-Üsküdâr'da Hâzret-i Hüdâyi Der-gâhı Şeyhi 'Âbid Efendi, şeyh-i hâzır.
- 215-Üsküdâr'da Şeyh Câmî' i Şeyhi Celvetiye'den Tâlib Efendi, altmışlık.
- 216-Üsküdâr'da Bandırmalı Hâşim Baba Celvetiye'den Fahre'd-dîn Efendi, yetmişlik.
- 217-Üsküdâr'da Bandırmalı Hâşim Baba Celvetiye'den birâderi Gâlib Efendi, yetmişlik, Kuş-dilinde Mecidiye ve İskender Baba Şeyhiydi.
- 218-Üsküdâr'da Bandırmalı Hâşim Baba Celvetiye'den Gâlib Efendi-zâde Münîb, elli beşlik, Kuş-dilinde Mecidiye ve İskender Baba Şeyhiydi.
- 219-Üsküdâr'da Bandırmalı Hâşim Baba Celvetiye'den oğlu Yûsuf Münîb Efendi, şeyh-i hâzır.
- 220-Üsküdâr'da Şandıkçı Der-gâhı Şeyhi Rıfâ' iye'den 'Âbid Efendi, elli beşlik.
- 221-Üsküdâr'da Şandıkçı Der-gâhı Şeyhi Rıfâ' iye'den maḥdümü Haydar Efendi, şeyh-i hâzır.
- 222-Üsküdâr'da Hâllâç Baba Sa' diye'den 'Ali Efendi, el-yevm Aḥmedü'l-Buḥârî şeyhi.
- 223-Üsküdâr'da Hâllâç Baba Sa' diye'den 'Ali Efendi kaşr-ı yedinde Mora Yeñi-şehirli Ferîd Efendi, elli.
- 224-Üsküdâr'da Hâllâç Baba Sa' diye'den hemşîre-zâdesi Sa' de'd-dîn Efendi, şeyh-i hâzır.
- 225-Üsküdâr'da Âsitâne-i Rifa'î Şeyhi Tevfîk Efendi, yetmişlik.

- 226-Üsküdar'da Āsitāne-i Rıfā'î Şeyhi maḥdūmu Ziyā Efendi, ellilik, şeyh-i ḥāzır Ḥüsnî Efendi.
- 227-Üsküdar'da Debbāğlar'da Çehar-şenbe Der-gāhı Şeyhi Rıfā' iye'den Küçük Tevfīk Efendi, ellilik.
- 228-Üsküdar'da Debbāğlar'da Çehar-şenbe Der-gāhı Şeyhi Rıfā' iye'den maḥdūmu Ḥayru'llah Tāce'd-dīn Efendi, şeyh-i ḥāzır
- 229-Üsküdar'da Selīmiye Der-gāhı Şeyhi Nakşibendiye'den Sa' id Efendi, ellilik.
- 230-Üsküdar'da Emek-yemez Der-gāhı Şeyhi Bayrāmiye'den ' Aziz Efendi, altmışlık.
- 231-Üsküdar'da Mevlevî Tekyesi Vekīlī Ḥālid Dede ve Remzī Efendi, altmışlık.
- 232-Üsküdar'da Ḥalim Gülüm Tekyesi Şeyhi Emīn Efendi, Kādirī, ellilik
- 233-Üsküdar'da Menkūtī Paşa Tekyesi Şeyhi Sa' id Efendi, Şa' bānī, ellilik.
- 234-Üsküdar'da Naşūhī Tekyesi Şeyhi Kerāme'd-dīn Efendi, Şa' bānī, şeyh-i ḥāzır.
- 235-Üsküdar'da Fethī Efendi Tekyesi Şeyhi Sa' diye'den Şemse'd-dīn Efendi, şeyh-i ḥāzır.
- 236-Üsküdar'da Bedevî Tekyesi Şeyhi Ḥālīm Efendi, ellilik.
- 237-Üsküdar'da Bedevî Tekyesi Şeyhi birāderi ' Ali Efendi, ellilik.
- 238-Üsküdar'da Aḥmediye'de Rıfā' iye'den Maḥmūd Efendi, ellilik.
- 239-Üsküdar'da Çamlıca'da Ṭarīk-i Bektāşiye'den Nūrī Baba, yetmişlik.
- 240-Üsküdar'da Ṭoygār Şeyhi Rıfā' iye'den Ser-zākir ' Ārif Efendi, yetmiş mütecāviz.
- 241-Üsküdar'da Ṭoygār Şeyhi Rıfā' iye'den birāderi Ḥāzım Efendi, yetmiş mütecāviz.
- 348
- 242-Üsküdar'da Ṭarīk-i Kādiriye'den Şeyh Hicābī Efendi, yetmiş mütecāviz.
- 243-İstanbul'da Ṭarīk-i Sa' diye'den Çākır Ağa Der-gāhı Şeyhi Ḥasan Efendi, şeyh-i ḥāzır

- 244-İstanbul'da Țariĳ-i Nakűiye-i 'Aleviye'den Eyyüb Niűāncısı'nda Seyyid űeyĳ 'Abdü'l-
kādīr Efendi, seksenlik.
- 245-İstanbul'da Țariĳ-i űa'bāniye'den Top-ķapu űeyĳi Salih Efendi, seksenlik.
- 246-İstanbul'da Țariĳ-i Rıfā' iye'den Yeűil-tulūk űeyĳi Hacı Muűtafā Efendi, yetmiűlik.
- 247-İstanbul'da Țariĳ-i Sūnbūliye'den Cihan-gīr űeyĳi Resmī Efendi, ellilik.
- 248-İstanbul'da Țariĳ-i Sa' diye'den űehr-emīn'de Rāűid Efendi, ellilik.
- 249-İstanbul'da Țariĳ-i Sa' diye'den űehr-emīn'de maĳdūmu 'Ākif Efendi, űeyĳ-i hāzır.
- 250-İstanbul'da Țariĳ-i Sa' diye'den Țargacır'da ' Abdū's-selām űeyĳi Yaĳyā Efendi, altmıűlık.
- 251-İstanbul'da Țariĳ-i Rıfā' iye'den Țara űarıklı űeyĳi űafvet Efendi, kırkılık.
- 252-İstanbul'da Țariĳ-i Rıfā' iye'den Țara űarıklı űeyĳi űevket Efendi, űeyĳ-i hāzır.
- 253-İstanbul'da Țariĳ-i Sa' diye'den Hāsan Țadrī űeyĳi Nihād Efendi, kırkılık.
- 254-İstanbul'da Țariĳ-i Sa' diye'den Hāsan Țadrī űeyĳi maĳdūmu ' İzzī Efendi, űeyĳ-i hāzır.
- 255-İstanbul'da Țariĳ-i Rıfā' iye'den Țara Baba Meĳmed Hīlmī Efendi, yetmiűlik.
- 256-İstanbul'da Țariĳ-i Rıfā' iye'den Țara Baba maĳdūmu Hāydar Efendi, űeyĳ-i hāzır.
- 257-İstanbul'da Țariĳ-i Nakűibendiye'den Kelāmī Baba űeyĳi Es'ad Efendi, űeyĳ-i hāzır,
Bursa'da gōrūűdūk.
- 258-İstanbul'da Țariĳ-i Rıfā' iye'den Oĳa-baűı Aĳmed Efendi, yetmiűi mūtecāviz.
- 349
- 259-İstanbul'da Beyler-Beyi'nde Țariĳ-i Bedeviye'den űeyĳ Seyyid Sa'id Efendi, altmıű
mūtecāviz.
- 260-İstanbul'da Beyler-Beyi'nde Țariĳ-i Bedeviye'den maĳdūmu Nesīb Efendi, ellilik.
- 261-İstanbul'da Aĳaĳ-ķaķan'da Țariĳ-i Bedeviye'den Nāil Efendi, ellilik.

- 262-İstanbul'da Ağaç-kağan'da Tārīk-i Bedeviye'den Nāil Efendi'niñ Şeyhi Vaşfi Efendi, altmışlık
- 263-İstanbul'da Yıldız Tekyesi Cerrāhiye'den Nūrî Efendi, şeyh-i hāzır.
- 264-İstanbul'da Sulţān Aḥmed'de Nāzkî Tekyesi Şeyhi Şa' bāniye'den Hamdî Efendi, altmışlık.
- 265-İstanbul'da Fātiḥ türbe-dārı Melāmiye-i Şa' bāniye'den ' Amiş Efendi, yetmişlik.
- 266-İstanbul'da Fātiḥ türbe-dārı Melāmiye-i Şa' bāniye'den ' Amiş Efendi, altmışlık.
- 267-İstanbul'da Hulefā-i Şa' bāniye'den Kara Şarıklı İbrāhîm Efendi, yetmiş mütecāviz, ' aşık, cezbe-dār bir zāt.
- 268-İstanbul'da Hulefā-i Kadiriye'den Top-ḥāne Müftîsi Bekr Efendi, yetmiş mütecāviz.
- 269-İstanbul'da Yeñi Kapu Mevlevî Şeyhi Celāle'd-dîn Efendi, elli beşlik.
- 270-İstanbul'da Yeñi Kapu Mevlevî Şeyhi maḥdūmu ' Abdü'l-bāķî Efendi, şeyh-i hāzır.
- 271-İstanbul'da Kāsım Paşa Mevlevî Şeyhi ' Ali Efendi, yetmişlik.
- 272-İstanbul'da TāhirAğa Şeyhi Naqşiye'den Hacı Behçet Efendi, şeyh-i hāzır.
- 273-İstanbul'da Sulţān-Aḥmed'de Seyyāhîn Tekyesi Şeyhi Şadık Efendi, şeyh-i hāzır.
- 274-İstanbul'da Rūm İli Hısarı'nda Turmuş Baba Tekyesi Şeyhi Cerrāhiye'den Sa' id Efendi, şeyh-i hāzır.
- 275-İstanbul'da Hekîm-oğlu ' Ali Paşa Şeyhi hulefāsından Nūrî Efendi, Qālāyî-zāde, Qādirî, elli beşlik.
- 350
- 276-İstanbul'da Sulţān-Aḥmed'de Meḥmed Paşa Şeyhi Nidāî Efendi, şeyh-i hāzır.
- 277-İstanbul'da Taş Tekyelerde Tārīk-i Qādiriye'den Kemāl Efendi, şeyh-i hāzır.
- 278-İstanbul'da Hulefā-i Mevleviye'den Tāhir Efendi.
- 279-İstanbul'da Şarmāşık'da Şeyh Türlü Kāmil Efendi, altmışlık.

- 280-İstanbul'da Şarmâşık'da maḥdūmu Fu'ād Efendi, kırkılık.
- 281-İstanbul'da Fâtih'de Ṭarīḳ-i Rıfā' iye'den Ümm-i Ken'ân Şeyḫi Ken'ân Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.
- 282-İstanbul'da Dār-ı 'Osmān Şeyḫ-i Āsitāne-i Sünbūliye' de Pîş-ḳadem Şerāfe'd-dīn Efendi, Sünbūlî Şeyḫ-i ḥāzır.
- 283-İstanbul'da Kesme Kaya'da Ḳādiriye'den 'Ali Efendi, ellilik.
- 284-İstanbul'da Erzurūmî Ḳādiriye'den Fāzıl Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.
- 285-İstanbul'da Ṭarīḳ-i Sa' diye Ḥulefāsından Defter-i Ḥaḳānî Müdürî Hacı Fāik Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.
- 286-İstanbul'da Ṭarīḳ-i Ḳādiriye'den Dānî Efendi Tekyesi Şeyḫi Şenābih Efendi, altmış beş.
- 287-İstanbul'da Ḳāsım Paşa'da Dülger-zāde Şeyḫi Ḳādiriye'den Cemāl Efendi, kırkılık.
- 288-İstanbul'da Hırḳa-i Şerīf Şeyḫi Tevfīḳ Efendi altmışlık.
- 289-İstanbul'da Ṭarīḳ-i Rıfā' iye'den Sırrı Efendi-zāde Esrār Efendi, ellilik, zākir.
- 290-İstanbul'da Ṭarīḳ-i Ḳādiriye'den Ser-zākir tırşucu Efendi, yetmişlik.
- 291-İstanbul'da Ṭarīḳ-i Rıfā' iye'den Ser-zākir Ḥulūsî Efendi, altmışlık.
- 292-İstanbul'da Ṭarīḳ-i Rıfā' iye'den ve Bektāşīye'den Yaşār Baba, altmışlık.
- 351
- 293-İstanbul'da Ḳadem Tekyesi Şeyḫi Aḫmed Efendi, Sa' diye'den, yetmiş mütecevīz.
- 294-İstanbul'da Ḳadem Tekyesi Şeyḫi maḥdūmu Sa' de'd-dīn Efendi, elli beşlik.
- 295-İstanbul'da Ḳadem Tekyesi Şeyḫi diğeri Şalāḫe'd-dīn Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.
- 296-İstanbul'da Dügümlü Baba Şeyḫi Hacı Muştafā Efendi, Ḥālidî, altmışlık.
- 297-İstanbul'da Dügümlü Baba Şeyḫi, şeyḫ-i ḥāzır.

- 298-İstanbul'da Hıulefā-i Rıfā' iye'den Hacı Hālid Efendi, elli beşlik.
- 299-İstanbul'da Tārīk-i Gülşenî'den Cemāl Efendi.
- 300-İstanbul'da Edirne-ķapu'da Kuyu-başı Tekyesi Şeyhi Efendi, Bektāşīye'den bozma Nakşî, Hāzret-i Pīr' iñ çile-hānesi.
- 301-İstanbul'da Sünbūliye'den Hacı Uħud Der-gāhı Şeyhi Hacı Hāsan Efendi, yetmiş mütecāviz.
- 302-İstanbul'da Otlukcu Yoķuşunda Der-gāhı Şeyhi Sa'diye'den Mısdık Efendi, yetmişlik.
- 303-İstanbul'da Der-gāhı Şeyhi Cerrāhiye'den Du' ā-gūy-ı şehīr Muħarrem Efendi, yetmişlik.
- 304-İstanbul'da Üsküdar Bālābān Şeyhi Du' ā-gūy-ı şehīr Hūsni Efendi, şeyh-i hāzır.
- 305-İstanbul'da Sultān-Aħmed'de Tārīk-i Kādiriye'den Kaygusuz Şeyhi Efendi, seksenlik.
- 306-İstanbul'da Sultān-Aħmed'de Tārīk-i Kādiriye'den maħdūmu Aħmed Efendi, şeyh-i hāzır.
- 307-İstanbul'da Beşik-taş'da Yahyā Efendi Türbe-dāri Hāyri Efendi, ellilik.
- 308-İstanbul'da Tārīk-i Rıfā' iye'den Şeyh İhsān Efendi, re'islik ider, elli beşlik.
- 309-İstanbul'da Hāydar'da Tārīk-i Kādiriye'den Re'is Hāķķı Efendi, elli beşlik.

352

Bursa'da ve İstanbul'da görüşdüğüm, ellerini öpdüğüm meşāyih-ı kirām ile bi'l-āhire o ihtiyār-ı muħterem zevatıñ yerini işgāl iden maħdūmları veyā hāricden ta'yın olunan zevātı da yazdım. Hātırā gelebilenler bunlardır. Belki ileruda ferāmüş itdiğim veyāhūd der-hātır idemediğim zevātdan soñradan 'aķlıma gelenler olursa onları da hātımeye yazarım. Şimdi İzmir ve Selānik gibi gitdiğim maħāllerde mülāķi olduğum meşāyih-ı kirāmıñ isimlerinden der-hātırda kalabilenleri yazıyorum:

310-İzmir’ed Mora muhâcirlerinden Şeyh Emîn Efendi, belki toksanlık bir muhterem, Mısrî Şeyhi idi. Ak şakallı, nūrânî sıfatlı olub çok diğkat elini öper, du‘âsını alırdım. Bizim Şemsiyeci Evliyâ-i fakîre beñzerdi.

311-Mağdümü Meşâyıh-ı Mısrîye’den Der-gâh Şeyhi Muhyi’ d-dîn Efendi, yetmişlik bir zâtdı.

312-Diğeri Meşâyıh-ı Mısrîye’den Der-gâh Şeyhi Cemâle’ d-dîn Efendi, yetmişlik bir zâtdı.

313-Meşâyıh-ı Mısrîye’den Muhyi’ d-dîn Efendi-zâde müderris, hâfız ‘Ali Efendi, âb-ı rû-y-ı ‘ulemâ ve meşâyıh-ı İzmir’ di.

314-Meşâyıh-ı Mısrîye’den Cemâl Efendi-zâde Niyâzî Efendi, şeyh-i hâzır, on kadar birâderi vardır.

315-Meşâyıh-ı Mısrîye’den Şeyh ‘Ali Efendi Der-gahı Şeyhi Şevku’llah Efendi, şeyhimle akrabâ, elliye mütecâviz, ilk İzmir’e gitdiğimizde çocukdum gördüm.

316-Meşâyıh-ı Mısrîye’den Şeyh ‘Ali Efendi Der-gahı Şeyhi mağdümü Bedre’ d-dîn Efendi, yetmişe yakîn, ikinci def’ âda görüşdük.

317-İzmir’de Târîk-i Rıfâ’ iye’den Emîr Sultân Şeyhi Hüseyin Efendi

318-İzmir’de Târîk-i Rıfâ’ iye’den birâderi Nûrî Efendi, evvelce Bursa’da görüşmüşdük.

319-İzmir’de Târîk-i Rıfâ’ iye’den Emir Sultân Şeyhiniñ Şeyhi Magnisâlı Hacı Hasan Efendi, yetmişlik vardı.

320-İzmir’de Târîk-i Sa’ diye’den Emir Sultân Der-gahı’nda medfün Mora Yeñi-şehirli Meḥmed Efendi, fâzıl bir zâtdı, Bursa’da görüşdük.

353

321-İzmir’de Emir Sultân’da medfün Mora Yeñi-şehirli Meḥmed Efendi-zâde ‘Azîz Efendi, Medâr Köyü’nde tekve inşâ itdi, altmışlık.

322-Selânîk’de Fethiye Şeyhi Târîk-i Hâlvetiye’-i Mısrîye’den ‘Ali Efendi, yetmişlik.

323-Selānīk'de Fethiye Şeyhi Tārīḳ-i Hālvetiye'-i Mıŝrīye'den maḥdūmu Ziyā Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

324-Selānīk'de K̄ara Baba Şeyhi Tārīḳ-i Hālvetiye'-i Mıŝrīye'den Aḥmed Baba Efendi, sekseni mütēcāviz.

325-Selānīk'de K̄ara Baba Şeyhi Tārīḳ-i Hālvetiye'-i Mıŝrīye'den Mu'allim Muştafā Efendi, yetmişlik.

326-Selānīk'de K̄ara Baba Şeyhi Tārīḳ-i Hālvetiye'-i Mıŝrīye'den maḥdūmu Aḥmed Efendi, kırıklık.

327-Selānīk'de K̄apu Şeyhi Tārīḳ-i K̄adiriye'den ' Abdü'l-kādir Efendi, altmışlık.

328-Selānīk'de K̄apu Şeyhi Tārīḳ-i K̄adiriye'den Taḥsīn Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

329-Selānīk'de Ḥaşmet Efendi Şeyhi Sināniye'den Muştafā Efendi, altmışlık.

330-Selānīk'de Ḥaşmet Efendi Şeyhi Sināniye'den birāderi Şıdkī Efendi, altmışlık.

331-Selānīk'de Pazar Şeyhi Sināniye'den Şalīḥ Efendi, yetmişlik, re'īsü'l-meşāyih.

332-Selānīk'de Pazar Şeyhi Sināniye'den ḥafīdi ' Abdu'llah Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

333-Selānīk'de Nu'mān Paşa Naḳŝiye'den Meḥmed Efendi, yetmişlik, re'īsü'l-meşāyih.

334-Selānīk'de Pişmāniye Sa'diye'den Rif'at Efendi, altmışlık.

335-Selānīk'de Pişmāniye Sa'diye'den maḥdūmu Sa'de'd-dīn Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

336-Selānīk'de Sa'di Der-gāhı Şeyhi Aḥmed Efendi, altmışlık.

337-Selānīk'de Mevlevī Der-gāhı Şeyhi Eşref Efendi, ellilik.

354

338-Selānīk'de Şalı Der-gāhı Şeyhi Tārīḳ-i K̄adiriye'den Rızā Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

339-Selānīk'de İki Lüle Der-gāhı Şeyhi Sināniye'den ' Ömer Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

340-Selānīk'de Ya'kūb Paşa Der-gāhı Şeyhi Sināniye'den ' Ali Efendi, şeyḫ-i ḥāzır.

- 341-Selānik'de Zindān Der-gāhı Şeyhi Sināniye'den Ca'fer Efendi, şeyh-i hāzır.
- 342-Selānik'de Penç-şenbe Der-gāhı Şeyhi Sināniye'den 'Abdî Efendi, şeyh-i hāzır.
- 343-Selānik'de Hündî Hamamı Der-gahı Şeyhi Kadiriye'den 'İzzet Efendi, şeyh-i hāzır, Bursa'dadır.
- 344-Selānik'de Siyāhî Şeyh Bilāl Efendi.
- 345-Minhalıc'da Tarīk-i Kadiriye'den Hacı Hasan Baba Efendi, yetmiş mütecāviz.
- 346-Midillu'da Mevlevî Şeyhi Nazîf Dede Efendi, Kāsım Paşa Şeyhi 'niñ birāderidir, yetmiş mütecāviz.
- 347-Midillu'da Kadirî Şeyhi Nüre'd-dîn Efendi.
- 348-Midillu'da Hālidiye'den müsāferetle gelen Şeyh Şabrî Efendi.
- 349-Limni'de Tarīk-i Kadiriye'den Eş-Şeyh Emîn Efendi, yetmişlik.
- 350-Limni'de Türde-dār-ı Hāzret-i Pîr Niyāzî Efendi.

Bursa'da ve hāricde intisāb itmiş, hilāfet almış muhibbānıñ isimlerini de berā-y-ı hātra yazıyorum:

- 1- Derviş Hamdi'niñ intisābı, 19 Cemāziye'l-āhîr sene 1308, Hışar Mağāllesi'nden.
- 2- Derviş Meḥmed'niñ intisābı, çıkıkcı, 2 Şa' bān sene 1308, Duḡter-i Şeref Mağāllesi'nden.
- 3- Derviş Sa'îd'niñ intisābı, 2 Şa' bān sene 1308, Duḡter-i Şeref Mağāllesi'nden.

355

- 4- Derviş Edhem'niñ intisābı, 9 Muḡarrem sene 1309, inkār-ı tarīk itmekle 11 Zi'l-ka'de sene 1309 sağ kolu kopmuşdur.
- 5- Arnabūd 'Abdî Efendi'niñ maḡdümü 'Oşmān Nūrî Efendi'niñ intisābı, 24 Rebi' u'l-āhîr sene 1309, bi'l-āhîre meb'ūs oldu.

- 6- Derviş Nâfiz'in intisâbı, 12 Rebî' u'l-evvel sene 1311.
 - 7- Derviş Câvid'in intisâbı, 11 Cemâziye'l-evvel sene 1315, Mora Yeñi-şehirli.
 - 8- Derviş Ferîd'in intisâbı leyle-i Reğâib sene 1315, reji me'mûrlarından 'adliye zâbı kâtibi.
 - 9- Derviş Râsim'in intisâbı 6 Ramazân sene 1325 Mora Yeñi-şehirli.
 - 10- Derviş 'İzzî'niñ intisâbı 18 Şevvâl sene 1315.
 - 11- Derviş İbrâhim'in intisâbı 12 Rebî' u'l-evvel sene 1316, Tatar Muştafâ'nın üveği birâderi.
 - 12- Derviş 'Oşman'in intisâbı 12 Rebî' u'l-evvel sene 1316.
 - 13- Derviş Kütahyalı'nın intisâbı 21 Cemâziye'l-evvel sene 1316.
 - 14- Derviş Mehmed'in intisâbı 27 Receb sene 1318, 'Arâkiyeci Aḥmed Ağa oğlu.
 - 15- Derviş Ḥâfız'in intisâbı 27 Receb sene 1318.
 - 16- Derviş İbrâhim'in intisâbı 15 Şa' bân sene 1317, Reyhanlı Kâim-maḡam Muştafâ Efendi'niñ oğlu.
 - 17- Derviş Muştafâ'nın intisâbı 15 Şa' bân sene 1317, Şemsiyeci Evliyâ Efendi ḡafîdi.
 - 18- Derviş Ḥasan'in 24 Şa' bân sene 1317 telḡîn, Murâdiyeli.
 - 19- Derviş Edhem Efendi'niñ 13 rebî' u'l-âḡir sene 1312 telḡîn, ser-ḡalka 12 Zî'l-hicce sene 1333.
 - 20- Derviş İdris'in 14 Zî'l-hicce sene 1312 telḡîn.
- 356
- 21- Derviş 'Ali'niñ intisâbı 24 Rebî' u'l-âḡir sene 1319, meydancı.
 - 22- Derviş Aḡmed'in intisâbı 16 Zî'l-ka' de sene 1320 telḡîn, çöpür.
 - 23- Derviş Mehmed'in intisâbı 21 Cemaziye'l-evvel sene 1321.
 - 24- Derviş Ḥüseyin'in intisâbı 21 Cemaziye'l-evvel sene 1321.

- 25- Derviş Zeynel'in intisabı 8 Cemaziye'l-evvel sene 1322.
- 26- Derviş 'Ali'nin intisabı 27 Receb sene 1322, bakaç.
- 27- Derviş 'Ali'nin intisabı 15 Şa'bân sene 1322.
- 28- Derviş Receb'in intisabı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1323 dersi.
- 29- Derviş Yûsuf'un intisabı 5 Rebi' u'l-evvel sene 1323.
- 30- Derviş Meḥmed'in intisabı 12 Cemaziye'l-evvel sene 1323
- 31- Derviş 'Abdu'r-raḥmân'in intisabı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1324.
- 32- Derviş 'Ali'nin intisabı 12 Zî'l-hicce sene 1324, mühtedî.
- 33- Derviş Cevdet'in intisabı 5 Cemaziye'l-âḥir sene 1324, mühtedî.
- 34- Derviş Aḥmed'in intisabı 1 Cemaziye'l-âḥir sene 1325.
- 35- Derviş 'Arab Muştafâ'nin intisabı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1329.
- 36- Derviş Süleymân'in, Ḥacı Meḥmed'in intisabları 26 Cemaziye'l-evvel sene 1329.
- 37- Derviş Aḥmed'in intisabı 12 Rebi' u'l-âḥir sene 1330.
- 357
- 38- Derviş Celî'nin intisabı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1330, Ḥaleb.
- 39- Derviş Kemâl'in intisabı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1330
- 40- Derviş Meḥmed'in intisabı reḡâib sene 1331.
- 41- Derviş Meḥmed'in intisabı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1332, Çehar-şenbe'nin Meḥmed.
- 42- Derviş Süleymân'in intisabı 27 Receb sene 1332, saçaç.
- 43- Derviş Meḥmed'in intisabı 27 Receb sene 1332, saçaç.
- 44- Derviş Ferîd'in intisabı 7 Rebi' u'l-âḥir sene 1334.

- 45- Derviş Dāvud Efendi'niñ intisābı 12 Şevvāl sene 1334, 21 Rebī' u'l-āḥir sene 1337 ḥilāfet virilmiştir.
- 46- Derviş Ḥayri'niñ intisābı 15 Cemāziye'l-evvel sene 1338.
- 47- Derviş Muḥarrem'iñ intisābı 27 Receb sene 1336.
- 48- Derviş Tevfīk'iñ intisābı 25 Receb sene 1337 telkīn, Moralı.
- 49- Derviş Oğlu Cāhid'iñ intisābı 28 Şa' bān sene 1336 telkīn.
- 50- Derviş Rızā'niñ intisābı Narlı Şeyḥi, 3 Zi'l-hicce sene 1337 ḥilāfet virilmiştir.
- 51- Derviş 'Ali'niñ intisābı 27 Zi'l-ka' de sene 1338 ders, Hamza Efendi dāmādı.
- 52- Derviş Meḥmed 'Ali'niñ intisābı 1 Zi'l-ka' de sene 1339, ekmekci
- 53- Derviş 'Ali'niñ intisābı 1 Zi'l-ka' de sene 1339, keçeci.
- 54- Derviş İḥsān'iñ intisābı 8 Zi'l-ka' de sene 1339, mu' allim.

358

- 55- Ruscuḡ Muhācirlerinden ve Maḥāllesi'nden Derviş Şāliḥ'iñ intisābı 27 Şafer sene 1311.
- 56- Ruscuḡ Muhācirlerinden ve Maḥāllesi'nden Derviş Ḥāfız Aḥmed ibn-i İsmā' il'iñ intisābı 4 Rebī' u'l-evvel sene 1311.
- 57- Şofya Muhācirlerinden ve Narlı Maḥāllesi'nden Ḥāfız Muştafā ibn-i Ḥayru'llah intisābı 4 Rebī' u'l-evvel sene 1311.
- 58- Tatar Muhācirlerinden Muştafā'niñ intisābı sene, 29 Teşrin-i evvel sene 1309.
- 59- Makinist Bekr Efendi-zāde Memdūḡ Bey'iñ intisābı Cemāziye'l-evvel sene 1311, 4 Teşrin-i sāni sene 1309.
- 60- Murādiye Maḥāllesi'nden Ḥasan ibn-i Ḥüseyn'iñ intisābı 22 Şafer sene 1312, 12 Ağustos sene 1310.
- 61- Mora Yeñi-şehirli Şalāha'd-dīn'iñ intisābı 7 Rebī' u'l-āḥir sene 1312, 26 Ağustos sene 1310.

62- Yanyalı Derviş Sa' de'd-dîn'in intisâbı 1 Receb sene 1312, 16 Kânûn-ı evvel sene 1310.

63- Niş Muhâcirlerinden Şâkir'in intisâbı 20 Ramazân sene 1312, 5 Mart sene 1311.

64- Derviş Aḥmed'in intisâbı 15 Şa' bân sene 1318, Derviş 'Abdu'llah'ın kayını.

65- Kâra-baş Şeyḫi-zâde Emin Efendi'niñ intisâbı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1320.

66- İstanbullu Ḥâlîl'in intisâbı, 27 Rebi' u'l-evvel sene 20, yek-çeşm.

67- Berber derviş 'Osman'ın intisâbı 15 Zî'l-ka' de sene 1339.

68- Derviş Muştafâ'nın intisâbı 23 Zî'l-ka' de sene 1339, İḥsân'ın birâderi.

69- Bektâşî Babalarından Meḥmed 'Ali Babonuñ intisâbı ve telkîn 16 Muḥarrem sene 1340.

70- Feḥâme'd-dîn'in intisâbı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1340.

71- 'Avnî'niñ intisâbı 12 Rebi' u'l-evvel sene 1340.

359

72- Hüsâme'd-dîn Der-gâhî'nin Şeyḫ-i Vekîli Muştafâ Efendi'ye telkîn 5 Cemâziye'l-âḫir sene 1340.

73- Derviş Meḥmed'in intisâbı, İnegöllü 5 Cemâziye'l-evvel sene 1340.

74- Derviş Niyâzi'niñ intisâbı 10 Cemûziye'l-evvel sene 1340.

75- Derviş Aḥmed'in intisâbı, Asaḫozlu, 3 Receb sene 1340

76- Derviş 'Abdu'llah'ın intisâbı, küçük, 16 Şa' bân sene 1340, keçeciniñ birâderi.

77- Derviş Boşnâk intisâbı, terzi, 27 Receb sene 1340.

78- Derviş Midḥat'ın intisâbı, Hüsâme'd-dînî, 17 Zî'l-hicce sene 1340.

79- Derviş Yahyâ'niñ intisâbı, 2 Şa' bân sene 1340.

80- Derviş Süleymân'ın intisâbı, 'arabacı, toğramacı, 8 Şa' bân sene 1341.

81- Derviş 'Ali'niñ intisâbı, gazeteci, lisede, 15 Şa' bân sene 1341

- 82- Derviş Ramazân'ın intisâbı, Aşk-şehirli, asker, 5 Zî'l-ka' de sene 1341
- 83- Morali Tekyesi'ne Şeyh olan Muştafâ Efendi'ye icâze i'fâsı 4 Şa' bân sene 1342.
- 84- Boyacı Derviş Mehmed'in intisâbı 27 Receb sene 1342.
- 85- Derviş Receb'in intisâbı 4 Şa' bân sene 1342.
- 86- Derviş Şevket'in intisâbı, berber 4 Şa' bân sene 1342.

14 Şafer sene 1344 soñ muqâbele yapılmış ve tekyeler sed idildikten soñra tabi'î kimseye telkîn-i zıkr olmamıştır. Hâricde intisâb idenleri de berâ-y-ı hâtra yazacağım:

360

- 1- Limni'de ibtidâi mektebi mu'allimi Taşsin Efendi'nin intisâbı 13 Zî'l-hicce sene 1313
- 2- Limni'de nüfus me'muru Hüseyin Efendi'nin intisâbı 11 Zî'l-hicce sene 1313.
- 3- Limni'de düyün-ı umûmîye me'muru Kemâl Efendi'nin intisâbı Zî'l-hicce sene 1313, Midillu'dan
- 4- Limni'de Derviş Ali'nin oğlu Ha-üseyin'in intisâbı 27 Receb sene 1318.
- 5- Limni'de Müftî-zâde Celâle'd-dîn Efendi'nin intisâbı 17 Cemaziye'l-âhîr sene 1316.
- 6- Limni'de Şeyh Niyâzî Efendi'nin birâderi Bedre'd-dîn Efendi'nin intisâbı 17 Cemaziye'l-âhîr sene 1316.
- 7- Limni'de Şeyh Niyâzî Efendi'nin birâderi Rızâ Efendi'nin intisâbı 17 Cemaziye'l-âhîr sene 1316.
- 8- Limni'de Şeyh Niyâzî Efendi'nin eniştesi Aşmed Bey'in intisâbı 19 Cemaziye'l-âhîr sene 1316.
- 9- Limni'de ibtidâi mu'allimlerinden Abdü'l-kâdir Kutbî Efendi'nin intisâbı 19 Cemaziye'l-âhîr sene 1316.

- 10- Limni'de ahveci naıbi Siyh'i Dervif ' mer'in intisabı 19 Cemaziye'l-hir sene 1316.
- 11- Limni'de zabtiye Hasan Hesn Efendi'nin intisabı 2 Receb sene1318.
- 12- Limni'de Dy Hseyin Aa intisabı 2 Receb sene1318.
- 13- Limni'de Gmrk Ba-ktibi Nesib Bey'in intisabı 25 afer sene 1320.
- 14- Limni'de Mondoros Gmrk Mdri İsm'il Efendi intisabı 18 Reb' u'l-evvel sene 1322
- 15- Limni'de muasebeci Sleymn Bey'in intisabı 19Reb' u'l-evvel sene 1322.
- 16- Limni'de Sbı mutaarrıf Hfız Paa-zade Nil Bey'in intisabı 22 Cemaziye'l-evvel sene 1326.

Daha bira zat var ise de der-atr idemediimden buna ifyete mecbr oldum.

361

- 1- Midillu'da Siyh Bekr Efendi'nin intisabı 10 Cemziye'l-evvel sene 1316, ilfeti 10 Cemziye'l-hir sene 1317 virilmidir.
- 2- Midillu'da Virg Ba-ktibi Glib Efendi'nin intisabı 10 Cemziye'l-hir sene 1316.
- 3- Midillu'da Nazif Efendi'nin intisabı 15 Cemziye'l-evvel sene 1317
- 4- Midillu'da İsm'il'in intisabı 12 Cemziye'l-evvel sene 1317
- 5- Midillu'da Gmrk Muafaza Me'mru Amed Efendi'nin intisabı 12 Cemziye'l-evvel sene 1317
- 6- Midillu'da ahveci Siyh Vaıf'ın intisabı 12 Cemziye'l-evvel sene 1317
- 7- Midillu'da gmrk me'mrunun olu Nfız Efendi'nin intisabı 12 Cemziye'l-evvel sene 1317
- 8- Midillu'da Dervif Bar'ın intisabı 13 Cemziye'l-evvel sene 1317
- 9- Midillu'da Tail-dr 'rif Efendi'nin intisabı 13 Cemziye'l-evvel sene 1317

- 10- Midillu'da Bekr Efendi'niñ bacanağı Siyāh'i Ca'fer Efendi'niñ intisābı 13 Cemāziye'l-evvel sene 1317
- 11- Midillu'da zābiṭa on-başlılarından Hacı İshāq Efendi-zāde Hāsan Efendi'niñ intisābı 15 Cemāziye'l-evvel sene 1317
- 12- Midillu'da Muştafa Cāvit-zāde Ziyā intisābı 16 Cemāziye'l-evvel sene 1317.*
- 13- Midillu'da 'Asker Receb'iñ intisābı 17 Cemāziye'l-evvel sene 1317
- 14- Midillu'da Baqqāl Hāsan Efendi'niñ intisābı 16 Cemāziye'l-evvel sene 1317
- 15- Midillu'da Derviş Ferhad'iñ intisābı 16 Cemāziye'l-evvel sene 1317
- 16- Midillu'da Arnabūd Hāsan'iñ intisābı 28 Cemāziye'l-āḥir sene 1318
- 17- Midillu'da Hāfız Hāsan Efendi'niñ intisābı 28 Cemāziye'l-āḥir sene 1318.

362

- 18- Midillu'da Zābiṭa Necīb'iñ intisābı 29 Cemāziye'l-āḥir sene 1318.
- 19- Midillu'da Hacı Hāsan'iñ intisābı 29 Cemāziye'l-āḥir sene 1318.
- 20- Midillu'da Temel Muştafa'nıñ intisābı 29 Cemāziye'l-āḥir sene 1318.
- 21- Midillu'da Çāvuş Muştafa Efendi intisābı 21 Şafer sene 1320, bankaada.
- 22- Midillu'da Rāmiz Bey'iñ intisābı 21 Şafer sene 1320.
- 23- Midillu'da Sa'arci Emīn Efendi-zāde intisābı 29 Şafer sene 1322.
- 24- Midillu'da Zābiṭa Hacı Muhyi'd-dīn intisābı 29 Şafer sene 1322.
- 25- Midillu'da Rif'at Bey-zāde Nāfız intisābı 28 Şafer sene 1322.
- 26- Midillu'da Mevlānā Muştafa intisābı 29 Şafer sene 1322.
- 27- Midillu'da Belediye Me'muru Siyāhî Aḥmed Efendi intisābı 9 Rebī' u'l-āḥir sene 1326.
- 28- Midillu'da İbtidāi mu'allimi Mü'ezzin Rızā intisābı 9 Rebī' u'l-āḥir sene 1326.

- 29- Midillu'da Berber 'Ali Bey'in intisabı 9 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 30- Midillu'da Hüseyin Ağonu'nun intisabı 9 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 31- Midillu'da toğramacı 'Aşif'in intisabı 9 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 32- Midillu'Da topuz Hüseyin'in intisabı 16 rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 33- Midillu'da Cemal Efendi'nin intisabı 16 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 34- Midillu'da Düyün-ı 'Umumîye'de Râsim Efendi'nin intisabı 17 Rebi' u'l-ahir sene 1326.

363

- 35- Midillu'da Liman Reisi'nin Mağdumu Süleymân Bey'in intisabı 17 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 36- Midillu'da 'Udi İbrâhîm Efendi'nin intisabı 17 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 37- Midillu'da Kahveci Hüseyin intisabı 17 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 38- Midillu'da Temürcü Ahmed Ustonu'nun intisabı 17 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 39- Midillu'da İzmirli Derviş Haqqı'nın intisabı 19 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 40- Midillu'da Mâliye muqayyidi Tevfîk Bey'in intisabı 22 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 41- Midillu'da Mü'ezzin Rızâ Efendi'nin yeğeni Hasan intisabı 29 Rebi' u'l-ahir sene 1326.
- 42- Midillu'da Ayvalıklı Vehbî Efendi'nin intisabı 30 Rebi' u'l-ahir sene 1326.

Daha bir bu kadar müntesibin var ise de bir kısmı köylerde, bir kısmı hâricde olduğundan kayd idilmemiş ve hatırda kalmamış olduğundan bu kadarla iktifâ itdim.

Gerek Bursa'da ve gerek Midillu ve Limni, Gemlik gibi mağâllerde otuz kırk kadar da kadınlardan müntesibimiz vardır. Ba'zıları zevciyle berâber intisab itmiş, ba'zıları hod-be-hod inâbe itmişlerdir. Faqat bunların isimlerini ayru ayru derce lüzüm görmedim. Rebi' u'l-evvel 1326 târihinden sonra da ortalık herc ü merc olduğundan onbeş yigirmi sene Bursa'dan hârice

çıkmadığım gibi Balkān Harbi'nden sonra da Limni ve Midillu Yunan'a gitmiştir. Ve bi'l-āhire der-gāhlar ve t̄ariqatlar ilgā idildiğinden derviş yapmaktan da t̄abi'î vaz geçilmiştir. Ellerini öpdüğüm ve kendilerinden ders okuduğum havāce-i kirām ve dest-būs iderek teveccüh ve du'ālarını alarak huşūşiyet hāşıl itdiğim 'ulemā-i kirām:

364

- 1-Şeker Hoca Mektebi Mu'allim-i Muhteremî 'Ali Efendi, ilk besmele okuduğum zātdır.
- 2-Na'iband-oğlu Mektebi Mu'allimi hocam 'Ali Efendi, hıfza başlamış iken Minhalıc'a gitdik.
- 3-Rüşdiyede Başak Karyeli Ahmed Efendi, birinci sınıf birkaç ay kadar okumuşdum.
- 4-Minhalıc Rüşdiye Mu'allimi 'Ali Efendi, gāyet şūfî bir zātdı.
- 5-Minhalıc Rüşdiye Mu'allimi Hasan Efendi, şehadet-nāme bunun zamānında aldım.
- 6-Bursa'da Müftü Hacı Kerim Efendi, hitābet imtiḥānını huzūrında oldum.
- 7-Bursa'da Müftü 'Uşşākî İbrāhīm Efendi, pederimiñ *Şifā Şerif* okuduğu zātdır ki teveccühü vardır.
- 8-Dağıstanlı Hacı Muştafa Efendi, 'ābid ve zāhid ve Nakşiyeye'den mücāzlı, hürmeti var idi.
- 9-Kır-şehirli Yūsuf Efendi, 'āşık ve 'ārif, fāzıl, Nakşiyeye'den müstaḥlef çok teveccühü var idi.
- 10-Şamsun Müftüsü Vā'iz Ramazān, fāzıl bir zāt olub Bursa 'ulemāsının ḥasedinden me'yyūs, ve idilen mu'āvenete memnūn olmuşdu.
- 11-Vā'iz Fehmî, 'urefādan ve mutaşavvifeden bir zāt olub şamimî görülmüşdü.
- 12-Vā'iz Sāmi, 'urefādan ve mutaşavvifeden bir zāt olub şamimî görülmüşdü.
- 13-Hünkār İmamı Emīn Efeendi, musikî-şinās bir zāt olub ḥayluca tevşih ve ilahî neşr itmişti.
- 14-Kūlahî-zāde Hacı İbrāhīm Efendi 'ālim, fāzıl-ḥalūq bir zāt olub fakire çok teveccühü vardı.
- 15-'Ulmādan Ak-kūlah Hacı 'Abdu'llah Efendi, Seydi-şehirli 'Abdu'llah Efendi Hulefāsından olub fakire çok teveccühü vardı.

16-Aydınlı Münzevî Meḥmed Efendi, Başcı Tekyesi'nde oturur, mazanneden bir zâtdı.

365

17- Re'îsü'l-müderrişin 'Oşmân Efendi, faḳîre çok ḥürmet-kâr bulunur, hoş aḥlâkı var idi.

18- Re'îsü'l-müderrişin Câmi'-i Kebîr İmamı Rızâ Efendi, kezâ teveccühü var idi, hattâ rahatsız, âyin-i nefes itdirmişdi.

19- Bağvî-zâde Ḥacı Meḥmed Efendi, 20-Maḥdûmu Re'îsü'l-müderrişin Ḥacı Şâdıḳ Efendi, her ikisinin de fevḳa'l-'âde ḥürmetleri ve teveccühleri var idi. Şâdıḳ Efendi ḥulefâ-i Nakşîye'dendir.

21-Ḥattâṭ Râşid Efendi, şülüşde yazı ḥocam idi.

22-Câmi'-i Kebîr İmamı Ḥacı İsmâ'îl Efendi, gördükce elini öper, du'âsını alırdım, mazanneden bir zâtdı.

23-Câmi'-i Kebîr İmamı Ḥacı 'Ali Efendi, Ḥulefâ-i Nakşîye'dendir, pek mübârek bit zâtdı.

24-Mora Yeñi-şehir Müftîsi Ḥacı Emîn Efendi, kibâr, nâzik bir zât idi, faḳîre çok ḥürmet-kârı.

25-Bursa Ḥâkimi 'Âşım Molla, her hafta der-gâhıma gelir, faḳîre karşı çok ḥürmet beslerdi.

26-Bursa Ḥâkimi Reşâd Molla, ḥürmet-i maḥşûşası vardı.

27-Alay Müftîsi Faḥre'd-dîn Efendi, muḥaddişin-i meşhûreden olup faḳîre ḥürmet-i maḥşûşası vardı.

28-Taş-kürsü Şeyḫi Ḥacı Aḥmed Efendi, Tarîḳ-i Nakşîye müntesiblerinden olup teveccühü çok idi.

29-Hâşım Velî Efendi, Roma Sefâreti İmamı, bir ḥayli eşerleri vardır.

366

Ba'zı ümerânın ḥüsn-i teveccühü olarak maḫzar-ı iltifâtı olduğum gibi ba'zı üdebâ ile şamîmâne görüşdüğümüzden berâ-y-ı ḥaṭra añları da şuraya derc ediyorum ki vesîle-i du'â olur:

- 1-Şadr-ı esbak Şâdık Paşa, Limni'de görüşülmüş, haqqımda pek taqdîr-karâne sözlerle iltifât itmiştir.
- 2-Divân Muḥasebe Re'îsi Zühdî Bey, muḥibb-i tarîkat olub Limni'ye gitmekliğimi teşvîk iden zâtdır.
- 3-Divân Muḥasebe Re'îsi Aḥmed Bey, 'âile cihetinden akrabâ olub haqqımda çok ḥürmetkâr bulunurdu.
- 4-Baş-mâbeynci Hacı 'Ali Paşa, Şeyḥ Şâbit'in inşaa'tı tolayısıyla gidilmiş, görüşülmüşdü.
- 5-Baş-kâtib Şüreyyâ Paşa, Şeyḥ Şâbit'in inşaa'tı tolayısıyla haqqımızda çok ḥürmet-kâr bulundu.
- 6-Ebu'l-Hüdâ Efendimiz'in birâderi Seyyid Hamza, Bursa'da der-gâhda görüşülmüş ve uşul-i zikrden pek maḥzûz olmuşdu.
- 7-Dâmâd Aḥmed Refîk Bey, Bursa'da der-gâhda görüşülmüş haqqımızda çok ri'âyet-kâr bulundu.
- 8-Vâlî Arnabûd Ḥalîl Paşa, her Muḥarrem der-gâha gelir sitâyiş-kâr iltifâtda bulunur ve i' lân iderdi.
- 9-Vâlî Arnabûd Reşîd Paşa, haqqımda taqdîr-karâne sözler şarf ider, iltifât iderdi.
- 10-Vâlî Arnabûd Tevfîk Bey, sülefâları gibi der-gâha gelir Muḥarrem de ve bayramda inâbe iderdi.
- 11-Müdde'î-i 'Umûmî Reşîd Bey, haqqımda çok ḥürmet-kâr olub der-gâha gelir, zikrde bulunurdu.
- 12-Âşıyanî Re'îsi Hacı 'Âşım Bey, haqqımda çok ḥürmet-kâr olub der-gâha gelir, taqdîr-karâne iltifâtlar iderdi.
- 13-Ferîk Sâmi Paşa, haqqımda çok ḥürmet-kâr olub der-gâha gelir, cem'iyetlerimizde bulunurdu.
- 14-Liva Necîb Paşa, haqqımda çok ḥürmet-kâr olub der-gâha gelir, cem'iyetlerimizde bulunurdu.

15-Baħriye Nāzırı Hacı Vesīm Paşa, ‘āile cihetinden aħrabā olub, ħürmet-kār bulunurdu, Mevlevî idi.

367

16-Müşārün İleyhiñ Dāmādı Liva İsmā‘îl Paşa, muħibb-i Mevlevî olub ħaħķımda çok ħürmet-kār bulunurdu.

17-Düyün-ı ‘Umümîye Nāzırı ‘Ali Rızā Bey, ħaħķımda çok taħdîr-kārâne bulunurdu.

18-Erzurüm Vālisi Hıydar Paşa, Bursa’da mutaşarrıf idi, ħürmet-kār bulunurdu.

19-Limni Vālisi Uzün Etekli Rızā Bey, Hızret-i Pîr’e teveccüh-i maħşûşası olub ħaħķımda ħürmet-kār idi.

20-Çatalca Mutaşarrıfı Cevād Bey, Süleymān Paşa-zāde olub ceddimiñ müntesiblerinden idi.

21-Meclis-i Meşāyih Nāzırı Çerkeş Şeyh-zāde Hacı Tevfîk Efendi, meşihat imtiħānım onuñ ħuzûrunda olmağla ħaħķımda taħdîr-kārâne idi.

22-Maħdumu Server Bey, Bursa’da bulunduğ u eşnāda görüşdük, ħürmet-kār idi.

23-Reji Nāzırı Mora Yeñi-şehirli ‘Ali Bey, Bursa’da bulunduğ u eşnāda görüşdük, ħaħķımda ri‘āyet-kār bulunurdu.

24-Müdde‘î-i ‘Umümî ‘Ali Efendi, Üsküdār Bedevî Şeyhi’niñ eniştesi olub faķire ħürmet-i maħşûşası vardı.

25-Aħmed Vefîk Paşa, Minħalıc’da rüşdiyede iki defa ħuzûrunda imtiħān oldum, taħdîr itmişdi.

26-Sıdķı-zāde Bursalı ‘Ali Rızā Efendi, dayımıñ dünürü olub ħaħķımızda çok ri‘āyet-kār idi.

27-Defter-dār Kāmil Bey, teveccüh-i maħşûşası var idi.

28-Mektübcu Süleymān Nazîf Bey, taħdîr-kārâne iltifāt iderdi.

29-Vālî ‘Azmi Bey, i‘lān-ı Meşrûtiyet’de Bursa Ma‘ārif Müdüri idi, ħaħķımda ħürmet-kār idi.

30-Üdebādan İbnü’l-Emîn Mahmūd Kemāl Bey, ħaħķımda çok taħdir-kār bulunurdu.

31- Hüseyn Vaşşâf Bey, Sirkeci Gümrük Baş-müdüriyetinden müteķā'id, fevķa'l-āde taķdīr-kārdır.

32-Nāzımü'l-hikem Aḫmed Ḥamdi Bey, Bursa'da der-gāhda görüşmüşdük.

368

33-Mu'allim Feyzī Bey, der-gāhda iki sā'at kadar görüşdük, birbirimiziñ ḫaķıķatini añladık.

34-Feylesof Rızā Tevfīķ Bey, der-gāha üç defa geldi, görüşdük ve ḫaķkımda taķdīr-kārāne neşriyātda bulundu.

35-Dārü'l-fünün müderrislerinden Meḫmed 'Ali 'Aynī Bey, der-gāha üç defa geldi ve manzümelerini taḫmīs itdirdi.

36-Şehbender-zāde Aḫmed Ḥilmi Bey, der-gāhda ve ḫānesinde birkaç def ā mülāķī olduk.

37-Üdebādan Şādık Vicdānī Bey, der-gāhda görüşdük, Bursa'da mektübcu idi.

38-İḫtikālcı Ziyā Bey, der-gāhda görüşdük, ḫaķkımda taķdīr-kār bulunurlar.

39- ----- Sefiri Bāķī Bey, Bursa'da çok zamañlar görüşölmüş ve ḫaķkımda teveccüh-kāmla severdi.

369

Benim değerime te'ālī iş bu *Dil-dār-ı Şemsî* nām eşer-i nācizānem 20 Şa'bān sene 1347 tārīhinde başlanılmış faķaḫ araya Ramazān-ı Şerīf girdiği gibi biraz da raḫatsızlıđım ḫuşöle gelmekle ancak Ḥāzret-i Pīr Efendimiz'in müddet-i 'ömrü kadar olan yetmiş sekiz günde ikmāline muvaffaķ oldum. Bu, ḫaḫrda ḫalañlar olub mürür-ı zamañla der-ḫaḫr idemediğim vaķ'alar ḫabi'ī derc idilemedi ve 'ibāreler Türkçe olub esāsen nişāniye yazmağa da iķtidārim olmadığından naşıl toğdıysa öylece müsvedde ḫālinde yazıldı. Vāķi' olan ḫuşürātiñ işlahı okuyan zevāt-ı kirāmdan temennī olunur. Kendim bunu yazarken o ḫaḫıralar bende teceddüd itdiğinden kiminden zevķ, kiminden teessür duydum. Artık okumağa tenezzöl idenler ne duyarlarsa kendi ḫesāblarına 'āiddir. Beđendiklerini alırlar, beğenmediklerini bırakırlar. "Ḥüz mā şafā, da' mā keder." Ve şalla'llahü 'alā eşrafı ve es'adi nürü cemī'i'l-enbiyā-i ve'l-mürselīn

ve'l-ḥamdü li'llāhi rabbi'l-ālemīn. 8 Zî'l-ka' de sene 1347 ve 18/5 Nisân sene 1307/1929 yevm-i Penç-şenbe sâ' at 11.

El-fakîr

Meḥmed Şemse'd-dîn el-Mısrî e's-Sa'dî el-ḳâdirî ibni e's-Seyyid e'ş-Şeyḥ İsmâ'îl Nazîf e's-Sa'dî el-Mısrî ibni e'ş-Şeyḥ Aḥmed Şemse'd-dîn el-Mısrî ibni e'ş-Şeyḥ Meḥmed Zeyne'l-âbidîn el-Mısrî ibni e'ş-Şeyḥ Aḥmed Ni' metî el-Mısrî ibni e'ş-Şeyḥ 'Ali el-Mısrî ibni e'ş-Şeyḥ el-Hâc Meḥmed Şaḥfî e's-Sa'dî el-Ḳâdirî el-Mısrî 'an ḥulefâ-i Ḥazret-i eş-Şeyḥ Meḥmed Niyâzî el-Mısrî el-Ḳâdirî el-Ḥâlvetî el-Malaṭî el-Ḥānefî ḳaddesa'llahü esrārahüm.

370

LİMNİ AṬASI'NDA MEDFÛN BULUNAN BA'Zİ KÛBERÂ'

- 1- 1105 Cenâb-ı Pîr-i Dest-gîrim Ḥazret-i Mısrıyyü'n-Niyâzî ḳuddise sırruhü, türbe-i maḥşûşasında.
- 2- 1177 Aḥmed Kâmil Paşa, Türbe-i Şerîfe muttaşıl ḳabristânda.
- 3- 1229 İpşalalı Aḥmed Paşa, Türbe-i Şerîfe muttaşıl ḳabristânda.
- 4- 1124 Baltaçı Meḥmed Paşa, Türbe-i Şerîfe muttaşıl ḳabristânda.
- 5- Şeyḥ Şiyâmî, Türbe-i Şerîf'in ilerusunda ḥuşûşî bir türbede.
- 6- Şeyḥ Emîn Efendi, Ṭarîk-i Ḳâdirî ḥulefâsı'ndan der-gâhın içünde.
- 7- 1300 Şeyḥ Abdal Baba, der-gâhın inşâsına bâ' iş olan zâtdır, der-gâhda.
- 8- 1317 Meḥmed Şâdık Paşa, şadr-ı esbak, münakḳaben orada medfündür.
- 9- Mutaşarrıf 'Abdu'llah Şâid, der-gâhda medfündür.
- 10-1144 E'ş-Şeyḥ Maḥmûd Efendi, Ḥazret-i Pîr'in ḥulefâsındandır, birlikde medfündür.
- 11- Nüre'd-dîn Paşa, türbe ḥâricinde.
- 12- Ḳapu-ḳıran Meḥmed Paşa, türbe ḥâricinde, oğlu Meḥmed Bey.

13- Hoca 'Osmān Efendi, türbe hāricinde.

14- 'Abdī-i Siyāhī, türbe hāricinde.

15- E'ş-Şeyh Yūsuf el-Ḳadirī, türbe hāricinde.

371

16- 1316 Terzi Meḥmed Efendi, türbe hāricinde.

17- Mevlevī Meḥmed Efendi, türbe hāricinde.

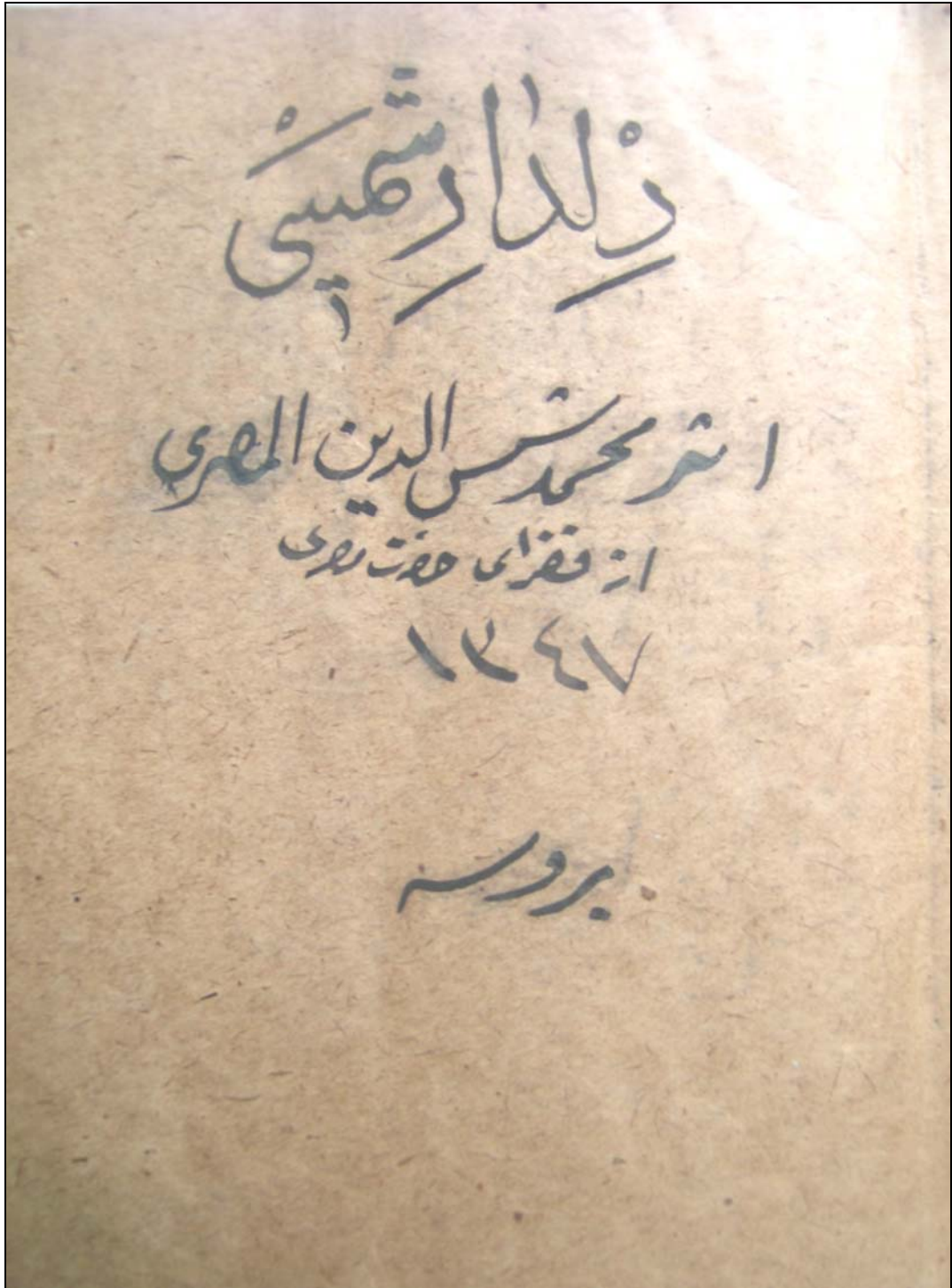
18- 1327 Maḥmūd Celāle'd-dīn Efendi, müftī, türbe hāricinde, 25 Mart.

19- 1300 Rācid Efendi, şu'arādan, türbe hāricinde.

20- 1191 Seyyid Hālīl Efendi, ḥam-ṭābdan, türbe hāricinde, bi-ḥaḳḳın 'Osmānī.

21- Lala Süleymān Ağa, Dārü's-sa'āde Ağası olub munaḳḳaben gelmişdir, bi-ḥaḳḳın 'Osmānī,
sene 68.

EKLER

Dildâr-ı Şemsî kapakaltı sayfası

دردار شمسك [۱]		اولاد در وقت بر لانه سالك	
صفحه	دردار شمسك	اولاد	تعداد
۲	مقدمه	دردار شمسك	۲۷۱
۳	پدر زهره حاليه آيينه روبروي	انگاشسي	۲۷۵ ۲۹
۹	نيماليجه غزيميز	زوالقفاشسي	۲۹۶ ۳۳
۱۱	استابوله اوجيني در درونم	اغقار شمسك	۳۴۰ ۳۸
۱۴	بنيجه رزم رشيته تمام	اغقار شمسك	۳۷۸ ۴۰
۲۵	صنجه نه كرزيم اوزام	فولاشسي	۵۰۸ ۷
۳۶	استابوله التقي رزم	اغقار شمسك	۵۱۵ ۱۷
۴۰	لمني برنجي زيارتم	اغقار شمسك	۵۲۵ ۱۶
۴۵	استابوله بدني غزيميز	بيارسي	۵۳۸ ۳۳
۴۹	لمني الميجه رزم سونجه طريقيه	اغقار شمسك	۵۷۰ ۳۰
۸۹	اوجيني غزيميز در لوطريقيه	اغقار شمسك	۵۹۰ ۱۷
۱۰۵	در لوطريقيه الميجه غزيميز	اغقار شمسك	۶۰۲ ۲۲
۱۱۱	از نيجه رنجي زيارتم	اغقار شمسك	۶۰۲ ۲۲
۱۱۵	لمني در رنجي در لوطريقيه اوجيني رزم	اغقار شمسك	۶۴۰ ۲۶
۱۴۹	لمني در رنجي در لوطريقيه		
۱۵۰	لمني در رنجي در لوطريقيه		
۱۷۸	استابوله غزيميز		
۱۹۶	لمني در رنجي در لوطريقيه رزم رزم		
۲۵۴	از نيجه الميجه غزيميز		
۲۶۴	استابوله غزيميز في عالمه		
۲۹۰	اولاد اولاد غزيميز		
۳۵۰	اولاد اولاد غزيميز		
۳۴۴	اولاد الميجه بيارتم		
۳۴۴	اولاد الميجه بيارتم		

نقد

Dildâr-ı Şemsî fihristi

مقدمه

تذقیة سیمایه به متناً دلایسه نام در بیستم سونای تا بیستم
کتابه سده جان پرستیم جناب روی الباری قدس سره افندی
بری یاری بی رفته منی به غنیمت رک آنه الهه و رک اورده
احوال با زمانه عبایه - آنچه؛ مادانه بسیار خانه بی برسی اوله عقبه
حل یادونه بری و سینه نه خاره کله کله می رسیدم و معلوم سوره
طوبی سید زه لرده بولدین ده علاوه انجمله از روانیم
چونکه بو بر خله در و ایسونه بنم کسول ده بوره بوشونه
در قویله خفته عفتی از قویله روانه رجا در وقت
الصق اریه در دروغایت پر رسیدنه نایه الیم
رأس الیوم و الموند والاری (بجانبه المقدم الخ) و (بجانبه الیوم الخ)
بعین نیشه
العهد
موسس الیوم الموعود

برای مخالف اصول و قانون در به شایسته ای که عالمی بزه مستحب
 اوله یقین به احماد یبیردی بوند اوردنیه عالم اوقد بی اقیقه بر اورد
 کورنده اورد بزه بوللدر امانه بوکا بر چاره بولید بر بر رجا
 اسید روستوم بوزاره بر چاره نایوب کورنده هم امانه بر قولیه قرار
 ایسه کتم کیمیم دیم ادر سیدایه جناب بری ده ناییم کیمیم فرادیم

مدلوله ایکنجی فرم

بدرجه اوردنیه بری سنی ریح ادر فرقه کیمیم بیخی درجه اهمیت ادر بری سنی
 اغترسته کیمیم ایکنجی نایله کوف جانلیه ریحیم دره شندوزا ادر ایدیه و نه
 بی حقیقه مدایبه موصلند و ایچیه سینه دره فالعقده ان بی حقیقه سناور داغ
 اولدوم اسنده ریاقیه کیمیم بر ادریم شوقالیه اقدیه اوده توتمرا بیه
 بر ادریم ما ... در ایا اولدوم ... ناییم عده اولسه عده کله شک
 ایسه کیمیم تانی رازک و باره ... بره کانی اولسه اویجو اورد
 مجیدایک فراسه نایله ارنه بیگنه نمازده تفرسه کیمیم شجره رفا اوق
 ریحیم نغایه کیمیم ریحیم نغایه اوقدیه رمانی علی کیمیم اوقد و ریحیم اوق
 ناییم اوقد عاده اوقد رازک اویجو اورد اوقد عالم صا کون
 فارسی ناییم کیمیم بعد از انا بول کیمیم علامه اوقد اوقد اوقد

ملقبه در دینی مدلوله اوجی سفرم

اخوانه متوالیا ملتوید کلویه لندره ایسه بلقا سید جو فالورقی حضرت
 پری کتیرتیه عد ای بیور اسمیه بر کونه اورانی ضبط ایسه جلدی مجابه
 مبرده درایه محاسبه یسی اولاده زهدی بی به درده جابته بریم
 کلمه بریمی درگاه طریک درگاه سد و اولدنی کورمه قفیره
 قری رک قنبلدی اربا بیره ربه یوقای ریم صبر نوری اصفیه درگاه
 حقیقیم بریم دالوم اولی یتمدایه چونه او کیمی بر قنبلدی کیمی
 اولی بریم درگاه الحی صبر کولک آیه اجرا اولوب سارا وقتد اهیلمانی
 قفیرتیه اولدنده صده قنبلدره رصاندره محرم ده آجا ایم با
 قفیرالبه ایسته اولانه ریدی که بوی اسانه در قنبلدی کیمی اهیلمانی
 برافه رقد قوالحقیقه طمانه اخیاید اولد ایسه برکه عاده اولدنی کیمی
 آساره رهنجوره اسانه قاری مولود بکتیه فیه اولدونه یوز اولد غورکه
 طمانی رنه یقه داران ده یوقده بو صمبلد یارب ریدی که اولد روی نالیه
 صبره برایی تیار سلاتی واز برده ده اولد اقام صیام بریزی
 بمانید قبط ایسه جک نادیه هرنه بریتج کتیه اولداده حلق
 نوبیانی طریقت اولد کول اولدانی قفیر اولدنی اولدیه
 اولدنی یتمه واییم یتم قفیرنه بو سوز قانک بو قفیر ایسه

مردم ایلم جناب یری توصیف هم کرده میا سویدیم تقدیر بهتری
برای خطه شوارمه با زمانه مناسبه نظر ایتم البته او در ده بیری

ای قطعه چنانچه عادت زمانه حضرت روی	وی عارف سر راه حضرت روی
سه واقف اولو علم لدنی خدایه	ایندی بزه ده کشف و پایه حضرت روی
لطفاً ای بزه فتنه ایلم محروم	نصیه دارنده اولو زمانه حضرت روی
ضمیمه در سینه نظر به بزه زلفک	تفقد نه اولوب چونکه عیان حضرت روی

سسی قولک بل و لا یسنه امیری
تفقد ایلم ایله امانه حضرت روی

بدر آریس لوقا تری شریفه دره فتنه ایلم اقم خانه زده اولور دروه بزم طوئز
کلک جا لوقا تری دره فتنه اولور دروم کورایه مدیری بدیه بیسه دیوبه محمد اولور
خانه مدید ایسنز لقم ایتمه بوزومده بلی ایلی بولمسنز لوقا نه ایچو زمانه
روایم ایچو ریه ره حماده فتنه اولور دروم آج فتنه اولور بر دریک
لورده حاله ایتم فتنه ایقله صحابه صوقوروم جامع با بار ایتمه
فای ملامتک فالقاری فتنه ایتمه جوری نه بقیل و انقیل فتنه ایتمه بزم نصف
فتنه بوز بوزله بوزنده کزنده برتی بوزله اولور دروم ده جاع حاف
کی صو طورمه دیور کی کویج دوشه ده بوز به در وقت و عیب
صو عیب بوز اولو ایتم بوزیم حاله بوزیم اهل ایتم هابوز

۲۷۰
لمنى الطرف مدفونه برهانه نجهه كبرا

۱	جانب یر کسبم طرفه روی الیای مدینه نیه موهومنه	۱۱۰۰
۲	نیه سزقیه رفقه فرستاق	۱۱۷۷
۳	ایصاله احمدیسا	۱۲۵۹
۴	الکجه محمدیسا	۱۲۴۴
۵	نیه صیامی	
۶	نیه امیه لفق	
۷	نیه ال ایلا	۱۲۰۰
۸	مویطردیسا	۱۲۱۷
۹	سلف علیه صید برکاهه مدینه	
۱۰	نیه شریفه لفق	۱۲۴۴
۱۱	نیه خا رجده	
۱۲	نیه اوغلم کورجه	
۱۳	نیه خا رجده	
۱۴	نیه اوغلم کورجه	
۱۵	نیه خا رجده	

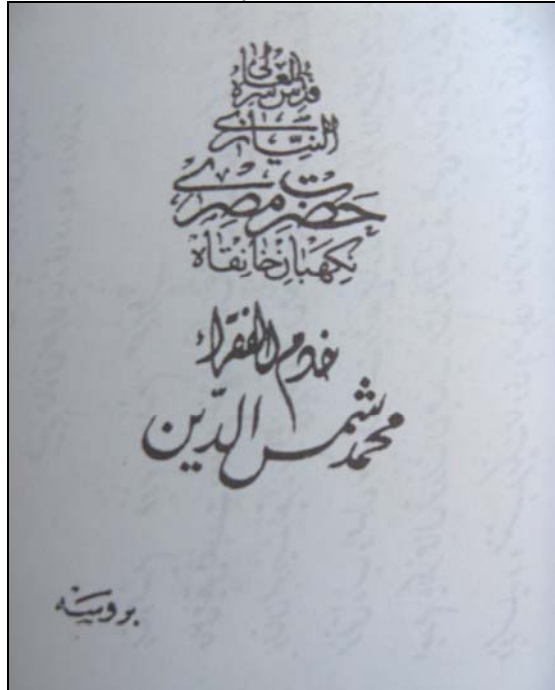
۲۷۱

۱	سزوقی کرلف	۱۲۱۶
۲	سولوی کرلف	۱۱۷
۳	صومر عدال الیه لفق سفق	۱۲۵۷
۴	راجه لفق سزوقی	۱۲۰۰
۵	سینه لفق فوطلمنه	۱۱۹۱
۶	سلاسلایق زالداده فوطلمنه سفاحه کورجه	۱۱۸۷

Dildâr-ı Şemsî sayfa 371-372 (son iki sayfa)

Mehmed Şemseddin Efendi

Şemseddin Efendi'nin kartviziti

Mehmed Şemseddin Efendi

Mehmed Şemseddin Efendi

MEhmed Şemseddin Efendi Ve Oğlu Fehameddin (ortada)

Bursa Misrî Dergahı

Mısır Dergâhı Haziresi ve Fehameddin Efendi

Mısır Dergâhı mescit kısmı

№ : _____

Vilâyeti
Bursa

Kazası
Bursa

Mahallesi
Gökör köyü

Tevellüdü
1283
Bursa

Belediye
Mektebimizde açılan yeni harfler kursuna
devam eden *Şemseddin Bey camisi hatibi* ^{H.} _{EF.} ⁱⁿⁱⁿ
Şemseddin
huzurumuzda icra edilen imtehandaki muvafak olduğunu mübeyin vesikadır .

2 Şubat 1929

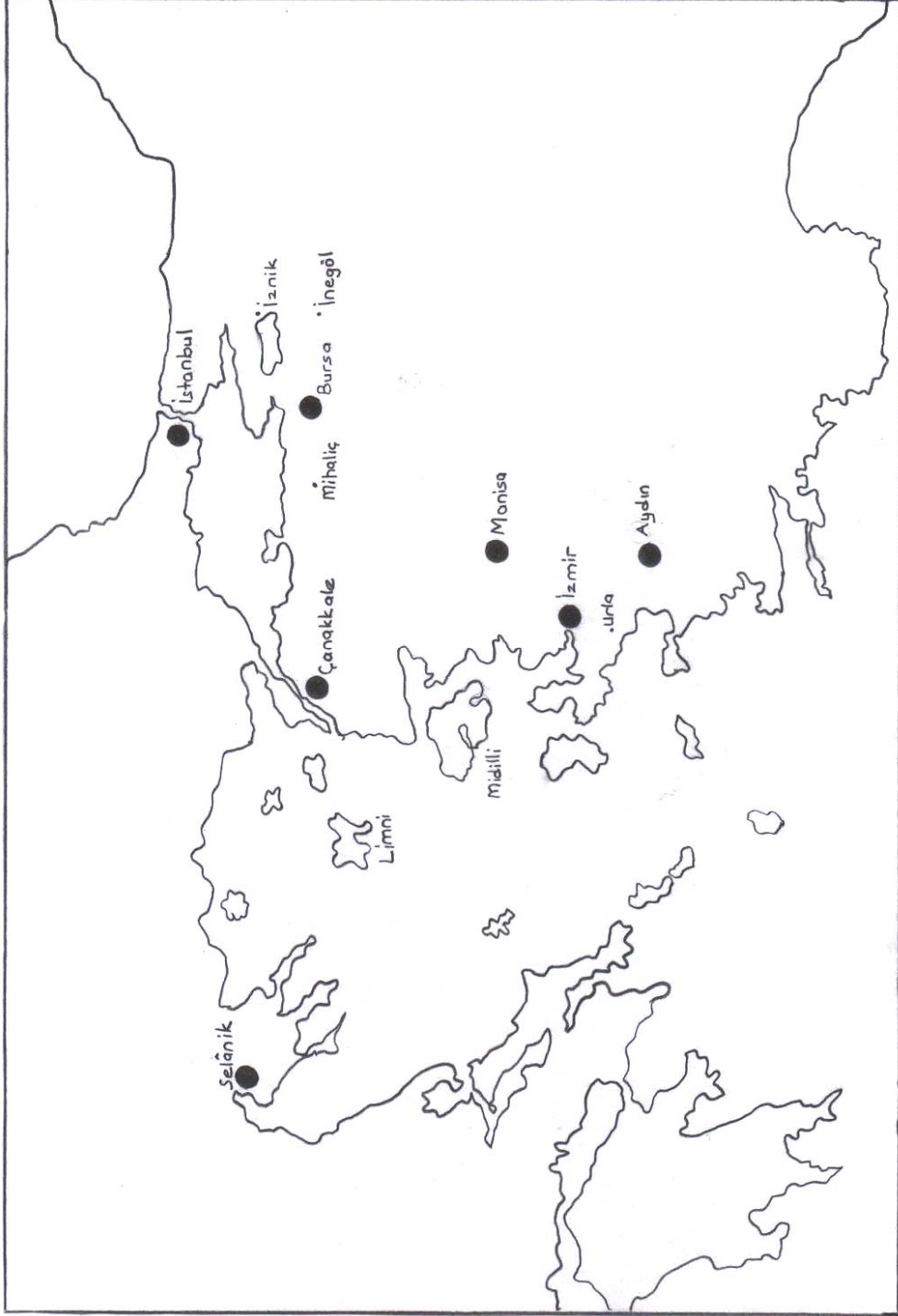
Kurs Muallimi

Ş. Şemseddin

Pirî Reis'in *Kitab-ı Bahriye* isimli kitabındaki Limni Haritası (TDVİA C XXVII, s. 191)

Mehmet Şemseddin Efendi'nin seyahat ettiği yerleri gösteren harita

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Bursa 1975

Öğr.Gördüğü Kurumlar	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	1989	1993	Bursa İmam Hatip Lisesi
Lisans	1993	1998	U.Ü. İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2003	2006	U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora :

Medeni Durum : Evli

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi : İngilizce, Arapça

Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama ve Ayrılma Tarihleri	Çalışılan Kurumun Adı
1.	12/09/1997 - 21/01/2002	D.İ.B. Büyükşehir İncek Müftülüğü
2.	21/01/2002 - 05/06/2003	D.İ.B. Bursa İl Müftülüğü
3.	05/06/2003 - ...	D.İ.B. İnegöl İlçe Müftülüğü

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar :

Aldığı Ödüller :

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

Yayımlanan Çalışmalar :

Diğer :

17/08/2006

Yusuf KABAKCI